گۈلىستان

(ئەدەبىي تەرجىمىلەر مەجمۇئەسى)

(4)

گۈلستان

(4)

(ئەدەبىي تەرجىمىلەر مەجمۇئەسى)

مىللەتلەر نەشرىياتى

گۈلستان (4)

(ئەدەبىي تەرجىمىلەر مەجمۇئەسى)

مىللەتلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن تۈزۈلدى
ۋە نەشر قىلىندى
شىنخۇا كىتابخانىسى تەرىپىدىن تارقىتىلدۇ
مىللەتلەر باسما زاۋۇدىدا بېسىلدى

1984 ـ يىل 12 ـ ئايدا 1 ـ قېتىم نەشر قىلىندى
1984 ـ يىل 12 ـ ئايدا بېيجىڭدا 1 ـ قېتىم بېسىلدى

باھاسى: 0.55 يۈەن

مۇندەرىجە

جۇڭگو ئەدەبىياتىدىن

ئۇ ئادەتتىكى ئايال.....گۈەن خۇڭ (1)
داڭلىق ئارتىس.....خاڭ يىڭ (29)
ئون ئۈچ ياشقا كىرىشتىن قورقمايمەن.....لىۋ شىنۇۋ (36)
بۆرە ئۇۋلاش.....يەن گورۇي (73)
ئوقۇش پۈتتۈرۈش رەسىمدە قالغان خاتىرىلەر...زېڭ گوۋبي (89)
كىچىك ھېكايىلەر .....جاڭ شىنمن قاتارلىقلار (121)
«ئىشچىلار گېزىتى»دە ئېلان قىلىنىغان بىرقانچە كىچىك ھېكايە
توغرىسىدا .....ساۋ مىڭ (161)

سوۋېت ئەدەبىياتىدىن

قۇملۇق يېزىدىكى مۇئەللىمە.....پلاتونوۋ (168)
قايتىپ كېلىش.....پلاتونوۋ (184)
فۇرونتتىكى سۆھبەت.....ل. يۇنىسنا (228)
بۇرۇنقى بىر كېچىدە.....ۋ. سولوئۇخىن (252)
دادامنىڭ داچىسى.....س. ۋورونىن (284)

ئۇ ئادەتتىكى ئايال

گۈەن خۇڭ

تۇڭشۇن گېزىتتە ئېلان قىلىنغان بولسىمۇ جاڭ جى تېخىچىلا خاتىرجەم بولالمىدى. بۇنداق ئەھۋال جاڭ جىدەك ياش ئەمما تەجرىبىلىك مۇخبىرلاردا ئاز كۆرۈلەتتى.

جاڭ جى يىراق مۇساپىلىق باشقۇرۇلىدىغان بومبا قويۇپ ېبرىلگەنلىگى ۋە ئادەم تېنىنىڭ ئالاھىدە ئىقتىدارىغا دائىر ئەڭ يېڭى كەشپىيات دېگەندەك جۇڭگو ۋە چەتئەللەرنى زىلزىلىگە كەلتۈرگۈدەك زور يېڭىلىقنى خەۋەر قىلغان ئىدى. ئۇ بىر كېچىدە يەتتە-سەككىز مىڭ خەتلىك ماقالا يازاتتى، پۈتۈن بىر بەت كېلىدىغان چوڭ-چوڭ ماقالىلارنى بىراقلا پۈتتۈرۈۋېتەتتى. بىراق، ئۇ ئاران تۆت مىڭ خەتلىك بۇ تۇڭشۇن ئوچۇن يېرىم ئايدىن كۆپرەك باش قاتۇردى.

ئۇ دۇنيادىن ئۆتكەن بىر بىئولوگىيە ئالىمنى تونۇشتۇرغان ئىدى. ئادەتتە ئۆلگەن ئادەم ئۇستىدىن خۇلاسە چىقىرىشقا كۇچ كەتمەيدۇ. ئىلگىرى ئاقساقال جۇ جۇڭنىڭ ئىلمىي مۇۋەپپەقىيەتلىرىگە سوغاق مۇئامىلە قىلىنغان، ھازىر بولسا ئۇ مەلۇم بىئوفىزىئولوگىيە ئىلمىنىڭ ئاساسچىسى دەپ ئېتىراپ قىلىندى. جۇ جۇڭ ۋاپاتىنىڭ يىگىرمە يىللىغىنى خاتىرىلەش كۇنى ئۇ بۇرۇن ئىشلىگەن تەتقىقات ئۇرنى ئۇنىڭغا ئاتاپ مەرھۇم تاشتىن ھەيكەل ئورناتقان ئىدى. بۇ مەرھۇم ھەيكەل جاڭ جىنىڭ مۇشۇ ھەقتىكى تۇڭشۇننى يېزىشىغا سەۋەپ بولغان. لېكىن، بۇ رەھىمەتلىك ئۆزىنىڭ تېخى ھايات شاگىرتى بەي شياۋرۇ بىلەن

باغلىنىشلىق ئىدى، بەي شياۋرۇ جۇ جۇڭنىڭ ئىشلىرىغا ۋاراسلىق قىلىپ، خەلقارا بىئولوگىيە ساھەسىدىكىلەرنىڭ ئېتىراپ قىلىشى ۋە ماختىشىغا سازاۋەر بولغان ئىدى. ھەتتا بەي شياۋرۇنىڭ نامى چىققانلىقى ئۈچۈنلا خەلقارا بىئولوگىيە ساھەسىدىكىلەر ئۇنىڭ ئۇستازىنى "بايقىدى" ۋە "بالدى" دېيىشكەمۇ بولاتتى. بىراق، ئۇ، ئۇستازى ئالەمدىن ئۆتكەندىن كېيىن، ئېيتىپ تۇگەتكۈسز خورلۇق-ئەلەم ئىچىدە قالدى، كىشىلەر ئۇنى ئۇستازىنىڭ سەمەرىلىرىنى ئوغرىلىۋالدى، ئۇستازىنىڭ ئايالىنى زەردىگۆش قىلىپ ئۆلتۈرۈۋەتتى، ئۇستازىنىڭ مال-بىساتىنى بېسىۋالدى، دېيىشتى، ھەتتا ئۇنى ساختا ئىلىم-پەن بىلەن شۇغۇللانىدى، دېدى. بەي شياۋرۇنىڭ ئابرويى تۆكۈلگەن ئىدى. بەي شياۋرۇ يىگىرمە يىلنى ئەنە شۇنداق ئۆتكۈزدى. ئۇ ئادەتتىكىچە ئايال ئەمەس. تۆگشۇنىنىڭ يېرىمى دىگۈدەك بەي شياۋرۇ توغرىسىدا يېزىلغان ئىدى.

جاڭ جى ئۆلگۈچىدىن كۆرە ھايات كىشىگە بەكرەك قىزىقتى.

ئۇ جۇ جۇڭ ئاقساقال بىلەن بىللە ئۆتكەن بارلىق ئالاقىدار كىشىلەرنى زىيارەت قىلىپ چىقتى. ئۇ زىيارەت قىلغانلار ئىچىدە بەي شياۋرۇ ئۇستىدە خاتا چۈشەنچىدە بولغانلار ۋە ئۇنىڭغا نەپرەت بىلەن قارىغانلارمۇ بار ئىدى. ھەممىدىن بەك ئەپسۇسلىنارلىغى بەي شياۋرۇنىڭ ئۆزىنى زىيارەت قىلىش پۈرسىتىنىڭ بولمىغانلىقى ئىدى.

جاڭ جى بەي شياۋرۇنى ئۈچ قېتىم ئىزدەپ بارغان بولسىمۇ، بەي شياۋرۇ رەت قىلغان ئىدى.

ئۇ مۇخبىرلىق ھاياتىدا ھۆجۇم قىلىش بۇنچىلىك تەسكە چۈشكەن "قورغان"نى تېخىچە ئۇچراتمىغان ئىدى.

ئۇ ئەزەلدىن بىرىنچى قول ماتېرىيالغا تايىنىپلا يېزىپ كەلگەن، بۇ

قېتىم مەغلۇبىيەتكە تەن بېرىپ ئىككىنچى قول ماتىرىيالغا تايىنىپ يېزىشقا مەجبۇر بولدى. ئۇ تۇڭشۇننى تازا ئوڭۇشلۇق يېزىپ كېتەلمىدى.

تۇڭشۇن يېزىلىپ بولۇپ، باش مۇھەررىر سىگنالىسقا تارقىتىش تەستىقى سالغاندىن كېيىن بۇ ئىش تۈگىگەن ھىساپلىناتتى. بىراق، بەي شياۋرۇنىڭ ئوبرازى جاڭ جىنىڭ كاللىسىغا دائىم كىرىۋالاتتى. تەتقىقات ئورنىنىڭ باشلىغى جۇ جۇڭنىڭ مەرمەر تاش ھەيكىلىنى ئورنىتىش مۇراسىمىدا بەي شياۋرۇنىڭ جۇ جۇڭ نامىدىكى جۇ جۇڭ تەتقىقات ئىشخانىسىنىڭ مۇدىرلىغىغا تەينىلەنگەنلىگىنى جاكالىدى. بەي شياۋرۇ ئورنىدىن تۇرۇپ بىرنەچچە ئېغىز گەپ قىلىشى كېرەك ئىدى. بىراق ئۇ ئىككى قولى بىلەن يۈزىنى توسىغانچە بىر ھازا سۈكۈتتە تۇرۇۋېلىپ، يىغىنىنى داۋاملاشتۇرۇشقا بولمىدى.

مۇخبىرلار ئادەتتە خەۋەر قىلىش قىممىتىگە ئىگە ئىشلارغىلا قىزىقىدۇ. جاڭ جى ئۇنداق ئەمەس ئىدى. ئۇ خەۋەر قىلىش قىممىتى بولمىسمۇ، ئەمما بەي شياۋرۇنىڭ تىلىدىن مول سۈكۈتىگىمۇ قىزىقتى. ئۇ بەي شياۋرۇنىڭ يۈرىگىنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىغا كىرىپ ئىزدىنىشنى ئويلايتتى. ئۇ يازغۇچى بولۇش تاماسىدا بولمىسمۇ، مۇخبىر بىلەن يازغۇچى ئوخشاش، ھەممىسى ئىنسانلارنى تەتقىق قىلىدۇ، ئىنسانلار پسىخولوگىيىسىنى تەتقىق قىلىدۇ، دەپ ھىس قىلاتتى. ئۇ ئىزچىل تۇرده بەي شياۋرۇ بىلەن سۆزلىشىش، ھېچ بولمىغاندا بىرەر قېتىم، بىرنەچچە مىنۇت بولسىمۇ سۆزلىشىش ئىستىگىدە بولۇپ كەلدى، ئۇ ئۆزىنىڭ تۇيغۇسىغا ئاساسەن ھۆكۈم چىقىراتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ تۇيغۇسىغا ئىشىنەتتى. ئەمدىلىكتە بولسا، ئۇ ئۆزىنىڭ يازغانلىرىغا زادى ئىشەنچ قىلالمايتتى.

جاڭ جى تارقتىش بۇلۇمىگە بىرىپ بىرنەچچە نۇسخا گېزىت ئالدى، گېزىتتىن باسما مېيىنىڭ پۇرىغى گۇپۇلدەپ كېلەتتى.

ئۇ قىن-قىنىغا پاتمىغان هالدا تەتقىقات ئورنىغا باردى-دە، بەي شياۋرۇنى تېپىپ:

— يولداش لاۋبەي، بۈگۈنكى گېزىتنى كۆرگەنسىز؟ — دەپ سوردى تەۋازۇ بىلەن.

— ياق، — بەي شياۋرۇ سوغاقلا جاۋاپ بەردى.

— بىرىنچى بەتتىكى تۈكۈشۈندە سىز توغرىلىق سۆزلەر بار... — دىدى ئۇ ئېھتىياتچانلىق بىلەن.

بەي شياۋرۇ هېچقانداق ئىپادە بىلدۈرمەي باشقا ياققا قارىدى-دە، يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان تونۇشىغا باش لىڭشىتتى.

— مەڭ... — جاڭ جى بىر نۇسخا گېزىتنى ئېلىپ ئۇزاتتى.

— ئىشخانىمىزدا گېزىت بار. — بەي شياۋرۇ گېزىتنى ئالمىدى ۋە ئەدەپ بىلەن:

— كەچۈرۈڭ، ئىشىم بار ئىدى. — دىدى-دە، ئىتتىك چىقىپ كەتتى.

جاڭ جى بەي شياۋرۇنىڭ سەل ئىڭىشكەن بەستىگە ئارقىدىن قارىغىنىچە يۆگىۋالغان گېزىت بىلەن ئۆزىنىڭ ئارقا مىڭىسگە ئۇرۇپ قويدى.

جاڭ جى ئىككىنچى كۇنمۇ باردى.

بەي شياۋرۇ يەنىلا گېزىتنى كۆرمىگەنلىكىنى ئېيتتى.

گېزىتخانىدىن تەتقىقات ئورنىغىچە بىر سائەتلىك يول بولۇپ، ئۇچ قېتىم ماشىنا ئالمىشىپقا توغرا كېلەتتى. جاڭ جىنىڭ تاقىتى پۈتكەن ئىدى.

جاڭ جىنىڭ ھەقىقەتەن غەزەۋى كەلىدى. بەي شياۋرۇ ئىنتايىن تەكەببۇر، تولىمۇ غەلىتە، غەرەز ئۇقمايدىغان، كىشىگە ئانچە ھۆرمەت قىلمايدىغان ئايال ئىكەن، دەپ ئويلىدى ئۇ.

جاڭ جىنىڭ غەزەۋى ئاستا-ئاستا بېسىلىپ قالدى. بەلكىم، بۇ، يۈزى ئېچىلمىغان قېرى قىزدىكى پسىخولوگىيىلىك ئۆزگىرىشتۇر، يا بولمىسا ئۇ ھەقسىز ئالمىدۇ. ئاللا ئىگەم ئۇنىڭغا ئىلىم-پەننىلا ئۆگىتىپ، ئادەمگەرچىلىكنى ئۆگەتمىگەندۇ.

مۇخبىرنىڭ چىگىش خىياللار سەھىپىسى ناھايىتى تېزلا ئۆتۈپ كەتتى.

ئۆزۈن ئۆتمەي جاڭ جى يەنە تەتقىقات ئورنىغا زور بۆسۈش خاراكتېرلىق ئىلمىي تەتقىقات مۇئىسى توغرىسىدا ئەھۋال ئىگەللەش ئۈچۈن باردى.

ئۇ توساتتىن بەي شياۋرۇنىڭ ئاغرىپ يېتىپ قالغانلىغىنى، قېرىنداش كېسەلمەن بولۇپ قالغانلىغىنى، بەي شياۋرۇ ئەزەلدىن ئۆزىنى ئاسراشقا ئەھمىيەت بەرمەيتتى، بۇ قېتىم بىر مەھەل ئەسلىگە كېلەلمەسلىگى مۇمكىن دېگەن گەپلەرنى ئاڭلىدى. جاڭ جى قاتتىق چۆچۈپ كەتتى، ئۇ دەرھال بەي شياۋرۇنىڭ ئادرېسىنى ئۇقۇشتى-دە، ئۆيىگە يوقلاپ بارماقچى بولدى.

جاڭ جى ئادرېس بويىچە خىش ۋە ياغاچتىن ياسالغان كونا پوسۇندىكى كىچىك بىنانى تاپتى. ئۆزۈن يىللاردىن بېرى رېمونتسىز قالغان پەلەمپەي تاختايلىرى ھەر بىر دەسسىگەندە غىچىلداپ كېتەتتى. جاڭ جى تۆتىنچى قەۋەتكە يەنى مۇشۇ بىنانىڭ ئۇستۈنكى قەۋىتىگە، توغرىسىنى ئېنىقلاندا بالىخانىغا چىقتى. ئۆگزىنىڭ يېرىمى يانتۇ

بولۇپ، يانتۇ قىسمىدا تۆگىلۈك بار ئىدى، بۇ مۇشۇ كىچىك ئۆيىنىڭ بىردىن-بىر يورۇقلۇق مەنبەسى ئىدى. ئۆيدە ئىككى ياغاچ ساندۇق، بىر كىتاپ جاۋنى، بىر كىچىك شىرە، بىر ئورۇندۇقنى ھىسابقا ئالمىغاندا، بەي شياۋرۇ ياتقان ياغاچ كارۋاتلا بار ئىدى، باشقا سەرەمجان يوق ئىدى. شىرە ئۈستىگە قوش پىلىكلىك كونا پوسۇندىكى كىرسىن ئوچاق قويۇلغان ئىدى. كىرسىن ئوچاق كونىراپ كەتكەن بولسىمۇ، سىرى چۈشمىگەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە پاكىز سۇرتۇلگەن ئىدى. مانا بۇ يالغۇز ئايالنىڭ بەكلا ئادىدى ياتىغى ئىدى.

جاڭ جى ئۆز تەجرىبىسىگە ئاساسەن بۇ يېڭىدىن كۆتىرىلگەن كاندىدات تەتقىقاتچىنى ئىنتايىن ياخشى ئۆيلەردە تۇرىدىغاندۇ، دەپ تەسەۋۋۇر قىلمىغان بولسىمۇ، لېكىن ئەھۋال ھەر ھالدا ئۇنىڭ پەرەز قىلغىنىدىنمۇ يامان بولۇپ چىققان ئىدى. پەنلەر ئاكادېمىيىسى سېستىمىسى بويىچە "مۇتەخەسسىلەر بىناسى" سالغان چاغدا، بەي شياۋرۇ تېخى "ئېتىراپ" قىلىنمىغان، "سالاھىيىتى" تېخى توشمايتتى.

بەي شياۋرۇ ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالغان ئىدى. بىرقانچە كۈن ئىچىدىلا ئۇ شۇنچە قېرىپ كەتكەندەك، چېكە چاچلىرى شالاڭلىشىپ قالغاندەك كۆرۈنەتتى. بىر تۇتام چىچى بولسا قۇلغىنى يېنىدا ساڭگىلاپ تۇراتتى، يۈزىگە قورۇق چۈشكەن، چىرايى سارغايغان بولۇپ، نۇرسىز غەمكىن كۆزلىرى ھىلىقى تۆگىلۈككە تىكىلگەن ئىدى. ئۇنىڭ ئېغىز-بۇرنى تولىمۇ يارىشىملىق ئىدى. ئۇ ياش ۋاقتىدا قالتىس چىرايلىق قىز ئىكەن، ھازىر گۈزەللىگىدىن ئەسەر قالمىغان بولۇپ، ئاجىزلىشىپ كەتكەن ئىدى. جاڭ جىنىڭ يۈرىگىنى ئېچىنىش ھىسسىياتى چۇلغىغاندەك بولدى.

— لاۋبەي، — جاڭ جى بوش ئاۋازدا چاقىردى.

بەي شياۋرۇ ئۆرۈلۈپ جاڭ جىغا تىكىلدى. ئېسىگە ئالدى، ئاشۇ، هىلىقى مۇخبىر. ئۇ يەنە نېمىگە كەلگەندۇ ئەمدى.

بەي شياۋرۇ سوغاق كۈلدى ـ دە، ئولتۇرماقچى بولدى.

جاڭ جى ئىتتىك بېرىپ ئۇنى توستى.

بەي شياۋرۇ ئاخىر ئورنىدىن تۇرۇپ ئولتۇرۇپ كارۋاتقا يۆلەندى.

جاڭ جى هىلىقى بىردىن ـ بىر ئورۇندۇقنى كارۋات ئالدىغا تارتىپ، شىرە ئۈستىدىكى چايداننى ئېلىپ چايقىدى، قاينىقسۇ بار ئىكەن، ئۇ بەي شياۋرۇنىڭ ئىستاكىنىغا قاينىقسۇ جىقلاپ قويدى، ئۆزىگىمۇ بىر ئىستاكان قۇيماقچى ئىدى، بىراق يېرىم ئىستاكان قاينىقسۇ قۇيغاندىن كېيىنلا چايدان قۇرۇقدىلىپ قالدى.

بەي شياۋرۇ كەچۈرۈم سورىغاندەك بېشىنى چايقاپ قويدى.

جاڭ جى هېچقىسى يوق، دېگەن مەنىدە قول ئىشارىسى قىلدى ۋە شۇ ئانلا چەبدەسلىك بىلەن كىرسىن ئوچاقىغا ئوت يېقىپ چۆگۈننى قويدى.

بەي شياۋرۇ مۇخبىرلارنى يامان كۆرەتتى، بىراق، بۇ ياشنى خېلى ياقتۇرۇپ قالدى.

جاڭ جى بىر هازا پايپىستەك بولۇپ ئولتۇرغاندىن كېيىن، بەي شياۋرۇنىڭ ياستۇغىنىڭ يېنىدا بىرقانچە كەسپىي ژورنالنىڭ تۇرغانلىقىنى، ئارىسىدا بىر نۇسخا گېزىتنىكىمۇ تۇرغانلىغىنى، ئۇنىڭ شۇ كۈنلۈك گېزىت ئەمەسلىگىنى بايقىدى. ئۇ، زەڭ قويۇپ قارىغان ئىدى، نەق ئۆزى يازغان تۆكۈشۈن بېسىلغان گېزىت بولۇپ چىقتى.

بەي شياۋرۇ جاڭ جىنىڭ قاراۋاتقانلىغىنى سېزىپ، ئىختىيارسىز هالدا قولىنى هىلىقى گېزىت ئۈستىگە قويدى.

جاڭ جى دەرهال كۆزىنى يۆتكەپ، سەمىمىلىك بىلەن سورىدى:

ـــ قانداقراق؟...سىز...

ـــ مەن ئاللىبۇرۇن كۆرۈپ بولغان ئىدىم... ـــ دىدى ئۇ جاڭ جىنىڭ گېپىنى ئاڭلىمىغاندەك پىچىرلاپ.

بەي شياۋرۇ ھىلىقى گېزىتنى ئالدى.

جاڭ جى ئەسلىدە بۇ ئىش ئۈستىدە گەپ ئېچىش ئويىدا ئەمەس ئىدى. ئۇ بەي شياۋرۇنى يوقلاش ئۈچۈنلا كەلگەن. لېكىن، ئۇنىڭ بۇ پۈرسەتنى قولدىن بېرىپ قويغۇسى كەلمىگەنلىكى تەبىئى ئىدى.

ـــ سىزچە...

ـــ يازماق تەستە. ـــ دىدى بەي شياۋرۇ بېشىنى چايقاپ.

جاڭ جى "نىمە ئۈچۈن" دىگەنىدەك سىنچى كۆزى بىلەن قارىدى.

ـــ سىز يازغان كىشى ماڭا ئوخشىغاندەكمۇ قىلىدۇ، ئوخشىمىغاندەكمۇ قىلىدۇ... ـــ ئۇ كۈلۈپ سۆزىنى داۋام قىلدى، ـــ كەچۈرۈڭ، مېنىڭ مۇخبىرلارغا پىكرىم يوق. چۈنكى، ھەر بىر ئادەمنىڭ كۆڭلىدە ئۆزىگە مەنسۇپ بىر مۇقەددەس ئورۇن بولىدۇ، بۇ باشقا ھەرقانداق ئادەم بىلەن مۇناسىۋەتسىز بولىدۇ، ئۇنى جامائەتچىلىك ئېچىدە يېيىش تېخىمۇ ھاجەتسىز. بۇ بولمىسا، بىر ئادەم مۇكەممەل، ھەتتا چىن بولمايدۇ. شۇنداقمۇ؟

ـــ چۈشىنىمەن. ـــ دىدى جاڭ جى بېشىنى لىڭشىتىپ تۇرۇپ.

ـــ شياۋجاڭ، سىز مۇخبىر تۇرۇقلۇقمۇ مەن سىز بىلەن سۆزلەشمىنى رەت قىلغان ئىدىم، ھازىر مەن سىزنى دوستۇم، ياش دوستۇم دەپ قارىۋاتىمەن، سىز بىلەن سىرداشسام بولىدىكەن... ـــ دىدى بەي شياۋرۇ ئېچىلىپ.

ـــ سز يېڭىلىشقان، شياۋجاڭ. سىز بەي شياۋرۇنڭ نامىنى ئەسلىگە كەلتۈردۇم، دەپ قارىغانسىز. ئۇنداق ئەمەس، سىز يېڭىلىشقانسىز. ئىلىم-پەن ئاغدۇرۇلۇشتىن قورقمايدۇ، ئاللىكىملەرنىڭ ئۇنىڭ نامىنى ئەسلىگە كەلتۈرمىز دېيىشىنىڭمۇ ھاجىتى يوق. چۈنكى، پەن دېگەن پەن، پەن ئۆزى ھەممىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. سىز تۇڭشۇندە مېنى راسا ماختاپسىز، پۈتۈن كۈچ بىلەن مېنى ئاقلاپسىز. گويا ئادەتتە كىشىلەردە بولمىغان ھىس-ئىستەكنىڭ مەندە يوقلۇغىنى ئىسپاتلىماقچىدەك. ماڭا ئاندىن ئالىم بولمىغاندەك، ئاندىن ھۆرمەتكە ئېرىشمىگەندەك. ياق، مەن ئادەممەن، يەنە كېلىپ ئايال كىشىمەن. مەن ئادەتتىكى كىشىلەرگە ئوخشاش ياشىغان، مەندىمۇ ئادەتتىكى كىشىلەرگە ئوخشاش مۇھەببەت بولغان. جۇ جۇڭ مەن ھەممىدىن بەك چوقۇنىدىغان ئۇستاز، مەن چىن يۈرىگىمدىن سۆيگەن بىردىنبىر كىشى ئىدى. تەئەججۇپلەنمەڭ، شياۋجاڭ. يىگىرمە نەچچە يىلدىن بۇيان، بىزنىڭ مۇناسىۋىتىمىز ئۇستىدە تۈرلۈك قىياس، سۆز-چۆچەك، ئۆزگىرىش ۋە بۆھتانلار بولغان بولسىمۇ، مەن غەلەت قىلمىغان ئىدىم. مەن سۆزلەپ ئولتۇرۇشنى خالىمايتتىم، لېكىن، ھامان بىرسىگە سۆزلەپ بېرەتتىم. ئەمدىلىكتە سىزگە دەيدىغانلىغىمنى پەقەت خىيالىمغا كەلتۈرمىگەن ئىكەنمەن.

بەي شياۋرۇنڭ سارغايغان چىرايىدا قىزىللىق پەيدا بولدى. ئۇ سەل ھاياجانلانغان ئىدى. ئۇ ھوزۇرلىنىپ ئۆزاق نەپەس ئالدى-دە، ئۆزىنى تېچلاندۇرماقچى بولدى.

ـــ سىز ئۇنى ياخشى كۆرۈپ قالغانلىغىڭىزنى قاچان بىلگەن ئىدىڭىز؟ ـــ سوردى جاڭ جى.

مەنمۇ ئېنىق بىرنىمە دېيەلمەيمەن، راست، ئېنىق ئېيتىپ بېرەل-

مەيمەن. بەلكىم ئەجەپلىنىدىغانسىز، جۇ جۇڭ مەندىن يىگىرمە ياشچە چوڭ، مېنىڭ ئاتامدەك ئادەم. ئۇ چاغلاردا ھەممەيلەن ئۇنى ھۆرمەتلەپ جۇ جۇڭ ئاقساقال دەپ ئاتىشاتتى، ئەمىلىيەتتە ئۇ ئانچە قېرى ئەمەس، ئەمدىلا ئەللىك ياشتىن ئاشقان ئىدى. سىز ئۇنى كۆرمىگەن. ئۇنى كۆرگەنلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ ئاشۇ كۆزلىرىنى ئۇنۇتالمايدۇ. ئۇنىڭ تەقى-تۇرقى ئادەتتىكىدەك، ئاشۇ بىر جۈپ كۆزى ئاجايىپ نۇرلۇق، جەزىبىلىك ئىدى. ئۇنىڭ كۆزىگە قاراپ تۇرۇپلا ئۇنى تامامەن چۈشەنگەنلىگىنىڭىزگە ئىشىنەتتىڭىز-دە، ئۇنىڭغا چوقۇنماي قالمايتتىڭىز. مەن جۇ جۇڭنى بىزەپ كۆرىستىشنى خالىمايمەن، سىزنىڭمۇ ئالىملارنى غايىۋىلەشتۇرۇۋېتىمەسلىگىڭىزنى ئۈمىت قىلىمەن، ئالىملارمۇ ئادەم، ئۇلاردىمۇ ئادەمدە بولىدىغان ئاجىزلىق بولىدۇ. جۇ جۇڭمۇ تاكامىللىشىپ كەتمىگەن. ئۇنىڭ مەجەزى "غەلىتە" رەڭ، چىقىشقاق ئەمەس، ئۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشىتە ياكى ھەمكارلىشىشتا ئۇنىڭ ئادىتىگە كۆنۈش كېرەك ئىدى. بولمىسا، ئۇ: يوقال كۆزۈمدىن، دەيتتى. ئۇ كىشىلەرگە ھەددىدىن زىيادە قاتتىق، قوپال مۇئامىلە قىلاتتى، كۆكۈل بۆلۈشنى بىلمەيتتى، ئۇ ئۆزىنىڭ خىسلىتى ۋە ھەرىكىتى بىلەن كىشىلەرگە تەسىر كۆرسىتەتتى. ئالايلۇق، ئۇ تەجرىبخانىدا ۋاراڭ-چۇرۇڭ قىلىشقا يول قويمايتتى. ئۇ خىزمەتكە كىرىشكەندە كىم ئۇنلۈك گەپ قىلىدىكەن، ئۇ گەپ قىلغۇچىغا تىكىلىپ تۇرۇۋېلىپ، خىجىللىقتىن يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك قىلىۋېتەتتى. ئۇ دوست-بۇرادەرنى تەجرىبخانىغا ئېلىپ كىرىپ پاراڭلىشىشقا تېخىمۇ يول قويمايتتى. بىر قېتىم، ئۇنىڭ فىرانسىيىدە بىرگە ئوقۇغان ساۋاقدىشى بالىسىنىمۇ ئېلىپ ئۇنى يوقلاپ كەلدى، ھەلىقى بالىمۇ بىئولوگىيىدە ئوقۇغاچقا، تەجرىبخانىغا بەك كىرگۈسى بار

ئىكەن. بىراق، جۇجۇڭ ئۇلار بىلەن بوسۇغىدا بىرنەچچە مىنۇت پاراڭلىشىپلا يولغا سېلىۋەتتى. ئۇ مانا شۇنداق ئادەم ئىدى. ئەينى چاغلاردا ئۇنىڭ بەش ئوقۇغۇچىسى بار ئىدى، مەن شۇلارنىڭ بىرسى. بىر قېتىم، ئۇ بىرمۇنچە كوررېكتور نۇسخىسىنى ماڭا بېرىپ، بۇ، مەن يېقىندا تەرجىمە قىلغان بىئولوگىيىگە دائىر مەخسۇس ئەسەر، كۆرۈپ باقسىڭىز، خاتا كەتكەن جايلارغا قېرىنداش بىلەن بەلگە قويۇپ قويسىڭىز، دېدى. مەن بۇ بىر ئايدا ئۇخلىغانىدىن باشقا پۈتۈن ۋاقتىمنى دېگۈدەك شۇ كىتابقا سەرپ قىلدىم. بۇ مەن ئۈچۈن بىر قېتىملىق ئۇگىنىش ھەم ئىمتىھان بولدى. مەن تىزىشتا خاتا كەتكەن، خاتا يېزىلغان، تەرجىمىدە ئانچە توغرا بولمىغان جايلارنى تېپىپ چىققان ئىدىم. ئىشەنچىم يوق ئىدى، ھەمىشە كوررېكتور نۇسخىسىدا خاتالىق يوقتەك، ئۆزۈم خاتا قىلغاندەك ھىس قىلاتتىم. مەن دەككە-دۈككىدە كوررېكتور نۇسخىسىنى ئۇنىڭغا بەردىم. ئۇ شۇ ھامانلا تەپسىلى كۆردى-دە، ئاخىرقى بېتىگە كەلگەندە يېنىدا تېخىچىلىك ئۆزە تۇرغانلىغىمنى ئېسىگە ئېلىپ، بۇرۇلۇپ ماڭا قارىدى. مەن ئۇنى نېمە قۇسۇر چىقىراركىن، دەپ خاتىرجەم بولالمىغان ئىدىم. راست گەپنى ئېيتسام، ئۇ چاغلاردا مەن ئۇنىڭدىن سەل قورقاتتىم. لېكىن، ئۇ تەمكىنلىك بىلەن "مەن بۇ كوررېكتور نۇسخىسىنى ئىككى پروفېسسور تەكلىپ قىلىپ تەكشۈرتكەن ئىدىم. سىز ئۇلاردىنمۇ كۆپ خاتالىق تېپىپ چىقىپسىز، رەخمەت!" دېدى. ئۇ، كىشىلەرنى كەمسىتىدىغان ياكى ماختايتتى. مېنمۇ شۇ بىرلا قېتىم ماختىغان. شۇنىڭدىن كېيىن، ئۇ مېنى ئۆزىنىڭ ئاساسلىق يارەمچىسى قىلىۋالدى. ئۇ قول يازمىلىرىنى ماڭا رەتلىتىپ كۆچەرتەتتى، مەن ئۇنىڭ مەسىلىلىرىنى مۇلاھىزە قىلىش ئۈسۈلىنى ۋە پىكىر قىلىش يولىنى بىلىۋالغان ئىدىم. ئۇ تەجـ

ربه قىلماقچى بولسا، مەن تەييارلىق قىلىشىپ بېرەتتىم. مەن خۇددى تاشقى كېسەللىكلەر بۆلۈمىنىڭ ئوپېراتسىيە سېستراسىغا ئوخشاش، ئۇ قانچە بارمىغىنى ئاچسا، مەن نېمە كېرەكلىگىنى بىلەتتىم. ئۇ ئىشقا كىرىشىپ كەتسە ھەممىنى ئۇنتۇيتتى، ئۇنىڭ نەزىرىدە، مىكروسكوپ، تەجرىبە دوربىسى، قىزدۇرغۇچ ۋاروڭكا ۋە سانلىق مەلۇماتلارلا بولاتتى. مەن ئۇنىڭغا سۇ قۇيۇپ، تامىق ئەكىلىپ، لۆڭگە تۇتۇپ بېرەتتىم. مەن ئاستا-ئاستا ئۇنىڭ پۇرچاقتىن ياسالغان يىمەكلىكلەرگە، گۆشسىز سەي، سۇيۇق ئاشقا ئامراقلىغىنى، كۆك چاي ئىچىشنى ياخشى كۆرىدىغانلىغىنى، سوغاق سۇدا يۇيۇنۇشنى ياخشى كۆرىدىغانلىغىنى بىلىۋالدىم. مەن يەنە ئاستا-ئاستا ئۇنىڭ قارا سىيا، سالام خەت قەغىزى، ئايرۇپىلان كونۋېرتى ئىشلىتىشنى ياخشى كۆرىدىغانلىغىنى، رەتلىك، پاكىز يۇرۇشنى ياخشى كۆرىدىغانلىغىنى، ئۆزىنىڭ ئىش ئۈستىلىگە ھېچقانداق كىشىنى چېقىلدۇرمايدىغانلىغىنى، ئەلنەغمە، چاڭچىلىنى ياخشى كۆرىدىغانلىغىنى، ماي بويىاق رەسىملەرنى قىزىقىپ كۆرىدىغانلىغىنى بىلىۋالدىم، ئۇ لۇۋۈر ئوردىسىنى ئېكسكۇرسىيە قىلغان ئىسكەن، تاكى ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچىلىك موننالىزانىڭ سىرلىق تەبەسسۇمىنى ئەستىن چىقارمىدى، بىراق ئۇ ئەزەلدىن تىياتىرخانا ۋە كۆرگەزمىخانىلارغا بارمايتتى؛ ئۇ تىل ئۇگىنىشنى ياخشى كۆرەتتى، تىل ئۇگىنىش ئۇنىڭ ئۈچۈن قالتىس ھوزۇر ئىدى، ئۇ تۆت دۆلەتنىڭ تىلىنى بىلەتتى، ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدا لاتىنچىمۇ ئۇگەنگەن، ئۇ مەن بىلەن پات-پاتلا ئىنگلىزچە سۆزلىشەتتى، ئۇ ئىنگلىزچە يەرلىك تەلەپپۇزدا سۆزلىسە، مەن ھاڭۇبقىپ قارايلا قالاتتىم؛ ئۇ ئۇستەل چىرىغىنىڭ گۈڭگا يورۇغىدا مەسىلىلەر ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزۈشنى، ئازراقمۇ تىرىشىپ-تىرىشماي ئاۋازنىڭ

بولماسلىغىنى ياقتۇراتتى؛ ئۇ تاماقتىن كېيىن سەيلە قىلىشنى ياخشى كۆرەتتى، لېكىن ھېچكىمنى ھەمرا قىلمايتتى؛ ئۇ باشقىلارنىڭ ئوخشاش بولمىغان قارىشلىرىنى قىلچە يوشۇرماي ئوتتۇرىغا قويۇشنى، جۇ جۇڭنى نوپۇز ئىگىسى دەپ، ئۇ نېمە دېسە، ھە، شۇنداق، دەپ تۇرماسلىقنى ياقتۇراتتى. ئۇ ئىلمىي مەسىلىلەرنى مۇھاكىمە قىلغان چاغلاردا ياشلارغا ئوخشايتتى، باشقىلار بىلەن مۇنازىرىلىشىپ ئۆپكىدەك قىزىرىپ كېتەتتى. ئادەتتە بولسا بۇڭايىلاردەك بىرقانچە سائەتلەپ گەپ قىلماي ئولتۇراتتى. ئۇ پات-پاتلا نەچچە ئون سائەتلەپ ئۇزمەي تەجرىبە قىلاتتى. ئۇ ئارام ئالمىسا، مەنمۇ ئارام ئالالمايتتىم. ئەجەپلىنەرلىگى، مەنمۇ كۆنۈپ قالغان ئىدىم. ئەينى يىللاردا قانداق قىلىپ ئۇدا نەچچە ئون سائەتلەپ كىرپىك قاقمىغان-لىغىنىنى ئۆزەممۇ زادى تەسەۋۋۇر قىلالمايتتىم. چېچىنى پات-پات سوغاق سۇدا ھۆلدەۋالاتتىم. مەن ئۇ چاغدا راسا ياش ئىدىم-دە! بەزىلەر مېنى ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئىشلىمسە بوپتىكەن، بەك جاپا چەكتى، دېگەن ھىسسىياتتا بولاتتى. لېكىن، مەن بۇنى بىر خىل لەززەت ھېسابلايتتىم. بىز دۇنيادا كۆرۈلمىگەن ئىلمىي نەمۇنە يارىتىۋاتاتتۇق. ئىجادىيەت خوشاللىغىدىن باشقا، ئوتتۇرىمىزدا يەنە يوشۇرۇن ماسلىشىش خوشاللىغىنىڭ بارلىغىنى ھىس قىلاتتىم، بۇنداق خوشاللىق ھىسسىياتىنى كۆكۈلدىلا بىلەتتۇقكى، سۆز بىلەن ئۇقتۇرۇشقا ئامالسىز ئىدۇق. مەن ئەينى ۋاقىتلاردا بۇنىڭ نېمىدىن دېرەك بېرىدىغانلىغىنىمۇ بىلمەيتتىم. كەسپىتىن باشقا ھېچنېمىنى ئويلىمايتتىم. ئاپام دۇنيادىن ئۆتكەندىن كېيىنلا يالغۇزسىراپ، ئۆپچۆرەمدە بىرەر تۇققىنىمنىڭ يوقلۇغىنى تۇنجى قېتىم ھىس قىلدىم. قاتتىق ئاغرىپ ئورۇن تۇتۇپ ئون كۈن يېتىپ قالدىم. مەن ئاغرىپ

قېلىپ ئىككىنچى كۈنى ئۇ مېنى يوقلاپ كەلدى. ئۇ تەجرىبىنى توختىتىپ قويۇپلا كەپتۇ. بۇ ئۇنىڭ ھاياتىدا كۆرۈلۈپ باقمىغان ئىش ئىدى. ئۇ ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى ئۇرۇش مەزگىلىدە كۆنمىگىدا ئىسكەن، ياپون ئايرۇپىلانلىرى بېشىدا غوڭۇلداپ ئۇچۇپ يۈرسىمۇ، سىگنال شەھەرنى بىر ئالسىمۇ، ئۇ تەجرىبە تۈگىمىگەچكە لەخمىگە كىرىشكە ئۇنىمايۋ، مىكروسكوپ ئالدىدا بۇرۇنقىدەكلا ئولتۇرۇپ ئىشنى داۋام-لاشتۇرۇۋېرىپتۇ. ئۇ تۈنجى قېتىم، شۇنداقلا بىرلا قېتىم بۇ ھوجىرىغا كېلىپ، سىزنىڭ ھازىرقى ھالىتىڭىزگە ئوخشاش مۇشۇنداق ئولتۇرغان ئىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرى ماڭا شۇنداق تىكىلگەن ئىدى-دە! ئۇنىڭ نىمىلەرنى دېگەنلىگى خاتىرەمدىن كۆتىرىلىپ قاپتۇ، شۇ چاغدا قىلغان ۋاتقان تەجرىبە ئەھۋالىنى سۆزلىگەن قىلۇندى. لېكىن، ئۇنىڭ يېنىك خورسىنىپ: "سىزدەك يارىدەمچىم بولمىسا بولمايدىغانلىغىنى زادى ئويلىمىغان ئىكەنمەن" دېگەنلىگى ئېسىمدە. ئۇ بىر تور سومكا نەرسە ئېلىپ كەپتۇ. ئۆزىنىڭ ئېيتىشچە، ئۇ كېسەل يوقلاپ بىر نەرسە ئاپىرىپ باقمىغان ئىكەن، نىمە ئېلىشنى بىلمەيدىكەن. ماشىنىدىن چۈشۈپلا ئۇدۇلدىكى يىمەكسىلىكلەر دۇكىنىغا كۆزى چۈشۈپتۇ-دە، يېنىدىكى بار پۇلغا شۇ نەرسىلەرنى ئاپتۇ. قايتىشتا ئاپتوۋۇز بېلىتى ئالارمەن، دەپ يانچۇغىدا بىرنەچچە تىيىن قالدۇرۇپتۇ. ئۇ ئالما، بانان، پېچىنە، بولكا، بېلىق كونسىرۋىسى، گۆش كونسىرۋىسى، كونىسىرۋا سۈت، قەن سىتىۋاپتۇ، تېخى گۆش تالقىنى، فۇجيەن گۆش تالقىنى، تەيسالگ گۆش تالقىنىمۇ بار، مېنىڭ نىمىگە ئامراقلىغىنى بىلمىگەچكە، ھەر قايىسىسىدىن يېرىم جىگدىن ئېلىۋېرىپتۇ. ئۇ ھەقسىزتەنمۇ ئەتراپىلىق ئويلاپتۇ! ئۇ كەتكەندىن كېيىن، مەن ئۇ ئەكەلگەن نەرسىلەرگە قاراپ كۆز يېشى قىلدىم. نىمە ئۈچۈن يىغلىغانلىغىمنى

ئۆزەمـۇ بىلمەيـمەن. مەن ساقىيـپ ئىشـقا چىقىپـلا يەنە بىر زور تەجرىبىگە ئۇلىگۇرۇپتىمەن. ئۇ مېنىڭ ئۇزۇلۇپ قېلىشىمدىن ئەنسىرەپ، يارىدەمچى بولۇشۇمغا ئۇنىمىدى. ئىشلەيمەن دەپ تۇرۇۋۇبلۇدىم، ئۇ قوشۇلـدى. ئۇنىڭ خوشال بولغانلىغى بىلىنـپ تۇراتـتى. تەجرىبە يېرىمـلاشقانـدا ئۇ قەسـتەن توختىۋالـدى. مەن "بۇ يەردە ئۇزۇپ قويماسـلىق كېرەك ئىدىغۇ..." دىسەم، ئۇ "مەن چارچاپ قالدىـم، ئىككىمىز ئايلىنىپ كەلسەك قانداق" دىـدى. ئۇ بۇرۇنىدىنـلا يالغۇز سەيلە قىلىشنى ياخشى كۆرەتتى. ئۇ بىرەرسى بىللە بولسا، خاتىرجەمـ لىگىمگە كاشىلا قىلىدۇ، دەيتتى. تەجرىبە بۆلۈمىنىڭ ئارقىسىدىـكى كىچىك ھويلىدا گۈل ئۆستۈرۈلگەن، كۆلچەكتە تەجرىبىگە ئىشلىتىلـ ىدىغان ئالتۇن بېلىق، پاقا بېقىلاتتى. ئۇ سۈكۈت ئىچىدە ئاستا كېتىۋېـ تىپ، بىردىنلا مەن تەرەپكە بۇرالـدى ـ دە: "سىزنى ئىزدەپ كېلـ ىدىغان دوستلىرىڭىزنى كۆرگىلى بولمايدىغۇ؟" دەپ سورىدى. مېنىڭ، دوستۇمنى ئالدىڭىزغا ئېلىپ كېلىشىكە قانداقـمۇ پېتىنـاي، ئۇنـداق قىلىش دەشنەم ئىزدىگەندەك ئىش ئەمەسمۇ؟ مەن بۇرۇنقى دوستۇم بىلەن بولغان جۇدالـىق ئۇچۇنـمۇ ئەپسۇسلانمىدىـم. چۈنـكى، مەن تېخىـمۇ قىممەتلىـك بۆلەك بىر دوستلۇقـقا نائىـل بولدۇم، دىگۈم كەلـدى. ئۇ "دوستىڭىز بولۇشى كېرەك، يېگـت دوستىڭـىز بولۇشى كېرەك..." دەپ پىچىرلـىدى. يۈزۈم بىردىنـلا ئوت ئېلىپ كەتـتى، ھىلىمۇ ياخشى، ئۇ كۈنى كەچ ئاي قاراڭغۇسى ئىـدى. مەن ئارانـلا "ئۇ ئىشـلارنى ئويلاشقا چولام يوق، مەن قانـداق قىلىـپ سىزنىڭ ياخشى يارىدەمچىڭىز بولۇشتىلا ئويلايمەن..." دىدىم تارتىنىپ. ئۇ بىر پەس ماڭا تىكىلگەندىن كېيىن ئالدىغا بۇرالدى. مەن ئۇنىڭ قاراڭغۇدا بېشىنى سەل چايقاپ: "سىزنىڭ ئۆز تۇرمۇشىڭىز بولۇشى كېرەك..."

دىگەنلىگىنى بايقىدىم. ئۇ تەجرىبىخانىغا قايتىپ بارغاندىن كېيىن، تەجرىبىنى داۋاملاشتۇردى، يېنىپ ماڭا قارىمىدى. ئەمما مېنىڭ دىققىتىم چېچىلغان ئىدى. مەن كىچىك قىز ئەمەس، ئوتتۇز نەچچە ياشلىق بىر قىزدا ياش قىزلاردا بولمىغان تۇنجى مۇھەببەتنىڭ قاينىق ھېسسىياتى ۋە پاراكەندىچىلىگى بولمايدۇ، قايمۇقۇش ۋە خام خىياللارمۇ بولمايدۇ. مەن ئارامبەخش ئىناقلىق ۋە تىرەن چۈشىنىشكە مۇھتاج، ئۇزاق جەزبە ۋە ئەمىلىي چىدامغا مۇھتاج. مەن بۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىن تاپقان ئىدىم. مەن مانا بۇنىڭ مۇھەببەت ئىكەنلىگىنى چۈشىنىشكە باشلىدىم.

— سىز سەزدىڭىزمۇ؟

— سەزدىم-يۇ، قورقتۇم.

— ئۇ چۇ؟

— ئۇمۇ شۇنداق، مېنىڭچە.

— خىزمەتداشلىرىڭىزچۇ؟

— ئۇلار سەزمىگەن ئىدى. يەتتە-سەككىز يىلدىن بېرى بىزنىڭ ئارىمىزدا ئازراقمۇ يېقىنچىلىق ئىپادىلىرى بولمىدى، پەقەت غايىۋانە، ھەممە يەردە مۇستەسنا سىز مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدىغان، قەلبىلەرنى تۇتاشتۇرۇپ تۇرىدىغان ئىناقلىق بىر خىل ۋە يوشۇرۇن رىشتىلا بار ئىدى. بۇ بىر خىل كەيپىيات، بىر خىل ھېسسىيات، بىر خىل مەنزىل، نىمىدىگەن گۈزەل مەنزىل-ھە! ھەي، بەزىلەر، يەنى ساۋاقداشىم سەزگەن ئىدى. ئاقساقال جۇ جۇڭنىڭ ئايالى دۇنيادىن ئۆتۈپ ماتەم مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلگەن كۈنى ئۇ مېنىڭ قۇلۇغۇمغا پىچىرلاپ: "مەن سېنى تەبرىكلەيمەن!" دېمەسمۇ، مەن ئۆزەمنى زورىغا

بىسۇبلىپ، بېشىمنى چايقىدىم.

— جۇ جۇڭنىڭ ئايالى نىمە بولۇپ ئۆلگەن؟

— كېسەل بىلەن، ئۇ كېسەل بولۇپ ئۇزاق ياتقان ئىدى.

— ئەر-ئايال ئىككىسىنىڭ مۇناسىۋىتى قانداق ئىدى؟

— ئىنتى ئېيتىپ بېرەلمەيمەن. راست، ئىنتى ئېيتىپ بېرەلمەيمەن. ئاڭلىشىمچە، جۇ جۇڭ ئوقۇغۇچىلار ھەرىكىتىگە قاتناشقانلىغى ئۈچۈن مەكتەپتىن چىقىرىلغان ئىكەن. ئۇ چەتئەلدە ئوقۇپ، ئىلىم-پەن بىلەن دۆلەتنى قۇتقۇزۇش يولىغا مېڭىش ئىرادىسىگە كەلتىكەن. ئانىسى ئۇنىڭ يىراقتا كېتىشىگە قىيماي، جۇ جۇڭنى ئۆيلەپ قويماقچى بولغاندا، ئۇ ئۇقتۇرمايلا گۇاڭجۇغا كېتىپتۇ. بىرنەچچە تۇرکۇمدە ياۋروپاغا چىقىپ بىر تەرەپتىن ئىشلەپ، بىر تەرەپتىن ئوقۇيدىغانلار مېڭىپ كەتكەچكە، ئۇ ئىككىنچى تۇركۇمدە ماڭىدىغانلارنى كۈتۈشكە مەجبۇر بولۇپ، گۇاڭجۇدا كۇنلۇكچى بولۇپ ئىشلەپتۇ. كېيىن، ئۇ دادىسىنىڭ تاپقانلىغى ھەققىدە تېلېگرامما تاپشۇرۇۋېلىپ، دادىسىنىڭ ئۆلۈمىنى ئۇزۇقتۇش ئۈچۈن ئۆيگە قايتىپتۇ. ئۇ ئۆيىگە كەلگەندە، ئاپىسى لايىق تېپىپ بولغان ئىكەن. لايىق تېخى جۇ جۇڭدىن بەش ياش چوڭ ئىكەن. دادىسى ئەمدىلا قازا تاپقاچقا، ئۇ ئاپىسىنىڭ دىلىنى ئاغرىتىشنى خالىماي، ماقۇل بولۇشقا مەجبۇر بوپتۇيۇ، توي مەرىكىسىنى تۇغىتىپلا يەنە كېتىپ قاپتۇ. ئۇ شۇ چىقىپ كەتكەنچە ئالتە يىل سىرتتا يۈرۈپتۇ. جۇ جۇڭنىڭ ئايالى تۇنجى تامنى بېقىپ، قېينانىسىنى كۈتۈپ، نەۋرى-بېرى گەپ قىلماي ئولتۇرۇۋېرىپتۇ. جۇ جۇڭ ئەتەنگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، ئايالىمنىڭ ئالدىدا يەرگە قاراپ قالماي، دەپ ئاپىسى ئىككىسىنى بېنىغا ئەكىلىۋاپتۇ. ئۇلار ئۆزئارا ھۆرمەت قىلىشىپ، ئىناق ئۆتىدىكەن.

جۇ جۇڭنىڭ ئايالى كىچىك پۇتلۇق، ساۋاتسىز، كىشىلەردىن تەپ تارتىدىغان ئايال ئىكەن. ئۇمۇرىنىڭ ئاخىرقى مەزگىللىرىدىمۇ ئۆيىگە مېھمان كەلسە خجىللىقتىن يۈزلىرى قىزىرىپ، بىرەر-يېرىم ئېغىز تەكەللۇپ گەپنى قىلىپ قويۇپلا باشقا ئۆيگە كىرىپ كېتىدىكەن. ئۇ ئادەتتە تالا-تۇزگە چىقمايدىكەن. ئائىلىنىڭ جىمى ئېغىر-يېنىك ئىشلىرىنى تۆل قالغان بىر نەۋرە سىڭلىسى قىلىدىكەن. جۇ جۇڭنىڭ ئايالى ئۆز ئۆيىدىن باشقا زىمىننى، يېڭىنە ئىشىدىن باشقا خۇشلۇقنى بىلمەيدىكەن. ئۇ يولدىشىنىڭ كىيىملىرىنى كەشتە تىككەنىدەك چىرايلىق تىكىدىكەن. مەن ئۇنى ئەزەلدىن كۆرۈپ باقمىغان بولساممۇ، ھەمىشە ئۇنى بارىدەك ھىس قىلىمەن. جۇ جۇڭ بىرقانچە ئون سائەتلەپ ئىشلىگەندىن كېيىن "موماي كۇتۇپ تەقەززا بولۇپ كەتتى" دەيتتى-دە، ئالدىراپ ئۆيگە ماڭاتتى. ئاڭلىسام، ئۇ قايتمىسا، ئايالى كىرپىك قاقمايدىكەن. ياشلار مۇنداق كاتتا ئىسلىم ئەھلىنىڭ كىچىك پۇتلۇق بىر ساۋاتسىز ئايال بىلەن قانداقلارچە بىر ئۆمۈر تۇرمۇش كەچۈرگەنلىگىنى چۈشەنمەيدۇ. ئۇلار تۇرلۇك قىياسلارنى قىلىشىدۇ، بىراق ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىن مۇناسىپ دەلىل-ئىسپات تاپماي، ئاخىردا ئۇنى جۇڭگونىڭ ئۇزاقتىن بېرى داۋاملىشىپ كەلگەن بۇيۇك ئەنئەنىۋى ئەخلاق كۆچىدىن كۆرىدۇ. مەن ئۇنداق قارىمايمەن. مەن ئۇنىڭ يۈرىگى قېتىغا چوكتۇر يوشۇرۇنغان يىگانىلىقىنى سېزىپ يەتكەن ئىدىم. ئۇ بىرقانچە ئون يىللاردىن بېرى ئىزچىل تەنھا ئادەم. ئۇ ئۆز ھىسسىياتىنى ئىدرەك پوستى ئاستىدا چىڭ ساقلاپ كەلگەن. بۇنداق ھىسسىياتنىڭ ئۆز ئۆزىنى قامال قىلىشى بىلەن ئۇنىڭدا تۇرلۇك "غەلىتە مىجەز" پەيدا بولغان. شۇڭا، ھەرقانداق كىشىدىكى "غەلىتە مىجەز"نى چۈشەندۇرۇشكە

هەم چۇشىنىشكە بولىدۇ. كۇنىلەرنىڭ بىرىدە ئۇنى چۇشەنسىگىز، ئۇنى ئۆزگەرتىدىغان كۈچىكە ئىگە بولىسىز. مەن ئۆزەمنى ئۇنى ئۆزگەرتىۋاتقاندەك سەزدىم، ئۇ بۇنى ئىخىتىيارسىز قىلمايتتى، مەنمۇ ھېچنەرسە دېيەلمەيتتىم.

— جۇ جۇڭنىڭ ئايالى ئۆلگەندىن كېيىن، دىسىگىز بولماسمىدى؟

— قانداق دەيمەن؟!

— نېمە ئۈچۈن دېيەلمەيسىز؟

— ئۇنىڭ تەتقىقاتى ھالقىلىق پەيتتە تۇراتتى، مۇشۇ بىرقانچە تەجرىبىدە نەتىجە كۆرۈلسىلا، ئۇ يېڭىدىن بەرپا قىلىۋاتقان سىستېمىنىڭ ئاساسى سېلىناتتى. شۇ ۋاقىتتا ئۇنىڭغا ھەربىر مىنۇت-سېكونتنىڭ قىممەتلىك ئىكەنلىگى ھەممىدىن بەك ماڭا ئايان ئىدى. شۇڭا، مەن ئۇنىڭغا كاشىلا قىلمىدىم.

— باشقا سەۋەپلەرمۇ باردۇ؟

— ھەي، سىز ھەقىقەتەن يامان مۇخبىر ئىكەنسىز. سىرلىق بىر پىسخىك ئامىلدەك باشقا سەۋەپنىڭ بولۇشىمۇ تەبىئى. جۇ جۇڭنىڭ ئايالىنىڭ ماتەم مۇراسىمدا، كىشىلەر ئۆلگۈچىگە بولغان تەزىيەنى ھايات قالغۇچىغا بولغان مەدھىيەگە ئۆزگەرتىۋەتكەن ئىدى. چۈنكى، ئۆلگۈچىنى ھېچكىم تونۇمايتتى، ھەممەيلەن ھايات قالغۇچىنى ھۆرمەتلەيتتى. كىشىلەر كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ تۇرۇپ، جۇ جۇڭنى غايە ۋە ئەدەپ-ئەخلاقنىڭ نامايەندىسى قىلىپ تەسۋىرلىشەتتى. جامائەت پىكرى گويا سىرتماققا ئوخشاش ئۇنى بوغۇپ، قىمىرلىيالماس قىلىپ قويغان ئىدى. توغرىسىنى ئېيتقانىدا، ئۇ نەچچە ئون يىلدىن بۇيان ئۆزى سېلىپ كەلگەن بۇ سىرتماقتىن بىراقلا قۇتۇلۇپ كېتەلمىگەچكە، ئۆزى بىلگەنىنى قىلىۋەرگەن-دە، قىلچە

تەپ تارتمىغان، ھەتتا كىشىلەر تەرىپىدىن "غەلىتە" ئادەم ھىسابلانغان، لېكىن، بۇ چاغدا ئۇ ئۇشتۇمتۇتلا ئېھتىياتچان بولۇۋالغان، ئۇ ئۆزىنىڭ كىشىلەر قەلبىدىكى ئوبرازىنى بىراقلا ئۆزگەرتىشنى خالىمىغان. جۈگگولۇقلار باشقىلارنىڭ ئۆزلىرىگە بولغان قارىشىغا بەك دىققەت قىلىدۇ، بۇ يېرگىنىشلىك ئادەت ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا ئۆز رولىنى جارى قىلدۇرۇشقا باشلىغان ئىدى. مەندىمۇ جاسارەت يوق ئىدى. راست گەپنى قىلسام، كەلگۈسىگە كۆزۈم يەتمەيتتى، مەن پەقەت ھازىرنىلا قەدىرلەيتتىم. ئۇ چاغدا مەن ئۇنىڭغا يارىمچى بولدۇم، كاتىپىمۇ بولدۇم. ئاچقۇچ، قول يازمىلىرى ۋە قەلەم ھەققىنى مەن ساقلايتتىم، ئۇنىڭ جىمىكى پارچە-پۇرات ئىشلىرىنى مەن بىر ياقلىق قىلىپ بېرەتتىم. ئۇ ئۆزىنىڭ قانچە ئون يىللاپ ئېلىپ بارغان تەتقىقاتىنىڭ ئاخىرقى باسقۇچلىرىدا، كۈنىنىڭ ئۇزاقىغا بارمايدىغانلىغىنى بىلگەنىدەك، پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن كىرىشكەن ئىدى، مەن ئۇنىڭ چېكى يوق بۇنداق خورىتىش ئۇرۇشىنى چەكلەشكە تىرىشىپ، مۇمكىن قەدەر ئۇنىڭ خىزمەت ۋە تۇرمۇشىنى تەڭشەپ، ئۇنى رېتىم ۋە مول ئىلاستىكلىققا، ئەڭ ياخشى ماھارەتنى ساقلاپ قېلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلغان ئىدىم. ئىلگىرى مېنىڭ ئەلىنەغمە ۋە چاڭچىلە بىلەن خوشۇم يوق ئىدى. شۇ چاغلاردا ھەر شەنبە كۈنى رادىيو پىروگراممىسى گېزىتنى ئېلىپ، رادىيودا بېرىلىدىغان ئەلىنەغمە ۋە چاڭچىلىنىڭ ۋاقتىنى قەلەم بىلەن سىزىپ قويۇپ، پۈرسەت تاپساملا يېرىم ئۆتكۈزگۈچىلىك رادىيونى ئۇنىڭغا قويۇپ بېرىدىغان بولدۇم. ئۇ ھەمىشە ھوزۇرلىنىپ ئاڭلايتتى. ياكى مەن چەتئەل تىلىدىكى كىتاپلاردىن تەرجىمە قىلىشقا تەسرەك پارچىلارنى قەستەن تېپىپ چىقىپ، ئۇنىڭدىن سورايتتىم. ئۇ چەتئەل

تىلى بىلەن ئۇچراشسىلا پىكىر قىلىشى ياشلارنىڭكىدەك جانلىنىپ كېتەتتى-دە، بىر ھازاغىچە زوقلىنىپ سۆزلەپ كېتەتتى. شۇنىڭ بىلەن، سەزگەن-بىلىمسىزلىكىنىڭ ئارىلىغىدا جىددىيلىك تۇگەپ، ئارام ئېلىپ قالاتتى. ئۇ، مەسىلىلەر ئۈستىدە مۇلاھىزە يۈرگۈزگەندە ئۈستەل چىرىغىنىڭ گۈڭگا يورۇغىدا ئولتۇرۇپ چوڭقۇر خىيال سۈرمەيدىغان بولۇپ قالغان ئىدى، ئۇ كاللىسىدا تېخى تولۇق يېتىلمىگەن پىكىرلەرنى ياكى غەل-پال پەيدا بولۇپ ئۆتۈپ كېتىدىغان ئويلىرىنى ماڭا دەيتتى، مەن بىلەن مۇزاكىرىلىشەتتى. مەن بەزى سەلبى پىكىرلەرنى ئوتتۇرىغا قويۇۋېرەتتىم، شۇنىڭ بىلەن ئۇ دەرھاللا ئۆز ئىدىيىسىنى تېخىمۇ مۇكەممەل جارى قىلدۇراتتى. ئۇ مۇنداق قىلغاندا ئۇنۇمىنىڭ تېخىمۇ يۇقۇرى بولىدىغانلىغىنى، پىكىر يولىنىڭ تېخىمۇ ئېچىلىدىغانلىغىنى بايقىغان ئىدى. ئۇ يالغۇز سەيلە قىلمايدىغان بولۇپ قالغان ئىدى، بىراق تاماقتىن كېيىن سەيلە قىلماي قالمايتتى. ئۇنىڭغا مەن ھەمرا بولاتتىم. بىر كۈنى كېتىۋېتىپ، ئۇ ھاياجان بىلەن "شياۋ بەي، سىز مېنى ئۆزگەرتتىڭىز" دىگەن ئىدى. مەن كۈلدۈم. مېنىڭ باشقا گەپنى ئاڭلىغۇم بار ئىدى.

جاڭ جى بەي شياۋرۇنىڭ نىمىنى كۆزدە تۇتقانلىغىنى بىلەتتى. ئۇلارنىڭ مۇناسىۋىتى ئىنتايىن مۇھىم پەللىگە يېتىپ بارغان ئىدى، كىم ئېغىز ئېچىپ، بىر قەدەم ئالدىدا ماڭىدىغانلا بولسا، ھەممە ئۆزگىرىپ كېتەتتى. ۋەقە ئەۋجىگە چىققان ئىدى. جاڭ جى ئۇن-تىنسىز بەي شياۋرۇنىڭ ئېغىزىغا قاراپ تۇراتتى.

بەي شياۋرۇ يىراقلارغا تىكىلىپ مىيىغىدا كۈلۈپ قويدى.

يىگىرمە يىلدىن بۇرۇنقى ئىش بولسىمۇ جاڭ جى كۆڭلىدە ئۇلارغا

بەخت تىلىدى.

بەي شياۋرۇ بەختيار ئەسلىمىلەر دېگەنلىرىغا چۆمۈلگەن ئىدى. تاقىتى تاق بولغان جاڭ جى:

— ئۇ سىزگە كۆڭلىنى ئىزھار قىلدىمۇ؟ — دەپ ئاستا سورىدى.

— ياق، — دىدى بەي شياۋرۇ بېشىنى چايقاپ.

— ئىزھار قىلمىدى؟! نېمە ئۈچۈن ئىزھار قىلمىدى؟ — جاڭ جى مەيۈسلەنگەن ئىدى، ئۇ تىل بىلەن ئىپادە قىلىپ بولمايدىغان دەرىجىدە نادانمەت چەكمەكتە، ئۇلار ئۈچۈن ئۆكۈنمەكتە ۋە ئەپسۇسلانماقتا ئىدى. ئەمما بەي شياۋرۇ كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ:

— ئەگەر پۇرسەت بولغاندا، ئۇ چوقۇم ئىزھار قىلغان بولاتتى، مەن بۇنىڭغا ئىشىنىمەن، — دىدى.

بەي شياۋرۇدا ئۆكۈنۈش ۋە ئەپسۇسلىنىشتىن ئەسەرمۇ يوق ئىدى.

ۋەقەدە ئادەتتە كىشىلەرنى تەقەززا قىلدىغان كولمىناتسىيە يوق ئىدى.

جاڭ جى جۇ جۇڭنىڭ پۈتۈن تەجرىبىنى تۈگىتىشكە ئۇلگۈرمەيلا توساتتىن مىڭسىگە قان چۈشۈپ، ئىش ئۇستىلى ئالدىدىن مىكروسكوپنى مەھكەم تۇتقان پېتى يېقىلىپ چۈشكەنلىگىنى، ئۇنىڭ ئۇدۇلدا ئولتۇرغان بەي شياۋرۇنىڭ ئىتتىك بىرىپ ئۇنى يۆلىگەنلىگىنى، جۇ جۇڭ بەي شياۋرۇنىڭ قۇچىغىدا جان ئۈزگەنلىگىنى ئاڭلىغان ئىدى.

شۇنىڭدىن كېيىنلا بالا-قازا يېتىپ كەلدى.

جۇ جۇڭ ئاقساقالىنىڭ بالىلىرى دادىسىزلىقنىڭ ساقلاپ قويغان نۇرغۇن پۇلى بار دەپ قارىغان بولسىمۇ، نەرسە-كېرەكلەرنى يېغىشتۇرغاندا قاتتىق ئۇمىتسىزلەنگىنىدە، ئۆچىنى بەي شياۋرۇدىن ئالدى.

بەزى ئويۇن خۇمارلىرى تېرىپ-تۆشەپ، بىرگە ئىككىنى قوشۇپ، ئىنتايىن چاكىنا مۇھەببەت ھىكايىسى توقۇپ چىقتى، بەزىلەر بەي شياۋرۇنى روھىي ھالىتى غەيرى نورمال قىز دەپمۇ يۇرۇشتى.

ئەينى ۋاقىتتا، بەي شياۋرۇنىڭ جۇ جۇڭ ئاقساقالىنىڭ ئورنىدا ئىشلەپ، بۇ تەتقىقاتنى داۋاملاشتۇرۇشقا رىياسەتچىلىك قىلىشى ئورۇنلۇق ۋە يوللۇق ئىش ئىدى. لېكىن، بەزىلەر بۇرۇنلا بۇ ئىشنى قىلىش تامامسىدا بولغان، بەزىلەر بولسا بۇرۇنلا ئۇنىڭ ئەمگەك مۇئىسىنى ئۆزىنىڭ قىلىۋېلىش كويىدا يۈرگەن ئىدى. بىرەر جايدا مەنسەپ ئورنى چىقىپ قالسا، ھەر خىل شەخسلەر نىقابىنى يىرتىپ تاشلاپ ھەقىقى قىياپىتىنى ئاشكارىلايدۇ، ياكى سەھنىدە ئويۇن كۆرسىتىدۇ، ياكى خۇپيانە قىلتاق قويىدۇ، كەسكىن تالىشىلار زۇڭتۇڭ سايلىمىدىنمۇ قېلىشمايدۇ.

بۇ ئېلىشىشلارنىڭ قۇربانى مۇشۇ ئاجىزە ئىدى.

— سىز شۇ چاغدا نېمىشقا سۆكۈت قىلىسىز؟ — دەپ سورىدى جاڭ جى تاقەتسىزلىك بىلەن.

— سۆكۈتتىن باشقا ئامالىم يوق.

— نېمە ئۈچۈن؟

— بىرنېمە دېيەلمەيتتىم، ھەتتا ئۆزەمدىنمۇ شۈبھىلىنەتتىم.

— سىز راستىنلا ئۆزىڭىزدىن شۈبھىلىنەتتىڭىز؟

— شۈنداق، ئۆزەمدىن شۈبھىلىنەتتىم. مەن ئىشەنچىمنى

يوقاتقان ئىدىم. بۇ تەتقىقات ئورنىدىن ئايرىلىپ كېتىش قارارىغا كەلگەن ئىدىم، ھەممىنى كۆرۈپ يەتكەندىن كېيىن ئۇنى ئەسكە ئالغان ئىدىم. بەزىلەرمۇ كېتىشىمنى تىۋەت كۆز بىلەن كۈتەتتى. جۇ جۇڭ ئۆزى بەرپا قىلغان نەرسىلەرنىڭ ئۇلارنىڭ قولىدا بەربات بولۇشىنى كۆرۈشكە يۈرىگىم چىدىمىسمۇ، لېكىن ئەھۋال يەنىلا ئايرىلىپ كېتىشكە مەجبۇر قىلغان ئىدى. شۇ چاغدا ئۇلار دەل مۇدبىر، مۇئاۋىن مۇدىرلىق ئورۇننى، ھەلۇم بىر يېغىنىنىڭ ۋەكىللىك سالاھىيىتىنى دەپ، ئۇنىڭ ئۈستىگە بىر پارچە ماقالىنى ئىمزا قويۇش مەسىلىسىنى دەپ قاتتىق تالىشىپ كەتكەن، جۇ جۇڭدىن قېچىقالغان ماتېرىياللارنى تاشلۇۋەتكەن ئىدى. ئايرىلىپ كېتىشتىن جۇ جۇڭ ئاۋال ئاقساقالدىن قېچىقالغان بارلىق ماتېرىيالنى مەن جىم-جىملا رەتلەپ چىققان ئىدىم. بۇنىڭ كىمگە قىلىشىدىن قەتئىي نەزەر، ئۇنى رەتلەپ چىقماقچى ئىدىم. ئۇنىڭدىن قالغان نەرسىلەرنىڭ بۇنچە نۇرغۇنلىغىنى ئويلاپ باقمىغان ئىكەنمەن. نۇرغۇن دىسېرتاتسىيە كۇپىيىسى بار ئىكەن، ئۇ ئاساسلىقچە ماقالە ئېلان قىلمايتتى، نۇرغۇن تالىلانغان تېمىلار تېزىسى بولۇپ، كۆپىنچىسى پارچە-پۈرات قەغەزلەرگە يېزىپ قويۇلغان، بۇنىڭدىكى سۆز ۋە سانلىق مەلۇماتلار ئىنتايىن قىممەتلىك پىكىر-چۈشەنچىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئىدى. راستىنى ئېيتقاندا، ئۇنىڭ مەنىسىنى پەقەت مەنىلا چۈشىنەتتىم، چۈنكى، ئۇ ھەممىنى ماڭا دېگەن ئىدى. باشقىلارنىڭ ئۇنى كېرەكسىز قەغەز دەپ تاشلىۋېتىشى تۇرغانلا گەپ ئىدى. بۇ قەغەزلەرنىڭ نۇرغۇنلىرى تەجرىبە خاتىرىسى بولۇپ، جۇ جۇڭنىڭ ئۆزىگە خاس تەجرىبە ئۇسۇللىرى ۋە قىممەتلىك تەجرىبە سانلىق مەلۇماتلىرى خاتىرىلەنگەن ئىدى. بۇ تەجرىبىلەرنىڭ

كۆپنچىسىنى ئىككىسىز ئېلىپ بارغان ئىدۇق. مەن بۇ تونۇش خەتلەرنى كۆرگەندە، ئۇ يەنىلا ھاياتتەك، ئۇدۇلىمدا ئولتۇرۇپ، ماڭا تەجرىبىنى قانداق قىلىشنى ئېيتىپ بېرىۋاتقانىدەك، ئەكسىچە تەجرىبە نەتىجىلىرىنى ئېيتىپ بېرىۋاتقاندەك، تېخى شەكىللەنمىگەن ئوي-پىكىرلىرىنى ئېيتىپ بېرىۋاتقاندەك، مەن گويا ئۇنىڭ ئاۋازىنى ۋە تىنىغىنى ئاڭلاۋاتقانىدەك ھېس قىلاتتىم... مەن تامامەن مۇشۇ ماتېرىياللار ئىچىگە چۆكۈپ كەتكەن ئىدىم. بۇ ماتېرىياللار مېنىڭ تۇرمۇشۇمنى يورۇتقان، مەن بۇ ماتېرىياللاردىن ئايرىلالمايتتىم، بۇ يەردىن كېتەلمەيتتىم. مەن ئۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە تەجرىبىنى داۋاملاشتۇرماقچى بولدۇم. ھەمدەمسىگە پەرۋا قىلماسلىق قارارىغا كەلدىم! بىراق، ياخشى كۈنلەر ئۇزاققا بارمىدى. ئون يىللىق قالايمىقانچىلىق باشلاندى. بەزىلەر جۇ جۇڭنى "ئەكسىيەتچى ئىلىم نوپۇزى" دەپ تەنقىت قىلماقچى بولدى، بەزىلەر مېنى "ساختا ئىلىم" بىلەن شۇغۇللاندى، دەپ تەنقىت قىلماقچى بولدى، ماتېرىياللارنىڭ ھەممىسىنى پېچەتلىۋەتتى. شۇ كۈنى مەن ھەممىدىن بەك ئازاپلانغان كۈن بولدى، چۈنكى، ئۇلار مېنى تۇرمۇشۇمدىكى بىردىن-بىر مەنىۋى تۈۋرۈكتىن مەھرۇم قىلدى. ئۇلار "ئىنقىلاپ" بىلەن بولۇپ كەتكەن ۋاقىتتىن پايدىلىنىپ، پېچەت يوچۇقلىرىدىن بىرمۇ ماتېرىيالنى ئوغرىلىقچە ئېلىۋالاتتىم-دە، خۇپيانە رەتلەپ، بەلكە قويغاندىن كېيىن، تۈيدۈرماي ئۆز جايىغا كىرگۈزۈۋېتىپ يەنە بىرىنى ئالاتتىم. شۇنداق قىلىپ، ئۇلار تەجرىبىخانىغا قايتىپ كېلىش لازىملىغىنى ئېسىگە ئالغانغا قەدەر تولۇق بىر يورۇش ماتېرىيالنى رەتلەپ بولۇپ، بىر قاتار تەجرىبە ۋەزىپىلىرىنى تەييارلاپ چىققان ھەمدە تولۇق نەزىرىيىۋى تەتقىقات ئېلىپ

بارغان ئىدىم. شۇئلاشقا، مەن تېزلا نەتىجە قازانىدىم. بەزىلەر ئىنتايىن تەئەججۇپلەندى. لېكىن، تەئەججۇپلەنگۈدەك نېمە بولسۇن؟ ئەسلىدە بۇنچە ئۇزاق ۋاقىت كەتمەيتتى. ئەگەر مۇشۇ تەتقىقات ئىشخانىسىنى مېنى باشقۇر دېگەن بولسا، ئون يىل ۋاقىت يېتەتتى. جۇ جۇك ھايات بولسا، بەش يىلمۇ كەتمەيتتى. لېكىن مەن توپ-توغرا يىگىرمە يىل سەرپ قىلدىم-دە!

— بۇ يىللارنى ئۆتكۈزۈش سىزگە ئاسان چۈشمەپتۇ...

— كىشىلەر ھەممىسى شۇنداق دەيدۇ. ئۇنداق ئەمەس، سىلەر بىلمەيسىلەر. مېنىڭ كۆڭلۈمدە مۇقەددەس بىر جاي بار، مەن بەختلىكمەن. سىلەر پەقەت مېنىڭ ئۇنىڭغا ئون يىل شاگىرت بولغانلىغىمنىلا كۆرگەنسىلەر، لېكىن، يىگىرمە يىلدىن بۇيان يەنىلا ئۇنىڭغا ئەگىشىپ كەلگەنلىگىمنى كۆرمىگەن. مەن ھەركۈنى ئۇنىڭدىن ئۆگىنىمەن، ئۇنىڭ بىلەن پىكىر ئالماشتۇرىمەن، ئۇنىڭدىن مەسلىھەت ئالىمەن. ئىلگىرى مەن چوڭلارنىڭ غەلىتە مىجەزىنى ياقتۇرمايتتىم، ھازىر ئۆزەمنۇ غەلىتە مىجەزلىك بولۇپ قالدىم، بۇنىڭ دەردىنى سىز تازا تارتتىڭىز. چۈنكى، مەنمۇ ئۆزەمنى قامال قىلىۋالغان ئىدىم، مېنىڭ قەلبىمدە ئۇلا بار، مەن ئۇ ئورۇنلىيالمىغان ئىشلارنى تاماملايمەن. ئەگەر مۇھەببەتنىڭ كۈچى بولمىغاندا، مەن روھىي جەھەتتىن ئاللىبۇرۇنلا بەربات بولغان بولاتتىم.

— سىز مۇۋەپپەقىيەت قازاندىڭىز...

— ئۇ مۇۋەپپەقىيەت قازاندى.

— سىز ھەقسىز ئالىم...

— مەن يەنىلا ئايال.

— ئادەتتىكى ئايال ئەمەس.

— ئوهوي، سزگه تەشەككۇر، شياۋجاڭ. مەن ئادەتتىكى ئايال. سز مۇخبىر، ئېسىڭىزده تۇتۇڭ، يۇزەكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسگه ئىشىنىپ كەتمەڭ، ئادەتتىكى كىشىلەرنىڭ سرتىدا يەنه ئاللىقانداق ئالاھىده كىشىلەرنىڭ بولىدىغانلىغىغا ئىشىنىپ كەتمەڭ. كىشىلەرنىڭ كۆڭلىنى بىلىشكه تىرىشىڭ. ئەگەر ھەر بىر ئادەم ھەققىده تەسىرلىك بىر ھىكايه قىلىپ بېرىپ چىققىلى بولسا، ھەر بىر ئالەمنىڭ ئەقىل مۇساپىسىنمۇ بىر رومان قىلىپ بېرىپ چىققىلى بولىدۇ.

— سزگه رەخمەت، لاۋبەي. گېزىتته بېكىۋاشتىن بىر تۇڭشۇن ئېلان قىلىپ، ئالدىنقى تۇڭشۇنگه تۇزىتىش بېرىشىمىزنىڭ مۇمكىن ئەھمىيىتى سزگه مەلۇم، مۇشۇنداق تۇڭشۇنىنى ئېلان قىلىشقا بولىدىغان — بولمايدىغانلىغىغمۇ ئىشەنچ قىلالمايمەن. لېكىن، مەن ئۇنى چوقۇم يېرىپ چىقىمەن. مەن بىر ھىكايه يېزىشىنى، "ھىكايه

ئەمەس" دېگەن تېما قويۇشنى ئويلاۋاتىمەن، بۇنىڭ مەنىسى ئۆيدۇرما ئەمەس، دېگەنلىك بولىدۇ.

ـــ ئىختىيار ئۆزىڭىزدە. مەن دەيدىغانىنى دېدىم، مېنىڭ ئىشىم تۈگىدى.

بەي شياۋرۇ خاتىرجەملىك بىلەن كۆزىنى يۇمدى. ئۇ چارچىغان ئىدى.

نېمە بولغاندۇ، چۆگۈندىكى سۇ تېخىچىلىك قايناپتىغۇ؟

ھە، كىرسىن تۈگەپ، ئوت ئۆچۈپ قاپتۇ. جاڭ جى سۇرتۇپ پاقىرىتشۇپتىلگەن كونا پوسۇندىكى بۇ كىرسىن ئوچاققا قارىپلا قالغان ئىدى.

[ئاپتور ھەققىدە] گۈەن خۇڭ، ئەسلى ئىسمى شياۋگۈەنخۇڭ، ئەر، 1949 ـ يىلى تۇغۇلغان، «ۋېنخۇي» ئايلىق ژورنىلىنىڭ مۇھەررىرى، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيتى شاڭخەي شۆبىسىنىڭ ئەزاسى. 1972 ـ يىلىدىن باشلاپ ئەسەرلىرى ئېلان قىلىنغان، يېقىنقى يىللاردا ھېكايە، ئەدەبىي ئاخبارات ۋە نەسرلىرى بولۇپ نەچچە ئون پارچە ئەسىرى ئېلان قىلىندى.

(«تاللانغان ھېكايىلەر» ژورنىلىنىڭ
1984 ـ يىللىق 2 ـ سانىدىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: جاپپار قاسىم.
تەرجىمە مۇھەررىرى: ئابدۇللا ئابلىز.

داڭلىق ئارتىس

خاڭ يىڭ

مەلۇم ئوپېراتور گۇرۇپپىسى F شەھىرىگە بېرىپ تاشقى مەنزىرە تارتىماقچى بولدى، دەريادىن ئۆتۈشتە پاراخوتقا چۈشۈشكە توغرا كەلدى. ئەتە F شەھىردە ئارتىسلارنى كۈتۈۋېلىش زىياپىتى ئۆتكۈزۈلىدىغان بولغاچقا، ھەممىسىنىڭ تاقىتى تاق بولۇپ تۇراتتى. بىراق، قېرىشقاندەك، شۇ كۈنىدىكى بىر قېتىملا قاتنايدىغان پاراخوتنىڭ بېلىتى سېتىلىپ بولغان ئىدى، پاراخوتقا يەنە ئادەم سىغىشقا بولمايتتى، يەنە ئادەم سالغاندا خەتەر چىقاتتى. ئوپېراتور گۇرۇپپىسىدىكى كىنو ئىشلىرى مۇلازىمى بېلەت ساتقۇچى ئاقساقالغا ھەرقانچە قىلىپمۇ گەپ يېگۈزەلمىدى.

كىنو ئىشلىرى مۇلازىمى قايتىپ كېلىپ ئەھۋالنى ئېيتىۋىدى، ئاغزىمىزغا كىرەي دەپلا قالغان ئۆدەكلەر ئۇچۇپ كېتىدىغان بولدى-

ده، دەپ ئويلاپ، ئارتسلارنىڭ بېشى ساڭگلاپ، دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى. سەنئەتتە كاللىسى ئۆتكۈرلەر چېچەن كېلىدۇ دېگەندەك، جەددى پەيتتە بىرسى ئەقىل كۆرسىتىپ:

ــ كوزىر چىقىرايلى! ــ دىدى.

كىنو ئىشلىرى مۇلازىمى ئىككىنچى قېتىم بېلەت سېتىش ئورنىغا بېرىپ، سالاپەتلىك قىياپەتتە ئاتنىڭ تۇيغىدەك يوغان تامغا بېسىلغان تونۇشتۇرۇشنى چىقاردى، تونۇشتۇرۇشقا مۇنۇ خەتلەر ئىنتايىن كۆركەم قىلىپ يېزىلغان ئىدى:

ئىستودىيىمىز كىنو ئېلىش ئۈچۈن F شەھىرىگە دەرھال يېتىپ بېرىپ، ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇلغان ئەتىكى زور قوشۇنىنىڭ كۆرۈنۈشىنى تارتىماقچى، ئاساسلىق بىرنەچچە ئارتىسمىز ئولگۇرۇپ بېرىشى كېرەك ئىدى، ئۇنداق بولمىغاندا دۆلەتكە بولىدىغان ئىقتىسادىي زىيان ناھايىتى زور بولىدۇ، ئورنىڭىزلارنىڭ يارەملىشىپ بۇگۈنىنىڭ پاراخوت بېلىتىنى ھەل قىلىپ بېرىشىنى سورايمىز!

قېرىلار كۆزەينەكى تاقىۋالغان ئاقساقال تونۇشتۇرۇشنى كۆرۈپ چىقتى ــ دە، كۆزلىرىنىڭ ئاق پاختىسىنى چىقىرىپ:

ــ ئەگەر راستىنلا شۇنداق بولسا، تۇزۇمىنى قايرىپ قويۇپ، مەخسۇس پاراخوت بىلەن يەتكۈزۈپ قويايلى، پاراخوت ھەقىقى ئۇچۇن بەش يۈز يۈەن تاپشۇرۇڭ! ــ دىدى كۆزەينەكنىڭ ئۈستىدىن كىنو ئىشلىرى مۇلازىمىغا قاراپ قويۇپ.

مۇلازىم بۇ گەپنى ئاڭلاپ "زىياپەتتىن باشقا نەنىڭ زور قوشۇنى بولسۇن؟ مۇنچە كۆپ پۇلنىڭ ھىساۋىنى فىلىم مۇدىرىغا قانداق ئۆتكۈزەرمەن" دەپ ئىچىدە زارلاندى.

مۇلازىم قايتىپ كەلدى ــ دە، غۇلىچىنى كېرىپ، كۆپچىلىككە ئامالسىز قالغانلىغىنى بىلدۈردى. ئەھۋالدىن خەۋەر تاپقان نۇرغۇن

ئارتسلار بولدى قلماق بولۇشتى. پەقەت برلا ياش ئارتس مەيدىسىگە ئۇرۇپ:

ــ ئاغىنىلەر، مەن بېرىپ باقاي، بارساملا سۆزسىز ھەل قىلىۋېتە- مەن! پىرىستان باشلىغى بىر تىيىن ئالماستىنلا بىزنى پاراخوتقا چىقىرىپ قويىدۇ. ــ دېدى.

بۇ ياش ئارتس ئەسلىدە يەتتە ياشتىن-يەتمىش ياشقىچە ھەممە كىشى تونۇيدىغان داڭلىق ئارتس بولۇپ، گېپى تونۇشتۇرۇشتىنمۇ بەكرەك ئۆتەتتى. شەھەر خەلقى ھەدىسلا ئاتاقلىق ئارتسلارغا باش قويىدىغان چاغلاردا، ئۇ ھەممىلا يەردە كىشىلەرنىڭ ئالقىشىغا سازاۋەر بولغان ئىدى، نېمە قىلغۇسى كەلسە، شۇنى سۆزسىز ۋۇ- جۇتقا چىقىراتتى.

كىنو چولپىنى بېلەت سېتىش ئورنىغا كەلدى-دە:

ــ چوڭ دادا! ــ دېدى خۇشخۇي كۆلۈپ تۇرۇپ.

ــ بىرەر ئىشىڭىز بارمىدى؟ ــ سورىدى ئاقساقال تەبەسسۇم بىلەن.

داڭلىق ئارتس جەسۇرانە قىياپەتكە كىرىۋىدى، تۇرقى كىنو ئىلانىدىكى رەسمىدىكىگە پۈتۈنلەي ئوخشاپ كەتتى، ئۇ برلا ۋاقتتا قولىنى ئاقساقالغا ئۇزاتتى. لېكىن ئاقساقال ھىساپ بوغۇش بىلەن بەنىت بولۇۋاتقاچقا، بۇ ئالاھىدە شەرەپنى قوبۇل قىلالمىدى. ئەگەر كىنو مەستانىلىرى كىنو چولپانلىرىنىڭ قولىنى تۇتۇپ بۇ بەختتىن بەھرىمەن بولغاندا، لاما دىنىنىڭ مۇرتلىرى گىگەنلەرنىڭ ئىلتىپاتىغا ئېرىشكەندەك، قىن-قىنىغا پاتماي كەتكەن بولاتتى.

داڭلىق ئارتس ئاقساقالنىڭ ئۆزىنى تونۇمغانلىغى بىلەن مەيۈسلىنىپ كەتمىدى. ئۇ ئاقساقالنى باش كۆتىرىپ ئۆزىگە قاراشقا

جەلپ قىلىش ئۇچۇن:

— چوڭ دادا، تاماكا چېكىڭ! — دېدى ـ دە تاماكا چىقاردى.

ئاقساقال تەكەللۇپ بىلەن تاماكا چەكمەيدىغانلىغىنى بىلدۈردى. قارشى تەرەپتىكى كىشىنىڭ كۆزى داڭلىق ئارتىسنىڭ كۆزى بىلەن ئۇچراشقاندا، داڭلىق ئارتىس غاچچىدىلا مول دىراماتىك ھىسسىيات ئالماشتۇرۇش ھەركىتىنى ئورۇنلىدى، بۇ ھەركەت مەلۇم كىنودىكى ئالاھىدە كۆرۈنۈش ئىدى. ئۇ ئاقساقالنىڭ ئۆزىگە سەپسالغانلىغىنى، كۆزىمىنەڭ ئاستىدىكى كۆزىنىڭ راستلا ئۆزىگە تىكىلىپ قارىغانلىغىنى ئېنىق سەزدى. مۆجىزە يۈز بېرىدىغان بولدى، ئاۋۇ كۆزلەردىن ھەيرانلىق ئالامەتلىرى كۆرۈلىدۇ ـ دە، ئاقساقال دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلىدۇ ھەمدە "سىز... سىز پاراخوتقا چۈشمەتمىكسىز؟ مانا مەن ھۆددە قىلىمەن، بىرىنچى دەرىجىلىك بۆلۈم سىزنىڭ!" دەيدۇ.

شۇ ئەسنادا، ئاقساقال تەمكىنلىك بىلەن:

— نىمە ئىشىڭىز بار ئىدى؟ — دەپ يېنىشلاپ سورىدى.

— پاراخوتقا چۈشىدىغان جىددى ئىشىم بار ئىدى.

— كەچۈرۈڭ، بۇگۈنكى بىلەت تۈگىدى، ئەتىنىڭكىنى ئالسىڭىز! ئالدىنقى تەرەپتە مېھمانخانا بار، يېتىش ـ قوپۇشقا ئەپلىك.

داڭلىق ئارتىس غەزەپلەنىدى، "دۇنيادا مۇنداقمۇ كۆزى ئوچۇق قارغۇلار بولىدىكەنا، مېنىمۇ تونۇمايۋاتىدۇ؟!" بىراق، كىشىلەرنىڭ ئۇنى تونۇماسلىغى ئەيىپ بولمىغاچقا، ئۇ ئۆزىنى ئۆزى تونۇشتۇرۇشقا مەجبۇر بولدى:

— قاراڭا، چىرايىم تونۇشتەكمۇ؟

ئاقساقال بېشىنى چايقىدى.

— سەپسىلىپ قارا!

ئاقساقال ئۇنىڭ باش-ئايىغىغا بىر قۇر سەپسىلىپ، يەنە بېشىنى چايقىدى.

داڭلىق ئارتىس ئىچ-ئىچىدىن ھەسرەتلەندى، ئۇ جۇڭگولۇقلار-نىڭ مېنى بىلمەسلىگى گويا فرانسۇزلارنىڭ ناپولېئوننى بىلمىگەنلىگىگە ئوخشاش ئىدى، دەپ قاراپ كەلگەن ئىدى. ئەھۋالدىن قارىغاندا ئۇزەمنى تونۇشتۇرمىسام بولمىغىدەك دەپ ئويلىغان ئارتىس:

— سىز ×× دىگەن كىنونى كۆرگەنمۇ؟ — دەپ سورىدى.

— ياق.

— ××× دىگەن كىنونى كۆرگەنمۇ؟

— ياق.

— ×××× دىگەن كىنونى كۆرگەنمۇ؟

— ياق.

— سىز ××××× دىگەن كىنو كۆرگەنمۇ؟

— ياق، مېنىڭ كىنو بىلەن خوشۇم يوق.

— ئۇنداقتا... ئۆيىڭىزدە تېلېۋىزور باردۇ؟ ××× دىگەن تېلېۋىزور تېياتىرىنى كۆرگەنسىز؟

— كەچۈرۈڭ، مەن تېلېۋىزوردا پەقەت خەۋەرلەر بىلەن ھايۋانات دۇنياسى دىگەن پىروگراممىلا كۆرىمەن.

— ئۇنداقتا سىز كىنو چاتما رەسىملىرىنى كۆرمىدىغانسىز؟

— ياق. ئۇنىڭغا نەۋرەم ئامراق.

بۇ گەپدان ئارتىس تۇنجى قېتىم تىلدا گادايلىغىنى بىلدى.

— يولداش، كىنونىڭ گېپىنى قىلمۇپرۇپ نىمە قىلماقچىسىز؟ —

سوربدی ئاقساقال ئەجەپلەنگەن هالدا ۋە ئارقىدىنلا چۇشەن-
دۇردى، — مەن كىنو بىلەن خوشى بوق بىر ئادەم، ئىشقا بارغىچە-
كەلگىچمۇ كىنوخانىغا داريمايمەن. شۇڭلاشقا كىنو ئېلانلىرىدىكى
رەسىمگىمۇ دىققەت قىلمىپ كەتمەيمەن. ئۆيىمىزدىكى كالېندارمۇ
چولپانلار ئاسما كالېندارى ئەمەس، كونا پوسۇندىكى كالېندار،
تېشىدا چاڭ ئې پەردىسى ئايغا چىقىپ كېتىۋاتقان كۆرۈنۈشى بار.
داڭلىق ئارتىس ئۇڭايسىز هالەتتە قايتىشقا مەجبۇر بولدى.

ئۇچ ئايدىن كېيىن، داڭلىق ئارتىس ئەل-ئاغىنىلىرى بىلەن
پاراڭلىشىپ ئولتۇرغاندا هىلىقى پاراخوت بېلىتى ساتقىدىغان ئاقساقال-
نىڭ ئوتتۇرىنچى يىللاردىكى كىنو ئارتىسى، داڭلىق ئارتىسنىڭ ئاتا-
ئانىسى تۆرىلىشتىن ئاۋال داڭلىق ئارتىس ئىكەنلىگىنى تاسادىپى
بىلدى. داڭلىق ئارتىس چۆچۈپ كەتتى، "راستمىدۇ؟ ياق، مۇمكىن
ئەمەس." ئۇ غۇدۇرايتتى. يۈزى بولسا قىزىرىشقا باشلىدى.

[ئاپتور ھەققىدە] خاك يىلى، ئەسلى ئىسمى لىۋ خاڭيىنك، ئايالى، 40
ياش، شەندۇڭلۇق. 1959 — يىلى تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەندىن
كېيىن، تېيەنجىن خەلق سەنئىتە تىياتىرخانىسىغا ئىشتىهان بېرىپ كىرىپ،
سەھنە گۈزەل سەنئىتى خىزمىتىنى ئىشلىگەن، 1970 — يىلىدىن باشلاپ
سەھنە ئەسەرلىرى ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللانغان، 1980 — يىلىدىن بۇيان كۆپلە-
گەن پوۋېست، هىكايىلىرى ئېلان قىلىنغان، بۇلاردىن «توي» ناملىق دىرامىسى
مەدەنىيەت مىنىستىرلىگى تەرىپىدىن دۆلەتنىمز قۇرۇلغانلىقىنىڭ ئوتتۇز يىللى-
غىنى تەبرىكلەشكە سوغا قىلىش يۈزىسىدىن ئويناللىغاندا ئىككىنچى دەرىجىلىك
ئىجادىيەت مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن، «ئالتۇن بۇغا» ۋە «نۇر قىزى» ناملىق هىكايە-
لىرى 1981 — ۋە 1982 — يىللىرى ئايرىم-ئايرىم هالدا مەملىكەتلىك مۇنەۋۋەر
هىكايىلەر مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن. ئاپتور هازىر جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيتى

تەنجەن شەھەرلىك شۆبىسىنىڭ كەسپىي يازغۇچىسى.

(«تاللانغان ھېكايىلەر» ژورنىلىنىڭ
1984 ـ يىللىق 6 ـ سانىدىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: جاپپار قاسىم.
تەرجىمە مۇھەررىرى: ئابدۇللا ئابلىز.

ئەسەر يازماقچى بولغاندا، بىرىنچىدىن كۆزىتىش، ئېككىنچىدىن باشقىلارنىڭ ئەسەرلىرىنى ئوقۇش لازىم. لېكىن بىرلا ئادەمنىڭ ئەسىرىنى كۆرۈش بىلەنلا چەكلىنىپ قېلىپ، ئۇنىڭ ئاسارىتىدە بولۇپ قېلىشتىن ساقلىنىش لازىم. ھەر خىل يازغۇچىلارنىڭ تەجرىبىلىرىنى كۆپلەپ توپلاش، ئۇلاردىكى ئارتۇقچىلىقىنى قوبۇل قىلىش كېرەك، ئەنە شۇ چاغدىلا مۇستەقىل ئىش كۆرۈش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولالايدۇ. مېنىڭ تەقلىت قىلغانلىرىم، كۆپىنچە چەتئەل يازغۇچىلىرى.

— لۇشۈن.

ئون ئۇچ ياشقا كىرىشتىن قورقمايمەن

لىۋ شىنۇۋ

كەچلىك تاماق يەۋاتقاندا دادامدىن:

ــ دادا، چەتئەللىكلەر نېمە ئۈچۈن ئون ئۇچ دېگەن سانىدىن قورقىدۇ؟ ــ دەپ سورىدىم.

دادام چۈشەندۈرگىلى تۇردى:

ــ غەربىي ياۋروپا، شىمالىي ئامېرىكا، شۇنىڭدەك ئاۋسترالىيەگە ئوخشاش جايلاردا، ئىشقىلىپ خرىستىيان دىنىغا ئېتىقات قىلىدىغانلار كۆپرەك بولغان جايلاردا ئون ئۇچ دېگەن سانىنى يامان كۆرىدىغان، ھەتتا ئۇنىڭدىن قورقىدىغان ئادەت بار ئىكەن، تىياتىرخانىلاردا ئون ئۇچىنچى رەت دەيدىغان رەت بولمايدىكەن، ئون ئۇچىنچى نومۇر دەيدىغان نومۇر بولمايدىكەن، مېھمانخانىلارنىڭ ئۆيلىرىدە ئون ئىككىنچى نومۇردىن كېيىنلا ئون تۆتىنچى نومۇر باشلىنىدىكەن... بۇ ئەلۋەتتە خۇراپىي روھىي ھالەت، ئۇلار ئون ئۇچىنچى دېگەن سانىنى پىشكەللىكنىڭ بىشارىتى دەپ قارايدىكەن، ئەمىلىيەتتە بۇنىڭ ھېچقانداق داۋلىسى يوق. بۇنداق روھىي ھالەتنىڭ نېمە سەۋەپتىن شەكىللىنىپ قالغانلىغى ھەققىدە خىلمۇ ـ خىل گەپلەر بار...

تازا زوق بىلەن ئاڭلاۋاتاتتىم، ئاپام چوكا بىلەن چىنىنى ئۇرۇپ:

ــ بولدى، بولدى، تاماق ۋاقتىدا نېمە ئۈندىڭ تولا گەپ قىلمىسىز! ــ دېۋىدى، دادام دەرھال جىم بولدى.

مەن بۇنىڭغا ماقۇل دەيتتىمۇ. قولۇمدىكى چوكىنى جوزىغا

تاشلاپ قويۇپ:

ــ دادا، سىز ماڭا چەتئەللىكلەرنىڭ زادى نىمە ئۈچۈن ئون ئۈچ دىگەن ساندىن قورقىدىغانلىغىنى ئېيتىپ بەرمىگىچە تاماق يىمەيمەن، ــ دەپ تۇرۇۋالدىم.

ئاپامنىڭ ئاچچىغى كەلدى، ئۇ ئاۋال ماڭا:

ــ كىچىككىنە تۇرۇپ نەدىكى يوقلاڭ ئىشلارغا كاللاڭنى قاتۇرۇپ نىمە قىلىسەن، ــ دەپ ۋاقىرىدى. ئارقىدىن دادامغا قاراپ:

ــ سىزمۇزە، كىچىككىنە بالىغا نەدىكى ئەھمىيەتسىز نەرسىلەرنى دەپ يۇرىدىكەنسىز... ــ دەپ كوتۇلدىدى.

كەچتە تېلېۋىزور كۆرۈپ ئولتۇرۇپ، يەنە بايىقى ئىش ئېسىمگە كېلىپ قالدى:

ــ دادا، ئېيتىپ بەرسىڭىزچۇ، چەتئەللىكلەر ئون ئۈچ دىگەن ساندىن نېمىشقا قورقىدۇ، ــ دەپ سورىدىم دادامدىن.

ئاپام ئاڭلاپلا ماڭا كۆزىنى ئالايىتىپ قويۇپ، ئارقىدىن دادامغا تىكىلىپ قارىدى.

ــ ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىدىمۇ بىرلىكە كەلگەن چۈشەنچە يوق. ئىشقىلىپ ئۇ بىر خۇراپىي روھىي ھالەت، ــ دىدى دادام پەرۋاسىزلا. بۇ مەسىلە مېنىڭ كۆڭلۈمدە بىر تۈگۈن بولۇپ قالدى.

تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ بىرىنچى يىللىغىغا چىققاندىن تارتىپ، مېنىڭ كۆڭلۈمدە سان ـ ساناقسىز تۈگۈنلەر پەيدا بولدى. مۇئەللىم، ئاتا ـ ئانام، شۇنىڭدەك مەن ئۇچراشقان چوڭ كىشىلەر سورىغان سوئاللىرىمغا بىر بولسا توغرىدىن ـ توغرا جاۋاپ بەرمەيتتى، بىر بولسا بىزمۇ ئۇقمايمىز دەپلا تۈگىشەتتى، بۇنداق قىلسىمغۇ مەيلىتى، يامىنى، ئۇلار دائىم، بۇنداق سوئاللارنى سورىماسلىغىڭ كېرەك

ئىدى، دەپ مېنى ئەيمىلەيتتى، شۇئىلاشقا كۆڭلۈمدىكى تۇگۈنلەر بارغانسېرى كۆپەيمىشكە باشلىدى.

ئۇلار جاۋاپ بەرمەسە، ئۆزۈم جاۋاپ تاپمەن! كۆڭلۈمدىكى سان-ساناقسز تۇگۈنلەرنى ئۆزەمنىڭ كۈچىگە تايىنىپ يېشىمەن!

تېلېۋىزوردا بىر تېلېۋىزىيە تېياتىرى قويۇلۇۋاتاتتى، ۋاھ، مېنى بىلمەيدۇ دەمسز؟ ۋەقەلىكلەرنىڭ قانچىلىك يالغانلىغىنى ئېيتمايلا قويۇڭ ــ ئاۋۇ ئايال قەھرىمانغا نەچچە تال ئوق تەگسىمۇ يەنىلا ئۆلمىدى، ئۇ ئاغزىنى چىڭ يۇمۇپ، كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ بىر تال گىرانات ئېتىۋېدى، "گۇم" قىلغان ئاۋاز ئاڭلاندى، ھىلىقى بەش-ئالتە ئەبلەغنىڭ تۆگەشكەنلىگىدە گەپ يوق. بۇ تېياتىرنىڭ ئاپتورى، رېژىسورى قانداق ئادەملەردۇ، ئۇلار كىمنى ئالدىماقچى؟ باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنى ئالدىشى مۇمكىن، مەن دېگەن تولۇقسز ئوتتۇرىنىڭ بىرىنچى يىللىغىدا ئوقۇۋاتقان ئوقۇغۇچى، ئۇلارنىڭ بۇ نىمىسگە كىم ئىشىنىدۇ! مەن دەرھال تېلېۋىزورنىڭ ئېكرانىنى كۆرسىتىپ:

ــ ئاۋۇ ئەبلەغلەر تازىمۇ دۆت نىملەر ئىكەن! دەسلەپتە ھىلىقى ئايالنى ئۆلتۈرەلمىگەنمۇ بولسۇن، بىراق ئۇنىڭ گىراناتنى ئىگىز كۆتەرگەنلىگىنى كۆرگەندىن كېيىن، دەرھال بىرنەچچە تال ئوق ئاتسا بولمامدۇ، ھەممىسى بىر يەرگە تۇگۈلۇشۇۋېلىپ ئۆلۈمنى كۈتۈپ تۇرغىنى نىمىسى؟ ــ دېدىم.

بۇ گەپنى ئاڭلاپلا ئاپامنىڭ سەپرايى ئۆرلەپ مېنى جىملىدى:

ــ قىلىۋاتقان گېپىڭنى قارا، ئەبلەغلەرگە يان باسساڭ بولامدۇ؟ مۇشۇنداق كېتىۋەرسەڭ ئاقۇبىتىڭ نىمە بولار؟ يا ھەق-ناھەقنى ئايرىمىساڭ، يا مۇھەببەت-نەپرىتىڭ روشەن بولمىسا...

لېكىن ئارقىدىنلا تېخىمۇ كۆلكىلىك كۆرۈنۈشلەر چىققىلى تۇردى: مەخپىي خىزمەت ئىشلەيدىغان يەنە بىر ئايال قەھرىمان غەلىتە ياسىنىۋاپتۇ، دۇشمەن ئۈنى سېزىپ قېلىپ تۇتقىلى كەلدى، دۇشمەن تاپانچىنى ئۇنىڭغا تەڭلەۋاتسا، ئۇ قولىدىكى يەلپۈگۈچنى ئېتىۋىدى — يەلپۈگۈچتە پىچاق بار ئىكەن، پىچاق دۇشمەننىڭ قولىنىڭ كەينىگە سانجىلىپ قېلىپ، تاپانچا يەرگە چۈشۈپ كەتتى...

مەن بىرنېمە دېگىچە، دادام ئاۋال ئۆزىنى توختىتالماي قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى دە:

— كۆزىنى يۇمۇپلا توقۇپ چىقىرىپتۇ! توقۇپ چىقىرىپتۇ...، — دەپ بېشىنى چايقىدى.

مەن دەرھال دادامغا ئەگىشىپ:

— قانداق قاملاشمىغان تېياتىر بۇ، ئۇلارنى "ھويت-ھويت" دىسە بولغۇدەك، — دېدىم.

ئاپام بۇ قېتىم دادامغا ئاچچىقلاندى:

— قارىڭا، بالىنى بەرگەن تەسىرىڭىزنى؟ سىزگە ئېيتىپ قويايكى، يېقىندىن بۇيانقى شياۋكەيدە كۆرۈلۈۋاتقان نۇقسانلارنىڭ ئوندىن توققۇزى سىزنىڭ تەسىرىڭىز بىلەن مۇناسىۋەتلىك!

دادام ماڭا قاراپ:

— ھەي شياۋكەي، چوڭ ئادەملەرنىڭ گەپ-سۆزلىرىنى ئۆز پېتى كۆچۈرۈۋالما...، مانا ماۋۇ تېياتىرنى ئالايلۇق، ئۇنىڭ نۇقسانلىرى ھەققەتەن ناھايىتى كۆپ، بىراق ئۇنى ئىشلىگۈچىلەرنىڭ مۇددىئاسى توغرا؛ ئۇنىڭ ئۇستىگە، بىرمۇ تېلېۋىزىيە تېياتىرىنى ئىشلەپ چىقماق ئاسان ئەمەس... — دېدى.

مەن قايىل بولمۇدۇم. دادام "توقۇپ چىقىرىپتۇ" دىسە بولىدىكەنۇ،

مەن "هويت ـ هويت" دىسىم بولىمامدىكەن؟

مەن چوڭ ئادەملەر ـ مۇئەللىمدىن تارتىپ ئاتا ـ ئانىلارغىچە، خوشنىلاردىن تارتىپ تاسادىپىي ئۇچراپ قالغان كىشىلەرگىچە ـ ھەممىسىنىڭ بىزگە تەڭ ـ باراۋەر مۇئامىلە قىلمايدىغانلىقىنى ھىس قىلدىم. نىمىشقىدۇ، يېقىندىن بۇيان مەندە چوڭلار سورىغىلى قويماي-دىغان سوئاللارنى قەستەن سورايدىغان، چوڭلار بىلىشكە رۇخسەت قىلمايدىغان ئىشلارنى قەستەن بىلمەكچى بولىدىغان، چوڭلار قىلغىلى قويمايدىغان ئىشلارنى قەستەن قىلدىغان بىر خىل قارشىلىشىش كەيپىياتى پەيدا بولدى.

بىر كۈنى ئاپامدىن:

ـ ئاپا، سىز زادى مېنى نەرىكىزدىن تۇققان؟ راستىنلا كىندىگى-مىزدىن تۇققانمۇ؟ ـ دەپ سورىدىم.

ئاپام بۇ سوئالىدىن شۇنچىلىك قورقۇپ كەتتىكى، قولىدىكى تەخسە يەرگە چۈشۈپ كەتكىنى تاس قالدى، چىرايى تاتىرىپ، كالپۇكلىرى تىترەپ كەتتى، ئاپامنىڭ بۇ بىچارە ھالىتىگە قاراپ ئىچىم ئاغرىغانلىقتىنلا، كۆچىلاپ سوراۋېرىشتىن ۋازكەچتىم.

بۇ ئىش ئۈتۈپ كەتكەندىن كېيىن، ئاپام جىددى ھالدا:

ـ شىاۋكەي، كەلسە ـ كەلمەس نەرسىلەرنى ئويلاۋەرمىگىن! بۇزۇلۇپ كەتسەڭ بولمايدۇ، ـ دەپ تەنبىھ بەردى، ھەتتا سۆزلەۋېتىپ يىغلاپ تاشلىدى.

مەن ھاڭ ـ تاڭ بولۇپ قالدىم. مەن نىمىشقا بۇزۇلۇپ كېتىدىكەنمەن؟ مەن ياخشى ـ يامانىنى بىلمەيدىغان بالا ئەمەس. ھەممە نەرسىنى بىلگۈم كېلىدۇ، خالاس. بىراق، نىمىلا دىگەن بىلەن ئاپامنى رەنجىتىشنى خالىمايمەن. ئاپام ئەتىدىن ـ كەچكىچە كوتۇلدىسىمۇ،

مېنى ھېچنىمنى بىلمەيدىغان باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىدەك كۆرسىمۇ، لېكىن ئاپامنى چىن قەلبىمدىن ياخشى كۆرىمەن. ئاپام- نىڭ كۆڭلىنى ئاغرىتىپ قويماسلىق ئۈچۈن ھىلىقى سوئالنى قايتىلاپ سورىمىدىم. بۇ ئۇگۇن شۇ پېتى قېلىۋەرسۇن. ئۇ ئۇنچۇۋالا مۇھىممۇ ئەمەس. مەن يېشىشكە تەقەززا بولۇپ تۇرغان تۇگۇنلەر ئىچىدە تېخى ئۇنىڭغا سان تەگمەيدۇ.

يەنە بىر كۈنى، بىزنىڭ ئۆيگە بىر مېھمان — دادامنىڭ ئوتتۇرا مەكتەپتىكى ساۋاقدىشى كەلدى، مەن ئۇنى ما تاغا دېيىشىم كېرەك. ما تاغام قانداقتۇ بىر خەلقارا ئىلىم-پەن يىغىنىغا قاتنىشىپ، يېڭىلا فرانسىيىدىن قايتىپ كەلگەن ئىكەن. دادام بىلەن ما تاغام قىزىق پاراڭغا چۈشۈپ كەتتى، ئۆلارنىڭ بەزى گەپلىرىنى تازا چۈشىنىپ كېتەلمىسەممۇ، بىر چەتتە ئولتۇرۇپ راسا قىزىقىپ ئاڭلاۋاتاتتىم. كىم بىلسۇن، گەپنىڭ تازا قىزىق يېرىگە كەلگەندە، ئاپام تۇيۇقسىز يان ئۆيدە تۇرۇپ قاتتىق ئاۋاز بىلەن مېنى چاقىردى، مەن بوينۇم- دىن باغلىغاندەك چىقىپ ئاپامدىن:

— چاقىرىپ نېمە قىلىسىز؟ — دەپ سورىدىم.

— تاپشۇرۇقلىرىڭنى ئىشلە! — دېدى ئاپام.

— تاپشۇرۇقلىرىمنى ئاللىقاچان ئىشلەپ بولدۇم، — دېدىم مەن.

— باشلانغۇچ مەكتەپتىكى چاغلىرىڭدا تاپشۇرۇقنى نەقەدەر ئەستايىدىل ئىشلەيتتىڭ-ھە! مەسىلەن ئىنشا يازغاندا، ھەر بىر خەتنى رەتلىك قىلىپ كاتەكچىسىنىڭ ئىچىگە يازاتتىڭ؛ ھازىرچۇ، بولۇۋالدىڭ، يازغان خەتلىرىڭ ئۆمۇچۇكسىنىڭ پۈتىغا ئوخشايدۇ! ھىلىراقتا يازغان ئىنشايىڭنى تەكشۈرۈپ باقتىم، مەزمۇنى يامان

ئەمەس بوپتۇ، لېكىن خەتنى بەك قالايمىقان يېزىپسەن، باشقىدىن كۆچۈرۈپ چىققىن! ــ دېدى ئاپام.

مەن باشلانغۇچ مەكتەپتىكى چاغلاردىكى شياۋكەي ئەمەس-تە، مەن بۇرنۇمنى پۈرۈشتۈرۈپ:

ــ ماڭا ھۇنەر ئىشلەتمەيلا قويۇڭ ــ مېنى نىمشقا چاقىرىۋالغاندىڭىزنى بىلمەيدۇ دەمسىز، مېنى ئىنشا ئۈچۈن چاقىرغىنىڭىز يوق، مېنى ئاۋۇ ئۆيدە دادام بىلەن ما تاغامنىڭ پارىڭىنى ئاڭلاپ ئولتۇرمەسۇن دەۋاتىسىز، ــ دېدىم.

ــ كۆڭلۈمدىكىنى چۈشەنگەن بولساڭ ياخشى ــ دېدى ئاپام بۇنى ئېتىراپ قىلىپ. ــ ئۇلار پاراڭلاشقانسېرى خالىغىنىنى دېيىشۈپبېرىدۇ، سەن بۇ گەپلەرنى چۈشىنىپ كېتەلمەيسەن، ئاڭلىغىنىڭنىڭ پايدىسى يوق!

نىمشقا پايدىسى بولمايدىكەن؟ ھېچ بولمىغاندا مەن بۇرۇن بىلمەيدىغان بىرمۇنچە ئىشلارنى بىلۋالىمەن. يەنە كېلىپ، مەن نىمشقا ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى چۈشىنەلمەيدىكەنمەن؟ بۇنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن، مەن كۆرەڭلىگەن ھالدا ئاپامغا:

ــ فرانسىيەدە دېگوللې دېگەن بىر گېنېرال ئۆتكەن ئىكەن، بۇ راستىمۇ؟ ماۋجۇشى ئۇنى قالتىس ئادەم دېگەن ئىكەن، بۇمۇ راستىمۇ؟ ماۋجۇشى تېخى ئۇنى جۇڭگونى زىيارەت قىلىشقا تەكلىپ قىلغان ئىكەن، ئۇنىڭمۇ ئىستىقبالى بار ئىكەن، شۇغىنىسى ئەپسۇسكى ــ ئۇ كېلەي دېگۈچە، ۋاپات بوپتۇ... ئۇنىڭ بويى قەۋەتلا ئىگىز ئىكەن، بىزنىڭ دۆلەت مېھمانخانىمىزدىكى كارۋاتلارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭغا قىستا كېلىدىكەن، ئۇ كېلىدىغان بولسا، ئۇنىڭغا ئالايىتەن كارۋات ياستىشقا توغرا كېلىدىكەن، ئاڭلىغانمىدىڭىز؟

ئۇ كارۋات ناھايىتى ئۇزۇن، ناھايىتى ئۇزۇن بولۇشى كېرەك. كىرلىك، يوتقانلارنىمۇ مەخسۇس تەييارلاش كېرەك... بىراق ئاپا، دېگوللىپ ياخشى ئادەممۇ، يامان ئادەممۇ؟ ئۇنى ياخشى ئادەم دېسە بولار، لېكىن ما تاغام يەنە نېمىشقا ئۇنى "ئوقۇغانات" دەيدۇ؟

— ماۋۇ بالىنى، — ئاپام تىت-تىت بولۇپ بېشىنى چايقىدى، — بۇ گەپلەرنى قۇلىغىڭغا قۇيۇۋېلىپ نەمە پايدا تاپاتتىڭ؟ كاللاڭ قوچۇلۇپ كېتىپتۇ! چوڭ بولغاندىلا بۇ مەسىلىلەرنى ئېنىقلىۋالالايسەن! بۇنىڭ-دىن كېيىن ما تاغاڭدەك مېھمانلار كەلگەندە، چوڭلار ئۆزلىرىنىڭ پاراڭلىرىنى قىلىۋاتقاندا، ئارىغا قىستۇرۇلۇۋالمىغىن، ئاڭلىق ھالدا ماۋۇ ئۆيگە كىرىپ تاپشۇرۇقلىرىڭنى ئىشلە، ئىشلەپ بولساڭ دەرستىن سىرتقى كىتاپلارنى كۆرسەڭمۇ بولىدىغۇ!

— نېمىشقا؟ بۇرۇنلاردا مېنى قوغلىمايتتىڭلار، ئەمدى چوڭ بولغاندا ھەممە ئىشتا چەكلەۋېرەمسىلەر، مەن بۇنىڭغا كۆنمەيمەن، — دېدىم ئەلەم بىلەن.

ئاپام بېشى قاتقان ھالدا ماڭا قاراپلا قالدى. ئاپامنىڭ كوتۇلدە-مىغىنى كوتۇلدىغىنىدىنمۇ قايىل قىلىش كۆچىگە ئىگە. ئۇنىڭ كۆزى-دىن ھەقىقەتەن ماڭا كۆيۈنۈۋاتقانلىغى بىلىنىپ تۇراتتى. دېمىسىمۇ راست — باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىمدا، دادام مېھمانلار بىلەن پاراڭ سېلىشۋاتقان چاغلاردا، ئۇلارنىڭ قېشىدا ئويۇنچۇق-لىرىمنى ئوينىتاپ يۈرىۋېرەتتىم، ئۇلارنىڭ گەپلىرىنىڭ بىرىمۇ قۇلىغىمغا كىرمەيتتى، ئەمدىلىكتە، يان ئۆيدە تۇرسامۇ، مېھمانخانا تەرەپتىن ئاندا-ساندا بىرەر ئېغىز گەپنى ئاڭلاپ قالسام ئولتۇرال-مايدىغان بولۇپ قالدىم....

يەنە بىر كۈنى، قايسىدۇ بىر ئورۇن دادامغا ئىككى دانە تىياتر

بىلىتى ئەۋەتسىپتۇ، دادام بىلەن ئاپام بىلەتنى كۆرۈپ ناھايىتى خوشال بولۇپ كەتتى، لېكىن بىلەتنىڭ چىسلاسىغا قاراپلا، ئۇلار لاسسىدە بولۇپ قېلىشتى ــ دەل شۇ كۈنى ئائىلىمىز بويىچە ھامماچامنى يوقلاپ بارماقچى ئىدۇق، بۇ ئىشنى بۇرۇنلا دېيىشپ قويغان، شۇ كۈنى ھامماچام بىلەن يېزنە ئاتامنىڭ "كۆمۈش توپى" بولاتتى، دېمەك ئۇلارنىڭ توي قىلغىنىغا توپ ــ توغرا ئوتتۇز يىل بولغان بولۇپ، بۇنى داغدۇغىلىق خاتىرىلىمەكچى ئىدى، بىزنىڭ ئۆيدىكى ھەممەيلەن ھامماچامنىڭ ئۆيىدە كەچلىك تاماق يىمەكچى ئىدۇق، داستىخانغا جەزمەن خىلمۇ ــ خىل نازۇ ــ نېمەتلەرنىڭ تىزىلىدىغانلىقى تۇرغانلا گەپ، ئاخىردا چوقۇم يەنە چوڭ تورت قويۇلىدۇ، بەلكىم داڭلىق چۈنمىڭ يىمەكلىكلەر دوكىنىدا بۇيرۇتۇپ ياساتقان تورتتۇ ــ دادام بىلەن ئاپام ئۇ كۈنى كەچتە ھامماچامنىڭ ئۆيىگە بارماي، تىياتىر كۆرگىلى كەتسە، ھامماچام ئاچچىغلىنىپ سارالىڭ بولۇپ قېلىشى مۇمكىن.

ئاپام بىلەت سېلىنغان كونۇبرتىنى تامدىكى موم بويياق رەختتىن تىكىلگەن خەت خالتىسىغا سېلىۋاتقاندا، ئاپامدىن:

ــ ئاپا، قايسى تىياتىر ئىكەن؟ ــ دەپ سورىدىم.

ئاپام ئويلاپ تۇرمايلا:

ــ كىچىك بالىلارغا لايىق ئەمەس تىياتىر ئىكەن، سالىمغۇ ئەپسۇسلانغۇدەك ھېچنىمە يوق، ــ دېدى.

ھم! ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتسامۇ، ئاپام ھە دېسلا "كىچىك بالا"، "كىچىك بالا" دەۋېرىدۇ، كىم مېنى مۇستەقىل پىكىر قىلىش ئىقتىدارى يوق دەيدۇ؟ كىم مېنى ھەق ــ ناھەقنى ئايرىيالمايدۇ دەيدۇ؟ كىم مېنى ياخشى ئىشلارنى ئۇگەنمەي ئەسكى ئىشلارنىلا ئۇگەنمەكچى

دەيدۇ؟

ئۇ چاغدا مەن زۇۋان سۈرمىدىم. لېكىن ھامىماچامنىڭ ئۆيىگە باردىدىغان كۈنى كەچتە، دادام، ئاپام كىيىملىرىنى كىيىشىپ مېڭىشقا تەرەددۇت قىلىشۇاتقاندا، ئاپام تېخى ئاۋازىنى بولۇشىغا قويۇۋېتىپ، مېنى كىيىشكە ئالدىرىتىۋاتقانىدا، مەن تۆيۇقسىز قوشۇمامنى تۇرۇپ، قوسىغىمنى ئۇۇلاپ ئىنجىقلىغان ھالدا:

ــ ۋايجان، قوسىغىم سەل ئاغرىۋاتىدۇ، بارغۇم يوق... ئۆزەڭلار بېرىۋېرىڭلار، مەن دېگەن كىچىك بالا بولغاندىكىن بارسامۇ، بارمىسامۇ ھامماچامىلار ئانچە پەرۋا قىلىپ كەتمەيدۇ،... ــ دېدىم.

ئاپام ھودۇققان ھالدا پىشانەمنى تۇتۇپ باقتى، ئارقىدىن:

ــ زادى قەيىرىڭ ئاغرىۋاتىدۇ؟ ئاشقازىنىڭمۇ، ئۇچىيىڭمۇ؟ سول تەرەپ ئاغرىۋاتامدۇ، ئوڭ تەرەپىمۇ؟... دەپ سوراشقىلى تۇردى.

دادام بىر قېتىمنى ئۇچۇرۇپ، ماڭا گۈمان نەزىرىدە قاراپ قويدى.

مەن يالغانىنى راسا قاملاشتۇردۇم، ئۇنىڭ ئۈستىگە كۆرسەتكەن سەۋەبلىرىمۇ بارغانسېرى قاملاشقىلى تۇردى:

ــ ھېچ ۋەقەسى يوق، ئانچىكىلا بىر ئاغرىق... چۈشتە مايدا پىشۇرغان بېلىقنى كۆپرەك يېۋەتكەن ئوخشايمەن... ھەچنىمە بولمايدۇ، خاتىرجەم كېتىۋېرىڭلار... يەنە كېلىپ ئالگىبرا كۇنۇكمىسىدىن يەنە ئۇچىنى ئىشلەپ بولالمىدىم... ماڭا بىرەر پارچە تورت ئالغاچ كەلسەڭلەرلا بولىدۇ... ئىنگلىزچىنىمۇ تەكرارلاپ قويساي دەۋاتىمەن، ئەتە ئىمتىھان ئالماقچى ئىدى...

ئاپام مەجبۇرلاپ يۇرۇپ ماڭا ئىككى تال دورا ئىچكۈزدى، ئاندىن

دادامنىڭ نەرسە سېتىۋېلىشنى بىلمەيدىغانلىغىدىن ئاغرىنىپ:

ــ مايدا پىشۇرۇپ قويغان بېلىقنىڭ تولىسى كونا بېلىق، ئۇنداق نەرسىنى ئىككىنچىلەپ ئالماڭ! سىزچۇ، بىر بولسا، ئۆيگە ھېچ نەرسە ئالمايسىز، بىر بولسا، قالايمىقان بىر نەرسىلەرنى ئالسىز، ــ دەپ ۋايسىغىنىچە، دادام بىلەن چېقىپ كەتتى.

دادام ئىشكىتىن چىققىچە، ماڭا كۆزىنى قىسىپ قويۇپ:

ــ شىاۋكەي، بىزنى ئەنسىرىتىدىغان ئىشنى قىلما جۇمۇ! ــ دېدى.

ئەمىلىيەتتە، مېنىڭ نەرىم ئۇلارنى ئەنسىرىتىدىكەن!

مەن كەلسە ــ كەلمەس ئىشلارنى قىلاتتىمۇ؟ مەن ھېلىقى لۇكچەك، ئوغرىلارنى ۋە دەرسىنى ئوبدان ئوقۇمايدىغان ئەسكى ئوقۇغۇچىلارنى قىلچە كۆزگە ئىلمايمەن، چوڭلار مېنى ئۇلاردىن ئۈگىنىپ ئەسكى بولۇپ كېتەرمىكىن دەپ ئەنسىرىشىدۇ، ئۇلار ماڭا ئوخشاش "كۆزگە سىغمايدىغان" تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ بىرىنچى يىللىق ئوقۇغۇچىسىنىڭ ھېلىقىدەك ئەبىلەخلەرگە تامامەن ئوخشىمايغانلىغىنى بىلمەيدۇ!

دادام بىلەن ئاپام كېتىپ چارەك سائەتچە ئۆتكەندىن كېيىن، ئۇلارنى ئاۋتوبوسقا چېقىپ بولىدى دەپ مۆلچەرلەپ ھەركەتلىنىشكە باشلىدىم ــ ياتاق كەشمىنى يۆتكەپ، چاپىنىمنى كىيىپ تاشقىرىغا چېقىپ، ئۆيىنى قۇلۇپلىدىم ــ دە، پەلەمپەيدىن چۈشتۈم...

يانچۇغۇمدا ھېلىقى ئىككى دانە تىياتىر بېلىتى بار. "ماڭا لايىق كەلمەيدىغان" ھېلىقى تىياتىرنى كۆرمەكچىمەن، خالاس.

ئۇ تىياتىرنى چۈشىنەلمەيدىغانلىمغا ئىشەنمەيمەن. ناھايىتى بولسا، بىر چەتتىكى تىياتىرىدۇ، ياكى قەدىمقى چاڭچىلىدۇ. ئۇنىچىۋالا قىلىپ كەتكۈدەك ئۇنىڭ نېمە كارامىتى بار! مەن ئەنگلىيىدە نەچچە

يۇز يىلنىڭ ئالدىدا شېكسپىر دىگەن چوڭ دراماتۇرگنىڭ ئۆتكەنلىگىنى بىلسەن، "قىساس ئېلىپ نومۇسىنى ئاقلاش ئۈچۈن هازىرلانماق" دىگەننىڭ نىمە ئىكەنلىگىنىمۇ بىلمەن... ئۇنىڭ ئۈستىگە يانچۇغۇمدا بىرنەچچە موچەن بار، ماشىنا بېلىتى، تاڭخولۇ ئالدىغان پۇلنى چىقىرىۋەتكەنىدىمۇ، يەنە بىر پارچە چۈشەندۈرۈش ئېلىشقا يېتىدۇ، تىياتىرخانىغا چوڭلار يېتىلەپ كىرىدىغان، چۈشەندۈرۈشنىڭ نىمە كېرىگى بارلىغىنى بىلمەيدىغان دەۋرلەر مەن ئۇچۈن ئۇزۇل-كېسىل ئايالاشتى.

تىياتىرخانىنىڭ ئىشىگىگە يېقىنلاشتىم. ئىشكىتە چوڭ ئېلان چاپلاق-لىق ئىكەن. ئېلانغا قاراپلا ئىككىلىنىپ قالدىم.

كەچتە قويۇلىدىغىنى «ئونبەش نىكادىن ئاجرىشىش ئەنىزىسى ئۈستىدىكى تەكشۈرۈش ۋە تەھلىل» دىگەن دراما ئىكەن.

ئاخىرى بەربىر بۇ دراما‌سىنى كۆرمىدىم. كۆرمىگەنلىگىم بۇ دراما‌سىنىڭ ماڭا لايىق بولمىغانلىغىدىن ئەمەس، بەلكى دىققىمغا ياقمىغانلىغىدىن بولدى. سىز مېنى كىچىك بالا، قانداقلا تىياتىر بولسا تاقەت قىلىپ كۆرۈۋېرىدۇ دەپ ئويلاۋاتامسىز؟ مەن دىگەن ئۆزۈم خالىغانلىرىمنى تاللاپ كۆرىمەن.

مەن چوڭ بولدۇم. ئەتراپىمدىكى هەممە نەرسە ئەمدى ئۇنچۇالا مۇقەددەس تۇيۇلمايدىغان بولدى. شۇنىڭ بىلەن بىرگە يەنە ئەتراپىم-دىكى هەممە نەرسىنى تولىمۇ سىرلىق هېس قىلىدىغان بولۇپ قالدىم.

باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقانىدا، ئوقۇتقۇچىلار — مەيلى قايسى ئوقۇتقۇچى بولسۇن — مەندە ئۇلاردىن قورقۇش تۇيغۇسى بار ئىدى. ئوتتۇرا مەكتەپكە چىقىقاندىن كېيىن كۆزۈم ئېچىلدى. هازىر

بىلدىمكى، ئوقۇتقۇچىلار بىز بىرىگە ئوخشىمايدىكەن. ئۇلارنىڭ مىجەز - خۇلقى، ياش - قۇرامى، رەڭگى - روبى ئوخشمايلا قالماستىن، ئوقۇش تارىخىمۇ ئوخشاش ئەمەس ئىكەن، ئالدىغان مائاشىمۇ خېلىلا پەرقلىنىدىكەن.

بىزنىڭ سىنىپ مۇدىرىمىز ياڭ مۇئەللىمنى ئالايلى. باشلانغۇچ مەكتەپتىكى چاغلىرىم بولسا، ئۇنى مەنستىمەسلىككە پىتىنالمىغان بولاتتىم. لېكىن ھازىر ئۇنىڭ "تېگى - تەكتى"نى بەش قولدەك بىلىۋالدىم: ئۇ دارىلمۇئەللىمىن مەكتەپنى پۈتتۈرۈپتۇ، پىداگوگىكا شۆبۈھەننى پۈتتۈرگەن ئوقۇتقۇچىلاردىن ئىكىكى يىل كەم ئوقۇغان ئىكەن، ئاران قىرىق نەچچە يۈەن مائاش ئالىدىكەن، شۇ ھالىغا ئۇنىڭ قانچىلىك بىگىسى بار دەيسىز؟ بىزنىڭ سىنىپنى تازا پالاكەت بېسىپتۇ، بىرىنچى يىلىلىق ئۇچىنچى سىنىپنىڭ سىنىپ مۇدىرى ۋاڭ مۇئەللىم ئۇچىنچى دەرىجىلىك ئوقۇتقۇچى، بىر ئايدا يۈز نەچچە يۈەن مائاش ئالىدىكەن؛ 1 - يىللىق تۆتىنچى سىنىپنىڭ سىنىپ مۇدىرى چى مۇئەللىم داشۆنىڭ مەخسۇس پەن سىنىپنى پۈتتۈرۈپلا قالماي، يەنە ژورنالالاردا ماقالا ئېلان قىلغان...، بىزنىڭ سىنىپ مۇدىرىمىزچۇ؟ بىرەرسى "سىلەرنىڭ سىنىپ مۇدىرىڭلار كىم؟" دەپ سوراپ قالسىلا جۈدۈنۇم تۇتىدۇ، كۆزلىرىمنى ئالايتىپ، تۇمشۇغۇمنى سوزۇپ "كىم بولۇشى بىلەن نىمە چاتىغىڭ!" دەپ چالۋاقايمەن.

ئوقۇش باشلىنىپ ئۇزاق ئۆتمەيلا ياڭ مۇئەللىم تازىلىق قىلىشىنى ئورۇنلاشتۇردى، ئۇ جىددى تۇستە:

ـــ مەكتەپتىكى بارلىق جامائەت مۇلكىنى ئاسرىشىڭلار كېرەك...، ـــ دەپ ئۇقتۇردى.

مەن شۇ زامات قولۇمنى كۆتەردىم، ئۇ قاتتىق ئەجەپلەنگەن

هالدا، ئورنۇمدىن تۇرۇشۇمغا رۇخسەت قىلىپ:

ــ لو شكەي، نىمە سوئالىڭ بار؟ ــ دەپ سوربدى.

ــ مەكتەپتىكى بارلىق جامائەت مۇلكىنى ئاسرىشىڭلار كېرەك دىدىڭىزما؟

ئۇ ماڭا قارىغىنىچە، ئاغزى ئېچىلىپ ھاڭ ـ تاڭ بولۇپلا قالدى.

مەن كۆرەڭلىگەن ھالدا يەنە سوئال قويدۇم:

ــ مەكتەپنىڭ ئارقا ئىشىگىدىكى ئەخلەت ساندۇغىغا قاچىلانغان ئەخلەتلەرنىمۇ ئاسرىشىمىز كېرەكمۇ؟

مۇئەللىم ۋە ساۋاقداشلار تۈيۇقسىز قويۇلغان بۇ كارامەت سوئالدىن ھەيران قالدى، سىنىپتا بىر پەس جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈردى.

مەن ئېچى قارىلىق قىلغان ھالدا ياڭ مۇئەللىمگە قاراپ، ئۇنىڭ نىمە دەپ جاۋاپ قايتۇرۇشىنى كۈتۈپ تۇردۇم.

ئۇنىڭ يۈزى قىزىرىپ كەتتى:

ــ لو شىكەي، قەستەن چاتاق چىقارما! كىم سېنى ئەخلەتنى ئاسرىسۇن دىدى؟ ــ دىدى ئۇ ئاچچىق بىلەن.

مەن تەمتىرىمەي رەددىيە بەردىم:

ــ سىز بايا مەكتەپتىكى بارلىق جامائەت مۇلكىنى ئاسراش كېرەك دىدىڭىزغۇ؟ ھىلىقى ئەخلەتلەر مەكتەپنىڭ بولماي، قايسىبىر شەخسىنىڭمىكەن؟ بۇ گېپىم سىنىپتا قاتتىق كۈلكە قوزغىدى.

ئاچچىقلانغىنىدىن ياڭ مۇئەللىمنىڭ يۈزىنىڭ گۆشى لىپىلداپ كەتتى. ئۇ قارا تاختا سۈرتكۈچ بىلەن ئالدىدىكى جوزىنى ئۇرۇپ، ئوقۇغۇچىلارنى جىم بولۇشقا دەۋەت قىلدى.

مەن ئۇنىڭ كۆپچىلىك ئالدىدا راسا تېرىكىشىنى كۈتۈپ تۇردۇم، لېكىن ئۇ ئاچچىغىنى ئىچىگە يۇتۇۋەتتى. ئۇ بىرنەچچە سېكۇنت جىم

تۇرغاندىن كېيىن، قاتتىق تەلەپپۇز بىلەن ساۋاقداشلارغا سۆزلىدى:

ــ ئۇمۇمنىڭ نەرسىسىنى ئاسراش دېگەندە، ئۇمۇمنىڭ مال ـ مۈلكىنى ئاسراش كۆزدە تۇتۇلىدۇ، "مال ـ مۈلۈك" دېگەن سۆزنىڭ مەنىسى قىممىتى بار نەرسە دېگەن بولىدۇ؛ ئەخلەت كېرەكسىز نەرسە، مال ـ مۈلۈك ئەمەس، ئۇنىڭ قىممىتى يوق، ئۇنى ئەلۋەتتە ئاسراشقا بولمايدۇ، بەلكى تازىلاپ چىقىرىۋېتىش كېرەك!

مەن كۆپ ساندىكى ساۋاقداشلار مۇئەللىمنىڭ سۆزىگە چوقۇم بوي سۇنىدۇ دەپ ئويلىدىم. ئۆزەمۇ شۇ ئاندا ئۇنىڭ تەمكىنلىگىگە ۋە سۆز قابىلىيىتىگە قول قويدۇم.

ياڭ مۇئەللىم ساۋاقداشلارغا سۆزلەپ بولۇپ، كۆزىنى ماڭا يۆتكەپ، قاتتىق پوزىتسىيە بىلەن:

ــ لو شىكەي، چۈشەندىڭمۇ؟ ــ دەپ سورىدى.

ئۆزەمنىڭ نېمە ئۈچۈن ئاخىرغىچە قارشىلاشماقچى بولغانلىغىمنى بىلمەيمەن. تۇيۇقسىز كاللامغا بىر ئەقىل كەلدى، بوينۇمنى قاتتىق تۇتۇپ يەنە تالاشقىلى باشلىدىم:

ــ ئەخلەتنى پىرىسلاپ بىناكارلىق ماتېرىياللىرىغا ئايلاندۇرغىلى بولىدىكەن، بۇنى تېلېۋىزوردا كۆرسەتكەن، بېسىم كۈچى ناھايىتى زور بىر پىرىسلاش ماشىنىسى بار ئىكەن، ئەخلەتنى پارچە ـ پارچە بىناكارلىق ماتېرىياللىغا ئايلاندۇرىدىكەن... شۇڭا ئەخلەتنىڭمۇ قىممىتى بار، ئۇمۇ مال ـ مۈلۈك...

ساۋاقداشلار مېنىڭ سۆزۈمنى ئاڭلاپ يەنە جانلىنىشقا باشلىدى، سىنىپ دەرھال كۈشۈر ـ كۈشۈر ئاۋازلار بىلەن تولدى...

بۇ قېتىم ياڭ مۇئەللىمنىڭ راستىنلا قاتتىق ئاچچىغى كەلدى، يۈزلىرى ئۆپكىسىدەك قىزىپ كەتتى. ئۇ قولىنى شىلتىپ مېنى

ئولتۇرۇشقا بۇيرۇدى ۋە:

ــ ئەمسە تازىلىقنى باشلايلى! تازىلىق تۇغمىگەندىن كېيىن لو شكەي مۇدىر ئىشخانىسىغا بارسۇن! دەپ جاكالدى.

نېمە؟ مۇدىر ئىشخانىسىغا بارسۇن؟ سىنىپ ئوقۇتقۇچىلىرى ئىشخانىسىغا بارماي، مۇدىر ئىشخانىسىغا بارامدىكەنمەن؟ ھەم، ئۇ مېنى مۇشۇنداق قىلىپ قورقۇتمەن دەۋاتقان ئوخشايدۇ، بۇنچىلىك ئىشقا پەرۋايىم پەلەك!

تازىلىق قىلغاندا مەن ھەممىدىن بەك تىرىشىپ ئىشلىدىم. ياك مۇئەللىم كۆرۈپ قويسۇن، مېنىك ھىلىقى سوئالنى سورىغىنىم تازىلىق قىلىشقا قارشى چىققانلىغىمدىن ئەمەس، بولۇپمۇ قەستەن قالايمىقانچىلىق تۇغدۇرماقچى بولغانلىغىمدىن ئەمەس. قاراپ تۇرۇڭلار، مەن ئەسكى ئوقۇغۇچى ئەمەس، مەن ھېرىشتىنمۇ، پاسكىنىچىلىقتىنمۇ قورقمايمەن!

مەكتەپنىك ئارقا ئىشىگىدىكى ئەخلەتلەرنى چىقىرىۋېتىدىغان چاغدا، مەن تېخىمۇ ئاكتىپ ئىشلىدىم، گۈرجەك بىلەن ھارۋىغا ئەخلەت ئۈسۈۋۈتتىم، بىر دەم: "سېنى ھەرگىز ئاسرىمايمەن!" دەپ تووۋلاپ، بىر دەم: "سەن قىممەتسىز نەرسە ئەمەستىكىغۇ!" دەپ ۋاقىراپ، سىنىپتىكى ئوغۇل بالىلارنى كۈلدۈرۈۋەتتىم.

تازىلىق تۈگىگەندىن كېيىن مۇدىر ئىشخانىسىغا باردىم. باشلانغۇچ مەكتەپتىكى چاغلىرىم بولغان بولسا، "مۇدىر ئىشخانىسى" دىگەن سۆزنى ئاڭلىغان ھامان، قورقۇپ پۈت-قولۇمدا جان قالمىغان بولاتتى، لېكىن ھازىر قىلچە غەم قىلمىمۇ قويمىدىم، مۇدىر بولسا نېمە بوپتۇ؟ مۇدىرنىك ئەمىلى قانچىلىكتى، ئۇنى باشقۇرىدىغان مائارىپ ئىدارىسى بار، مائارىپ ئىدارىسىنىك باشلىغى بولسىمۇ،

قانچىلىك ئادەمتى، ئۇنىمۇ ماۋارىسپ مىنىستىرلىگى باشقۇرىدىغۇ؟ مىنىستىرنىڭ ئۇستىدىمۇ ئۇنى باشقۇرىدىغان ئادەم بار، ھەممىسنى باشقۇرىدىغان ئادەم بار. ئۇلارنىڭ ھەمچىقايسىسى ماڭا خاتا مۇئامىلە قىلىشقا پتىنالمايدۇ، شۇنداق قىلىدىكەن ئۇلارنىڭ ئۇستىدىن يۇقۇرىغا ئەرز قىلمەن!

مەن ئىشكنى چېكىپ، "رۇخسەتمۇ" دەپ سوردىم، رۇخسەت بىرىلگەندىن كېيىن ئاندىن كىرىش كېرەك. مېنى قانۇن-ئىنتىزام بىلەنمۇ چاتىغى يوق بالا دەپ قالماڭلار.

مۇدىرىمىزنىڭ پەمىلىسى ژۇ، ئۇ ئورۇق-ئىگىز كىشى بولۇپ، كۆزىنەك تاقايدۇ، قارىماققا دادامدىن ئانچە چوڭ ئەمەس.

ئۇ مېنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلىدى، مەن كۆرەڭلىك بىلەن ئۇنىڭ ئىش ئۈستىلىنىڭ ئۈدۈلىدىكى ئورۇندۇقتا ئولتۇردىم، ئۇ ماڭا بىر ئىستاكان قايناقسۇ قۇيۇپ بەردى، مەن "رەخمەت" دەپ ئىستاكانىنى قولۇمغا ئېلىپ قىلچە قورۇنمايلا بىرنەچچە ئوتلام ئىچتىم.

مەن ئۇنىڭ ئەدەپلىشىنى كۈتۈپ ئولتۇردۇم، لېكىن ئۇ ياڭ مۇئەللىمنىڭ ئەرزىنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ قالغانىدەك، مەن بىلەن ئۇ ياقتىن-بۇ ياقتىن پاراڭ سالغىلى تۇردى. ئۇ مەندىن تىزىمغا ئالدۇرغىلى كەلگەن كۇنى مەكتەپنىڭ مەندە قانداق تەسىر قالدۇرغانلىغىنى سورىدى. مەن مەكتەپنىڭ ياخشى تەسىر قالدۇرغانلىغىنى ئېيتتىم. ئۇ بېشىنى ئاستا چايقاپ تۇرۇپ:

ــ ئۇنداق ئەمەستۇ. مەكتەپنى كۆرۈپ كۆڭلۈڭ سوۋۇغاندۇ؟ دېمىسىمۇ مەكتەپنىڭ بىنالىرى بەك كونىراپ كەتتى! ــ دېدى.

مەن كۆڭلۈم سوۋۇغانلىغىنى ئېتىراپ قىلىپ بېشىمنى لىڭشىتتىم.

— مەكتەپكە يېڭى بىنا سالىمىز دېگەنىغۇ؟ — دەپ سورىدىم ئۇنىڭدىن.

ئۇ بېشىنى لىڭشىتىپ:

— ھەئە، يەنە ئىككى ئايدىن كېيىن ئىش باشلىنىدۇ، — دېدى.

مەن ئۇنىڭ گەپ قىلىۋاتقان چاغدىكى غەمكىن قىياپىتىنى كۆرۈپ ئىختىيارسىز ھەيران قالدىم.

— يېڭى بىنا سىلىش خوشاللىق ئىش ئەمەسمۇ؟ سىز خاپا بولغاندەك تۇرامسىز — نېمە؟ — دەپ سورىدىم تاقەت قىلالماي.

ئۇ ئۇھ تارتىپ قويۇپ، گويا مەن بىلەن مەسلىھەت قىلىۋاتقاندەك سۆزلەشكە باشلىدى:

— يېڭى بىنا قۇرۇش ئۈچۈن ئالدى بىلەن شەرق تەرەپتىكى كونا بىنانى چاقماي بولمايدۇ. بۇنداق ئەھۋالدا، تولۇقسىز ئىككىنچى يىللىقلار بىلەن تولۇق بىرىنچى يىللىقلارنى ئىككىگە بۆلۈپ ئوقۇتۇشقا توغرا كېلەر. ئۇلار ئۈچۈن ئېيتقاندا، بۇ، ئوقۇغۇچىلىق دەۋرىنىڭ زايا بولۇپ كەتكەنلىگى ئەمەسمۇ! ئۇلارنى ئىككىگە بۆلۈپ ئوقۇتۇمايلى دېسەك، يەنە نېمە ئامال بار؟

ۋۇ مۇدىرنىڭ سەمىمى چىرايى ۋە گەپ-سۆزلىرى ماڭا تەسىر قىلدىمىكىن، ئەيتاۋۇر، دەرھال مەيدەمگە ئۇرۇپ:

— ئىككىنچى يىللىقلارنى ئىككىگە بۆلۈپ نېمە قىلىسىز؟ بىز بىرىنچى يىللىقلار ئىككىگە بۆلۈنۈپ ئوقۇيلى، بىزمۇ كېچىك ئەمەسقۇ، بىزنى ئاڭلىق ئەمەس، دەرس ئۆتۈلمەيدىغان يېرىم كۈندە جاھاننى بېشىغا كىيىپ چاتاق چىقىرىدۇ دەپ ئەندىشە قىلىۋاتامسىز؟ — دېدىم.

ۋۇ مۇدىر چوڭقۇر ئويلانغان ھالدا سۆزلىدى:

— ئىككىگە بۆلۈپ ئوقۇتۇش ھەرقانداق يىللىقلار ئۈچۈن پايدا-

سىز، ھەممىسىدە ئايرىم ئوقۇغۇچىلار مۇشۇ سەۋەپتىن بۇزۇلۇپ كېتىدۇ...لېكىن ھەر خىل ئامىللارنى ئومۇملاشتۇرۇپ دەڭسەپ باققاندا، يەنىلا بىرىنچى يىللىقتىكى ئوقۇغۇچىلارنى ئىككىگە بۆلۈپ ئوقۇتۇشقا بولمايدۇ، چۈنكى ھازىر سىلەرنىڭ داۋالغۇپ تۇرىدىغان ۋاقتىڭلار، ئاسانلا...

مەن ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈپلا:

ــ كىچىك بولغاچقا، بىزنى ئاسانلا بۇزۇلۇپ كېتىدۇ دەۋاتامسىز؟ ــ دەپ سورىدىم.

ۋۇ مۇدىر ماڭا قاراپ مۇلايىملىق بىلەن كۈلۈپ تۇرۇپ:

ــ ئۇنداقمۇ ئەمەس. راستىنى ئېيتسام مەن يەنىلا باشقىچىرەك چارە تاپساقمىكىن دەيمەن، ئالايلۇق، بىر تۈركۈم كۆچمە ئۆي ئۆيىنى ئىجارىگە ئېلىپ تۇرساقمۇ بولىدۇ، بىراق، ئۇ چاغدا مەيدان قالمايدۇ...بەلكىم تەنتەربىيە دەرسىنى خەندەك بويىدا ئۆتۈشكە بولار؟

بۇ گەپنى ئاڭلاپلا ۋاقىراپ كەتتىم:

ــ ۋايۇۋي، ئەجەپ قالتىس ئويلاپسىز! خەق سىزگە جەرىمانە قويىدۇ! ــ ھازىر باغ-ۋاران ئىدارىسى ئۇ جايلارنىڭ ھەممىسىنى ئىگىدارلىغغا ئالدى، ئۇ يەردە خالىغانچە يۈز مېتىرغا يۈگۈرگىلى بولىدۇ دەۋاتامسىز؟

ۋۇ مۇدىر بېشىنى لىڭشىتقىنىچە كۈلۈپ كەتتى، كۈلۈۋېتىپ يۆتىلىنى توختىتالماي قالدى، ئۇ مېنى ماختىغان ھالدا:

ــ بۇ تازا جايىدا گەپ بولدى! راست شۇنداق! ئۇلار جەرىمانە قويىدىغان ئىشنى قىلساق بولمايدۇ-دە، شۇنداقمۇ؟ ــ دىدى.

ئىككىمىزنىڭ پارىڭى تازا قىزىپ كەتتى، ۋۇ مۇدىر تېخى يېڭى

بىنانىڭ ئىسخىمىسىنى ئېلىپ ماڭا كۆرسىتىشكە باشلىدى، شۇ ئەسنادا تۇيۇقسىز ياڭ مۇئەللىم كىرىپ كەلدى. روشەنكى، ۋۇ مۇدىر بىلەن ئىككىسىنىڭ پاراڭلىشۋاتقان ھالىتىمىز ئۇنى قاتتىق ئەجەپلەندۈرگەندۇ.

ياڭ مۇئەللىمنىڭ بۇنداق ئەھۋالدا كىرىپ قېلىشى مېنى ئۇڭايسىزلاندۇردى.

ۋۇ مۇدىر ھېچ ئىش بولمىغاندەك، ياڭ مۇئەللىمنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلىپ، ئۇنىڭغا:

ــ لو شكەيمۇ كۆچمە ئۆي ئىجارە ئېلىشنى تەشەببۇس قىلۋاتىدۇ. تەنتەربىيە دەرسىنى قانداق ئۆتۈش مەسلىسىگە كەلسەك، ئۇنىڭمۇ چارىسىنى تاپقىلى بولىدۇ، ــ دىدى.

ئويلىمىغان يەردىن، ياڭ مۇئەللىم گەپ باشلاپلا:

ــ بايا ساۋاقداشلار بىردەك ھالدا، تازىلىق قىلغاندا لو شكەينىڭ ئىپادىسىنىڭ ناھايىتى ياخشى بولغانلىغىنى، بولۇپمۇ پاسكىنىچىلىقتىن قورقمايدىغانلىقىنى ئاكتىپلىق بىلەن تازىلىغانلىغىنى...ئىنكاس قىلىشتى، ــ دەپ مېنى مۇدىرغا ماختاپ بەردى.

مېنىڭ ئۇنىڭغا: "غەلىتە سوئاللارنى سوراپ، سىز بىلەن تاكاللاشقىنىم توغرا ئەمەس" دىگۈم كەلگەن بولسىمۇ، ئاغزىمدىن چىقىرالمىدىم. نېمىشقا خاتا قىلدىم دەيدىكەنمەن؟ بېشىمنى ساڭگىلىتىپ، يېڭى بىنانىڭ ئىسخىمىسىدىكى بىر جايلارنى تەتقىق قىلىۋاتقانىدەك بولۇپ ئولتۇرۇۋالدىم.

شۇ چاغدا ۋۇ مۇدىرنىڭ سۆزى قۇلۇغۇمنىڭ يېنىدا جاراڭلىدى:

ــ لو شكەي، سەن سىنىپتا تەسىرلىك چوڭ ئوقۇغۇچى، بولۇپمۇ ئوغۇل ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئىچىدە سەن ۋەكىللىك خاراكتېرىغا ئىگە،

مېنىڭ خىزمىتىمنى ھەرقايسى جەھەتلەردىن قوللىغانغا ئوخشاشلا، يەنە مۇئەللىمنىڭ خىزمىتىنىمۇ جەزمەن ھەرقايسى جەھەتلەردىن قوللىشىڭنى ئۈمىت قىلىمەن. باشلانغۇچ مەكتەپتىن ئوتتۇرا مەكتەپكىچە بولغان مەزگىل كىشىلىك ھاياتىدا بالىلىق دەۋردىن ئۆسمۈرلۈك دەۋرگە ئۆتىدىغان باسقۇچ، بۇ ئىنتايىن مۇھىم باسقۇچ-تە! ئۇنىڭ ئەھمىيىتى ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن ئۆسمۈرلۈك دەۋردىن ياشلىق دەۋرگە ئۆتىدىغان باسقۇچنىڭكىدىن كىچىك ئەمەس!

ھە، كىشىلىك ھاياتىدا بىرمۇنچە باسقۇچ بار ئىكەنده: بالىلىق، ئۆسمۈرلۈك، ياشلىق، قىرانلىق، ئوتتۇرا ياشلىق، قېرىلىق...

ۋۇ مۇدىرنىڭ سۆزلىرى مېنى ئېرىتتى. لېكىن نېمە سەۋەپتىندۇر، چوڭلار بىلەن تاكاللىشىدىغان مىجەزىمنى يەنىلا ئۆزگەرتەلمىدىم. چوڭلار بۇ تەرەپ شەرق دىسە، مەن قەستەن غەرپ دەيمەن. چوڭلار مېنى جەنۇبقا ماڭ دىسە، مەن قەستەن شىمالغا ماڭىمەن — ھەممىدىن يامان بولغىنى شۇكى، مەن چوڭلارنىڭ جەنۇبقا ماڭ دېگىنىنىڭ يوللۇق ئىكەنلىگىنى ئېنىق بىلىپ تۇرسامۇ، ئاۋال شىمال تەرەپكە بىر دوقۇرۇشتىپ، ئارقىدىن تۈيدۇرماي جەنۇبقا بۇرىلىمەن.

مەن تۈيۈقسىزلا ئەينەككە قارىشقا ئامراق بولۇپ قالدىم. باشلانغۇچ مەكتەپتىكى چاغلىرىمدا ئەينەك مەن ئۈچۈن قىلچە ئەھمىيەتسىز نەرسە ئىدى — باغچىلاردا پۈل تۆلەپ كۆرىدىغان شەيئىتان ئەينەك بۇنىڭ سىرتىدا — ئۇ چاغلاردا ھەتتا ئۆيدە زادى قانچە دانە ئەينەك بارلىقىنمۇ بىلمەيتتىم، لېكىن ھازىر مەن قول يۇيىدىغان جايغا ئېسىقلىق كىچىك ئەينەك، دادام بىلەن ئاپامنىڭ ئۆيىدىكى كىيىم ئىشكاۋىنىڭ ئەينىگى ۋە ئاپامنىڭ پەدەز تومپۇچكىسىنىڭ سوقىچاق ئەينىگى قاتارلىقلاردىن تولۇق پايدىلىنىپلا قالماستىن، يەنە سۆلياۋ-

دىن ياسالغان ماگنىت قۇلۇپلۇق قەلەمدىنمەدىمۇ ئۆزەمگىلا خاس كىچىك ئەينىگىم بار ئىدى. ھازىر ئاپام ھەيدەكچىلىك قىلمىسمۇ، ئۆزلىگىمدىن يۇزۇمنى پاكىز يۇيمەن، يەنە قۇلغىمنىڭ كەينىدە ھەرگىز كىر قالدۇرمايمەن؛ ھەر ئايدا ئاز دېگەندە ئىككى قېتىم مونچىدا يۇيۇنمەن. بۇرۇن ھەمىشە دادام بىللە ئېلىپ كېرەتتى، ھازىرچۇ، ئۇ مېنى چاقىرغانىدا، "ۋاقتىم يوق" دەپ تۇرۇۋالمەن، ئۆزەم مونچىغا كىرىدىغان چاغدا بولسا ھەرگىز ئۇنىڭغا ئۇقتۇرمايمەن. مونچىدا دۇشتا يۇيۇنغاندا، گويا بەدىنىمگە باشقا بىر نەرسە كىرىۋېلىپ ھەركەت قىلىۋاتقاندەك بۆلەكچە بىر خىل سىزىم پەيدا بولىدۇ...

مەن ياڭ مۇئەللىم بىلەن خېلى ئوبدان ئۆتۈۋاتقان چاغدا، تۇيۇقسىز بىر كۈنى ۋۇ مۇدىر سىنىپقا كىرىپ:

— سىلەرنىڭ مۇئەللىمىگلار ئاغرىپ قالدى. ئۇ دوختۇرخانىدا يېتىپ داۋالىنىشى كېرەك. ئوپېراتسىيە قىلىنىشىمۇ مۇمكىن. بۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭ دەرسىنى پېڭ مۇئەللىم ئۆتىدۇ ھەم سىلەرگە سىنىپ مۇدىرى بولىدۇ، — دېدى.

پېڭ مۇئەللىم دەسلەپتىلا بىزنى بەك خوشال قىلىۋەتتى — ئۇ قىزىق نەچچە ياشلاردا بولۇپ، ئاڭلىساق يەتمىش يۇەن ماياش ئالىدىكەن، ئوقۇش تارىخى، ئوقۇتۇش تارىخىنىڭ ياڭ مۇئەللىمىنىڭكىدىن ئۆزۈن ئىكەنلىگىنى دېمىگەندىمۇ، ئۇنىڭ سۆزلىرى ياڭ مۇئەللىمىنىڭكىدىن قىزىق ئىكەن، بىرىنچى قېتىملىق دەرسىتىلا قىزىق گەپ قىلىپ بىزنى توختىماي كۈلدۈردى. لېكىن بىرنەچچە قېتىملىق دەرسىتىن كېيىن، ئۇنىڭ دەرسىنى ياڭ مۇئەللىمدەك ئەستايىدىل تەييارلىمايدىغانلىغىنى سەزدىم، ئۇنىڭ بىزنى كۈلدۈرىدىغان قىزىق گەپلىرى ئەملىيەتتە قىلچىمۇ بىلىم ئەمەس، ئۇگىتىشكە تېگىشلىك بىلىمنى بولسا ئۇ مۇجەـ

مەللا سۆزلەيتتى، ئۇنى ئاز دەپ بەزىدە خاتا سۆزلەپمۇ قويياتتى. بىر كۈنى دەرستىن چۈشكەندە، مەن قەستەن دەرس مۇنبىرىنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئۇنىڭدىن سوئال سورىدىم، ئۇ ماڭا جاۋاپ بېرىۋاتقاندا، ئۇنىڭ بىر ئېغىز گېپىمۇ قۇلىغىمغا كىرمىدى، پۈتۈن دىققىتىم مۇئەللىمنىڭ ئېچىقلىق تۇرغان دەپتىرىگە مەركەزلەشتى — ۋايجانەي، تېخى بىزنى خەتنى رەتلىك يېزىڭلار دەپ كەتكەنلىرىنى قاراڭ، ئۆزىنىڭ خەتلىرى ئۆمۈچۈكنىڭ پۇتىغا ئوخشايدۇ! مۇشۇ بىرنەچچە سېكۇنت ئىچىدىكى ئەھۋال ماڭا چوڭقۇر تەسىر قىلدى — كۆپ ماڭاش ئالىدىغانلارنىڭ دەرسنى ئاز ماڭاش ئالىدىغانلاردىن ئوبدان سۆزلىشى ناتايىن ئىكەنغۇ!

شۇ كۈنى كەچتە ئۆيدە تېلېۋىزور كۆرۈۋاتاتىتۇق، خەۋەرلەر نومۇرىدا قانداقتۇ بىر پەن-تېخنىكا يېغىنىنى خەۋەر قىلدى، ئىكرانداپ يۈزىنى قورۇق بېسىپ كەتكەن بىر قېرى مۇتەخەسسىس كۆرۈنۈشى بىلەنلا، مەن قەستەن ئاۋازىمنى بولۇشىغا قويۇۋېتىپ سۆزلىگىلى تۇردۇم:

— ئاۋۇ گومۇش قېرىنىڭ ئولتۇرۇشىنى قاراڭ — سالاھىيىتى كونا بولغان بىلەن، ئۇنىڭ ھەقىقى بىلىمى بولۇشى ناتايىن!

ئاپام بۇ گەپنى ئاڭلاپلا جىلى بولدى-دە، مېنى جىملىگىلى تۇردى:

— سەن نېمانداق ھە دېسىلا ئەكسىيەتچى گەپلەرنى قىلىسەن؟ بۇنداق قىلىشنى كىمدىن ئۆگەندىڭ؟

— كىم ئەكسىيەتچى ئىكەن؟ ئۆز كۆزقارىشىمنى ئېيتىشقا يول قويۇلمامدىكەن؟ — دېدىم مەن مەزدانىلىق بىلەن.

— يول قويۇلمايدۇ! — دېدى ئاپام دەرھال خورىگىنى بېسىپ قويماقچى بولۇپ، — بۇنداق ئىشلارغا ئۆز كۆزقارىشىڭنى قويىدىغان

ۋاقتىڭ كەلمىدى! مۇئەللىمنىڭ ۋە ئاتا-ئانانىڭ سۆزىنى ئاڭلىشىڭ كېرەك، قالايمىقان نەرسىلەرنى ئويلىشىڭغا يول قويۇلمايدۇ، ئاغزىڭغا كەلگەننى جۆيلۈپ يۈرۈشۈڭگە تېخمۇ يول قويۇلمايدۇ!

مەن تۇمشۇغۇمنى سوزۇپ سوغاق كۈلۈپ قويدۇم. دەل شۇ پەيتتە تېلېۋىزور ئېكراندا سۈن جۇڭشەن ئەپەندىنىڭ سۆرىتى كۆرۈنىدى، مەن يەنە قەستەن ئاۋازىمنى يوغان چىقىرىپ:

ــ ئەسلىيەتتە، سۈن جۇڭشەن جياڭ جېيشىنى بەك ياخشى كۆرەتتى. شۇڭا ئۇ ئىككىسى ئوخشاشلا يۈرۈش تۇرۇشى مەزگىلىدە، جياڭ جېيشى شۇنداقلا يۈرۈش تۇرمىسىنىڭ باش قوماندانى بوپتىكەن! ــ دېدىم.

ئاپام مېنى پەيچۇسوغا ئاپىرىپ بېرىشكە تاس قالدى، ئۇ ئىككى مۇشتۇمى بىلەن تىزىغا تۇرۇپ:

ــ كاللاڭ ئېلىشىپ قالدىمۇ، ئەكسىلئىنقىلابچى بولماساڭ كۆڭلۈڭ ئۇنىمايدىغان ئوخشىمامدۇ؟ مۇشۇنداق كېتىۋېرىدىغان بولساڭ، ئاخىر بىر كۈنى بىزنىڭ ئۆيگە بالا-قازا كەلتۈرمەي قالمايسەن! ــ دېدى زارلىنىپ.

ــ ئاپىسى، مۇنچۇالا يۇقۇرى پىرىنسىپقا كۆتىرىشنىڭ ھاجىتى يوق، شۇنچىلىكمۇ تېرىكچ كەتكەن بارمۇ، ــ دېدى دادام ئاپامغا تەسەللى بېرىپ، ئارقىدىن ماڭا نەسىھەت قىلىشقا باشلىدى، ــ شاۋكەي، ئاپاڭنى قەستەن خاپا قىلما. بۇرۇن، مۇئەللىم بىلەن بىز ساڭا جياڭ جېيشىنىڭ چوڭ ئەبلەخ ئىكەنلىگىنى ئېيتىپ بەرگەن، بۇ خۇلاسىنى ئاغدۇرۇۋېتىش مۇمكىن ئەمەس. بۇ، جياڭ جېيشىنىڭ جۇڭگو-نىڭ ھازىرقى زامان تارىخىدا ئوينىغان ئۇمۇمى رولىغا قارىتىپ چىقىرىلغان يەكۈن. ئەلۋەتتە، سەن ھازىر خېلى چوڭ بولۇپ قالدىڭ، بىلىدىغانلىرىڭمۇ خېلى كۆپەيدى. سەن دېگەندەك، سۈن

جۇڭشەن ئەپەندى جياڭ جيېشىغا ئىشەنگەن، جياڭ جيېشى خۇاڭپۇ ھەربى مەكتىۋىنىڭ مۇدىرى، شىمالغا يۈرۈش تارمىيسىنىڭ باش قوماندانى بولغان...دېمەك، ئىنقىلاپقا ئاسىلىق قىلىشتىن بۇرۇن، ئۇنىڭمۇ ياخشى تەرىپى بولغان، ئۇنداق بولسا سەن قانداق ئويلىشىڭ كېرەك؟ سەن ئەسلىدە چوڭلارنىڭ ئېيتىپ بەرگەن يەكۈنىنى خاتا ئىكەن دېمەستىن، بىر ئادەمنىڭ ياخشى-يامان بولۇشىنىڭ ئۆزگەرمەس نەرسە ئەمەسلىگىنىلا بىلىۋېلىشىڭ كېرەك...

— بولدى، قويۇڭ، — ئاپام دادامنىڭ گېپىنى ئۈزۈۋەتتى، — سىز مۇشۇنداق گەپلەرنى قىلغانسېرى ئۇنىڭ ئەكسىيەتچى گەپلەرنى قىلىدىغان ئادىتى تېخىمۇ ئەۋج ئالىدۇ! ئۇنىڭ ئاغزىغا كەلگەننى جۆيلۈيدىغان مۇشۇنداق ئادىتى، راستىنى ئېيتقاندا، سىزنىڭ ھە دىسلا ئۆز مەيلىگە قويۇۋەتكەنلىگىڭىزدىن پەيدا بولغان! سىز مۇشۇنداق ئۆز مەيلىگە قويۇۋېتىۋېرىڭ!

قارىسام ئۇلارنىڭ ئۈرۈشۇپ قالىدىغان ئەلپازى بار، ئائىلاج پۈتۈمنى يەرگە ئۇرۇپ:

— بولدى، بولدى، گەپ قىلمىساملا ئىش تۈگەيدىغۇ؟ كىنو كۆرسەڭلارچۇ! — دېدىم.

تېلېۋىزوردا قويۇلۇۋاتقان كىنو ئەسلىدە بىز ئۇزاقتىن بۇيان كۆرۈشنى ئارزۇ قىلىپ كېلىۋاتقان كىنو ئىدى، ھەممىمىزنىڭ كۆڭلى غەش بولۇپ قالغاچقا، زوقسىزمۇ پەسىيىپ قالدى.

ئەتىسى پېڭ مۇئەللىم دەرس ئۆتۈۋاتقانىدا، مەن ئۇنىڭدىن خاتالىق تېپىشقا بۇرۇنقىدىنمۇ بەكرەك دىققەت قىلىپ ئولتۇردۇم. ئۇ "سۇرلۇك" دىگەن ئىبارىنى چۈشەندۈرۈش جەريانىدا، ساۋاقداشلارنىڭ قىزىقىشىنى ئاشۇرۇش ئۈچۈن، مۇنداق مىسال كەلتۈردى:

ــ فرانسیەدىكى پارىژدا باستى تۇرمىسى دەيدىغان بىر تۇرمە بار، ئۇنىڭ ئىچى ھەم قاراڭغۇ، ھەم زەي، قەۋەتلا قورقۇنچلۇق! ئۇلانما تېلېۋىزىيە تېياتىرى «قوش شەھەر»دىكى كۆرۈنۈشلەرنى كۆرگەن بولغيدىكلار، بۇ كۆرۈنۈشلەر باستى تۇرمىسىدە ئېلىنغان...

بۇ گەپنى ئاڭلاپلا دەرھال ئوڭ قولۇمنى ئىگىز كۆتەردىم.

پېڭ مۇئەللىم مېنى ئورنۇمدىن تۇرغۇزۇپ:

ــ نىمە سوئالىڭ بار؟ ــ دەپ سورىدى.

ــ سوئالىم يوق. لېكىن خاتا سۆزلەپ قويدىڭىز، ــ دىدىم مەن ئەستايىدىللىق بىلەن، ــ پارىژدىكى باستى تۇرمىسىنى ئىككى يۈز نەچچە يىلنىڭ ئالدىدا خەلق بۇزۇپ تاشلىغان، ھەتتا بىرەر تال خىشنىمۇ قالدۇرمىغان...

پېڭ مۇئەللىم مۇرىسىنى قىسىپ قويۇپ:

ــ ھەئە، شۇنداق بولسىمۇ نىمە بوپتۇ؟ ــ دىدى.

ــ سىز خاتا ئېيتتىڭىز! ــ دىدىم مەن غالپىلارچە شاتلىققا چۆمۈپ، ــ سىز «قوش شەھەر»دىكى كۆرۈنۈشلەر باستى تۇرمىسىدە ئېلىنغان دەيسىز، بۇنداق بولۇشى ھەرگىز مۇمكىن ئەمەس. باستى تۇرمىسى ئاللىبۇرۇنلا يوقالغان، ھازىر ئۇ يەردە باستى مەيدانى دېيىلىدىغان بىر مەيدان بار، مەيدانىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئىگىز خاتىرە مۇنار بار، مۇنارنىڭ ئۇستىگە قاناتلىق بىر ئەركىنلىك ئىلاھىنىڭ ھەيكىلى ئورنىتىلغان...

پېڭ مۇئەللىم ناھايىتى قېيىن ئەھۋالدا قالدى. شۇنداقتىمۇ ئۇ چىرايىنى تۇرۇپ ماڭا ئالىيپ قويدى، بىراق سىنىپتىكى ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئالدىدا ئۆزىنىڭ خاتا سۆزلەپ قويغانلىغىنى ئېقرار قىلغۇسى كەلمىدى. ئۇ سەل ئويلىشىپلا، ئەپلەپ-سەپلەپ

ئۆتكۈزۈۋەتمەكچى بولۇپ:

ــ باستى تۈرمىسىنىڭ بۈزۈلغانلىقى بىز مۇزاكىرە قىلىدىغان مەسىلە بىلەن ئانچە مۇناسىۋىتى يوق، بىزنىڭ ھازىر ئېنىقلىۋالماقچى بولۇۋاتقىنىمىز "سۇرلۇك" دېگەن ئىبارىنىڭ مەنىسى، باستى تۈرمىسىنى "سۇرلۇك" دېگەن ئىبارە بىلەن سۈپەتلىسە دەل جايىدا بولىدۇ... ــ دېدى.

ئۇ قولىنى پۇلاڭلىتىپ مېنى ئولتۇرۇشقا بۇيرۇدى. مەن ئۆرە تۇرغان پېتى ساۋاقداشلارغا كۆز يۈگۈرتۈپ:

ــ ئۇنىڭ سۆزلىگىنى خاتا. باستى تۈرمىسىنىڭ ئاللىبۇرۇن بۇزۇپ تاشلانغانلىغىدا گەپ يوق. دادامنىڭ كونا ساۋاقدىشى ما تاغام يېقىنىدىلا پارتىدىن قايتىپ كەلدى. مەن ئۇنىڭ باستى مەيدانىنىڭ تارىخى توغرىسىدا سۆزلىگەنلىرىنى ئۆز قۇلۇغۇم بىلەن ئاڭلىدىم، ــ دېدىم.

مېنىڭ بۇنداق پوزىتسىيەم، شۇنىڭدەك سىنىپتىكى كۆپ سانلىق ساۋاقداشلار ــ جۈملىدىن بىر قىسىم قىزلار ــ نىڭ ماڭا ئاشكارا قايىل بولۇشى پېڭ مۇئەللىمنى قاتتىق غەزەپلەندۈردى. ئۇ غەزەپ بىلەن دەرس مۇنبىرىنى پاققىدە ئۇرۇپ ماڭا ۋاقىرىدى:

ــ لو شىكەي! نېمە قىلماقچىسەن؟ دەرسنى زادى سەن سۆزلەمەسەن، مەن سۆزلەمدىمەن؟

ئۇنىڭ ھەيۋە قىلغىنىدىن قورقاتتىمۇ! مەن تەمكىنلىك بىلەن ئۇنىڭغا:

ــ مەيلى كىم سۆزلىمىسۇن قارىسىغا سۆزلەشكە بولمايدۇ، سۆزلىگەن ئىكەن توغرا سۆزلەش كېرەك... ــ دېدىم.

ئاچچىقلانغىنىدىن پېڭ مۇئەللىمنىڭ كۆز قارچۇغى چانىغىدىن چىقىپ كېتەي دەپ قالدى، ئۇ ئەلپازى بۇزۇلغان ھالدا ماڭا قولىنى

تەڭلەپ ئاندىن ئىشكنى كۆرسىتىپ:

ــ مېنىڭ دەرسىمنى ئاڭلاشنى خالىمىساڭ مەرھەمەت، ھازىرلا چىقىپ كەت، ــ دەپ بۇيرۇق قىلدى.

باشلانغۇچ مەكتەپتىكى چاغلىرىم بولغان بولسا، مۇئەللىمنىڭ ھەيۋىسىدىن قورقۇپ يىغلاپ تاشلىغان بولاتتىم. ئەمدىلىكتە بۇنچە-لىك ئىشلارغا پەرۋايىم پەلەك. چىقىپ كەت؟ چىقىپ كەتسەم چىقىپ كېتىۋېرىمەن! چىقىپ كەتسەم نېمە بوپتۇ؟

مەن سوغاق كۆلۈپ قويۇپ قىلچە ئىككىلەنمەستىن ئورنۇمدىن تۇردۇم-دە، ساۋاقداشلىرىمنىڭ نەزىرى ئاستىدا ئىغاڭلىغان پېتى سىنىپتىن چىقىپ كەتتىم ھەمدە ئۆزەمگىمۇ چۈشىنىكسىز بولغان بىر كۈچنىڭ مەجبۇرلىغى بىلەن توختىماي مېڭىپ مەكتەپتىن چىقە-تىم، كاللام سەل سەگىگەندىن كېيىن، قارىسام ئاۋات كوچىغا بېرىپ قاپتىمەن.

شامال يۈزۈمنى سىلاپ ئۆتتى. شۇ چاغدىلا يۈزۈمنىڭ ئازراق قىزە-ۋاتقانلىغىنى ھىس قىلدىم. ئىككى قولۇمنى شىمىنىڭ يانچۇغىغا سېلىپ، مەيدەمنى كەرگەن ھالدا پىيادىلەر يولى بىلەن ئالغا قاراپ مېڭىشقا باشلىدىم. يولدا كېتىۋاتقانلارنىڭ كۆپچىلىگى ماڭا دىققەت قىلمىدى، ئاڭخۇلۇ ساتىدىغان بىر يىگىتلا غەلىتە نەزەر بىلەن ماڭا قاراپ قويدى، يەنە يېزىدىن كەلگەنلىگى مانا مەن دەپ كۆرۈنۈپ تۇرغان، بىر تېڭىق يىپەك پاختىنى يۇدۇۋالغان بىر بوۋاي پىت كۆزىنى ئالايتىپ ماڭا بىرنەچچە قېتىم قاراپ قويدى...مەن ئىچىمدە كۈلۈپ قويدۇم. ئۇلارغا پىسەنت قىلمايلا ئالدىمغا قاراپ مېڭىۋەردىم. قاملاشمىغان تېلېۋىزىيە تىياتىرلىرىنى كەلىسە-كەلمەسلا تۇزىدىغان زاتلارغا ئەمدى ماتىرىيال تېپىلدى ــ مەن ــ تولۇقسىز ئوتتۇرا مەك-

تەپ بىرىنچى يىللىغىنىڭ ئوقۇغۇچىسى مۇئەللىم تەرىپىدىن سىنىپتىن قوغلاپ چىقىرىلغاندىن كېيىن كوچىلاردا سەرگەردان بولۇپ يۈرىمەن، نەتىجىدە كۆشكۈرتكۈچى جىنايەتكارلار تەرىپىدىن ئاسانلا ئەسىر قىلىنىپ چۈشكۈنلىشىپ كېتىمەن...تەبىئىكى، ئاخىرىدا ئەگىرى-توقايلىقلارنى بېشىمدىن كەچۈرۈپ، "تۈيۈق يولدىن يانمەن"، ئاخىرىدا مەن قايتىدىن سىنىپقا قايتىپ كېلىپ، مۇئەللىم ۋە ساۋاقداشلارنىڭ چاۋاك چېلىپ قارشى ئېلىشىغا مۇيەسسەر بولىمەن، بۇ چاغدا قىستۇرما ناخشا ئېيتىلىدۇ، ھەقىچان لى گۈيى ھەدە نازلىق ئاۋازدا: "قايتىپ كەل بالا! قايتىپ كەل! ھەي، يولدىن ئازغان بالا، تېزراق كوللېكتىپ قوينىغا قايتىپ كەل..." دەپ ناخشا ئېيتار، مۇشۇ چاغدا ئېكراندا مېنىڭ يۈزۈم يوغان كۆرسىتىلىدۇ، مېنىڭ رولۇمنى ئالغان ئارتىس يىغلىيالمىغاچقا، رېژىسور ھىلىقى كۆرۈنۈشنى كىنوغا ئالىدىغان چاغدا ئۇنىڭ كۆزىگە گىلىتسېرىن تېمىتىدۇ...

"پاھ، بۇ ئويىدۇرمىچىلىقنى قارىڭ! ئۇلارنى 'ھويت-ھويت' دېيىش كېرەك!" مەن ئۆزەمنى تۇتۇۋالالمای كۈلۈپ تاشلىدىم: مەن پېڭ مۇئەللىمنىڭ سىنىپتىن ھەيدەپ چىقارغىنى بىلەن ئوغرى، لۆكچەك بولۇپ كېتەرمەنمۇ؟ بۇ تازا كۈلكىلىك گەپتە!

ئويلاپ شۇ يەرگە كەلگەندە قەدىمىنى توختاتتىم. مەن ئەھمىيەتلىك، ناھايىتى ئەھمىيەتلىك بىرەر ئىش قىلماقچى بولدۇم. ھەم، خەقلەر مېنىڭ مۇشۇنداق ئەھۋالدا چۈشكۈنلىشىپ كەتمەيلا قالماستىن، ئەكسىچە ئۆلار ئويلىمىغان يەردىن ئۆزەمنىڭ ئىسىل پەزىلىتىمنى تولۇق نامايەن قىلغانلىغىمنى بىلىپ قويسۇن.

نېمە ئىش قىلسام بولار؟ تۈيۈقسىز ياڭ مۇئەللىم ئېسىمگە كەلدى. ياڭ مۇئەللىم دوختۇرخانىدا ياتىدۇ، ئۇنى يوقلاپ كېلىشىم كېرەك!

قۇرۇق قول بارسام سەت بولسدۇ، ئۇنىڭغا ئۇنى ئىنتايىن خوشال قىلىدىغان بىرەر نەرسە ئالغاچ باراي!

شۇ قارارغا كەلگەندىن كېيىن يانچۇغۇمنى ئاختۇرۇشقا باشلىدىم، يانچۇغۇمدىن ھەممىسى بولۇپ سەككىز مو ئالتە پۈك چىقتى، بۇ پۇلنى ئاپام ماڭا خەجلىگىلى بەرگەن پۇلدىن تېجەپ قالغان ئىدىم.

سەككىز مو ئالتە پۈكنى قولۇمدا تۇتۇپ، ماگىزىنلارنى ئارىلاپ قارىپ ماڭدىم. ياك مۇئەللىمگە نىمە ئېلىپ بارسام بولار؟ يەيدىغان نەرسىمۇ؟ ياكى ئىشلىتىدىغان نەرسىمۇ؟...ھە، گۈل دۇكىنى! يەيدىغان، ئىشلىتىدىغان نەرسە ئالغاندىن كۆرە، بىر تەشتەك گۈل ئالغاچ بارغىنىم تۈزۈك!

مەن دەرھال گۈل دۇكىنىغا كىرىپ، سەككىز موغا بىر تەشتەك ياپ-يېشىل قارىغاي گۈل ئالدىم.

قارىغاي گۈل كۆتىرىپ، ياك مۇئەللىم يانتاق ھىلىقى دوختۇرخانىغا كەلدىم. ئۆتكەن كۈنى سىنىپتىكى ساۋاقداشلار بىلەن بىللە دوختۇرخانىغا كېلىپ ئۇنى يوقلىغانىدا، ئۇ مېنى كۆرۈپ قەۋەتلا خوشال بولغان ئىدى. بۇ قېتىم بىر تەشتەك قارىغاي گۈل كۆتىرىپ يوقلاپ بارسام، ئۇ جەزمەن تېخىمۇ خوشال بولىدۇ. بىراق، ئۇ مەندىن: "ئەجەپ مۇشۇ ۋاقىتتا كەپسەنغۇ؟ ھازىر دەرس ئۆتۈلىدىغان ۋاقىت ئەمەسمۇ؟" دەپ سوراپ قالسا قانداق قىلارمەن؟ ئازراق يالغان سۆزلەپ قويايمۇ، ياكى راستىنى ئېيتىۋېرەيمۇ؟...

لېكىن بالىنىسقا كەلسەم ئۇلار مېنى زادىلا كىرگۈزمىدى. ئەسلىدە شۇ كۈنى پۈتۈن كۈن كېسەل يوقلاشقا بولمايدىكەن، نىمە ئامال بار، نائىلاج قارىغاي گۈل ياك مۇئەللىمگە تاپشۇرۇپ ببرىڭلار دەپ ئۆلارغا قالدۇردۇم. ئۇلار مەندىن: سەن ئۇنىڭ نىمىسى؟" دەپ

سوردى: يەنە گۈل بىلەن بىللە ئېلىپ كىرگىلى كېچىككىنە باغاقچە يېزىپ بەرسەمۇ بولىدىغانلىغىنى ئېيتتى، مەن: "مۇشۇ گۈلنى بېرىپ قويساڭلارلا بولىدۇ" دىدىمدە، باغاقچىمۇ يېزىپ قالدۇرماي دوختۇر-خانىدىن چىقىپ كەتتىم.

دوختۇرخانىدىن چىققاندىن كېيىن تۈيۈقسز بەكمۇ زېرىكىشلىك ھىس قىلدىم. مەن ھىلىقى سەككز مونى خەجلۈەتكىنىمگە سەل پۈشايمان قىلدىم، چۈنكى كىنوخانىنىڭ ئالدىغا كەلسەم، «تەلۈە ئاقسۆگەك» دىگەن كىنو قويۇلماقچى ئىكەن، قايسىدۇ بىركۈنى دادام مۇشۇ كىنونىڭ بىلىتىنى ئېلىپ كەلگەندە پەقەت كۆرگۈم كەلمىگەن ئىدى، بىراق ھازىر بۇ كىنونى كۆرەلمىگەن بولسام قانداق ياخشى بولاتتى! — بىلەت كاسسىسىدىكى ھەدە بىلىتىنى ساتىۋالماي ئېگىنى تۈتۈپ ھاڭۋېقىپ ئولتۇرىدۇ، لېكىن قولۇمدا ئالتە پۈڭدىن ئارتۇق پۇل يوق. ھەي، قانداق قىلاي، كىنو ئېلانىنىڭ ئالدىدا بىر دەم چۆگىلەپ يۈرۈپ، بەش پۈڭنا بىر تال شاكىلات بىگىۋۈر ئېلىپ، ئاز-ئازدىن شورىغانچە، ئىزلەگۈلۈك بىلەن ئالدى تەرەپكە قاراپ نىشانسىز مېڭىۋەردىم.

مۇشۇ تاپتا ماڭا بىرەر ئاجايىپ ئىش ئۇچرىسا ئىدى، ئالايلۇق، بىر لۈكچەك بىر قىزچاقنى بوزەك ئېتىۋاتقان بولسا، مەن دەرھال ئېتىلىپ بېرىپ لۈكچەكنىڭ ئەدىۋىنى بەرسەم، ياكى بولمىسا، تۈيۈقسز ئالدى تەرەپتىكى دەرەخنىڭ ئاستىدىن ئاز دىگەندە يۈز يۈەن پۇل، يەنە خىزمەت كىنىشكىسى قاتارلىقلار تومپايتىپ سېلىنغان بىر پورتمال چېلىقسا، مەن دەرھال ئۇنى ئېلىپ يۈگۈرگەن پېتى ساقچى تاغامغا تاپشۇرۇپ بەرسەم...كېيىن پورتمالنىڭ ئېگىسى تېپىلسا، ئۇ قاتتىق تەسىرلىنىپ سۆيۈنچە سۆپتىدە ماڭا ئون يۈەنلىك

پۇلدىن بىرنى تەڭلىسە، مەن مەغرۇرانە قىياپەتتە: "ماڭا مۇشۇنداق قارايدىغان بولسىڭىز، پورتمالىڭىزنى قايتىدىن دەرەخنىڭ ئاستىغا تاشلاپ قويىمەن!" دېسەم...نېمىشقا ئىجابى رولنىلا ئالىدىكەنىمەن؟ نېمىشقا قولۇمغا تاش ئېلىپ ئاۋۇ دورىخانىنىڭ چوڭ ئەينەك دەرىزىسىگە ئاتمايمەن؟ ئۇنداق قىلسام بەلكىم مېنى تۇتۇۋېلىپ، تۈتۈپ تۇرۇش ئۇرۇنىغا سولاپ قويار. يېشىم شۇنچىگە يېتىپتۇ، تۈتۈپ تۇرۇش ئۇرۇنىنىڭ تەمىنى تېتىپ باقسام نېمىشقا بولمايدىكەن؟ يەنە ئاۋۇ كومىسسىيونىنىڭ سېتىۋېلىش ئورنىغا: "ئېكسكۇرسىيە قىلىشقا بولمايدۇ" دىگەن خەت يېزىلغان يوغان تاختىنى ئېسىپ قويۇپتۇ. نېمىشقا "ئېكسكۇرسىيە قىلىشقا بولمايدۇ"كەن؟ مەن نېمىشقا باتۇرلۇق بىلەن ئۇسۇپ كىرمەيمەن؟ خەقلەر مېنى قوغلىسىمۇ ماڭغىلى ئۇنىماي، ئېكسكۇرسىيە قىلغىنىم قىلغان دەپ تۇرۇۋالمايمەن؟... ئەنە، ئالدى تەرەپتە بانكا تۇرىدۇ، پۇل ئامانەت قويۇش دىگەن زادى قانداق ئىشتۇ؟ نېمىشقا پۇل ئامانەت قويغان ئادەملەرگە ئۇسۇم بېرىدۇ؟ بۇ ئىشلىمەي چىشلىگەننى رىغبەتلەندۈرگەنلىك بولمامدۇ؟ يېنىمدا بىر پۇڭ پۇلۇم بار، بىر پۇڭنىمۇ ئامانەت قويسا بولامدىغاندۇ؟ ئېيىغا قانچە پۇل ئۇسۇم بېرىدىغاندۇ؟...

لېكىن ئاخىرى ماڭا يا بىرەر ئاجايىپ ئىش ئۇچرىمىدى، يا مەن قالايمىقانچىلىق چىقارمىدىم، تۇرلۇك مالىلار ماگىزىنىغا كىرىۋەردىم، ناھايىتى تېزلا ھەم ئوشۇق ۋاقتىم بىلەن ئوشۇق زېھنىمنى خورىتىدىغان، ھەم ناھايىتى ئەھمىيەتلىك بولغان بىر ئىشنى تاپتىم — مەن يەر تازىلايدىغان ئۇستام بىلەن تازىلىغۇچىنى ئىتتىرىپ ئۇ ياقتىن بۇ ياقتا مېڭىشقا باشلىدىم، يەر تازىلىغۇچىنىڭ يەرگە تېگىپ تۇرىدىغان يۇزى بىر يېرىم مېتىردىنمۇ ئارتۇق بولۇپ، ئۇنى بېزىنىغا چىلاپ

هەرە كېيىنگىنى ئىتتىرىپ ماڭىدىغان بولسا، يەر قالتىس پاكىز بولۇپ كېتىدىكەن، تازىلىغۇچىنىڭ سېپىدا يەنە قوڭغۇراق ئورنىتىلغان بولۇپ، خېرىدارلار يولنى توسۇالسا، قوڭغۇراقنى بېسىپ يول ئاچتۇق.

مەن يارەملەشكەچكە بۇ ئۇستامغا كۆپ ئارام بولدى، ئىش ئۇنۇمىمۇ بىرمۇنچە ئۆستى. ئەلۋەتتە، ئۇ مەندىن:

ــ ساۋاقداش، بۇگۈن نېمىشقا دەرس ئوقۇمىدىڭلار؟ ــ دەپ سورىدى. مەن ئۇنىڭغا:

ــ تۇنۇگۈن مەكتەپتە تەنھەركەت يېغىنى ئېچىلغان ئىدى، شۇڭا بۈگۈن دەم ئالدۇق، ــ دەپ يالغان ئېيتتىم.

ئۇ مېنى تەقدىرلەپ:

ــ تۇنۇگۈن مۇسابىقىگە قاتناشقانسەن؟ قارا، شۇنچە هارغان تۇرۇپمۇ يەنە دەم ئالاي دېمەي، خالىسانە ئەمگەك قىلغىلى كەپسەن، ــ دېدى.

مەن ئويلىنىپمۇ تۇرماي:

ــ ھېچ ۋەقەسى يوق! مەن چۆيۈن توپ ئېتىشقا ئامراق، سىزگە يەر تازىلىشىپ بەرسەم بىلگىنىڭ كۆچى ئاشامدۇ؟ ــ دېدىم.

راستىنى ئېيتقاندا ناھايىتى كۆڭۈلۈڭ ئىشلىدىم، دۇكانىنىڭ تاقىلىدىغان ۋاقتى بولۇپ قالغانلىغىنى سەزمەيلا قاپتىمەن. ئوستامنىڭ يەرنى ئاخىرقى قېتىم تازىلىشىغا يارەملىشەي دېۋىدىم، ئۇ، ئۆيگە قايتىپ كەتمىسەڭ ئاتا-ئاناڭ ئەنسىرەپ قالىدۇ، دەپ زادىلا ئۇنىمىدى. خوشلىشىدىغان چاغدا ئۇ مەندىن قايسى مەكتەپتە ئوقۇيدىغانلىغىنى، ئىسمىنىڭ نېمە ئىكەنلىگىنى سوراپ تۇرۇۋالدى، خالىمىسامۇ ئۇنىڭغا ئېيتىپ بېرىشكە مەجبۇر بولدۇم. ماگىزىندىن چىققاندىن كېيىن، نېمىشقىمۇ ئېيتىپ بەرگەندىمەن دەپ خېلى ئۇزاققىچە

پۇشايمان قىلدىم.

بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ ئەتراپىنى تاماشا قىلغاچ ئۆيگە قاراپ ماڭدىم. كەيىنىم خېلى ئازادە ئىدى. مانا ئۇپۇقتىكى كەچكى شەپەق ھال رەڭلىك بۇلۇتلارگەن ماروزنىسىدەك، ستولبىدىن يولنىڭ ئوتتۇرىسىغا سوزۇلۇپ تۇرغان يېڭىچە يول چىراقلىرى ھىلىقى ماروزنىنى يەيدىغان چوڭ قوشۇقلاردەك كۆرۈنۈپ كەتتى، پىلىك مۇئەللىم بىلەن جىدەللىشىپ قالغانلىغىم ئۇزاق يىللارنىڭ ئالدىدىكى ئىشتەك تاماماەن ئېسىمدىن كۆتۈرىلىپ كەتتى...

پەلەمپەيدىن چىقىپ ئۆيىمىزنىڭ ئىشىگى ئالدىغا كەلگەنىدىلا، بۇگۈن ئەھۋالىنىڭ باشقىچەرەك ئىكەنلىگىنى ھىس قىلدىم. ئىشىك چىڭ يېپىلماپتۇ. ئۆيگە كىرىشىم بىلەنلا، ئاپامنىڭ ئېسىدەۋاتقان ئاۋازى بىلەن ۋۇ مۇدىرنىڭ تەسەللى بېرىۋاتقان ئاۋازى ئاڭلاندى.

ــ ئىسكىزدە بولسۇنكى، ئون ئۈچ ياش ھەققەتەن قورقۇنچلۇق ياش، بالىلار مۇشۇ يېشىدا فىزىئولوگىيە، پىسخولوگىيە جەھەتلەردە كۆچلۈك داۋالغۇشنى باشتىن كەچۈرىدۇ، ئۇلارنى ئاددىلا چۈشەنسەك ۋە ئۇلارغا ئاددىلا مۇئامىلە قىلساق ھەرگىز بولمايدۇ، بولۇپمۇ سىياسى جەھەتتە ۋە ئەخلاق جەھەتتە ئۇلارغا زورمۇ-زور يەكۈن چىقىرىش-تىن ساقلىنىش، بەلكى ئۇسۇرلەر پىسخولوگىيىسىنى ئاز-تولا ئوگىنىپ، ئۇلارنىڭ روھىي ھالىتىنى توغرا ئىگەللەش، شۇنىڭ بىلەن بىرگە ئۇلارنى ئۆزلىرىنى پەيدىن-پەي تونۇپ يېتىشكە ۋە تۇتۇۋېلىشقا يېتەكلەش كېرەك، ئۇلارنىڭ بەدەن تازىلىغا ئەھمىيەت بەرگەنگە ئوخشاشلا، روھىي تازىلىغىنى ياخشى ئىشلىشىگمۇ ياردەم قىلىشىمىز لازىم...

مەن ئارىلىقتا نەپىسىمنى ئىچىمگە يۇتۇپ ئاڭلاپ تۇردۇم، راس-

تمنی ئېيتقاندا بۇ گەپلەرنى چۈشىنەلمىدىم، لېكىن تۇيۇقسىز ئىنتايىن تەسىرلەندىم. ۋۇ مۇدىرنىڭ گەپ-سۆزىنىڭ ئاھاڭىلا مېنى تەسىرلەندۈردى. شۇنداقلا ئۇنىڭ بۇ سۆزلىرى مەن بۇرۇن ئاڭلىغان ھەرقانداق سۆزلەردىنمۇ سىرلىق تۇيۇلدى...ئون ئۈچ ياش قورقۇنچلۇق! ئون ئۈچ ياش نېمە ئۈچۈن قورقۇنچلۇق؟ يەنە، روھىي تازىلىق دېگىنى نېمىدۇ؟

مېنىڭ كەلگىنىمنى ھەممىدىن ئاۋال دادام بىلدى، ئۇ ئۇشتۇمتۇت ئېچىكىرى ئۆيدىن چىقىپ ماڭا قاردى، چىرايىدىكى ھېسسىيات ئېيتىپ بەرگۈسىز دەرىجىدە مۇرەككەپ ئىدى.

ــ ئۇ قايتىپ كەلدى، ــ دېدى دادام ئۆيدىكىلەرگە.

مەن دادامنىڭ ئارقىسىدىن ئۆيگە كىردىم.

ساقادا ئولتۇرغان ئاپام مېنى كۆرۈپلا قولياغلىغى بىلەن بۇرنىنى ئېرتىپ، ئاۋازىنى چىقىرىپ يىغلاپ كەتتى. ئون ئۈچ ياشتا بولغىنىم ئۈچۈن ئۇ قورقۇپ مۇشۇ ھالغا چۈشۈپ قالغانمىدۇ؟

ئۆيدە يەنە پېڭ مۇئەللىم ئولتۇرۇپتۇ. مېنى كۆرۈش بىلەن ئۇنىڭ بۇغدىيىگى لىپلداپ كەتتى، گويا مەن كېلىشىنىڭ ئالدىدا ئۇنىڭ كانىيغا بىر نەرسە قاپلىشىپ قالغاندەك، ئەمدىلىكتە ئۇ ئەر-كىن نەپەس ئالدى. قارىسام سومكام جوزىنىڭ ئۇستىدە تۇرۇپتۇ. پېڭ مۇئەللىمنىڭ ئەپكىلىپ قويغانلىغى ئېنىق. تۇرۇپلا ئۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىپ قالدى. باستى تۇرمىسىنى ئۇزۇل-كېسىل بۇزۇۋەتمىگەن بولسىمۇ بوپتىكەن، بىرەر ئېغىز ئۆيىسى قالغان بولسىمۇ مەيلىتتى، ئۇنداقتا ھەر ئىككىمىزنىڭ سۆزى توغرا بولۇپ چىقاتتى.

ۋۇ مۇدىرنىڭ چىرايىلا ناھايىتى خاتىرجەم كۆرۈنەتتى. ئۇ مېنى كۆرۈپ بېشىنى لىڭشىتىپ قويدى:

— سېنىڭ گېپىڭنى قىلمۇاتاتتۇق. راستىنى ئېيتسام، سەن تەتۈر گەپ قىلغاندا، مۇئەللىم ۋە ئاتا-ئاناڭ بىلەن گەپ تالاشقاندا، سېنىڭ كۆڭلۈڭ ئانچە يامان ئەمەس. ھازىر سەن ئەينەككە قاراشقا ئامراقمۇ؟

— ئامراق، — دېدىم مەن بېشىمنى لىڭشىتىپ، — سىز نەدىن بىلىسىز؟

— مېنىڭمۇ ئون ئۈچ ياشلىق چاغلىرىم بولغان، — دېدى ۋۇ مۇدىر، — لېكىن مەن كۆپلىگەن چوڭ كىشىلەرگە ئوخشاش، بۇ مەزگىلدىن تېچ-ئامان ئۆتۈپ كەتكەن. يەنە ئون ئالتە ياش بار. بۇ، فىزىئولوگىيە، پسىخولوگىيە جەھەتتە داۋالغۇش ھەممىدىن قاتتىق بولىدىغان ئىككى مەزگىل. ئەينەككە قاراپ چىرايىڭنى تەكشۈرۈپ تۇرغانغا ئوخشاش، ئۆزەڭنى تۇتۇۋېلىشنى ئۆگىنىۋېلىشىڭ كېرەك. گېپىمنى چۈشەندىڭمۇ؟

مەن ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا تۇرۇپ، ۋۇ مۇدىرغا، شۇنداقلا دادام، ئاپام ۋە پېڭ مۇئەللىمگە:

— ئانچە چۈشىنەلمىدىم. بىراق مەن ئون ئۈچ ياشقا كىرىشتىن قورقمايمەن! ماڭا ئىشىنىڭلار، ھېچ بولمىغاندا سىلەرنى ئەنسىرىتمىدىغان بۇگۈنكىدەك ئىشنى ئىككىنچىلەپ قىلمايمەن! — دېدىم.

ئاپامنىڭ گېپىدىن كۈلگەنىدەكمۇ، ياكى يېغلىغانىدەكمۇ، ئەيتاۋۇر تەسۋىرلەپ بەرگۈسىز بىر ئاۋاز چىقتى...

(«بېيجىڭ گېزىتى»نىڭ 1984 - يىل 6 - ئاينىڭ 7 - ۋە 9 - كۈنىدىكى سانلىرىدىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: دىلبەر ياقۇپ.

تەرجىمە مۇھەررىرى: رەقىپ ۋاھاپ.

بـۆره ئوۋلاش

يەن گورۇي

چوخەن تېغى دۈپ-دۈگـلەك كەچكى قۇياشنى تـرەپ تۈرماقتا، قىزىل شەپـەق جۇلالاپ، ئەتراپقا گۈزەل تۈس بەرمەكتە. شەنـدەن قىز شەپەق ئازراق سىدىرلىـسـلا، كەچـكى قۇياش جىلغـغا دوملاپ چۈشۈپ كېتەرمىكىن دەپ ئەنسـىرەيتتى...

ۋونيۇلك تېغىدىكى قارىـغايـلارنىڭ كۆپ-كۆك شاخـلىرىـغا ئالـتۈن جـيەك تۈتۈلـغانـدەك كۆرۈنەتـتى. ئەتـراپ ناھايـتى سۈرلۈك، جىمجىت ئـىدى. ھەتتا ئۇنىڭ يېنىدىكى يۈمشاق، ئىنچىكە ۋولا ئـوتـنىڭ ئەۋرىـشىمـدەك يوپۇرماقلىرىمۇ مەجنۇندەك ئېگىلىپ قىمىر قىلماي تۇرۇشاتتى. كەچكى قۇياش، شەپـەق، قارىـغايـلىق، ئوتلۇق، شۇنىڭدەك ئوتلار ئارىسىدا

ملـتـق تۆتۇپ يوشۇرۇنۇپ ياتقان شەنـدەن قىز ــ پۇتكۈل كائىنات گۈگۈمده قېتىپ قالغاندەك ئىدى.

پەقەت ئاۋۇ يوغان، قورقۇنـچلۇق، ۋەھـشى ۋە ھـىلـىگەر قېرى بۆرىلا قىزچاقتىن يۇز مېتىر يىراقلىقتا، قۇلاقلىرىنى دىڭگايتىپ، ئەتراپتىكى شەپىلەرگە قۇلاق سالماقتا، بۇرنى بىلەن تىمسىقلاپ، گاھ كۆككە، گاھ يەرگە كۆز تىكمەكتە، ئۆزىدىن ئون چېچە يىراقلىقتا ئوڭدىسىغا ياتقان "ئۆلۈك" ئادەمگە كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ قارىماقتا. ئۇنىڭ بىر جۈپ ياۋۇز كۆزلىرىدىن كۆكۈش ئوتلار چاقناپ تۇرماقتا. بۆرە كۆتمەكتە... يەردە ئوڭدىسىغا ياتقان ئادەمنىڭ سەكرەپ قوپۇپ ئۆزى بىلەن ئېلىشىشنى، ئۆزىنىڭ چىش ۋە تىرناقلىرىنىڭ ئۆتكۈرلۈكىنى سىنايدىغان پۇرسەتنىڭ يېتىپ كېلىشىنى كۈتمەكتە. ئۇ ئاخىر تاقەت قىلىپ تۇرالمىدى! ئۇ كۈچلۈك ۋە ئۆزۈن پۇتلىرى بىلەن توختىماستىن يەرنى تاتىلاشقا باشلىدى. ئۇنىڭدىن كېيىن، ھىلىقى "ئۆلۈك" ئادەمنى چۆرىدەپ ئايلىنىشقا باشلىدى، بىر قېتىم ئايلاندى، ئىككى قېتىم ئايلاندى...شەندەن قىزنىڭ مەيدىسىگە قاتتىق دەسسەپ ئۆتۈپ كەتكەندەك بولدى...ئايلانمىنىڭ رادىئوسى ئون چىدىن بەش چىغا چۈشتى، بۆرە توساتتىن توختاپ قالدى، ئۇ گويا ئاسماندىكى رەڭدار بۇلۇتلارنى يېرىپ، يەر يۈزىدىكى قارىغايلىقلارنى بۆسۈپ ئۆتۈپ، كۆككە تاقاشقان چوخەن تېغىنى لەرزىگە سالدەغاندەك ئەلپاز بىلەن بېشىنى ئىگىز كۆتىرىپ ھۇۋلاپ تاغ جىلغىسىنى ياڭراتىۋەتتى. شەندەن قىزنىڭ بەدىنى ئىختىيارسىز تىترەپ كەتتى، ملتىقىنىڭ تەپكىسىنى بېسىپ تۇرغان بىگىز قولىغا ھەممە كۈچىنى يىغىپ تۇراتتى، يەنە كىچىككىنە كۈچسىلا ملتىق ئېتىلىپ كېتەتتى. ئۇنىڭ چىرايى مەمۇنىيەتىلىك تەبەسسۇم تۈسىنى ئالدى. ئۇ

كۆڭلىده: "سەن ئۆلۈككە ئوخشاش يېتىۋېرەمسەن؟ يۈرىگىڭمۇ قاپىتەك ئىكەن! قېنى كۆرۈپ باقايچۇ..."

بۇنىڭدىن ئۈچ كۈن ئىلگىرى، بۇغمچىلىق مەيدانىغا باردىغان يولدىكى كىچىك كۆلچەك يېنىدا، ھىلىقى جۇ جيەنجۇن دېگەن شورى قۇرغۇر ئۇچراپ قېلىپ، ئۇنىڭدىن: "شەندەن! ماڭا بۇرە تېرىسىدىن بىرنى سېتىپ بەرسەڭ قانداق؟ باشلىغىمىزنىڭ پاختىلىق شىمى بەك نېپىز، پۇتىنىڭ ئاغرىقى بار... قانچە پۇل ئالساڭ ئالغىن" دېگەن ئىدى.

شەندەن مولۇننىڭ كۆزلىرىدەك كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ، ئۇنى يەۋەتكۈدەك بولدى. ئۇ مۇرىسىدىكى ئوۋ مىلتىغىنى قولىغا ئالدى — ئەلۋەتتە، جۇ جيەنجۇنگە ببرىش ئۈچۈن ئەمەس ئىدى—قولىدا دەڭسەپ كۆرۈپ، يەنە شارتتىدا مۇرىسىگە ئېسىۋالدى. ئىنساپسىز! شەندەن بۇغمچىلىق مەيدانىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ ئېيتقان ناخشىلارنى ئەركەك بۇغىلارغا ئېيتىپ بەرگەنمىدى؟ بۇغىغا قارايدىغان ئىتىلارغا ئېيتىپ بەرگەنمىدى؟ سەن مېنىڭ ئۆيۈمدە تاماق يېگەندە، قاچاغا يۇمشاق پىشۇرۇلغان ئىلىك (كىيىكنىڭ بىر تۇرى)نىڭ پاچىغى ئۈسۈپ بېرىلگەنلىگىدىن بىر نەرسە سەزمىدىڭمۇ؟ تېخى ئۇنىڭغا تاغ تۇۋىدىن سېتىۋېلىپ كېلىنگەن بىرمۇنچە كۇنجۇت مېيى ۋە ئۇۋاق زەنجىۋىللارنىڭ ئارىلاشتۇرۇلغانلىغىنى دېمەمسەن؟ ھەتتا، دادامۇ ماڭا كۆزىنى قىسىپ قويۇپ: "جيەنجۇن، بىزنىڭ چوڭ شىڭئەنلىڭنى قار ۋە مۇز قاپلاپ تۇرىدىغان يەر ئىكەن دەپ قالما، بىراق بىزنىڭ كەپىلىرىمىز ئىسسىق، ئادەملىرىمىزنىڭ قەلبى ئوتتەك. قارىغايلار مەڭگۈ كۆكىرىپ تۇرىدۇ، بۇلاقلار توختىماي ئېقىپ تۇرىدۇ، بۇ يەردە قېپقالغىن..." دېسە، ئۇ ئەخمەق: "باشلىغىمىز كەتسە،

مەنمۇ ئۇنىڭ بىلەن كېتىمەن...» دېگەن ئىدى.

سەن ھەقىقەتەن ئىلىككە ئوخشاش، قېرى ئىلىك سۇ تېپىش ئۈچۈن قايسى يولغا باشلىسا، سەنمۇ شۇ يولدا ھەمىشە چېپىپ يۈرەتتىڭمۇ؟ مەن تېخى ئاۋۇ قېرىنى سېنىڭ داداڭ دەپ يۈرۈپتىمەن؟ ئەسلىدە ئۇ بۇغىچىلىق مەيدانىغا سۈرگۈن قىلىنغان جۇنجاڭ ئىكەنده، سەن ئۇنىڭ مۇھاپىزەتچىسى بولغانلىغىڭ ئۈچۈن، ئۇنىڭ بىلەن بىللە ھەربىدىن ئالمىشىپ كەلگەن ئىكەنسەن. «باشلىق»؟ بۇگۈنكى كۈنده ئۇ پەقەت ساڭىلا باشلىق بولالايدۇ، ھەتتا قوتاندىكى چىشى بۇغىنىڭ بىرەرسىگىمۇ ئىگە بولالمايدۇ.

ئەگەر سەن گەپنى چىگىراق قىلىپ، شەندەن ماڭا بۆرە تېرىسىدىن بىر پارچە بەر دەپ، مېنى يۇگۈرۈپ بېرىپ ئەكىلىشكە بۇيرىغان بولساڭ، ئېيىق، قاپلان تېرىلىرى تۇگۈل، ئەجدىھا تېرىسى لازىم بولغان تەقدىردىمۇ، قەيەردە بولسا شۇ يەردىن تېپىپ ئەكەلگەن بولاتتىم. بىراق، سەن سېنىڭ بەر دېدىڭ ئەمەسمۇ، سېنىڭ بەر...سېنىڭ بەر! ماقۇل، مەن ساڭا سېنىڭ بېرەي! دۇنيادا نۇرغۇن نەرسىلەرنى پۈلغا سېتىۋالغىلى بولمايدۇ...شەندەن يەرنى بىر تەپتى-دە، ئارقىغا بۇرۇلۇپ ماڭدى، بىراق ئۇزۇن ئۆتمەي يەنە ئارقىغا قاراپ، ئاچچىغى بىلەن: «يوغان بىر ئەر قىز بالىدىن بۆرە تېرىسى سېتىۋالامدىكەن؟ ئىزا تارتمايدىغان! تاغدا تولا نەمە ئۇ، بىكىسىڭ بولسا بېرىپ ئەكەلمەسمەن...» دېدى.

ئۇ جۇجيەنجۇننىڭ نەمە قىلارىنى بىلمەي بېشىنى تاتىلاپ تۇرۇشىدىن مەنۇن بولدى، خوش بولدى، بىر تال يوپۇرماقنى ئۇزۇۋېتىلىپ، ئاغزىغا سېلىپ ئىسقىرتىشقا باشلىدى...ئۇ شۇنى بىلەتتىكى، جۇ جيەنجۇنمۇ ۋە ئۇنىڭ «باشلىغى»مۇ «دېكتاتورا ئوبېكتى» ئىدى:

ئۇلار بۇغچىلىق مەيدانىدا ملتىق تاپالمايتتى. مەن دادامغا ھەتتا بۇرە تۇتىدىغان قاپقانىنىمۇ بېرىپ تۇرماسلىق توغرىسىدا جېكىلەپ قويمەن! ئۇنىڭغا بۇرە تېرىسى لازىم بولسا، يەنە مېنى ئىزدەپ كەلسۇن! ماڭا يېلىنىپ يالۋۇرسۇن...شەندەن خىرىلداپ كۈلدى، تېخى ئوتلاقتا دوملىۋالغۇسىمۇ كېلىپ كەتتى. شۇ چاغدا، مەن ئۇنى قويۇق ئورمانلىققا باشلاپ كىرىپ، ئىزىقتۇرۇپ قويمەن-دە، ئۆزۈم مۆكۈلمەن، ئورمانلىقنى قارىغۇلۇقنىڭ پەردىسى قاپلاپ، قىزىل قارىغاي، ئاق قىيىننىمۇ پەرق ئەتكىلى بولماي قالغان چاغدا، سېنىڭ شەندەن، شەندەن دەپ گېلىڭ يىرتىلغۇدەك توۋلىمغىنىڭنى كۆرەي....

ئويلىمغان يەردىن، جۇ جيەنجۇن قۇرۇق قولى بىلەن بۇرە تۇتۇش ئۇچۇن ئۆزى يالغۇز كېلىپ قالدى.

چوخەن تېخى ئاستىدىكى جىلغىدىن كۆتىرىلگەن تۇمان، بىر توپ ئاتلىق ئادەمنىڭ ئايىغىدىن كۆتىرىلگەن چاڭ-توزاڭغا ئوخشاش، ۋۇنيۇلىڭ چوققىسىنى قاپلاشقا باشلىدى. ئالتۇن جىيەك تۇتۇلغاندەك رەڭدار، كۆركەم تۇس ئالغان قارىغاي شاخلىرى بىر دەمدىلا باشقىچە رەڭگە كىرىپ قالدى. شەندەن ئېچىشقان كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ، كۆزىنى قولى بىلەن ئۇۋۇلاش ئويمىدىن ۋازكەچتى. ئۇ قوش تىغلىق ئوۋ ملتىغىنى باشتىن-ئاخىر ھىلىقى بۇرىگە قارىتىپ بەتلەپ قويغان ئىدى، ئەگەر ئۇ بىگىز قولىنى مىدىرلاتسىلا، بۇرە تىك مولاق چۇشەتتى.

بۇرە ئايلىنىشتىن توختىدى، ئۇ گويا بىر رازۇبتكىچىغا ئوخشاش بېشىنى كۆتىرىپ ئەتراپقا قاراشقا باشلىدى، ئەتراپىنى بىر پەس كۆزىتىپ بىر قارارغا كەلگەندىن كېيىن، بېشىنى لىڭشىتىپ، ئالدىنقى سول پۇتىنى كۆتىرىپ، خۇددى "خەير-خوش! مەن كەتتىم، سەن

ئۆلگەن بولۇپ يېتىۋېلىپ باشقا بۆرىلەرنى ئالدىيالغىنىڭ بىلەن، مېنى ئالدىيالمايسەن، مەن كەتتىم..." دەۋاتقاندەك ئارقىغا بۇرۇلدى ـ دە، تۇمان بىلەن قاپلانغان چوخەن تېغىغا كۆز تىكىشكە باشلىدى.

شەندەندە كىشىنى ھاڭ ـ تاڭ قالدۇرىدىغان بىر تۈرلۈك ھەسسىيات پەيدا بولدى، ئۇنىڭ بۇ بۆرىنى راستلا قويۇپ بەرگۈسى يوق ئىدى، ئۇ بۆرىنىڭ قايتىپ كېلىشىنى، يەردە ياتقان كىشى تەرىپىدىن تۆتۈۋېلىنىشىنى ئۈمىت قىلاتتى. كەچ كۆزكۈنلىرىنىڭ ھاۋاسىدا، ئۇنىڭ چېكىسىدە ئىككى تال مونچاقتەك تەر تامچىسى پەيدا بولغان ئىدى، بىگىز قولىۋۇ تارتىشىپ قالغان ئىدى، ئۇ، بۆرە قاچسىلا مىلتىقنى ئېتىش نىيىتىگە كەلدى.

بىراق، بۆرە قاچمىدى، ئالدىنقى ئىككى پۇتىنى ئۇزىتىپ، ساغرىسىنى چوخچايتىپ كېرىلدى. قۇيرۇغىنى شىپاڭشىتى ـ دە، ئارقىغا بۇرۇلۇپلا ياتقان ئادەم ئۇستىدىن بىر سەكرەپ ئۇۋتۇپ، بەش چى يىراقلىققا چۈشتى.

دېگەندەكلا، بۆرە ئاشۇنداق سەكرەپ، ياتقان ئادەمگە بارغانسېرى يېقىنلاشتى، بارغانسېرى پەس سەكرەشكە باشلىدى...

شەندەننىڭ دادىسى ئۇنىڭغا بۇنداق بۆرە ئۇۋلاش ئۇسۇلىنى بىرقانچە قېتىم سۆزلەپ بەرگەن ئىدى: بۆرە دائىم كېلىپ ـ كېتىپ تۇرىدىغان بىر يەردە سوغاق ۋە ئاچلىقتىن ئۆلۈپ قالغان ئادەمدەك يېتىۋالغاندا، بۆرە كېلىپ ئاۋال ياتقان ئادەمنى بىر ئايلىنىپ چىقىدۇ، ئاندىن ئۇستىدىن سەكرەشكە باشلايدۇ، ئۇنىڭدىن كېيىن بولسا ئۇ ئادەمنى پۈراشقاباشلايدۇ... بۆرە تەييارلىقسىز تۇرغان مانا مۇشۇنداق پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، ياتقان ئادەم پىچاق بىلەن بىردىنلا ئۇنىڭ قارنىنى يېرىپ تاشلىشى مۇمكىن، ئەگەر ئۇ ئەركەك

بۆره بولسا، ئۇنىڭ تاشغىدىن كاپ قىلىپ تۇتۇۋالالىسا، تېخى ئۇنى تىرىك تۇتۇۋېلىشىمۇ مۇمكىن.

شىكىنلىكىدىكى بىرمۇنچە كىشىلەر ھەتتا ئېيىق، يىلپىزلارنى ئۇۋلاپ باققان بولسىمۇ، لېكىن ھېچكىم بۇنداق ئۇسۇل بىلەن بۆرە تۇتۇپ باقمىغان. خەنجەر دەك ئۆتكۈر چىشلىرى بار بىر ۋەھشى مەخلۇق سېسىق پۇراقلار گۇپۇلدەپ پۇراپ تۇرغان سەت بۇرنى بىلەن سېنىڭ بۇرنۇڭنى پۇراۋاتسا، سەن قىمىر قىلماي ياتالامسەن؟ شەندەن تۇغۇلغاندا، ئىشىك ئالدىدىكى ئاق قېيىن يوق ئىدى، ھازىر ئۇ يوغىناپ ئادەم يوتىسىدەك بولۇپ قالدى، مۇشۇ ۋاقىتقا كەلگىچە ئۇمۇ ئۇنداق بۆرە تۇتقانلارنى كۆرۈپ باقمىغان. شەندەن شىشەن تېخىدا ئادەمگىيا بالا بار دېگەن سۆزگە ئىشەنسە ئىشىنىدۇكى، بىراۋنىڭ ئۆلگەن بولۇپ يېتىۋېلىپ بۆرە تۇتالىشىغا ئىشەنمەيدۇ. ئۇنداق ئۇسۇل بىلەن بۆرە تۇتۇپ باققانلار موڭغۇللار ئىچىدىمۇ يوق، ئىلۇنچۇنلەر ئىچىدىمۇ يوق. ئۇنىڭ دادىسىمۇ پالانى ئاشۇنداق بۆرە تۇتۇپ باققان دەپ كۆرسىتىپ بېرەلمەيدۇ.

شۇنداق ئەمەسمۇ! بۆرىنى ئۇنداق تۇتقانىنىڭ پايدىسى نېمە؟ بۆرە ئوۋلايمەن دېسەڭ، تۇزاق قۇرساڭمۇ بولىدۇ، قاپقان قويساڭمۇ بولىدۇ، ئوقيا بىلەن، ئوۋ مىلتىغى بىلەن ئاتساڭمۇ بولىدۇ، ئىشقىلىپ تاغمۇ-تاغ، ئورمانمۇ-ئورمان، چاتقاللىقمۇ-چاتقاللىق، سازلىقمۇ-سازلىق بىر كېزىپ چىقساڭلا يېرىم ئوۋچى ھىسابلىنىۋېرىدەن-دە.

چوڭ شىكىنلىكىلەر ساددا-تۇز، مەرت ھەم باتۇر كېلىدۇ، ئەگەر سەن قوتاندىكى بۇغىلارنىڭ سانىنى دەپ بېرەلمەسەڭ مەيلى، بۇنىڭ ھېچ ۋەقەسى يوق، يەردىكى ئىزنىڭ قايسى ھايۋاننىڭ ئىكەنلىگىنى دەپ بېرەلمەسەڭ بولمايدۇ. ئىسمىڭنى ئوڭلاپ يازالمىساڭ

ھەچكىمنىڭ كارى يوق، ياۋا چوشقا ۋە بۆرە ئۆۋ قىلىپ كېلەلمىسەڭ، ئايالىلارچىلىكمۇ بولالمايسەن، قىزلار ساڭا تەگمەيدۇ. ھەممىدىن باتۇر ئۆۋچى ھەممىدىن كىلىشكەن يىگىت ھىسابلىنىدۇ.

شەندەن جۇجيەنجۇنىڭ جۇنجاڭىنىڭ ئىلكىدىكى مۇھاپىزەتچىسى ئىكەنلىگى، بۇگۈنكى كۈندە بولسا ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ باشلىغىغا خۇددى بالا دادىسىغا كۆيۈنگەندەك كۆيۈنۈپ ئۇنىڭ خىزمىتىدە بولۇۋاتقانلىغىدىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن، قەلبىدە بىر تۇرلۈك مۇھەببەت بىخ سۈرۈشكە باشلىدى، بۇ قەلب ساپ قەلب ئىدى. بىراق، ئۇ ئىچكىرىسىدىن كەلگەن بۇ خەنزۇدا ئۆۋچىلارغا خاس چەبدەسلىك-باتۇرلۇق كەم ئىكەن. دەپ بىرنەچچە قېتىم ئەپسۇسلانغان ئىدى. جۇ جيەنجۇن ئۆزىنىڭ يۈرتى بولغان ساڭجۇدا غايەت زور تۆمۈر شىرنىڭ بارلىغى توغرىسىدا ھىكايە قىلىپ بەرگەن ئىدى... شەندەن ئۇنىڭ ئېيىقتىن بىرنى ئۆۋلاپ، شىكەنلىكىدىكى ئووچىلار-دىن بولۇپ قېلىشنىلا ئۇمىت قىلاتتىكى، تۆمۈر شىرنى كۆرۈشنى خالايتتى. ئۆزىنىڭ سۆيگەن كىشىسىنىڭ قۇسۇرسىز-نۇقسانسىز بولۇشىنى خالىمايدىغان كىم بار دەيسىز؟ كىشىلەر بىر قىرغاۋۇل تۇتسىمۇ، ئۇنىڭ قۇيرۇغىنى ساناپ كۆرىدۇ-تېخى!

ھازىر ئۇ بۆرە ئۇۋلىغىلى كەلدى! يەنە كېلىپ، ئۇ ئۇۋچىلار قوللانمايدىغان باشقىچە بىر خىل ئۇسۇل بىلەن ئۇۋلىماقچى بوپتۇ، ئەگەر ئۇ بۇ ئۇسۇل بىلەن، ھەقىقەتەن بۆرىدىن بىرنى تۇتالسا، شەندەن ئۇنىڭغا تېگىدۇ، بۇنىڭ غىدىكى-پىدىكى قىلىدىغان نىمىسى بار. بۇنى كۆرگەن دادىسى قۇيۇ بازىرىنىڭ لاۋجيۇ ھارىغىنى ئىچكەندىنمۇ بەك خوش بولۇپ كېتىدۇ.

ھىلىقى بۆرە ئۇ ياقتىن-بۇ ياققا سەكرەپ يۈرۈشنى توختىتىپ،

يەردە ياتقان ئادەمنىڭ پۈتىنى پۇراشقا باشلىدى. شەندەنىڭ كاللىسىغا توساتتىنلا: ئوق چقىرىپ، ئۇنى ئۆلتۈرۈۋېتەيمۇ-يە، دېگەن خىيال كەلدى. كىم ئۇ بۆرىنى توساتتىن ئاغزىنى ئېچىپ، ياتقان ئادەمنى چىشلىۋالمايدۇ دېيەلەيدۇ؟ ياتقان ئادەم ئازراقلا مىدىرلاپ قويدىمۇ. بولدى، بۆرە كاپ قىلىپ ئۇنىڭ پۈتىدىن بىر ئالدۇ، بۇنىڭ ئۆزىمۇ ئۇ ئادەمگە يېتىپ ئاشىدۇ.

شەندەن ملتىقنى بىر دەم بۆرىنىڭ گەۋدىسگە، بىر دەم بېشىغا تەڭلەپ، ئارىسالدا بولۇپ قىلىپ، ملتىقنىڭ ئاغزىنى زادىلا توغرىلىيالماي قالدى. ئۇ يەردە بەك ئۇزۇن يېتىپ كەتكەچكە، قوللىرى جىددىيچىلىك ئىچىدە ئۇيۇشۇپ قاپتۇ! كۆزلىرىمۇ تورلىشىپ كېتىپتۇ! بۇندىق ئەھۋالدا ئوقنى قانداقمۇ جايىغا تەكشۈرگىلى بولسۇن؟ ئوق تەگمەي قېلىپ بۆرە قېچىپ كەتسە، شەندەن قانداقمۇ باشقىلارنىڭ يۈزىگە قارىيالايدۇ؟ ئەگەر ملتىق پەسكىرەك ئېتىلىپ قېلىپ، پىتىر (چاچما ئوق) ئۇچۇپ بېرىپ ياتقان ئادەمگە تېگىپ كەتسىچۇ؟ ياتالىلا... شەندەن بۇنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈشكىمۇ جۈرئەت قىلالمايدۇ.

بۆرە ئۇ ئادەمنىڭ پۈتىنى بويلاپ پۇراپ كېلىشكە باشلىدى. قۇيرۇغىنى ئاستا-ئاستا شىپاڭشتىپ، تۈيۈقسز ئالدىنقى بىر پۈتىنى كۆتەردى-دە، ياتقان ئادەمنىڭ قوسىغىغا قويدى، چىشلىرىنى ھىجايتىپ ئۇنىڭغا خىرسىندى. شەندەن ئۇشتۇمتۇت بەزگەك بولۇپ قالغاندەك، ئۆزىنى تۇتالماي قالدى ئۇنىڭ قولىدىكى ملتىقمۇ تىترەپ كەتتى، ئۇ يا بۆرىنى قارىغا ئالالماي، يا ئوق چقىرالماي. ياتقان ئادەمنىڭ ــ ئۇڭچلىق تەجرىبىسى بولمىغان جۇجېنجۇنىڭ بۆرە بىلەن يەككىمۇ-يەككە ئېلىشىشنى بىرچەتتە تاماشا قىلىپ تۇرۇشقا مەجبۇر

بولدى.

شەندەن پۇشايمانىنى ئالغىلى قاچا تاپالماي قالدى! ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن مونچاق-مونچاق ياشلار تارامالاپ ئېقىپ، ئوتلار ئاستىدىكى نەم يەرگە چۈشمەكتە ئىدى، قولاشماي قالغان قوللىرى ئاتالماي قالغان ئوۋ مىلتىغىنى ئاستىدىن تىرەپ تۇراتتى.

بۇ يەردىن نەرىراقتا نامسىز بىر ئېرىق بار ئىدى، بۇ ئېرىقنىڭ نومىن دەرياسىغا قۇيۇلىدىغان ئېغىزى قاچانىدۇر ۋە نىمە سەۋەبتىن دۇر لاتقىلار بىلەن توسىلىپ قېلىپ، بىر سازلىق ھاسىل بولۇپ قالغان ئىدى. بۇ سازلىقنىڭ سۇيى تېيىز ئىدى، مانا شۇ سازلىقنىڭ سۇپ-سۇزۇك سۇيى ئاستىغا كۆتۈلمىگەن يامانلىقنىڭ ئالامەتلىرى يوشۇرۇنغان ئىدى. شەندەن قىز شۇنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن ئىدىكى، كۆنىلەرنىڭ بىرىدە، ئوينىاقلاپ چېپىپ كېتىۋاتقان بىر بۇغا موزىيى كۆزنى يۇمۇپ-ئاچقىچە مۇشۇ سازلىقتا كۆزدىن غايىپ بولدى، سۇ يۈزىدىكى دولقۇن كەينى-كەينىدىن ئەتراپقا تارقالغاندىن كېيىن، سازلىقنىڭ سۇيى ناھايىتى تېزدىنلا مەھرىۋان مومانىڭ يۈزىدىنمۇ ئىللىق تۇس ئالدى. كەڭ ئورمانلىقتا پەقەت ئانا بۇغىنىڭ ھەسرەتلىك زارىلا يۇرەكنى ئېزەتتى، ئەكس سادا قايتۇراتتى... خوشال بولۇش، ھەسرەت چېكىش، ھايات ياشاش، ئۆلۈش كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچىلىك بولغان ۋاقىت ئىچىدىلا يۈز بېرىپ ئۆتتى، گويا ھىلىقى ئوماق بۇغا موزىيى بۇ دۇنيادا پۈتۈنلەي مەۋجۇت بولۇپ تۇرمىغاندەك ئىدى.

بۇ ئېچىنىشلىق ئەھۋال قانداقسىگە شەندەننىڭ ئېسىگە كېلىپ قالدى؟ نىمە ئۈچۈن بۇ ئەھۋال بىردىنلا ئۇنىڭ ئېسىگە چۈشۈپ قالدى؟ بۇرە جۈجەنجۇننىڭ يۇزىنى پۈراۋاتىدۇ! ئىش تامام،

ئۇ نەپەسمۇ ئالماي، يۈرىگىمۇ سالماي، كىرپىگىنى مىدىر قىلىپمۇ قويماي قانداقمۇ ئاخىرغىچە بەرداشلىق بېرەلەيدۇ. ئۇ مىدىر قىلىپ قويىدىمۇ، بولدى، بۇرە كاپ قىلىپ بىر چىشلەپلا ئۇنىڭ بوينىنى ئۈزۈپ تاشلايدۇ، ئىككى يالماپلا بېشىنى يۇتۇۋېتىدۇ، ئاخىرىدا ئۇنىڭ بىر تال سۆڭگىنىمۇ قالدۇرمايدۇ، يەردىكى قانلارنىمۇ پاك-پاكىز يالاپ تۈگىتىدۇ، بۇنىڭ بىلەن جۇجيەنىجۇن بۇغا موزىيىغا ئوخشاش كۆزدىن غايىپ بولىدۇ، ئىش تامام، ۋەسسالام... بۇنداقتا مېنىڭ يەنە ياشاۋېرىشىمنىڭ نېمە مەنىسى بار؟ بۇرە مېنىمۇ يەپ تۈگەتسۇن!

مەن نىمىدىگەن ئەخمەق-ھە! ھەقىقەتەن ئەخمەق، نېمە ئۈچۈن ئۇنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرۈپ، ئۇنى بۇرە ئۈۋلاشقا مەجبۇر قىلمەن؟ ئۇنىڭ بۇنچىۋالا يۇرەكلىك ئىكەنلىگىنى كىم بىلسۇن؟ سەن بۇرىنىڭ ئادەم يەيدىغانلىغىنى بىلمەمتىڭ؟ ئۇنىڭ چىشى بار تۇرسا، كالا تېرىسىنمۇ بىر چىشلەپ يېرتىۋېتىدۇ.

ئۇ نىمىدىگەن ئەخمەق-ھە! ھەقىقەتەن ئەخمەق، ئۇ ئىلىككە ئوخشاش ھېچنېمىنى سېزىمەلەيدىكەن، ئۇ شەندەنىڭ ئۆزىگە بۇرە تېرىسى بېرىدىغانلىغىنى، ئۇنىڭ ئوستىگە، ھىلىقى پۈتى يارىلانغان قېرىغا ئاتاپ ئۆيىدە بۇرە تېرىسىدىن ئىشتان تىكىۋاتقانلىغىنى، شەندەنىڭ ئۆيدە ئۇنىڭ يەنە كېلىشىنى كۈتۈپ تۇرۇۋاتقانلىغىنى خىيالىغا كەلتۈرۈپ باقمىغان ئوخشايدۇ؛ بۇرە تېرىسى سېتىۋېلىش... شەندەن بۇ ئىشقا بۇرۇنلا پۇشايمان قىلىدى، ئەمدى ھەرگىز ئۇنى سىلكىمەيدۇ، بىراق يەنە چاخچاقنى قىلىۋېرىدىغۇ: ئەللىك مىڭ يۇەنگە ساتىمەن، سەندە شۇنچىلىك پۇل بارمۇ؟ يېرىم پۇڭىغا ساتىمەن، بىراق ماڭا ئوتتۇرىدىن ئىككى قىلىنىغان تەڭگە لازىم ئەمەس،

سەن تېپىپ كېلەلەمسەن؟ ھى، ھى، ھى! ئەسلىدە شەندەنگە پۇل ئەمەس، ئۇنىڭ قەلبىلا لازىم ئىدى... ۋىيەي! بۇ گەپنى قانداقمۇ ئېغىزدىن چىقارغىلى بولسۇن؟

ئىشتانمۇ پۇتۇپ قالدى، بىراق ئۇ تېخىچە كەلمىدى، شورى قۇرىغۇر! ئۇ چوقۇم مەندىن خاپا بولۇپ، مېنى يامان كۆرۈپ قالغان، بىزنى پىخسىق ئىكەن، بۇغىچىلىق مەيدانىنىڭ ئەتراپىدا مۇشۇ بىرلا ئۇۋچى ئائىلىسى بارلىغدىن پايدىلىنىپ يوغانچىلىق قىلىۋاتىدۇ دەپ ئويلاپ قالغان بولسا كېرەك... ئىشتاننى ئۆزۈم ئاپىرىپ بېرەيمۇ-يە، لېكىن ئاپارسامۇ ئۇنىڭغا بەرمەي، ھىلىقى "جۇنجاڭ"غا بېرىمەن. خەپ قارىپىتۇر... شەندەن تېرە ئىشتاننى ئوبدان قاتلاپ، ئاق گۈللۈك سۆسۈن رەڭ ياغلىقتا ئورىدى، يۈزىنى يۇدى، چېچىنمۇ چىرايلىق تارىۋالدى، يۈزىگە ماي سۈردى، بۇ ماي ئانىسى بار چاغدا سۈرىدىغان بورسۇق مېيىدىن كۆپ ياخشى ئىدى.

ئۇ ئىشتاننى قولتۇغىغا قىستۇرۇپ، يەنە ئارقىغا قايتىپ بېرىپ ئەينەككە قارىپ ئانارەڭ قىزارغان يۈزلىرىگە قاراۋاتقاندا، ھويلىدا بىرسىنىڭ ئايال تىۋىشى ئاڭلىنىپ قالدى، ۋىيەي، ئۇ كەلدىمۇ نېمە! شەندەن دەرھال قولتۇغىدىكى ئىشتاننى كاڭغا تاشلاپ، ئۇستىنى بىر پارچە تېرە بىلەن ياپتى-دە، قولى بىلەن چېچىنى ئازراق چۇۋۇپ ئارقىسىغا ئۆرۈلۈپ، كۆرمىگەنگە سېلىپ، ئۇنىڭ گەپ قىلىشىنى كۈتۈپ ئولتۇردى.

بىراق، ئۆيگە دادىسى كىرىپ كەلدى، ئۇ شەندەنگە تاغ ئاغزىدا جۇجېنجۇنىنى ئۇچراتقانلىغىنى، ئۇنىڭدىن نېمە ئىش قىلىپ يۈرگەنلىكىنى سورىسا، دۇدۇقلاپ ھېچنېمە دېيىگەنلىگىنى ئېيتىپ بەردى.

شەندەن دادىسىنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ بولا-بولمايلا، ملتىقنى مۇرىسىگە ئېسىپ چېپىپ چىقىپ كەتتى، ئۇ جۇجيەنجۇنگە يېتىشۈپ-لىپ، ئۇنى ئوغرىلىقچە قوغدىماقچى، جۇجيەنجۇن بۆرىدىن بىرنى ئوۋلاپ بولغاندىن كېيىن سەزدۈرمەستىن قايتىپ كەلمەكچى ئىدى... شەندەن جۇجيەنجۇنىڭ ھىلىقىدەك ئۇسۇل بىلەن بۆرە توتماقچى بولۇۋاتقانلىغىنى سەزگەندىن كېيىن، ئۇنىڭ شۈكۈنلىك بويىچە ھەممىدىن باتۇر يىگىت بولۇپ قېلىشىنى بەكمۇ ئۈمىت قىلدى، ئەلۋەتتە. بىراق ئويلىمىغان يەردىن ئۇنىڭ قولىدىكى ئۈيۈشۈپ، كۆز-لىرى تورلىشىپ ملتىقنى ئاتالمىغۇدەك دەرىجىگە بېرىپ يەتتى-دە، ئوقنى تەككۈزۈشكە ئىشەنچ قىلالمای قالدى.

شەندەن ئاخىرى شۇنى چۈشەندىكى، ئىچىدىن ئۆمۈچۈكنىڭ چۈرىن تۇتۇۋاتقىنىغا ئوخشاش جانلىق كارتىنلار كۆرۈنۈپ تۇرىدد-غان كەھرىۋانى تېپىۋالغانلىقىنىڭ ئۆزى گۆھەر تېپىۋالغانلىق بولىدۇ. كەھرىۋانى چېقىپ پارچىلاپ، ئۆمۈچۈكنىڭ يېشىنى تېپىپ چىقىمەن، تاشقا ئايلانغان دېۋىرقاينىڭ قاتتىقلىغىنى سىنايمەن دەپ ئولتۇرۇش-نىڭ ھاجىتى يوق. جۇجيەنجۇننىڭ بۆرە ئۈستىدىن ئاتلاپ ئۆتۈپ يۈرسىمۇ قورقماي ئۇچ مىنۇتقىچە يېتىشىنىڭ ئۆزى يېتىپ ئاشىدۇ. نىمىشقا ئوق چىقارمىدىم؟ ئۇنىڭدىنمۇ پىشىق يانى تارتىپ ئۇزۇ-ۋەتكىلى بولامدىكىن تاڭ؟

بۆرە جۇجيەنجۇنىنىڭ يۈزىنى پۈراپ، بۇرنىنى ئۇنىڭ بۇرنىغا تەكۈزدى. بۆرىنىڭ ئاغزى بىلەن ئەجەللىك يەر-كىكىرتەكنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئۇچ سۆڭلا ئارىلىق قالدى. شەندەن كۆڭلى يېرىم بولۇپ كۆزىنى يۇمدى، يۈرىگىمۇ گويا سوقۇشتىن توختاپ قالغاندەك بولدى. شۇنىسى ئۇنىڭغا ئايانىكى، ھازىر ئوق چىقىرىشقا زادىلا

بولمايدۇ، ئوقنى بوۋىگە تەككۈزگەن تەقدىردىمۇ، ئۇ مەخلۇق ئۆلۈشـ
تىن ئىلگىرى كاپىلا قىلىپ ئالىدۇ ـ دە، ئادەممۇ ساق قالمايدۇ.

بىچارە چوخەن تېخى تۆۋەندىن كۆتىرىلگەن قويۇق تۈمانغا ئاستا ـ ئاستا يەم بولماقتا ئىدى. شەندەنىڭ بوۋە بىلەن ئادەمنىڭ ئەقىل ـ پاراسەت ۋە باتۇرلۇق سىنىشىنى داۋاملىق ئېنىق كۆرۈ ـ ۋېلىشقا ئامال بولماي قالدى. ئۇ ئوت ئۈستىدە يېتىپ تۇرۇپ، دۇنيادا بوۋىنى ئۆزىنىڭ يېنىغا جەلپ قىلىپ كېلىش ئامالىنىڭ بار ـ يوقلۇغى ئۈستىدە ئويلاندى. ئۇ ئەمدىلا شۇنى ھىس قىلدىكى، ھىسسىياتنى ئالدىغىلى بولمايدۇ، باشقىلارنى ئالدىغىلى بولغان بىلەن، ئۆزىنى ئالدىغىلى بولمايدۇ، ئۇ جۇ جىيەنجۇننى ياخشى كۆرۈپ تۇرۇپمۇ، نېمە ئۈچۈن ئۇنىڭغا سوغاق مۇئامىلىدە بولىدۇ؟

ــ شەندەن! سەن دائىم بۇغچىلىق مەيدانىدا يۈرىسەن، ھىلىقى كۆلىلىقتا تەگمەكچىمۇ نېمە؟ ــ ھاراقنىڭ كۈچى بىلەن قېپ ـ قىزىل قىزىرىپ كەتكەن دادىسى بۇنىڭدىن بىر ئاي ئىلگىرى بىر ئاخشىمى ئۇنىڭدىن ئاشۇنداق دەپ سوراغان ئىدى.

ــ دادا ــ تولا گەپ قىلمىغىنە!

ــ ھا، ھا ھا... بوپتۇ مەن گەپ قىلماي، مېنىڭ قىزىمنىڭ كۆزى بار، ماڭ، ئۇنى بىزنىڭ ئۆيكە چاقىرىپ كەل...

ــ مەن زادىلا بارمايمەن، ــ شەندەن ئىزا ئارىلاش ئاچچىقـ لاندى ـ دە تاشقىرىغا چىقىپ كەتتى. ئۇ ئاستىنلا جۇجيەنجۇننى چاقىرغىلى بارمىدى، شەندەن ھامان ئۇنىڭدا نىمىدۇر بىرنىمە كەمچىلدەك ھىس قىلاتتى، بەلكىم شىگىئەنلىكلەرگە خاس باتۇرلۇق ۋە چەبدەسلىك كەم بولسا كېرەك، ھازىر شەندەن ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا بۇلارنىڭ بارلىغىنى سەزدى، بىراق ئۇ بەك كېچىكىپ قالغان ئىدى.

بۆره بهشنی کۆتسرىپ، يەرده ياتقان ئادەمگه پۆتىدن بهشغەچه بر قۆر سەپسېلىپ چىققاندىن كېيىن، ئۇنىڭ ئۆلۈك ياكى تىرىك ئىكەنلىگى، ئۇنى يېيىشكه بولىدىغانلىغى ئۈستىده بر قارارغا كېلىپ، يېيىشكه تەمشەلدى. شەندەن بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ، ئاغزىنى ئاچتى-ده، مەن بۇنداق يۈرەكسىز ساقلاپ نىمه قىلىمەن، بولدى، ئۇنى يۈلۈپ ئېلىپ مۇشۇ ئوتلاققا تاشلۇۋېتەي، سازلىقتا تاشلۇۋېتەيچۇ! دەپ ئويلىدى. ئۇ بۇ ئەھۋالغا بر مىنۇتمۇ چىداپ تۇرالماي، مەيلى نىمه بولسا بولسۇن، بۆرىگه ئوق ئېتىپ، ئاندىن ياتقان ئادەمنىڭ يېنىغا يۈگۈرۈپ بېرىش... قارارىغا كەلدى.

شۇ ئەسنادا، بر ئېچىنىشلىق ئاۋاز ئاڭلاندى، بۆره يىقىلىپ، ئادەم ئورنىدىن تۇردى-ده، بۆرىنىڭ بوينىغا دەسسىدى.

شەندەننىڭ ملتىغى پاك-پۈك قىلىپ ئېتىلدى، بىراق ئۇ ئاسمانغا قارىتىپ ئاتقان ئىدى، ئۇ ھەممه خەتەرنىڭ ئۆتۈپ كەتكەنلىگىنى بىلىپ، خوشاللىقتىن قىن-قىنىغا پاتماي قالدى. ئۇ ملتىغىنى تاشلاپ، ئىككى قولىنى كېرىپ، ھاڭۇبقىپ تۇرۇپ قالغان جۇ جېيەنجۇنگه قاراپ يۈگۈردى، بىراق، ئۇنىڭغا يېگىرمه-ئوتتۇز مېتىرچه قالغاندا، نىمه سەۋەبتىندۇر ئارقىسىغا قايرىلىپ، يېغلىغان پېتى قېچىپ كەتتى. ئۇنىڭ چاچلىرى قۇلغىنىڭ ئارقىسىدا لەپىلدەيتتى، ئۇ لېۋىگه ئېقىپ چۈشكەن ياشلىرىنى يۇتۇۋېتىپ، جۇ جېيەنجۇنىنىڭ ئارقىدىن ياڭراق ئاۋاز بىلەن "شەندەن" دەپ توۋلىغانلىغىنى ئاڭلاپ قالدى.

ئۇ قايتىپ بېرىش-بارماسلىق توغرىسىدا بىر يەرگه كېلەلمەي، ھارغىن ھالەتته ئوت ئۈستىگه يىقىلدى...

[ئاپتور ھەققىده] يەن گورۇي، ئەر، 1949 - يىلى تۇغۇلغان، خېبېي

ئۆلكسىنىڭ سۈنىڭ ناھىيىسىدىن. ئۇ 1966 ـ يىلى تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن، يېزىسىغا قايتىپ دېخانچىلىق قىلغان، خېيلوڭجياڭ قاتار-لىق ئۆلكىلەردە ياغاچچىلىقمۇ قىلغان، ئۇنىڭ ئەسەرلىرى1981 ـ يىلدىن باشلاپ مەتبۇئاتلاردا ئېلان قىلىنغان.

(«تاللانغان ھېكايىلەر» ژورنىلىنىڭ
1984 ـ يىللىق 1 ـ سانىدىن)

تەرجىمەقىلغۇچى: تۇرغۇنجان سۇلتان.
تەرجىمە مۇھەررىرى: رەقىپ ۋاھاپ.

ئىجادىيەت بەربىر ئىجادىيەت، بۇنىڭدا خەق نىمە دىسە شۇنى دېگىلى، خەق ماڭغان يولدا ماڭغىلى بولمايدۇ. مېنىڭ ئىجادىيەت جەھەتتىكى غەلىتە مىجەزىم بار، ئۇ بولسىمۇ باشقىلار يېزىپ بولغان نەرسىنى زادى قايتىلىغىم كەلمەيدۇ.

— جاۋ شۈلى.

ئوقۇش پۈتتۈرۈش رەسمىدە قالغان خاتىرىلەر

زېلك گوۋېي

ئوقۇش پۈتتۈرۈش ئالدىدا سىنىپ بويىچە چۈشكەن بىر پارچە رەسىمنى ساقلاپ كېلىۋاتىمەن. بۇ رەسىمنى كۆرسەملا، ئانا مەكتىۋىمىلىك ھەيۋەتلىك كۆكۈش دەرۋازىسى، ئاسمانغا تاقاشقىدەك قەد كۆتۈرۈپ تۇرغان ئىگىز كۇتۇپخانىسى، قاتار-قاتار كەتكەن ياتاق بىنالىرى، كەڭ كەتكەن تۈپ-تۈز تەنتەربىيە مەيدانى، تىپ-تىنچ مەكتەپ باغچىسىنىڭ ئەگرى-بۈگرى يوللىرى، كىچىك كۆۋرۈكلىرى، ئېقىن

سۆلىرى، ياپ-يېشىل قارىغاي، قويۇق ئۆسكەن بامبۇكلىرى، مەجنۇن تاللىرى... شۇ زامانلا كۆز ئالدىمدا نامايان بولدۇ. بۇ بىر مىڭ تۆت يۈزدىن ئارتۇق كۈنلەر ۋە تۈنلەر ماڭا نەقەدەر ئۇنتۇلماس قىممەتلىك ئەسلىمىلەرنى قالدۇرغان-ھە!

...بىرىنچى رەتتىكى قاق ئوتتۇرىسىدا ئولتۇرغىنى پىشقەدەم مۇدىرىمىز، جۇڭگو ۋە چەتئەللەرگە مەشھۇر پىشقەدەم ماتېماتىك: چاچلىرى چۈشۈپ پاينەكژاش بولۇپ قالغىنى بىلەن، ئۇنىڭ كاللىسىدىكى بىلىم، ئېيتىشلارغا قارىغاندا، بىر ئېلېكترون مىڭگە تەڭ كېلىدىكەن. پىشقەدەم مۇدىرنىڭ يېنىدا رەت بويىچە قاتار ئولتۇرغىنى پروفېسسور گۇ جى، گو تيەنمىڭ، شيا چىشياڭ، لىۋ شياڭرېنلار ئىدى،... ۋە ئىككىنچى رەتتە ئۆزە تۇرغان لېكتور، ئاسسىستېنتلار مىڭبىر ئالدىراش-چىلىقتا ژاقىت چىقىرىپ شاگىرتلىرى بىلەن خوشلاشقىلى كەلگەن ئىدى. تۆت يىلدىن بۇيان، ئۇستازلىرىمىز يۈرەك قانلىرىنى سەرپ قىلىپ، ھەم سۆزى، ھەم ئەملىيىتى بىلەن تەربىيە بېرىپ، بىزنى ئېلىم-پەننىڭ مۇقەددەس سارىيىغا باشلاپ كىردى. ئېسىمدە ئېنىق تۇرۇپتۇكى، بىر كۈنى قەدىمىي خەنزۇ تىلىدىن دەرس بېرىدىغان شيا مۇئەللىم دەرسنى سۆزلەپ بولۇشغىلا ئايلىنىپ يىقىلىپ چۈشتى، بايا ئۇ كېسەل تۇرۇپ مۇنبەرگە چىققان ئىكەن!... بۇ نىمە دېگەن قەدىرىدان ئۇستازلار-ھە! رەسمىگە قاراپ تۇرۇپ، ئىختىيارسىزلا كۆزۈمگە ئىسسىق ياش ئالدىم.

تۆت يىل بىللە ئوقۇغان ساۋاقداشلىرىمنىڭ ھەنىۋاسى ياشلىق كۆكرەكلىرىنى كېرىپ تۇرماقتا. قاراڭ، يېنىمدا تۇرغان دوغلاق ژاڭ بىڭنىڭ نوچىلىغىنى، ئۇچۇسىغا گېنېرالار كىيىدىغان سېرىق دىراپتىن پېتى بۇزۇلمىغان بىر قۇرۇكىيىم كىيىۋالغان، گويياكى

هللا گېنېرالنى ئوردىن لېنتسى ئېسىۋالغان ناپولېئونده‌ك، گىدە‌-
يسپ تۇرۇپ كه‌تكىنىنى! ئۇ كىچىك تۇرۇپلا ئالى مه‌كته‌پنى پۈتتۈردى.
يېقىن دوستۇم سۇڭ چاڭمىڭ توخۇ ئارىسىغا كىرىپ قالغان تۇرنده‌ك
مانا مه‌ن ده‌پ چىقىپلا تۇرىدۇ. ئۇنىڭ دارازا، سۇڭ شىشۇڭ① دىگه‌ن
ئىككى له‌قمى بار. ئۇنىڭ بويى بىر مېتىر سه‌كسه‌ن بەش سانتىمېتىر،
ئېغىرلىغى بولسا ئاران ئه‌للىك يه‌تته يېرىم كىلوگىرام كېله‌تتى،
"دارازا" دىگه‌ن له‌قەم ئۇنىڭغا بەك لايىق كېله‌تتى. ئۇنى "سۇڭ
شىشۇڭ" ده‌پ ئاتاشنىڭ سەۋەبى ئىككىلىسىنىڭ پەيلىسى سۇڭ
بولغانلىغى ئۈچۈن ئەمەس، چىراي-تۇرقىغا كه‌لسه‌ك، ئۇ "دىكتور
چولپىنى" سۇڭ شىشۇڭنىڭ قولىغا سۈمۈ قۇيۇپ ببره‌لمەيدۇ. سۇڭ
شىشۇڭ ياپىلاق يۈزلۈك، قارا قاش، شه‌لا كۆزلۈك بولۇپ، كاستۇم-
بۇرۇلكا كىيىپ لىما شەھىرىدىكى ئامۇئۇدا ته‌نته‌ربىيە سارىيىنىڭ
دىكتورلار سۈپىسىدا ئولتۇرسا، ئۇنى بەكمۇ كېلىشكه‌ن ئادەم دىيىشكه
بولاتتى. سۇڭ چاڭمىڭچۇ، ئۇنىڭ پۈتۈن ته‌ن قۇرۇلۇشىنى "ئۇزۇن"
دىگه‌ن بىرلا سۆز بىلەن ته‌سۋىرلەشكه بولاتتى، ئۇنىڭ قولى ئۇزۇن،
پۇتى ئۇزۇن، يۈزىمۇ سوزۇق بولۇپ، ئۇچ چى تۆت سۇڭ ئۇزۇنلۇق-
تىكى شىم ئۇنىڭ ئوشۇغىنىمۇ ياپالمايتتى. بۇ غوجام ته‌نته‌ربىيە
خەۋەرلىرى ئۈستىده ته‌قىرىز قىلىشقا بەكمۇ ئامراق ئىدى: رۇڭ
جىشىڭنىڭ توپنى پۈتى بىلەن ئېلىپ ئارقىسىغا تېپىشلىرى، ۋۇ شىن-
شۇينىڭ ئاردا ۋاستە بولۇپ ببرىشلىرى، بېكىنبولنىڭ روناق تېپىش
تارىخى، كومانىچىنىڭ ئەجه‌للىك ياردىسى... بۇ ئىشلار ئۈستىده

---

① سۇڭ شىشۇڭ—توپ مۇسابىقىسىده رادىيودا سوزله‌يدىغان ئاتاقلىق
دىكتور — ته‌رجىماندىن.

سۆزلەيدىغان بولسا، ئاڭلىغۇچىلارنى سۆڭ شىشۈڭىنىڭ دىكتورلۇغىدىمۇ بەكرەك جەلپ قىلالار. شۇ سەۋەپتىن، ئۇ سىنىپىمىزدا "سۆڭ شىشۈڭ" بولسا، ئىسمى جىسمىغا لايىق بولاتتى، ئوقۇش پۈتتۈرگەن چاغدا، ئۇ ئارزۇسىغا يارىشا بېيجىڭ تەنتەربىيە گېزىتخانىسىغا تەقسىم قىلىنىپ، ھەقىقى سۆڭ شىشۈڭغا سەپداش بولدى. چاخچاق تەرىقىسىدە شۇنداق دېيىش مۇمكىنكى، ئەگەر ئۇ چەتئەلگە چىقىدىغان تەنتەربىيە كوماندىلىرىغا قوشۇپ قويۇلسا، ئۇنىڭ چىراي-شەكلى بىرئاز چېنىپ قېلىشى مۇمكىن.

...ساۋاقداشلىرىمىنىڭ ئالاھىدە كۆرۈنۈشلىرى كۆز ئالدىمدىن بىر-بىرلەپ ئۆتتىمەكتە: "ئاكىمز" سىماخەنىڭ ساددا كۆلۈشلىرى، شياۋلىزىنىڭ سەبىي قىياپىتى، "تالپ" چىڭ جىزۇنىڭ ئويۇچان چىرايى، جۇ لىڭلىڭنىڭ پۇلاڭشىپ تۇرىدىغان ئىككى تال پۇپۇك چېچى... تۇرمۇشتىكى ۋەقەلەردىن بىرنەچچىسىنى جەملىسەملا، ساۋاقداشلىرىمىنىڭ ھەر بىرى ئۆچۈن بىردىن تەرجىمھال يېزىپ چىقىشىم مۇمكىن. بىز ئۆچۈن سۆز بىلەن ئىپادىلەش مۇمكىن بولمىغان مەزمۇنلارنى قالدۇرغان سۇرەتچى ئۇستامغا ھەشقالالا!

توساتتىنلا، رەسمىدە بىرنىمىنىڭ كەملىگىنى ھىس قىلىپ قالدىم. راست، «قاموس»قىمۇ ئىنتايىن مۇھىم بولغان بىرەر سۆز كىرگۈزۈلمەي قېلىشى مۇمكىن، بۇ رەسىم ئالى مەكتەپتىكى ھەممە تۇرمۇشنى ئۆز ئىچىگە ئېلىپ كېتىشى مۇمكىنمۇ؟ كۆڭلۈمنىڭ چوڭقۇر يېرىدە ساقلانغان خاتىرىلەر ئۇنچە-مەرۋايىتتەك نۇر چاقناپ، تىزىق-تىزىق بولۇپ، ئىسمىدە شۇ قەدەر ئېنىق، شۇ قەدەر روشەن... ئۇ! ئۇ مەن تەرەپكە كېلىۋاتىدۇ. ئۇ بىزنىڭ بۇ ئوقۇش پۈتتۈرۈش رەسىمىمىزدە كۆزگە چېلىقىۋەتكۈدەك ئورۇن، ئېھتىمال، پىشقەدەم مۇدىر، پروفېسسور ياكى ئالىي مەكتەپنىڭ رەھبىرى بولۇشى مۇمكىن. ئۇ ئۆزىنى ئاستا-ئاستا ئوتتۇرىغا ئالدى. ئۇ ئۆزىنى ئاستا-ئاستا ئوتتۇرىغا ئالدى. ئۇ ئۆزىنى ئاستا-ئاستا ئوتتۇرىغا ئالدى.

فېسسورلار قاتاردىن ئورۇن ئېلىشى تامامەن ھەقلىق ئىدى...

1

1978 ـ يىلى باش باھاردا، مەن شەرەپلىك ھالدا F داشۆگە كىردىم، مەكتەپنىڭ دەرۋازىسىدىن كىرسەم، يېپ-يېڭى بىر زامان ئالدىمدا نامايان بولدى: ياپ-يېشىل دۆڭچىلىك دەرىخى، ھۆپپىدە ئېچىلىپ تۇرغان پۇراقلىق مېيخۇا گۈللىرى، تەنھەركەت مەيدانىدىكى ئەزىمەتلەرنىڭ پالۋانلاردەك مەزمۇت قامەتلىرى، تەجرىبە بىناسىدىكى ئۆچمەس چىراق نۇرلىرى... تەنتەنىلىك مەكتەپكە كىرىش مۇراسىمى يېڭى ساۋاقداشلارنى قارشى ئېلىش يۇزىسىدىن ئۆتكۈزۈلگەن خوشال-خۇرام كەچىلىك ئولتۇرۇش؛ ھەتتا چوڭ ئاشخانىدىكى ئۈزۈنغا سوزۇلغان ئىستىرويمۇ ماڭا شۇقەدەر يېڭى ۋە گۈزەل بولۇپ سېزىلدىكى، بۇ ھال مېنى ئۈزاققىچە ئويغا سالدى...

مەكتەپكە كىرگەن بىرىنچى ھەپتىدە ۋەزىيەت ۋە ۋەزىپە توغرىسىدا تەربىيە ئېلىپ بېرىلدى. بوش ۋاقىتلاردا، ھەممىمىز يېڭى تونۇشقان ھەمرايىم سۇڭ چاڭمىڭ بىلەن بىللە مەكتەپ باغچىسىدا سەيلە قىلاتتىم. بىزنىڭ ھەممىدىن بۇرۇن سىرلىق كاھىش بىلەن يېپىلغان، لەمپىسى نەقىشلەنگەن، ئوردىغا تەقلىت قىلىپ سېلىنغان دەرسخانا بىناسى ــ يېڭى ئىستىكامىمزنى زىيارەت قىلدۇق.

بىنا ئالدىدىكى كىچىك گۈللۈكتە بىرتۇپ مېيخۇا گۈل شۇ قەدەر تولۇپ ئېچىلغانكى، ئۇ خۇددى لاۋۇلداپ يېنىپ تۇرغان ئوت يالقۇنىدەك كىشىگە يورۇقلۇق ۋە ئىللىقلىق بەخش ئېتىپ تۇراتتى. مەن ئۆزەمنى تۇتۇۋالالماي ئۇنىڭدىن بىر تالنى ئۈزدۈمدە، پۇرىغاچ

زوقلانغان پېتى بىنانىڭ تاش پەلەمپىيىگە قەدەم قويدۇم...

گويا يەردىن ئۇنۇپ چىققاندەك، بىراۋ تۇيۇقسىزلا ئالدىمىزنى توسۇۋالدى، ئۇنىڭ غەزەپ بىلەن ۋاقىرىغان ئاۋازى گۈلدۈرمامدەك قۇلاقنى يارانتتى...

— بىز، بىز تىل-ئەدەبىيات پاكولتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى، — دەپ جاۋاپ بەردىم مەن دۈدۈقلاپ. ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى دەرسخانا بىناسىغا كىرسە، ئۇلارنى ئوغرى دەپ يۇرمەس، بەلكىم.

— گۇلنى نىمشقا ئۆزۈسلەر؟ — ئۇنىڭ بۇ ئۇنلۇك ئاۋازىدىن غەزەپ يېغىپ تۇراتتى، دوزاق ئىلاھنىڭ قىلغان سورىغىمۇ بۇنىڭدىن ئېشىپ كېتەلمەس.

بۇ چاغدا، مەنمۇ ئەس-ھۇشۇمنى يىغىپ، ئۇنىڭغا ئاستىرىتىن كۆز يۈگۈرۈتۈپ باقتىم: ھە، بايا ئۇ ئەللىك ئۆچ-ئەللىك تۆت ياشلاردا بار بىر موماي ئىكەن، ئاچچىغىدا، ئۇنىڭ پىشانىسىدىكى، كۆزىنىڭ قۇيرۇغىدىكى قورۇقلىرى تېخىمۇ ئېنىق ۋە بۆلەكچىلا بولۇپ كۆرۈندى، ئۇنىڭ دەرغەزەپ ئەلپازى ۋە خىتىراشلىرىدىن قارىغاندا، گويا بىزگە يەنە ئوق ياغدۇرىدىغاندەك تۇراتتى.

— گۇلنى دەمسىز؟ تېپىۋالدىم. — مەن قولۇمدىكى مېيخۇا گۈلنى پۈلاڭلىتىپ قويۇپ، يالغان گەپتىن بىرنى توقۇپلا قۇتۇلماقچى بولدۇم.

— تېپىۋالدىم؟ — ئۇنىڭ چىرايىدىن ئىشەنمەسلىك ئالامەتلىرى چىقىپ تۇراتتى، ئۇ شاقىدىلا قولۇمدىن گۈلنى تارتىۋېلىپ، بىر پەس سىنچىلاپ قاراپ-دە، ئاندىن مېنى گۈللۈكىنىڭ قېشىغا سۆرەپ ئېلىپ كەلدى، — مۇشۇ شاختىن ئۈزۈۋالغانسەن! — ئۇ گۈلنى

ئۆزگەنلىگمنى ئازمايلا بىلمۇالدى.

بىزنىڭ لام-جىم دېيەلمەي قالغانلىغىمىزنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ پوزىتسىيىسى بىرئاز يۇمشىغان بولسىمۇ، لېكىن گەپلىرى يەنىلا كەسكىن ئىدى:

— ئالى مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى مەدەنىيەتلىك بولۇشى كېرەك، تۆت كىشىلىك گۇرۇھ هۆكۈم سۈرگەن دەۋر ئۆتۈپ كەتتى.

سۇئال چاڭمىڭ چاندۇرماستىن مېنى چىمدەپ قويۇپ، ماڭا موماينا ناماقۇل بولۇڭ دەپ ئىشارەت قىلدى. ئامالىڭ قانچە، ئەمدىلا كەلگەن تۇرساق، سەۋرى-تاقەت قىلماي بولامدۇ؟ يەنە كېلىپ ئۆزەممۇ قاملاشمىغان ئىشنى قىلدىم-دە. مەن ئىككى-ئۈچ ئېغىز گەپ بىلەنلا ئۇنىڭ ئالددا خاتا قىلغانلىغىمنى ئىقرار قىلدىم، سۇئال چاڭمىڭ بىر چەتتە تۇرۇپ ئازراق قوشۇمچە قىلىپ قويدى:

— مۇئەللىم، شياۋ يۈەن بۇ ئىشنى قەستەن قىلمىدى، بىلمىگەنىگە گۇنا يوق، قايتىپ بېرىپ ئىتتىپاق ياچېيكىسىدا ئۇنىڭغا ئوبدان ياردەم قىلىپ قويارمىز.

قاراڭ، بۇ سۇئال چاڭمىڭنىڭ سىياسىي كالپۇكۇمىنى مەھكەم چىشلىۋالغانلىغىم ئۈچۈن كۆلۈپ سالمىدىم. بۇ ئەخمەقنىڭ ئۆزى ئىتتىپاق ئەزاسى بولمىسمۇ، قاراپ تۇرۇپ ئىتتىپاق ياچېيكىسىنى نامىدىن گەپ قىلىۋاتقىنىنى، قاراڭ!

موماي غالىپ بولۇپ چىقتى، ئۇنىڭ چىرايى ئېچىلىپ، پىشانىسىدىكى قورۇقلىرىمۇ يوقىلىپ كەتتى، مەن بۇ موماينىڭ قەلەمدەك كېلىشكەن قاشلىرى سوزۇق يۈزىدىن ئۆز زامانىسىدا خېلى كېلىشكەن ئايال ئىكەنلىگىنى سەزدىم. ئۇ كۆلۈمسىرىگەن هالداڭا تىكىلىپ قاراپ:

ـ خاتالىقنى تونۇغان ياخشى، بىراق، ـ ئۇ بۇرۇلۇپ گۈللۈككە قاراپ، ـ تۇزۇمگە رايە قىلىش كېرەك، ـ دىدى.

بايا ئۇ قارىغان يەردە كىچىك بىر تاختاي تۇرغۇزۇلغان، بولۇپ ئۇنىڭغا قىزىل سىردا "گۈل ـ گىيالارغا تېگىلمىسۇن، خىلاپلىق قىلغۇچىلارغا جەريمانە قويۇلىدۇ!" دىگەن سۆزلەر كۆركەم قىلىپ يېزىلغان ئىكەن.

ئىست، كۆزۈمنىڭ كۆرۈش قۇۋۋىتى 1.5 تۇرۇپمۇ مېيىخۇا گۈل ـ نىڭ ئارقىسىدا تۇرغان بۇ مۇھاپىزەتچىنى كۆرمەپتىمەن، ئاتا ـ بوۋىلىرىمىزنىڭ "مەنپەئەتىنى دەپ ئەقىلىدىن ئازماق" دىگەن تەمسىلنى ئىجات قىلغانلىغى ئەجەپلىنەرلىك ئەمەس ئىكەن ـ دە، ھەي، ئىست!

سۇئال چاڭمىڭ ئۆزىنىڭ گەپدانلىغىدىن پايدىلىنىپ يەنە بىر پەس مۇنازىرىلىشىپ باقماقچى بولغان ئىدى، مەن ئۇنى قەتئى توسۇپ قويدۇم. بىرپەس ئېلىشىپ باقتۇق، يەنە ئۇنىڭدىن رەھىم قىلارمىكىن دەپ ئۇمىت كۈتكىلى بولامدۇ؟ خەققە ماڭا رەھىم قىلسىلا دەپ يالۇرۇپ ئولتۇرۇشنى خۇدايىم ماڭا نېسىپ قىلماپتىكەن.

موماينىڭ بىزنى باشلاپ بېرىشى (يالاپ بېرىشى دېيىشكىمۇ بولىدۇ) بىلەن، مەكتەپ باغ ـ ۋاران بۆلۈمىگە بېرىپ جەريمانە تۆلىدۇق. بىر تال مېيىخۇا گۈلىگە ئىككى يۈەن تۆلىدۇق، بەك قىممەت ئىكەن. شۇنداق بولسىمۇ، مەن بۇنىڭغا قوشۇمانى تۇرۇپمۇ قويمىدىم، ئادەم دىگەنگە يۇز كېرەك، بۇنچىلىك پۇلنىڭ كارى چاغلىق.

بۇ ۋەقە يۇز بەرگەنلىكتىن، بىزدە مەكتەپ باغچىسىنى تاماشا قىلىش ھەۋىسى قالمىدى، باغ ـ ۋاران بۆلۈمىدىن چىقىپ، ئارقامغا

بۇرۇلۇپلا چوڭ-چوڭ قەدەم تاشلاپ ماڭدىم.

ئويلىسىمغان يەردىن موماي ئارقامدىن قوغلاپ كېلىپ مېنى توسۇۋالدى.

— يەنە نېمە ئىشىڭىز بار؟ — دېدىم مەن سوغاققىنە.

— شياۋ يۈەن، — ئۇ بىرھازاغىچە ئىككىلىنىپ قېلىپ، دۈدۈقلاپ ئاران دېدى، — بۇ ئىككى يۈەننى مەن تۆلۈۋەتسەم قانداق؟ — ئۇ دەرھال يانچۇغىدىن ئىككى يۈەنلۈك پۇلدىن بىرنى چىقىرىپ، گويا ئوڭايسىزلانغاندەك، كۆزىنىڭ قىرىدا قاراپ قويدى.

شۇ زاماتلا، كاللام بىر قىزىدى-دە، گويا خورلۇق تارتقاندەك، ۋاقىراپ سالدىم:

— نامرات ئوقۇغۇچى بولساممۇ، ئىككى يۈەن تۆلەشكە قۇربۇم يېتىدۇ!

كۆكرەك كېرىپ ئۇنىڭ ئالدىدىن مەغرۇرانە ئۆتۈپ يولۇمغا ماڭدىم. ئارقامدا قالغان سۆڭ چاقمىقىنىڭ موماينا دوق قىلىپ ئېيتقان "باتۇرغا ھاقارەت ئۆلۈمگە تەڭ!" دىگەن گېپى ئېنىق ئاڭلاندى.

بىراق، ئىككىمىز ياتاق بىناسىنىڭ پەلەمپىيىگە ئەمدى قەدەم تاشلىغان چېغىمىزدا، موماي يەنە ئارقىمىزدىن ھاسىراپ-ھۆمۈدەپ يېتىپ كېلىپ، ئىككى پارچە كىتاپنى قوينۇمغا نىختاپ تىقتى-دە، كەسكىنلىك بىلەن دېدى:

— ئېلىشمىغىچە تېپىشىماس دىگەن گەپ بار، بۇ كىتاپنى مەن ساڭا تەقدىم قىلدىم. — ئۇ غەلىتە كۈلۈپ قويدى-دە، ئارقىسىغا بۇرۇلۇپلا يولىغا راۋان بولدى.

ۋەقەنىڭ يۈز بېرىشى شۇ قەدەر تېز بولدىكى، ھەتتا بىرنەرسە

دېيىشكىمۇ ئۇلگۈرەلمىدىم. مەكتەپ شىنخۇا كىتابخانىسىنىڭ تامغىسى بېسىلغان «كىلاسسىك ئەدەبىياتتىن تاللانما»نى قولۇمدا تۇتۇپ گاڭگىراپ قالدىم. ئاچچىقىغى بىلەن تاتلىغىنىڭ تايىنى بولمىغان بۇ تۇتۇرۇقسىز مومايى زادى كىمدۇ؟

2

بىز مومايى بىلەن تېزلا چىقىشىپ قالدۇق. ئۇنىڭ پەملىسى لياۋ، مەنسۈي دەرسخانا بىناسىنىڭ گەنلىيەنى، ئاممىباپراق قىلىپ ئېيتقاندا، تازلىق خىزمەتچىسى ئىكەن. ئويلاپ بېقىڭ، دەرسخانا بىناسىنىڭ ئەتراپىي ئۇنىڭ "تەسىر دائىرىسى" تۇرسا، ئۇنىڭغا گۆھەر بولۇپ تونۇلغان مېيخۇا گۈلگە چاڭ سالسىڭىز، ئۇنىڭ سەپرايى ئۆرلىمەيمۇ قالامدۇ؟ كېيىن مەن كىتاپ پۇلىنى ئۇنىڭغا بەرسەم، ئۇ خاپا بولۇپ مېنى كىزەكچىلەرخانىسىدىن قوغلاپ چىقىرۋەتتى، شۇنىڭدىن ئىتۇارەن، مەن بۇ ئىشنى قايتا ئېغىزغا ئېلىشقا پېتىنالمىدىم، لياۋ ئۇستامغا ئېچىمدە بىرئاز ھۆرمەت قىلمىغان بولۇپ قالدىم.

چاغان يېقىنلىشىپ قالدى، شەھەر ئاھالىسى بايرامليق نەرسىلەرنى راسلاشقا قولى قولىغا، پۇتى پۇتىغا تەگمەيۋاتقان بىر چاغدا، بىز ئوقۇغۇچىلار يىللىق ئىمتىھان بېرىش تەييارلىغىغا جىددى كىرىشىپ كەتتۇق. ھەر بىر مۇئەللىم، گويا لى سىگۇاڭ بەرپا قىلغان "گىئولوگىيە مېخانىكىسى" بولۇپ، ھەممىسى بىردىن داچىك نېفتلىكى تاپالايدىغاندەك، ئۆزى ئۆتكەن پەننىڭ مۇھىملىغىنى تەكتلەيتتى؛ قەدىمدىن ھازىرغىچە، جۇڭگو ۋە چەتئەللەردە ئۆتكەن يازغۇچىلارنىڭ ئەسەر-

لىرى، ئەدەبىيات ئېقىملىرى بىردىنلا ئېتىلىپ كېلىپ، كاللىمىزدىكى چەكلىك ھۇجەيرىلەرنى جېنىنىڭ بىرىچە تالاشقىلى تۇردى.

"ئەدەبىيات نەزىرىيىسى" دەرسىنىڭ ئىمتىھانى ئۇچۇن رىيالىزم ھەققىدە بىر پارچە ماقالا يېزىشىمىز كېرەك ئىدى. گەپنىڭ راستىنى ئېيتسام، بۇنداق ئۇچۇق ئىمتىھان مۇئەللىمىنىڭ دوسكىغا يېزىپ قويغان بىرنەچچە سوئالىغا شۇ مەيداننىڭ ئۆزىدىلا جاۋاپ بەرگەندەنمۇ تەس ئىدى. ئېيتىشلارغا قارىغاندا، بۇنىڭدىن مەقسەت مەسىلە ئوستىدە تەھلىل يۇرگۈزۈش ۋە مەسىلىلەرنى ھەل قىلىش ئىقتىدارىنى سىناپ كۆرۈش ئىكەن، ساۋاقداشلار مۇشۇ جەھەتتە ماھارىتىنى كۆرسىتىش ئۇچۇن تىرىشماقتا. مەن تېخىمۇ بوشاڭلىق قىلماسلىغىم كېرەك، نەچچە ھەپتىلىك ۋاقىت سەرپ قىلىپ، نەچچە يۇز كاپىيەن يېزىپ چىقتىم؛ بۇ كاپىيەلەرنى تۇرگە ئايرىپ رەتلەپ چىقىشقىلا بىر ئاخشاملىق دەرس تەكرارلاش ۋاقتىم كەتتى. شۇ كېچىسى ياتاقتا قايتىپ كېلىپ سومكامنى ئاختۇرۇپ قارىسام، ماڭا ھەممىدىن بەك يارىغان بىر كاپىيەن يۇتۇپ كېتىپتۇ؛ ئۇنىڭغا يۇ دافۇ، شۇ جىمو قاتارلىق كىشىلەرنىڭ ئىجادىيەت توغرىسىدىكى بەزى بايانلىرى يېزىلغان ئىدى. مەن بىردىنلا گاڭگىراپ قالدىم. ئازاتلىقتىن ئىلگىرىكى گېزىت-ژورناللارنى ئاختۇرۇپ چىقاي دىسەم، بۇنىڭغا ئۆزۈم ئىلتىماس يېزىشىم، مۇئەللىم قول قويۇشى، پاكولتېتتىن خەت قىلىپ بېرىشى، تەلىم-تەربىيە باشقارمىسىدىن تامغا بېسىشى كېرەك. رەسمىيەتنىڭ مۇشۇنداق سايالىمەت قىلىپ ئايلىنىپ يۇرگىنىگە ئادەمنىڭ ئىچى پۇشىدىغانلىغىنى دىمەيلا قويايلى، باشقىلارنىڭ سېنى سېرىق كىتاپ-ژورناللارغا بېرىلىپ كېتىپتۇ دەپ سۆز-چۆچەك قىلىشىدىن ئەنسىرەيسەن، تېخى. مەن يۇ دافۇ، شۇ جىمو

قاتارلىقلارنىڭ ئىجادىيەتتىكى ئۇتۇغى ۋە مەغلۇبىيىتى ئارقىلىق رىيالىزىم ئۇستىدە توختالماقچى ئىدىم، بۇنىڭغا ئۇلارنىڭ ئۆز سۆزلىرى بولىسا، ماقالىدا نېمە سالماق بولسۇن؟ قانداقمۇ ئالاھىدە نەتىجە ياراتقىلى بولسۇن؟

يېرىم كېچىدە كارۋاتتا يېتىپ باش قاتۇرۇپ ئويلاپ، دەرسخانىدا چۈشۈپ قالدى دېگەن يەرگە كەلدىم.

تاڭ سەھەردە، مەن ئالدىراپ-تىنەپ دەرسخانىغا بېرىپ، ھەممە يەرگە كۆز يۈگرىتىپ چىقتىم، بىرەر پارچە قەغەزنىمۇ كۆرگىلى بولامدىغان؟ ئەينەكىتەك پاقىراپ تۇرغان پول مانا مېنى تەكشۈرۈپ كۆرۈڭ دېگەندەك قىلىپ كۆكرىگىنى كېرىپ تۇراتتى. بۇ چاغدا، دەرسخانە ئەخلەت دۆۋىسىگە ئايلىنىپ كەتسەكەن دەپ ئويلايتتىم، چۈنكى ئەخلەت دۆۋىسى بولسىمۇ، ئۇنىڭدىن ئازراق ئۈمىت كۈتكىلى بولاتتى!

ئەمدى تۈگەشتىم! غەزەپ بىلەن يەرنى قاتتىق تېپىۋىدىم، پولدىن تاراق-تۇرۇق قىلىغان ئاۋاز چىقىپ كەتتى، ئۇنىڭ دەل مۈشۈ چاغدا يوقالغىنى جېنىمنى ئالغىنى ئەمەسمۇ؟ قېرىشقانىدەك، دەل چۈشتىن بۇرۇن بىر ئامېرىكىلىق خەنزۇ ئالىم دوكلات بەرمەكچى ئىدى، بۇنىڭ ئۈچۈن زالغا بېرىپ ئورۇن تۈتۈپ قويۇشۇم كېرەك ئىدى. مەن سومكامنى قولغا ئېلىپ، مەيۈسلەنگەن ھالدا دەرسخانىدىن چىقتىم.

دەرسخانىنىڭ ئىشىگى ئالدىدا لياۋ ئۈستامنى ئۈچرىتىپ قالدىم، ئۇ دەرسخانىغا بىر قۇر قاراپ چىقىپ، قەستەن ئەجەپلەنگەن قىياپەتتە:

ــ بۇ يەردە ئالەمنى مالەم قىلىۋاتقان كىمكىن دېسەم،

سز ئىكەنسىز-دە، ھە، نىمىدىن خاپا بولۇپ يۈرىسىز، شياۋ يۈەن! — دىدى.

— بىر نەرسەمنىڭ يۈتتۈرۈپ قويدۇم، — دىدىم مەن خاپا ھالدا جاۋاپ بېرىپ.

— ھە! نېمىگىزنى يوقىتىپ قويدىگىز — دىدى لياۋ ئۇستام قاشلىرىنى دىگگايتىپ.

— ماتىرىيال يېزىلغان كاپىيەنىنى يوقىتىپ قويدۇم، — دىدىم مەن مەيۈسلۈك بىلەن كۈلۈپ تۇرۇپ، — چاتاق بولدى، ئىمتىھان بېرەتتۇق.

— قانداق كاپىيەن؟ — لياۋ ئۇستام كاپىيدىلا مېنى تۈتۈۋالدى، ئەھۋالدىن قارىغاندا، ئۇ مېنىڭدىنمۇ بەكرەك تىت-تىت بولۇپ كەتكەنىدەك كۆرۈندى.

مەن كاپىيەننىڭ قانداق كاپىيەن ئىكەنلىگىنى قىسقىچە دەپ بولۇپ، "مايسىرەڭ" دەپ قوشۇمچە قىلىپ قويدۇم.

— ھە! — ئۇ قوشۇمىسىنى تۇرۇپ، كاللىسىدا بىرنىمىنى قاتتىق ئويلاۋاتقاندەك بولدى. مەنمۇ ئۇنىڭغا ئارتۇقچە سۆز قىلمايلا كېچىك زال تەرەپكە چاپتىم.

نېپ ئەپەندىنىڭ دوكلادى مەزمۇنلۇق، چۈشىنىشلىك ۋە دەلىل-ئىسپاتلىق بولۇپ، كۆڭلۈمدىكى غەشلىكنى ۋاقىتىنچە چىقىرىپ تاشلىدى. لېكىن زالدىن چىقىپ، سوغاق شامالىنىڭ سوقۇشى بىلەن، يۈتۈپ كەتكەن ھىلىقى كاپىيەن ئىسمىگە چۈشتى-دە، يەنە سالپىيىپ قالدىم.

— قارىغىنا! — بىلىە كېلىۋاتقان دوغلاق ۋاڭ بىڭ بىردىنلا پېشىمدىن تارتتى. ئۇنىڭ كۆرسەتكەن تەرىپىگە كۆز تاشلىسام،

لياۋ ئۇستام بىر ئەخلەت سانىدۇغىنىڭ يېنىدا زوڭ ئولتۇرۇپ بىرنېمىنى ئاختۇرۇۋاتىتۇ.

ــ مومای باي بولماقچى ئىكەن ــ ده، ــ ددى ۋاڭ بىلەن زاكلىق قىلىپ.

يۈرىگىم دۇپۇلدەپ كەتتى. لياۋ ئۇستامنىڭ ئوڭ قولى بىلەن تىزىنى تايىنىپ ئورنىدىن تۇرماقچى بولغانىدا، دەلدەڭشىپ كەتكەنلىگىنى كۆرۈپلا، دەرھال بېرىپ ئۇنى يۆلۈۋالدىم.

بۇ چاغدا لياۋ ئۇستامنىڭ چىرىيى تاتىرىپ كەتكەن، چاچلىرى چۈۋۈلغان، چاچلىرىنى چاڭ ــ توزاڭ بېسىپ كەتكەن، سول چىكىسىگە بىرنەچچە تال ئوت چاپلىشىپ قالغان ئىدى. بىر ھازادىن كېيىن ئۇ دېمىنى ئېلىۋېلىپ، مېنى كۆرۈپ يۈمشاق ئاۋازدا:

ــ شياۋ يۈەن، مۇشۇمۇ؟ ــ ددى، ئۇنىڭ قولىدا بىر پارچە مايــسىرەڭ قەغەز بار ئىدى.

مېنى بىر كېچە ئاۋارە قىلغان بۇ "گۆھەر"نى بىر قاراپلا تونۇۋالدىم، قولۇمنى سوزۇپ ئالاي دېگەن ئىدىم، ئۇ مېنى توسۇۋالدى. ئۇ كاپىيەندەكى توپىنى پاكىز قىلىپ سۈرتۈۋېتىپ، ئاندىن ئۇنى ئېھتىياتچانلىق بىلەن قولۇمغا تۇتقۇزۇپ قويدى، ئۇ خىجىل بولغان ۋەئۆكۈنگەن ھالدا كۆلۈپ قويۇپ:

ــ مەن دىققەت قىلمايلا بۇنى ئەخلەت قاتارىدا سۈپۈرۈۋېتىپتىمەن... ــ ددى.

بۇ چاغدا ئۆپكەم ئۆرۈلۈپ، كانىيىم بوغۇلۇپ، ھاياجانلانغان ھالدا ئۇنىڭ ئىككى قولىنى چىڭ تۇتتۇم؛ ھە، ئۇنىڭ سول بىگىز قولى قاناپ كېتىپتىغو... ئادەتتە خىلى سۆزمەن ئىدىم، شۇ ئەسنادا ئاغزىمغا گەپ كەلمەي قالدى:

— لياۋ ئۇستام، بۇ ئۆزەمدىن بولدى... — دېدىم.
— ئىشىڭىزغا دەخلى قىلمىغاندىمەن؟ — دېدى ئۇ مىيغىدا كۈلۈپ، ياغلىغى بىلەن قولىدىكى قانىنى ئاستا سۈرتتى.
مەن يەنە نېمە دېيىشىم كېرەك؟...

3

لېكىن، بىر كۈنى لياۋ ئۇستامنىڭ يەنە زەردىسى قاينىپ، بارلىق ئوقۇغۇچىلار بىلەن قارشىلاشقىلى تۇردى.
"4 كىشىلىك گۇرۇھ" تارمار قىلىنغاندىن كېيىنكى بەشىنچى يىلى، توققۇز مىليون ئالتە يۈز كۈۋادىرات كىلومېتىرلىق زېمىنىمىزدا كۆتەرىلگەن تەنھەركەت "يېڭى دولقۇنى" ھېچكىمنىڭ ئىسىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتمىگەندۇ، ئەزەلدىن ئېغىر-بېسىق، مۆلايىم دەپ ئاتالغان مىللىتىمىزنىڭ گويا ھەممە ئەزالىرى پۈتبول مەستانىسى، ۋالىبول مەستانىسى، گىمناستىكا مەستانىسى بولۇپ قالدى... يۈز مىليونلىغان كۆزلەر توكيودىكى "دەيدەيمۇ" تەنتەربىيە مەيدانى، شىياڭگاڭدىكى "ئېلىزابىت" تەنتەربىيە مەيدانغا... جۇڭگولۇق ئەزىمەتلەر مۇسابىقىغە چۈشكەنلىكى سورۇنلارغا تىكىلمەكتە. ئالى مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى تېخىمۇ سەزگۈر كېلىدۇ، جۇڭخۇا ئېلىمىزنىڭ تەنتەربىيە ساھەسىدە قازانغان ھەر بىر غەلىبىسىنى ئالقىشلاش يۈزىسىدىن مەكتەپ ھويلىسىدا گۈلخان يېقىش، يىغلىش ئۆتكۈزۈش، نامايىش قىلىش گويا ئۇلارغا ئۇدۇم بولۇپ قالغان ئىدى...
جۇڭگو ئەرلەر ۋالىبول كوماندىسىنىڭ جەنۇبىي چاۋشيەن كوماندىسى بىلەن قىلغان مۇسابىقىسىنى بىئارام بولغان ھالدا تېلېۋىزور

ئىكرانى ئالدىدا ئولتۇرۇپ كۆردۈم. جەڭ ھە دىگەندىلا ئوڭۇشسىز-لىقلا ئۇچراپ، جەنۇبىي چاۋشيەن كوماندىسى كەينى-كەينىدىن ئىككى مەيدان ئۆتۈۋېلىپ، ئىككىدە نۆل بىلەن ئالغا ئۆتۈپ كەتتى. "سۇڭ شىشۇڭ" مېنى تۆتۈپ قالمىغان بولسا، ئالدىنقۇرۇنلا تىكشۈەتكەن بولاتتىم؛ ھەم، بىر كېچىلىك ۋاقتىم بىكارغا كەتتى-دە.

"سۇڭ شىشۇڭ"نىڭ گەپلىرى ئاساسلىق ئىدى: "جۇڭگو كومانداندا-سىدا يوشۇرۇن كۈچ ناھايىتى چوڭ، قارىڭ، ۋاڭ جىياۋبي توپىكا ئۇرۇشتا كۈچىنى تېخى تولۇق ئىشقا سالمىدى، شۇنچىلىك زاپىينى قاتتىق ئۇرۇش ھۇنىرىنى تېخى كۆرسەتمىدى... ئۇنچىلىك مەيداندا چوقۇم قايتۇرۇۋالىدۇ. قارىڭ، دەي تىنچىڭ توپچىلارغا يولىرۇق كۆرسىتۇاتىدۇ" دىدى ئۇ تولۇق ئىشەنچ بىلەن، تېلېۋىزور ئىكرانىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ.

دىگەندەكلا، ئۇنچىلىك مەيداندىن باشلاپ جۇڭگو كوماندىسىنىڭ ئوينىشى ئوڭۇشلۇق بولدى، شۇنى ئۇلىڭنىڭ ئۇستىلىق بىلەن پاس بېرىشى، ۋاڭ جياۋبېينىڭ تېز ئۇرۇشى، ساۋپىڭنىڭ ئارقا رەتتىن توپكا ئۇرۇشى... ھەممەيلەن ھۇنىرىنى كارامەت كۆرسەتتى. جۇڭگو كوماندىسى ئۇدا ئىككى مەيدان ئۆتۈۋالدى، ھەل قىلغۇچ مەيداندا نومېر خېلى ئالدىدا بولۇپ، غەلىبە قىلىشقا كۆز يېتىپ تۇراتتى؛ قېرىشقاندەك دەل شۇ چاغدا تېلېۋىزور توختاپ قالدى...

— بىز ئۇتتۇق! — سۇڭ چاڭىنىڭ توساتتىن ئىككى قولىنى كۆتۈرۈپ، ئەسەبىلەرچە توۋلاپ كەتتى. تېلېۋىزورخانىدىكى ھەممە تاماشىبىنلار ئۇنىڭ بۇ ھۆكۈمنى كۈتۈپ تۇرغاندەك، بىردىنلا ئالقىش ياغدۇرۇپ، ۋاقىرىشىپ-جارقىرىشىپ، قاينىاپ كەتتى، ئىككى ساۋاقدىشىم خوشاللىغىدىن ئەس-ھوشىنى يوقىتىپ بىر بىرىنى مۇشلۇشۇپ-

تېپىشپ كەتتى... پەقەت چىن جەزۋلا قاتتىق قايغۇرغان ھالدا:

ــ نەتىجىسى تېخى چىقمىدى، ئارتۇقچە خوشال بولۇپ كەتمەيلى، ــ دېدى.

ــ كۆتە قاسقىنىڭنى! ــ دېدى ۋاڭ بىك ئۇنى مۇشتىلاپ، ــ ئورۇنسىز غەم ــ ئەندىشە قىلىپ يۈرمە، "دارازا" چوقۇم ئۇتۇمىز دېدىغۇ.

"ھويلىغا چىقايلى!" ــ كىمدۇ بىرسى بىر ۋاقىرىۋېدى، ھەممىمىز ئولاش ــ چولاش تېلېۋىزورخانىدىن چىقىپ، دەرسخانا بىناسى ئالدىدىكى ئوچۇقچىلىقتا يىغىلىشتۇق، ۋاقىراشقان، كۈلۈشكەن ئاۋازلار جاھاننى بىر ئالدى. ئۇزاق ئۆتمەيلا، جۇڭگو ئەرلەر ۋالىبول كوماندىسىنىڭ غەلىبە قىلغانلىغى توغرىسىدىكى خەۋەر رادىيو ئارقىلىق يەتكۈزۈلدى، كۆپچىلىكنىڭ روھى تېخىمۇ كۆتىرىلىپ كەتتى؛ ھىلىقى دوغلاق نەدىندۇ بىر سۈپۈرگىنى تېپىپ كېلىپ، ئۇنىڭغا ئوت يېقىپ، ئىگىز كۆتىرىپ پۈلاڭلاتتى ۋە "ياشىسۇن جۇڭگو ئەرلەر ۋالىبول كوماندىسى!" دەپ ۋاقىردى.

ئۇنىڭ بۇ قىلغىنى ساۋاقداشلارغا ئىلھام بولدى. ساۋاقداشلار بەس ــ بەس بىلەن سىنىپلارغا كىرىپ، ئەسكى قەغەز سېۋىتى دەمسەن، بامبۇك سۈپۈرگە دەمسەن، ئەخلەت سېۋىتى دەمسەن ھەممىسىنى ئېلىپ چىقتى؛ بىر دەمدىلا بىرنەچچە ئورۇندا گۈلخان يېقىلدى... شامالدا ئوت يالقۇنلاپ، مەيدان چىراىلىق تۈسكە كىردى؛ لاۋۇلداپ تۇرغان يالقۇن خۇددى ماھىر ئۇسۇلچىلاردەك، بىر دەم ئۇزۇن ئىتەكلىرىنى يېيىپ، پورەكلەپ ئېچىلغان دەستە ــ دەستە نىلۇپەرلەردەك كۆرۈنۈش ھاسىل قىلاتتى؛ بىر دەم گويا بىر ئۇچقۇر ئەجدەرھادەك ئۇچۇپ ئاسمانغا كۆتىرىلەتتى. بەزى ساۋاق ــ

داشلار تەسىرلىنىپ، بەللىرىنى تولغاپ، پۇتلىرىنى ئويناتىپ، دېسە-كوغا چۈشۈپ كەتتى، بۇنىڭ بىلەن يەنە بىرپەس ئالقىش سادالىرى ياڭراپ كەتتى. بەزى ساۋاقداشلار ياتاقلىرىدىن ئۆزلىرىنىڭ چىڭ كۆرپە، تور پاختىلىرىنى ئېلىپ چىقىپ، قىلچە ئايانماستىن ئوتقا تاشلىدى...

يەنە بىر ساۋاقداش ئەسكى قەغەز سېۋىتىدىن ئون ئىككىنى كۆتەرگەن پېتى دەرسخانا بىناسىنىڭ پەلەمپىيىدىن يۇگۈرۈپ چۈشۈپ كېلىۋاتاتتى، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن "كۆيدۈرمەيلى!" دېگەن جىددى ئاۋاز ئاڭلاندى. ئارقىدىنلا دەلىدەڭشىگەن بىرسىنىڭ كۆلەڭگىسى كۆرۈندى. بۇ لياۋ ئۇستام ئىكەن. ئۇ لاۋۇلداپ كۆيۈۋاتقان ئوتقا ئېتىلىپ بېرىپ، ئەمدىلا تاشلانغان بامبۇك سېۋەتتىن بىرنى ئوتتىن ئېلىپ چىقىپ، ئۇنىڭ كۆيگەن يېرىنى ئۆچۈردى-دە، ئۇنى ئېچىنغان هالدا چىڭ قۇچاقلىۋالدى. ئۇ گۈلخان يېنىدا تۇرغان ساۋاقداشلارغا يالۇۋۇردى:

ــ كۆيدۈرمەڭلار! مەن سىلەردىن خوش بولاي.

بىر دەمدىلا ئۇ يەنە بىر گۈلخانىنىڭ يېنىغا بېرىپ، يەنە شۇ سۆزنى تەكرارلىدى.

"ئۇستام، غەلىبىنى تەبرىكلەۋاتىمىز!" "توپىتا ئۇتۇپ چىققان ئىكەنمىز، بىرنەچچە ئەسكى سېۋەت كۆيگەنىنىڭ كارى چاغلىق." "مەغلۇپ بولۇش خەۋپى ئاستىدا غەلىبە قىلغانلىق جۈڭخۇا ئېلىنى گۈللەندۈرگەنلىك بولىدۇ!"... ــ كۆپچىلىك تۇشمۇ-تۇشتىن چۇقۇرۇشۇپ، مومايغا "ئىدىيىۋى خىزمەت" ئىشلىگىلى تۇردى. مومای تەنتەربىيىنىڭ جۈڭخۇا ئېلىنى گۈللەندۈرۈش بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى نەدىن بىلسۇن!

مەكتەپ قوروسىدا ئادەملەرنىڭ سايىسى ئەلەڭگۈمەكتە، ھەممە يەردە ئوت كۆيمەكتە، گۈلخانلار قاراڭغۇ كېچىنى يورۇتماقتا ئىدى، چىنار دەرىخىدىكى قۇشقاچلار ئۇركۈپ كېتىپ، پۇرۇلداپ، تەرەپ-تەرەپكە ئۇچماقتا...

لياۋ ئۇستام جىم بولۇپ، ھىلىقى سېۋەتنى قۇچاقلىغان پېتى كەيپى ئۇچكەن ھالدا بىر چەتتە ھاڭۇبقىپ تۇرۇپ قالدى؛ ئوت يورىغىدا ئۇنىڭ كۆزىدىن تاراملاپ ياش ئېقىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدىم...

مەن ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتىپ، ئۇنىڭغا قايىتىپ كېتىڭ دەپ نەسىھەت قىلدىم.

— شىياۋ يۈەن! — دىدى ئۇ كۆزىنى سۈرتۈپ تۇرۇپ بوش ئاۋازدا، — مۇشۇنداق مالمانچىلىق، نەرسىلەرنى كۆيدۈرۈش ئىشلىرى بولسۇەرسە، بۇ مەدەنىيەت زور ئىنقىلاۋىدىكىدەك ئىش قىلغانلىق بولمامدۇ؟

مەدەنىيەت زور ئىنقىلاۋى؟ چۆچۈپ داڭقېتىپ قالدىم. ئۇ بىزنى خۇڭۋېيبىڭلارغا ئوخشىتىۋاتىدۇ، بۇ، ياخشى-يامانىنى ئارىلاشتۇرۇۋەتكەنلىك بولىدۇ. ئۇنىڭ ئۇيغۇر-پىكرى تېخىچە 60-يىللاردىكى بويىچە تۇرۇپ قالغان بولسا كېرەك. سەل ئاچچىغىم كېلىپ:

— لياۋ ئۇستام، بۇ ئىشلارغا ئارىلاشماڭ، — دىدىم مەن، سوغاققىنە.

ئوتقا سېلىنغان نەرسىلەر كۆيۈپ بولاي دەپ قالدى، ئوت پىللىداپ خىرە كۆيۈپ تۇراتتى. ھىلىقى دوغلاق بالا لياۋ ئۇستامنىڭ قۇچىغىدىكى بامبۇك سېۋەتنى كۆرۈپ قالدى-دە، ئۇنى تارتىۋالماقچى بولدى.

بۇ ئىش موماينىڭ ئوغلىنى قاينىتىتى. ئۇنىڭ چىكىلدەكى تومۇرلىرى كۆپۈپ، كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى، ئۇ ئىككى قەدەم چېكىنىپ، ئۇنىڭغا دىۋەيلەپ كېلىپ، ئۇنى سۆككىلى تۇردى:

— مانى كۆيدۇرۇپ باققىنە قېنى، سېنىڭ بىلەن ئېلىشماي قويمايمەن، — دىدى ئۇ ۋە سېۋەتنى تېخىمۇ چىڭ قۇچاقلىۋالدى.

— ئۆلگۈر قېرى، ئۇنى گۆرۈڭگە ئېلىپ كەت، سەندە قىلچىمۇ ۋەتەنپەرۋەرلىك يوق ئىكەن، — دەپ دوق قىلىدى دوغلاق بالا زەردە بىلەن.

لياۋ ئۇستام ئاچچىغىدا قىزىرىپ كەتتى:

— ۋەتەنپەرۋەرلىك؟ دۆلەتنىڭ مال-مۈلكىنى كۆيدۈرگەنلىكمۇ ۋەتەنپەرۋەرلىك بولامدىكەن؟— دىدى ئۇ تىترەپ تۇرۇپ. ئۇ مەيۈسلەنگەن هالدا بېشىنى چايقاپ، گويا بىزدىن رازى قايتىپ كەتكەندەك بولۇپ، — بۇنداق غوغا قىلىۋەرسەڭلار ئىش تېرىيسلەر، بۇنداق ئىشنى مەدەنىيەت زور ئىنقىلاۋىدا كۆپ كۆردۇم.

ئۇ يەنە مەدەنىيەت زور ئىنقىلاۋىنى ئاغزىغا ئالدى، ساۋاقداشلارنىڭ بىرمۇنچىسى نارازى بولغان هالدا ئاغزىنى چىكىلدەتىپ تۇرۇپ قالدى.

— يۇرۇڭلەر! — دەپ توۋلىدى دوغلاق بالا گۈلخان ئىچىدىن چالا كۆيگەن سۇپۇرگىدىن بىرنى ئېلىپ ئىگىز كۆتىرىپ، — نامايىش قىلىمىز!

ساۋاقداشلار دەبدىبىلىك هالدا ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ماڭدى. مەن هەممىدىن كېيىن قالدىم، ئارقامغا بۇرۇلۇپ قارىسام، لياۋ ئۇستام سېۋەتنى قۇچاقلىغان پېتى بارغانسېرى غۇۋالىشىپ بېرىۋاتقان گۈلخان يېنىدا هاڭۋېقىپ تۇرۇپتۇ...

ئەتىسى سەھەردە چىنىقىش ئۇچۇن يۇگۇرۇپ، دەرسخانا بىناسى يېنىدىن ئۆتكىنىدە، لياۋ ئۇستامنىڭ دۆڭە-دۆڭە كۆللەرنى تازىلاۋاتقانلىغىنى كۆردۇرم. ئۇ زۇڭان سۇرمەستىن كۆزىنىڭ قۇيرۇغىدا ماڭا قاراپ قويۇپ ئاھ ئۇردى... ماڭا ئۇ بىر كېچىدىلا خېلىلا قېرىپ كەتكەندەك سېزىلدى. كېيىن ئۇقۇشسام، مەكتەپ بوينچە ئەخلەت سېپتى، ئەسكى قەغەز سېپتى، سۇپۇرگە قاتارلىق تازىلىق ئەسۋاپلىرىنىڭ ھەممىسى كۆيدۇرۇلۇپ تۈگەپ، پەقەت لياۋ ئۇستام تارتىۋالغان ھىلىقى بىرسىلا قاپتۇ.

4

"تەبرىكلەش" شامىلى بارغانسېرى ئەۋج ئېلىپ كەتتى. ۋاقىڭ بىلەن سۇڭ چاڭمىڭلار مەكتەپ ھويلىسىدا غەلۋە قىلىش بىلەن قانائەت قىلمىدى. جۇڭگو ئايالار ۋالىبول كوماندىسى توكيودا بىرىنچىلىكنى ئالغان كېچىسى ئۇلار بىر توپ ساۋاقداشلارنى مەكتەپتىن باشلاپ چىقىپ، شەھەرنىڭ مەركىزىدىكى چوڭ مەيدانغا باردى. ئاڭلىشىمزچە، ۋاڭ بىلەن ئىگىز بىر چىراق تۇۋرۇگىگە يامىشىپ چىقىپ، زوقمەنلىك بىلەن نۇتۇق سۆزلىگەن چاغدا، توپقا كىرىۋالغان بەزى كەلسە-كەلمەس كىشىلەر "بىزگە ئەركىنلىك كېرەك"، "بىزگە دېموكراتىيە كېرەك" دەپ چۇقان كۆتىرىشىپتۇ؛ لۇكچەك-بۇزۇقلار بولسا پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ماگازىنلارنى چېقىپتۇ، ماشىنىلارنىڭ ئالدىنى توسۇپتۇ، ئايالارنى ھاقارەتلەپتۇ... دېمەك مەيدانىنى پاراكەندە قىلىۋېتىپتۇ. نەتىجىدە جامائەت خەۋپسىزلىگى ئىدارىسى ھىلىقى دوغلاق ساۋاقدىشىمىزنى جەمىيەت تەرتىۋىنى بۇزغۇچى گۇمانلىق

ئۇنسۇر دەپ تۇتۇپ قاپتۇ، بۇنىڭ بىلەن ئۇ بىر كېچە قامىلىپ، ناھەق ئەلەم تارتتى. ئەگەر بۇ ئىش ئۇنىڭ ئارخۇيغا يېزىپ قويۇلغان بولسا، كېيىن ئۇ تارتقۇلۇقنى تارتاتتى.

ۋاڭ بىكنى مەكتەپتىن ئادەم بېرىپ قايتۇرۇپ كەلدى. ئۇ ھەم ئىزا تارتىپ، ھەم خاپا بولۇپ، ئۇنىڭ ئۇستىگە بىر كېچە سوغاقتا قېلىپ، قايتىپ كەلگەن كېچىسىلا قىزىتمىسى ئۆرلەپ، ئەتىسى قوپالماي قالدى؛ "كۆپ كۈلمەكنىڭ بىر يەغىسى بار" دېگەن گەپ راست ئىكەنده. شۇ چاغدىلا، مەن لياۋ ئۇستامنىڭ ئالدىن كۆرەرلىكke ئىگە ئىكەنلىگىنى ھىس قىلدىم؛ ياش ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئەسەبىلىگى پەقەت پاجىئەنىلا كەلتۈرۈپ چىقىرىدىغانلىغى تارىخىي قانۇنىيەت بولسا كېرەك.

...دەرس ئارىلىغىدىكى گېپىناستىكا ۋاقتىدا، لياۋ ئۇستام مېنى نۆۋەتچىلىك ئىشخانىسىغا چاقىرىپ كىردى.

ــ قارا كېيىملىرىڭنى، ــ ئۇ گويا سەھرگەرلەردەك بىر سېۋەتنى ئېلىپ چىقىپ، ئۇنىڭ ئىچىدىن بىر نېمىنى مالتىلاپ ئىزدىگەچ مەسخىرە قىلغان ھالدا، ــ مۇشۇ كېيىمىڭنى خەقنى كۆرگەزمە قىلىپ يۈردۈڭمۇ، سال، تۆگمە قاداپ بېرەي، ــ دېدى.

مۇشۇ چاغدىلا كېيىمىنىڭ ئىككى تۆگمىسى چۈشۈپ قالغانلىغىنى سەزدىم، ئېھتىمال ئاخشامقى تەنتەنده چۈشۈپ قالغان بولسا كېرەك.

ــ تۆگمە بولمىسا سالقىنراق بولىدۇ تېخى، ــ دېدىم مەن زورىغا كۈلۈپ.

ــ تاكاللاشما! ــ دېدى ئۇ يېپ-يېڭىنە ۋە تۆگمىنى تېپىپ چىقىپ، ــ ئالى مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى كېيىمىنى رەتلىك كېيىش كېرەك ــ دە....

— هىم.

— هىلىقى دوغلاق ساۋاقداش دەرسكە كەلمىدىغۇ؟

— ئاغرىپ قالدى.

— ھە! — لياۋ ئۇستام كۆزىنى چىمچىقلىتىپ قويدى-دە، ئىگىز-شىپ ئىخلاس بىلەن تۇگمە قادىغىلى تۇردى...

ئارقا-ئارقىدىن تۆت سائەتلىك دەرس ئاخلاپ، كاللىمىز لەققىدە تولۇپ كەتتى، بىراق قۇرسىغىمىز ئېچىشقا باشلىدى. بىز دەرسخانا بىناسىدىن ئولاش-چولاش چىقىپ، دەرەخ سايىسى چۈشۈپ تۇرغان مەكتەپ قوراسىدىكى يولدا بىر بىرىمىزگە باقماي يۈگۈرۈشكە باشلىدۇق. سۇك چاكماك ئۆزۈن پاچاق بولغاچقا، ھەممىنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ كەتتى، "تالىپ" چىن جەزمۇ ئۇستازىنىڭ تەلىمىنى ئېسىدىن چىقىرىپ قويۇپ، يۇز مېتىرغا يۈگۈرگەندەك چېپىپ كەتتى. نىشانچۇ؟ نىشان — چوڭ ئاشخانا. ھەممىمىز بىرەر مىنۇت ئارقىدا قېلىشنى خالىمايتتى. ئاشخانىدا ئۆزۈن رەت بولۇپ تۇردۇق، قولىمىزغا دەپتىرىمىزنى ئېلىپ ئاتالغۇ يادلىدۇق، بۇ مۇغەمبەرلىك قىلغانلىغىمىز ئىدى. ۋاقتىنى قولدىن بەرمەسلىك ئۈچۈن ئاشخانىغا تاماق ۋاقتىدىن بۇرۇن بېرىش كېرەك ئىدى.

تۆت سەر ئاشنى ئالمان-تالمان يالماپ يۇتۇپلا، سارىيمغا — ياتقىمغا قاراپ يول ئالدىم؛ كارۋاتتا ياتقان ھەمرايىم ۋاك بىلەن ئۇنتۇپ قالمىدىم، ئەلۋەتتە، — ئۇنىڭغا تۆت سەرئاش، بىر كىشىلىك قورداق ئالغاچ كەلدىم.

ئىشكىنى ئېچىپلا ھاك-تاك قالدىم: لياۋ ئۇستام كارۋاتىنىڭ گىرۋىگىدە ئولتۇرۇپ دوغلاق بالىغا سۈيقاش ئېچكۆزۈۋېتىپتۇ.

— بىر ئوڭۇشسىزلىق بىر ئەقىل بېرىدۇ، يامان ئىش ياخشى

ئىشقا ئايلىنىدۇ، ــ دىدى لياۋ ئۇستام ۋاڭ بىڭنىڭ ئاغزىغا چوكا بىلەن تۇخۇم سېرىغىنى سېلىۋېتىپ، بوش ئاۋاز بىلەن، ــ ئالى مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى بىرەر ئىشقا يولۇققاندا، كۆپىرەك باش قاتۇرۇشى كېرەك، جەمىيەتتە بەزى ئادەملەر سىلەرنىڭ ئۇستۇڭلەردە چوت سوقۇۋاتىدۇ، ئۇقتۇڭمۇ!

ــ ھمم. ــ ۋاڭ بىڭ بېشىنى لىڭشىتىپ قويدى. مەن بۇ دوغلاڭنىڭ مۇشۇنداق رايىش بولۇپ قېلىشىنى بىرىنچى قېتىم كۆردۇم.

ــ لياۋ ئۇستام، ئۆتكەندە سىزنى تىللاپ قويۇپتىمەن، ئەمدى مېنى بىرنەچچە مۇشت ئۇرۇۋېلىڭ!

ــ ۋايېيې، ئۇ دېگەن خاپىلىق ئۇستىدە دېيىلگەن گەپلەر، ئېغىر ئالمايمەن. ــ لياۋ ئۇستام كەڭ قوساقلىق قىلىپ قولىنى چايقاپ قويدى. توساتتىن، ئۇ ئارقىسىغا بۇرۇلىدى-دە، مېنىڭ ئىشىڭ تۈۋىدە ھاڭۈبقىپ تۇرغانلىغىمنى كۆرۈپ قالدى-دە: ــ شياۋ يۈەن، قانداق ياخشى نەرسە ئېلىپ كەلدىڭ؟ــ دىدى ئۇ قاتتىق ئاۋاز بىلەن.

شۇ زاماتلا ئەقلىمگە كېلىپ، ئەكەلگەن تاماقنى ئىككى قولىلاپ تۇتۇپ:

ــ سىزگە ئەكەلدىم، ــ دىدىم ھورمەت بىلەن.

ــ ماڭمۇ؟ ــ دىدى ئۇ ئەجەپلەنگەن قىياپەتتە.

ــ سىزنىڭ بۇ يەردە ئىكەنلىگىڭىزنى پەملىگەن ئىدىم، ــ دىدىم مەن مەسئۇلىيەتلىك بىلەن، ــ سىزنىڭ تېخى چۈشلۈك تاماق يىمگەنلىگىڭىزنىمۇ پەملىگەن ئىدىم. مانا، سىزگە بىر قاچا قورداق ئەكەلدىم.

ــ پاھ، مەن بۇنىڭغا ئەرزىمەيمەن، ــ دىدى ئۇ قاقاقلاپ كۈلۈپ، ــ خوپ، رەھمەت سىزگە. بىراق ئېسىڭىزدە بولسۇنكى،

كېسەلگە مايلىق نەرسە بېرىشكە بولمايدۇ....

ئاردىدىن ئۇزاق ئۆتمەيلا سۇئ چاڭمىئ، چىئ جىزۇ ۋە باشقىلار قايتىپ كەلدى، ئۇلارمۇ قۇرۇق قايتىمغان ئىكەن. ھەممەيلەن لياۋ ئۇستامنىئ چۆرىسىگە ئولىشىپ كۇلۇشۇپ پاراڭغا چۈشۈپ كېتىشتى. سۇئ چاڭمىئ يانچۇغىدىن بىر پارچە گېزىتنى ئېلىپ، پۇلاڭلىتىپ قويۇپ "مەكتۇبىمىزنىئ يېڭىدىن چىققان ھەپتىلىئ گېزىت" دىدى. كۆپچىلىك سەل جىمىققانىدا، ئۇ جاراڭلىق ئاۋازى بىلەن گېزىتنى ئوقۇغىلى تۇردى:

"باش خەۋەر: دۆلەت غەزنە چېكى مەكتەپ بويىچە نورمىدىن ئاشۇرۇپ ئورۇنلاندى. دەرسخانە بىناسىنىئ گەنلىيەنى يولداش لياۋ شيۇجېن بىر قېتىمدا بەش يۈز يۇەنلىك ئېلىپ، مەكتەپ بويىچە بىرىنچى بولۇپ چىقتى...."

ــ پاھ!، لياۋ ئۇستام بوش كەلمەيدۇ ــ دە. ــ مەن "سۇئ شىشۇئ"نىئ گېپىنى تاقەتسىزلەنگەن ھالدا ئۈزۈۋېتىپ، ئۇنلۇئ تووۋلۇۋەتتىم. كۆپچىلىكمۇ ماڭا ئەگىشىپ چۇقان كۆتەردى. ۋووي، لياۋ ئۇستام قېنى؟ ئۇ غىپپىتىلا تىكىۋېتىپتۇ.

5

كۈنلەر، ئايلار ئۆتتى، پەسىللەرمۇ ئالماشتى، لياۋ ئۇستام تۇرمۇشىمىزدا مۇھىم بىر ئەزا بولۇپ قالدى. "لياۋ ئۇستامنىئ قېشىغا بارايلى!" "نۆۋەتچىلەر ئىشخانىسىغا بارايلى!" دىگەن گەپلەر ساۋاقداشلارنىئ ئاغزىدىن چۈشمەيدىغان بولۇپ قالدى. ئۇ كۆپ قېتىم كېسىم ــ كېچەك، يوتقان ــ كۆرپىلىرىمىزنى تىكىپ ــ

ياماپ بەردى، كېسەللەرگە ئاشۇ-تاماق ۋە دورا ئەكىلىپ بەردى، چاغلار-بايرامىلاردا مەكتەپتە قېيقالغان ساۋاقداشلارنى ئۆيىگە ئاپىرىپ مېھمان قىلدى؛ ئۇ شۇنداق بىر يۈيۈشى بار ئايال ئىدىكى، بىزگە ئاسان تېپىلمايدىغان بىرەر ماتېرىيال لازىم بولۇپ قالسا، ئۇ ئۇلارنى بېيجىڭ، شاڭخەيدىكى قاتارلىق جايلاردىكى كۇتۇپخانىلاردىن ئالدۇرۇپ بېرەتتى ياكى ئۇلارنىڭ كۆچۈرۈپ باسقان نۇسخىسىنى ئالدۇرۇپ بېرەتتى...

بۇگۈنكى كۈندە، قولۇمدىكى بۇ ئوقۇش پۈتتۈرۈش رەسمىنىڭ سالمىغى يېنىكلەپ قالغانلىغىنى ھېس قىلمۇاتىمەن، بىراق ئۇنىڭ كۆڭلۈمدىكى سالمىغى بەك ئېغىر ئىدى!

لياۋ ئۇستامنى رەسمگە چۈشۈشكە تەكلىپ قىلىش — بۇ پۈتكۈل سىنىپتىكى ساۋاقداشلارنىڭ بىردەك ماقۇللىغان قارارى ئىدى. سۇئ چاڭمىڭ بىلەن ئىككىمىز بۈيرۇقتا بىنائەن ئۇنى تەكلىپ قىلىشقا باردۇق.

قەدىمچە سېلىنغان دەرسخانا بىناسىغا يېقىن بارغىنىمىدا، مەنزە بىر خىل مېھرىنى ئۇزۇلمەسلىك كەيپىياتى پەيدا بولدى. ئۇنىڭ قانات كېرىپ تۇرغان پىشايۋان بۇرجەكلىرى، ئالتۇنىدەك پاقىراپ تۇرغان كاھىشلىرى، كامالەك شەكلىدىكى ئەگمە ئىشىكلىرى ماڭا بەك تونۇشلۇق، يېقىملىق ئىدى. بىز تۆت يىل بۇ يەردىن كىرىپ-چىقىپ يۈرۈپ، جاھانىدىكى ئىشلاردىن بىخەۋەر ئۆسمۈرلەر-دىن ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچىلارغا ئايلانىدۇق، بۇ ئايلانما پەلەمپەيلەردە نۇرغۇن ئىزلىرىمىز قالدى؛ بىزنى تەربىيىلەپ يېتىشتۈرگەن ئۇستازلىرىمىز بۇ يەردە نۇرغۇن جاپالىق تەرلىرىنى ئاققۇزدى، ھەمىشە بىز بىلەن بىللە بولغان لياۋ ئۇستامنىڭ بىزگە

بولغان مېھرىۋانلىغى تېخىمۇ چوڭقۇر تەسىر قالدۇرغان ئىدى. نېپىزغىنا بىر پارچە ئوقۇش پۈتتۈرۈش رەسمى بىز ئۈچۈن تۆكۈل-گەن تەرلەرنى، بىزگە بېغىشلانغان مېھرى-مۇھەببەتلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالالايتتىمۇ!

نۆۋەتچىلەر ئىشخانىسىنىڭ ئىشىگى ئالدىغا كەلگەندە، ئىچىدىن چىققان مۇڭلۇق، يېقىملىق ناخشا ئاۋازىنى ئاڭلىدۇق:

"...ياشلار، ئەي ياشلار، ۋەتىنىمىز ئۈچۈن قانداق ئىش قىلمايلۇق، يۈرىگىمىز ئوتتەك بولسۇن. ئوتتەك بولسۇناي، ئوتتەك بولسۇن!"

بۇ، مەكتەپ رادىيو ئىستانسىسىدا يېقىندا بەرگەن "ياشلىق ناخشىسى" ئەمەسمۇ؟ بۇ ناخشىنى لياۋ ئۇستاممۇ ئوگىنىۋاپتۇ، مەن سۇئال چاقمىقىغا كۆز ئىشارىتى قىلىپ قويدۇم-دە، ئىككىمىز پۈتۈنلەي ئۈچىدا دەسسەپ ئۆيگە كىردۇق.

لياۋ ئۇستام قولىدىكى بىرنەچچە پارچە رەسىمگە پۈتۈن دىققەت-ئېتىۋارى بىلەن ئۆرۈپ-چۆرۈپ قاراپ، كالپۇكلىرىنى مىدىرلىتىپ ئولتۇرۇپتۇ، ئۇ گويا قاتتىق هاياجانلىقتا چۆكۈپ كەتكەندەك، بىزنىڭ كىرگەنلىگىمىزنى زادىلا تۇيمىدى.

"...ۋەتىنىمىز ئۈچۈن قانداق ئىش قىلمايلۇق، يۈرىگىمىز ئوتتەك بولسۇن. ئوتتەك بولسۇناي، ئوتتەك بولسۇن!..."

ناخشا تۆگمەي تۇرۇپلا، لياۋ ئۇستام ناخشىنى يېڭىۋاشتىن باشلىدى. سۇئال چاقمىقى ئاخىر ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي "پىخ-پىخ" قىلىپ كۈلۈپ سالدى.

لياۋ ئۇستام شۇ چاغدىلا ئىككىمىزنىڭ ئالدىدا تۇرغانلىغىنى سەزدى. ئۇنىڭ يۈزى ھۆپپىدە قىزىرىپ كەتتى، ئۇ ناخشىنى

توختاتتى ـ ده، بزگه ئورۇندۇق قويۇپ بەردى، چاي قۇيدى.

ـ لياۋ ئۇستام، يالغۇز كىشىلىك مۇزىكا ئولىتۇرۇشى ئۆتكۈزۈۋېتىپسىز ـ ده!

مەن سۇئال چاڭمىگا كۆزۈمنى قىسىپ قويدۇم، ئىككىلىمىز چۈشەنگەندەك قىلىپ كۈلۈشۈپ كەتتۇق.

ـ كەپسىز! ـ دىدى لياۋ ئۇستام قولى بىلەن چىكەمگە نوقۇپ قويۇپ. ئۇنىڭ چىرايىدىن خوشاللىق، يۈزىدىن نۇر يېغىپ تۇراتتى.

ـ سىزگە بىرەر خوشاللىق ئىش بار ئوخشىمامدۇ، لياۋ ئۇستام؟ ـ دەپ سورىدىم مەن هاياجانلانغان هالدا.

ـ شۇنداق بولمايچۇ! ـ دىدى ئۇ قولىدىكى رەسىملەرنى پۇلاڭلىتىپ، ـ ئاخبارات، پەلسەپە، فىزىكا پاكولتېتلىرىدىكى ساۋاقداشلار ماڭا ئوقۇش پۈتتۈرۈش مۇناسىۋىتى بىلەن چۈشكەن رەسىملىرىنى ئەكىلىپ بەردى. قاراڭلار، مانا!

ئىككىمىز يېقىن بېرىپ قارىدۇق، پاھ، هەممىسى بىزگە تونۇشلۇق بولغان بىز بىلەن مەۋسۇمداش "تالىپلار" ئىكەن.

ـ رەسىم ساقلاش هەۋەسكارى ئوخشىمامسىز؟ ـ «تەنتەربىيە گېزىتى»گە تېخى ئىشقا بارمىغان سۇئال چاڭمىڭ مۇخبىرلىڭ زىيارەت قىلىش تەلەپىۋىزىدا گەپ قىلىشقا باشلىدى.

ـ هە، توغرا ئېيتتىڭىز شىياۋسۇڭ. ـ لياۋ ئۇستام بۇرۇلۇپ كارۋات ئاستىدىن بىر چامىدانىنى ئېلىپ چىقتى ـ ده، ئۇنىڭ ئىچىدىن شاپۇر ـ شۇپۇر قىلىپلا بىرتالاي رەسمىنى ئېلىپ چىقىپ قولىمىزغا تۇتقۇزۇپ قويدى.

بىز رەسىملەرنى كۆرۈپ، هەيران قېلىپ ئاغزىمىز ئېچىلىپلا قالدى.

ـ ئۆيده يەنه بار. ـ لياۋ ئۇستام خوددى كىچك بالىنىڭ مېھىبان ئالىدىدا ئۆزىنىڭ ئەتىۋارلاپ ساقلىغان نەرسىلىرىنى كۆز-كۆز قىلغاندەك، خوشاللىغىدىن كېرىلىپ كەتتى.

ـ ھە، بۇ رەسىمنىڭ يېشى مېنىڭ بىلەن تەڭ دەڭا! ـ مەن لياۋ ئۇستامغا قاراپ قويدۇم.

ـ بۇ ئەللىك سەككىزىنچى يىلى ئوقۇش پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچىلارنىڭ رەسىمى. ـ لياۋ ئۇستام سەل-پەل ساغىرىپ قالغان بۇ رەسىمنى ئىككى قوللاپ قولىغا ئېلىپ، ئۆزىنىڭ ئەتىۋارلىق نەرسىلىرىنى تونۇشتۇرغاندەكلا بىزگە رەسىمدىكى كىشىلەرنى تونۇشتۇرۇپ كەتتى: بۇ ئۆز زامانىسىدىكى "نەزىرىيىچى"، ھازىر «پەلسەپە» ژورنىلىنىڭ باش مۇھەررىرى؛ بۇ ئۆز زامانىسىدىكى "ئۆسۈملەر ئۆمگىنىڭ باشلىغى"، ھازىر بېيجىڭ كۇتۇپخانىسىدا ئىشلەيدۇ، يېقىندا كۇتۇپخانىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقلىغا كۆتىرىلدى... ئۇ كۆزەينەك تاقىغان ئاۋاق بىر ياشنى كۆرسىتىپ، ـ بۇ كىشىنى تونىمىسىلەر؟ ـ دىدى.

مەن خىلىغچە سىنچىلاپ قاراپ، ئىككىلەنگەن ھالدا:

ـ چىراي شەكلى پىروفېسسور ليۇ شياۋبىنغا ئوخشاپراق تۇرىدۇ، بولۇپمۇ ئىگىگى ئوخشايدىكەن، ـ دىدىم.

لياۋ ئۇستام ھېشىنى لىڭشىتىپ، كۈلۈپ تۇرۇپ:

ـ ئۇ ھازىر سىپايە پىروفېسسور بولغىنى بىلەن، ئۇ چاغلاردا بەك كەپسىز شەيتان ئىدى!

لياۋ ئۇستام يەنە بىر پارچە رەسىمنى قولىغا ئېلىپ قاراپ قويدى-دە، قوشۇمسىنى تۇرۇپ، قولى بىلەن رەسىمدىكى كالتا يەڭلىك تەنھەركەتچىلەر كىيىمى كىيىۋالغان بىر ياشنى كۆرسىتىپ

تۇرۇپ دېدى:

ــ بۇ ياۋچېن بولىدۇ، ئاتمىش ئۇچىنچى يىلى ئوقۇش پۈتتۈر-گەن، گەپكە ئۇستا، قەلىمى كۆچلۈك؛ قانداق قىلىپ "4 كىشىلىك گۇرۇھ" قاتارغا ئۆتۈۋالدىكىن تاڭ. ھەي، ئىست.

ــ بۇ رەسىمىلەردە سىز يوققۇ؟ ــ دېگەن سوئالىنى قويدى سۈڭ چاڭمىڭ كۆچلۈك نارازلىق كەيپىيات بىلەن.

ــ مەنما؟ ــ لياۋ ئۇستام قاقاقىلاپ كۈلۈپ كەتتى، ئۇ چىكە چېچىنى سىلاپ، يۈمۈرلۇق بىلەن كۆزىنى قىسىپ قويۇپ، ــ ئالى مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى بولمىسام، سالايىتىم توشمايدۇ-دە، ــ دېدى.

ــ بۇگۈن سىنىپىمىزدىكى بارلىق ساۋاقداشلار سىزنى رەسىمگە چۈشۈشكە تەكلىپ قىلىۋاتىدۇ. ــ دېدىم مەن دەل پەيتىدە ئۇنى تەكلىپ قىلىپ، "سىنىپىمىزدىكى بارلىق ساۋاقداشلار" دېگەن سۆزنىڭ سالمىغىنى ئاشۇرۇپ ئېيتتىم.

ئۇ گېپىمنى ئاڭلاپ نېمە قىلارىنى بىلەلمەي، دەرھال قولىنى چايقاپ دېدى:

ــ ياق، مېنى تەكلىپ قىلماڭلار، مەن ئۆمرۈمدە رەسىمگە چۈشۈپ باقمان ئەمەس.

ــ بۇدا چوقۇم باربسز، ــ مەن تەرسالىق قىلىپ تۇرۇۋالدىم. سۈڭ چاڭمىڭ گېپىنى يورغىلىتىپ، لياۋ ئۇستامنىڭ بىرمۇنچە تەرىپىنى قىلىپ دېدى:

ــ سىز بارمىسىڭىز، بۇ رەسىمىمىز ئەھمىيەتسىز بولۇپ قالىدۇ.

ــ ھەي شياۋ يۈەن، شياۋسۈڭ! ــ دېدى لياۋ ئۇستام سەمىمى ھالدا، ــ تەكلىپ قىلىپ كەلگىنىڭلارغا ھەقاللا. گەپنىڭ راستىنى ئېيتسام، مەن مەكتەپتە ئوتتۇز نەچچە يىل ئىشلىدىم. ھەر بىر

قارارديكى ساۋاقداشلارنىڭ خوشال-خۇرام ھالدا مەكتەپكە كىرىپ، يەنە شات-خۇراملىق بىلەن مەكتەپتىن چىققىنىنى كۆردۇم. مېنىڭ ئوچۇن بۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق شاتلىق بولامدۇ! ماڭا رەسمىگىلاردىن بىر پارچە تەقدىم قىلساڭلارلا بولدى...

شۇنداقتىمۇ، بىز ئۇنى ئاخىر مەكتەپ دەرۋازىسىنىڭ ئالدىغا "تەكلىپ" قىلىپ ئەكەلدۇق.

ئەمما رەسمىگە چۈشكۈچىلەر رېتىنى تۈزەشتۈرگەنىدە، لىياۋ ئۇستامنىڭ غىپپىدىلا تىكىۋەتكەنلىگىنى سېزىپ قالدىم، لياۋ ئۇستامغا "قاراپ تۇرۇش"قا قويۇلغان سۇئال چاگىمىگىنى: ئۆلگۈر "دارازا"، گەپ دىسە تازا سۆزلەيسەن، دەپ قاتتىق ئەيىپلىدىم. دوغلاق بىلەن ئىككىمىز لياۋ ئۇستامنى يەنە بىر قېتىم چاقىرىشقا باردۇق، ئۇنى نەدىنمۇ تاپقىلى بولسۇن.

گاپىرات "كاراس" قىلىپلا رەسىم تارتىلىپ بولدى. بىراق لياۋ ئۇستامنىڭ كېتىپ قالغىنى يامان بولدى.

بۈگۈنكى كۈندە مەن ئوقۇش پۈتتۈرۈش مۇناسىۋىتى بىلەن چۈشكەن بۇ رەسمىنى قولۇمغا ئالغاندا، رەسمىگە چۈشمەي قالغان لياۋ ئۇستامنى تېخىمۇ بەك ئەسلىدىم. ھازىر ئۇ نېمە قىلۋاتىدىغاندۇ؟ دەرسخانىلارنى تازىلاپ، كېسىم-كېچەك ياماپ، كېسەل بولۇپ قالغان ساۋاقداشلارغا دورا ۋە ئۇسۇلۇق ئاپىرىپ بېرىپ يۈرەمدىغانمىدۇ، ياكى دەرسخانىنىڭ ئارقا ئىشىگىنىڭ ئالدىدا، ساۋاقداشلارنىڭ دەرس ئوقۇش ئەھۋاللىرىغا مەسئۇلىگى كېلىپ قاراپ تۇرىدىغانمىدۇ؟... راست! ئېھتىمال، ئۇ بىزنىڭ ئوقۇش پۈتتۈرگەندە چۈشكەن رەسىمىمىزگە سىنچىلاپ قاراپ، ۋەتىنىمىزنىڭ ھەممە يېرىدە

ئىشلەۋاتقان ھەر بىر ساۋاقداشنى ئەسلەۋاتقاندۇ. قەدىردان ئانا، بىلىم بۇلىغى بولغان ئالى بىلىم يۇرتىدا، سىز ئېتىۋارغا ئېلىنمايدىغان ئاددى ئىشچى بولسىڭىزمۇ، لېكىن سىز ئۆزىڭىزنى مائارىپ ئىشلىرىغا شۇ قەدەر سادىقلىق، ئىشەنچىلىك بىلەن بېغىشلىدىڭىز. ئۇزاقتىن بۇيان يېڭىلارنى كۈتۈۋېلىپ، كونىلارنى ئۇزىتىپ تۇرىدىڭىز، پىشا-نىڭىزغا چۈشكەن ھەر بىر قورۇق، چىكە چېچىڭىزدىكى ھەر بىر تال ئاق چاچ سىزنىڭ جاپالىق بىلەن ئىشلىگەن ئىش-ئىزلىرىڭىزنىڭ خاتىرىسى. نەتىجىڭىز بىلەن تۆھپىڭىزنى نېمە بىلەن ئۆلچەيمىز؟ بىرىنچى دەرىجە، پەۋقۇلئاددە دەرىجە بىلەن ئۆلچەيمىز؟ ياق، بۇلار كەملىك قىلىدۇ. شۇنداق دېيىش كېرەكسىز، سىزگە ئوخشاش مىڭلىغان-تۈمەنلىگەن كىشىلەر ۋەتىنىمىز ئاسمىنىنىڭ بىر تەرىپىنى تېرەپ تۇرماقتا. بىز، ھەر بىر ساۋاقداش سىزنى مەڭگۈ ئەستە ساقلايمىز، ئۆزىڭىزنى ئوتتەك قىزغىنلىق بىلەن ئىشلەشكە ۋە ھايات كەچۈرۈشكە ھەممە ۋاقىت دەۋەت قىلىمىز، جۇڭخۇا ئېلىنىڭ قۇدرەت تېپىشى ئۈچۈن كۈچ قوشىمىز.

[ئاپتور ھەققىدە] زېنىڭ گۈۋېي، ئەر 1947 - يىلى خوتەن ئۆلكىسىنىڭ خېڭشەن ناھىيىسىدە تۇغۇلغان، دۇيىگە قوشۇلۇپ ئىشلىگەن، ئىشچى بولغان. 1981 - يىلى تۇنجى ئەسىرى «خەيرلىشىش»نى ئېلان قىلغان ھەمدە «خۇش پۇراق ئوت» ئەسىرى 1981 - يىللىق ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن. ھازىرغىچە ئون نەچچە ھېكايە ئېلان قىلغان، ھازىر خوتەن خەلق نەشرىياتىدا تەھرىر بولۇپ ئىشلەۋاتىدۇ.

(«تاللانغان ھېكايىلەر» ژورنىلىنىڭ
1984 - يىللىق 3 - سانىدىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: رەيھان.
تەرجىمە مۇھەررىرى: رەقىپ ۋاھاپ.

«تاللانغان هكايىلەر» ژورنىلىنىڭ تەھرىر ئىلاۋىسى:

«ئىشچىلار گېزىتى» 1983-يىلى ئويۇشتۇرغان "سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت بەرپا قىلغۇچىلار" دېگەن تېمىدا ئەسەر قوبۇل قىلىپ مۇكاپاتلاش پائالىيىتى ئىشچىلارنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشتى. قوبۇل قىلىنغان ئەسەرلەر ئىچىدىن يەتتە كىچىك هكايىنى تاللاپ، كىتابخانلارنىڭ پايدىلىنىشى ئۈچۈن ژورنىلىمىزدا ئېلان قىلدۇق.

قىزغان شاخمات

جاڭ شىنمىن

قۇيمىچىلىق سېخىنىڭ مودىرلىغا نامزات كۆرسىتىشتە، كۆپچىلىكنىڭ رايىنى سىناش، سۆھبەت ئۆتكۈزۈپ ئەھۋال ئىگەللەش ئارقىلىق، هەممىنىڭ پىكرى دا خۇاڭ بىلەن شياۋلىغا مەركەزلىشىپ قالدى. خىزمەت قابىلىيىتى، ئامما بىلەن بولغان مۇناسىۋەت جەھەتتە هەر ئىككىسىنگلا ئۆزگىچىلىگى بولۇپ، بىر بىرىدىن قېلىشمايتتى. شۇڭا، كىمنى مۇقىملاشتۇرۇش مەسىلىسىدە كادىرلار بۆلۈمىنىڭ باشلىغى ۋاڭنىڭ بېشى قاتتى. ئۇ قايتا-قايتا ئويلىنىپمۇ بىر قارارغا كېلەلمىگەندىن كېيىن، زاۋۇتنىڭ يېڭى باشلىغىنىڭ پىكرىنى ئاڭلاپ باقماقچى بولدى.

زاۋۇت باشلىغى بىرئاز ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن:

ــسىز ماڭا بۇ ئىشقا مۇناسىۋەتلىك بولمىغان باشقا تەپسىلى ئەھۋاللارنى ئېيتىپ بېرەلەمسىز؟ــدەپ سۆئال قويۇپ قالدى كۆتمىگەن يەردىن.

ــئۇ ئىككىسى توغرۇلۇق دەمسىز؟ــدەپ سوردى بۆلۈم باشلىغى ئىككىلىنىپ تۇرۇپ. ئۇ پىشانىسىغا چۈشۈالغان رەتسىز چاچلىرىنى ئوڭشاۋاتقاندا، ئېسىگە توساتتىنلا بىر ئىش كېلىپ قالدى ــ دە، دىدى:

ــھە، راس، ئۇلارنىڭ ئىككىسىلا شاخمات ئۇستىلىرى. دا خۇاڭ ئۇدا ئۇچ يىل زاۋۇت بويىچە چىمپىيۇن بولدى. شىياۋلى گەرچە دا خۇاڭدەك مۇقىم نەتىجىگە ئېرىشىپ كەلمىگەن بولسىمۇ، لېكىن ئۆتكەن يىلى ئۇچىنچىلىككە ئېرىشكەن ئىدى.....

ــياخشى گەپ، مەن ئۇ ئىككىسىنى تېپىپ بىرقانچە مەيدان ئېلىشىپ كۆرەي،ــدىدى زاۋۇت باشلىغى قىزىقسىنغان هالدا ئورنىدىن تۇرۇپ. زاۋۇتنىڭ بۇ باشلىغىمۇ ئەسلىدە شاخمات خۇمارى ئىكەن.

زاۋۇت باشلىغى ئۆزىنىمۇ، ئۆزگىنىمۇ بىلىش ئۈچۈن، ئالدى بىلەن بىرمۇنچە ئىشچىلاردىن ئەھۋال ئىگەللەپ، ئاندىن مۇسابىقە پىلانىنى تۈزۈپ چىقتى. تۇنۇگۈن كەچتە ئۇ دا خۇاڭ بىلەن ئۇچ مەيدان شاخمات ئويناندى. دا خۇاڭ ئەزەلدىن ئېغىر ــ بېسىقلىق بىلەن ئويناياتتى، شۇڭا كىشىلەر ئۇنى "يۇمشاق ئويناپ قاتتىقنى يېڭىش، تۇيۇقسىز مات قىلىپ قويۇشقا ئۇستا" دەپ تەرىپلىشەتتى، لېكىن ئۇ تۇنۇگۈن دېگەندەك ياخشى ئوينىيالمىدى. ئۇ ئۇچ مەيدانلىك هەممىسىدىلا تەڭ چىقىپ قالدى. زاۋۇت باشلىغى ئىككى قولىنى قوشلاپ تۇرۇپ:

ـــ ئۇدا ئۇچ قېتىم يول قويۇپ، مېنى تازا خجىل قىلىپ قويدىڭىز، ـــ دېدى.

بۇ گۇنكى مۇسابىقىغا شياۋلى چوشكەن ئىدى. شاخماتچى بۇرادەرلەر ئۇنىڭغا "چېن ياۋجەن" ① دەپ لەقەم قويۇپ قويغان ئىدى. ئاڭلاشلارغا قارىغاندا، ئۇنىڭ جەڭنى باشلاشتا ئوينىتىدىغان "ئۇچ پالتا" سى بار ئىمىش، قېيىن ئەھۋالغا يولۇققاندا، يەنە "ئويلىمىغان يەردىن ئېتىلىپ چىقىدىغان چېن ياۋجەن" دەك، كىشىنىڭ خىيالىغا كەلمەيدىغان يوللار بىلەن مېڭىپ، قارشى تەرەپنى تەمتىرتىپ قويىدىكەن، ئەكسى مەيدان ئوينىلىپ بولغىچە، ئارانلا بەرداشلىق بېرەلمەيدىكى، قالىتارما ھۇجۇم قىلىشقا زادىلا ئامال قالمىدى. ئۇچىنچى مەيدان تازا كۆڭۈلدىكىدەك ئوينىلىۋاتقاندا، شياۋلى ئىشكىتىن يېڭى كىرگەن چاغدىكى قورۇنۇشلىرىنى بىر ياققا قايرىپ قويدى ـ دە، زاۋۇت باشلىغىنىڭ مۇرىسىنى قېقىپ تۇرۇپ دېدى:

ـــ بۇرادەر، جەڭنى ئون قەدەم ئىجىدە تۈگىتىمىز.

ـــ ھە؟ ئەگەر ئۇنداق قىلمىسىڭىزچۇ؟ ـــ دېدى زاۋۇت باشلىغىمۇ ئۇنىڭ گېپىگە تەن بەرمەي.

ـــ ئۇنداقتا، ئۆمۈر بويى شاخمات ئوينىمايمەن.

ـــ گېپىڭىز گەپمۇ؟

ـــ ئەلۋەتتە!

زاۋۇت باشلىغىنىڭمۇ تاز ـ تولا بىكىسى بار ئىدى. ئۇ چىكىسىگە سالقىنلىتىش مېيىدىن ئازراق سۈركەپ، ئۆزىنى رۇسلىدى ـ دە، سالماقلىق بىلەن جەڭگە ئاتلانىدى، ئۇ نەچچە ئۆرلەپ، نەچچە

---

① چېن ياۋجەن ـــ تاڭ سۇلالىسىنى قۇرغۇچى سەركەردىسىلەردىن بىرى.

چۈشۈپ، ئاخىرى رەقىبى بىلەن تەڭ بولۇپ چىقتى. زاۋۇت باشلىغى خىرىلداپ كۈلۈپ سوروۇننى يىغىشتۇرۇۋاتقاندا، شىياۋلى توساتتىنلا ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇۋېلىپ:

ــ توختاڭ، يەنە بىر مەيدان ئويناپمىز، ــ دېدى.

ــ ئۆمۈر بويى شاخمات ئويناپمەن، دېگەن ئىدىڭىزغۇ؟ ــ دەپ مەنىلىك سوردى زاۋۇت باشلىغى كۈلۈمسىرىگەن كۆزلىرى بىلەن شاۋلىغا سىنچىلاپ قاراپ.

ــ بولمايدۇ، بايا بىر يولىنى خاتا مېڭىپ قويدۇم، ئۇنى تۆزىتىۋالماسام ئۇيقۇم كەلمەيدۇ، ــ دېدى شياۋلى بوش كەلمەي.

ــ سىز ئۇخلىيالمامسىز، ئۇخلىيالمامسىز، ئۇنىڭ بىلەن مېنىڭ كارىم يوق. ئىش قىلىپ مەن بۇگۈن ياخشى ئۇخلايدىغان بولدۇم، ــ دېدى زاۋۇت باشلىغى قاتتىق كۈلۈپ.

ئۇ شياۋلىنى ئۆزىتىپ قويغاندىن كېيىن، توپ ــ توغرا كادىرلار بۆلۈمىنىڭ باشلىغى ۋاڭنىڭ ئۆيىگە قاراپ يۈرۈپ كەتتى.....

1983 ــ يىل 12 ــ ئاينىڭ 14 ــ كۈنى.

مۇھە قاقىنداڭ

ۋۇجنلياڭ

مۇھە ـ چۈبلەرنىڭ ھەممىسى ئەتىيازدا چېچەكلەپ كۆزدە ھوسۇل بېرىدۇ. مۇھە دېگەنىنى پىشقىچە ساقلاپ تۇرۇپ، غۇر ـ غۇر شامالدا قېقىلىپ كېتەي دېگەندە ئۈزۈپ يىغىۋېلىش كېرەك. دىڭ شەن بوۋايىنىڭ ساۋادى بولمىغاچقا، "ھوسۇل يىغىش" دېگەن سۆزنى دېيەلمەي، ئۆز يۇرتىنىڭ تەلەپـ پۈزى بويىچە "مۇھە قېقىش" دەيتتى.

بۇ بىر كىچىك زاۋۇت بولۇپ يۈز نەچچىلا ئادەم بار ئىدى. ئالدىنقى قورادا زاۋۇت ئۆيلىرى بار ئىدى. ئارقا قورادا ئىككى تۈپ چىلان ۋە يەنە ئىككى ئېغىز ئۇي بولۇپ، ئۇنىڭ بىر ئېغىزىدا دىڭ شەن بوۋاي ئولتۇراتتى. يەنە بىر ئېغىزى چايخانا بولۇپ، ئۇ

زاۋۇتىنىڭ پارقازان ئۆيى ھىساپلىناتتى. دىڭ شەن بوۋاي قاياقسۇ قاينىتىپ، پۇتۇن زاۋۇتتىكى ئىشچى-خىزمەتچىلەرنى قاياقسۇ بىلەن تەمىنلەيتتى، قوشۇمچە يەنە ھىلىقى ئىككى تۈپ چىلاننى باشقۇراتتى. بىر بىرىگە ياندىشىپ ئۆسكەن بۇ ئىككى تۈپ چىلانىنىڭ چوڭ-كىچىكلىگى ئوخشاش بولۇپ، ئۇنىڭ دوڭغاقلىغى ۋە قېرىلىغى دىڭ شەن بوۋايغا بەكمۇ ئوخشاپ كېتەتتى.

دىڭ شەن بوۋاينى بۇ چىلاننى باشقۇرۇشقا كىمنىڭ تەيىنلىگەنلىگى نامەلۇم ئىدى. بۇ بىر رەسمىيەتكە ئايلىنىپ قالغاچقا، كۆپچىلىكمۇ بۇ ئىشقا باشقىچە قارىمايتتى. دىڭ شەن بوۋاي ساۋاتسىز بولسىمۇ، ئۆزۈن يىللاردىن بېرى سېرىق توپاراڭ رامكىلىق كۆزەينەك تاقاپ يۈرەتتى. ئۇنىڭ بۇ كۆزەينىگىنىڭ يېقىنىنى كۆرۈش ئەينىگى ياكى قېرىلىق ئەينىگى ئىكەنلىگىنى ھېچكىم بىلمەيتتى. ياز كۈنلىرى ئۇ قاياقسۇنى قاينىتىپ قويۇاتتى-دە، ئىككى تۈپ چىلانىنىڭ ئوتتۇرىسىغا قاتلىما ئورۇندىغىنى قويۇۋېلىپ ئولتۇرۇپ گېزىت كۆرەتتى. گېزىت كۆرۈپ چارچاپ قالغاندا، بېشىنى تۆۋەن ئېگەتتى-دە، قاياقسۇغا كەلگەن كىشىلەرگە كۆزەينىگىنىڭ ئۈستىدىن تىكىلىپ قاراپ تۇرۇپ كېتەتتى. ئۇنىڭ تىكىلىپ قارىشىدىن خاپا بولغانلار قاياقسۇنى ئېلىپ دەرھال كېتىشەتتى، ھېچكىم ئۇنىڭغا ئۆزلىگىدىن گەپ قىلمايتتى، كىشىلەر ئۇنىڭدىن سەسكەنمىسىمۇ ھەر ھالدا تەپ تارتاتتى، ھەتتا زاۋۇت باشلىغىمۇ ئۇنىڭدىن تەپ تارتماي قالمايتتى. دىڭ شەن بوۋاينىڭ تېگى-تەكتىنى بىلىدىغانلار ئۇنى كونا پىشقەدەم دېيىشەتتى، ئۇ ئازاتلىق ئۇرۇشى دەۋرىدە ئالاقچى، ئاشپەزلەر بەنىنىڭ باشلىغى بولغان ئىدى. مەلۇم بىر قېتىم قىسىم باشقا ياقتا يۆتكىلىپ كېتىۋاتقاندا، ئۇ قازان-قۇمۇشلىرى بىلەن قوشۇلۇپ تاغدىن دومۇلاپ

كېتىپ ئىچى زەخمىلەنگەچكە، خېلى ۋاقىتقىچە داۋالانغاندىن كېيىن، ئارقا سەپ تارماقلىرىغا يۆتكىلىپ، لاۋازىمات خىزمەتچىسى بولۇپ ئىشلىگەن، 1949-يىلى ئارمىيە شەھەرگە كىرگەندىن كېيىن، مۇشۇ كىچىك زاۋۇتقا تەقسىم قىلىنغان ئىدى. تارىخىنى سۈرۈشتۇرگەندە ئۇنىڭ تارىخى زاۋۇت باشلىنىشقا تارىخداشمۇ ئۇزۇن ئىدى. لېكىن ئايلىق مائاشىغا ئارانلا يەتمىش ئالتە يۈەن ئالاتتى. كۆپچىلىك بەلكىم ئۇنى تارىخىنىڭ ئۇزۇنلۇغىغا قاراپ ھۆرمەت قىلسا كېرەك، ھەم ئۇنىڭدىن تەپ تارتسا كېرەك.

مەلۇم بىر يىلى 8-ئاي كۈز مەزگىلى ئىدى. زاۋۇت باشلىنىشقا چوڭ ئوغلى ساۋاقداشلىرىنى ئەگەشتۇرۇپ ئارقا ھويلىسىغا كىرىپ كەلدى. بۇ يىگىت بېشىنى تۆۋەن سېلىپ خىيال سۈرۈپ ئولتۇرغان دەك شەن بوۋايغا كۆز تاشلاپ قويۇپ: "دەك بوۋا، چىلاندىن بىر-قانچە تال يەپ باقايلى دېۋىدۇق" دېدى-دە، چىلانغا قاراپ تامىغىنى قىرىپ قويدى. دەك شەن بوۋاي قاپىغىنى كۆتىرىپ قويدىيۇ، ئۇندىمىدى. بۇ توك سويمىلار: "مانىڭغا چىتايلى، ھەي، ماۋۇ تۆپكە چىقماق ئاسان ئىكەن"، دېيىشىپ، دەرەخكە يامىشىشقا باشلىدى. دەك شەن بوۋاي ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ ئۆيىگە كىردى-دە، بىر كالتەكنى ئېلىپ چىقتى ۋە ئوك قولىدا كالتەكنى تۆتۈپ، سول قولدا چىلان غولىغا يۆلۈنۈپ تۇرۇپ:

—ئۇزۇپ بېقىشە قېنى، چىلاندىن بىر تال ئۇزۇشىدىغان بولساك، كالتەك بىلەن ھەر بىرىڭنى بىردىن سالىمەن! — دېدى. بۇ گەپنى ئاڭلاپ ھىلىقى يىگىتنىڭ يۈزلىرى تاتاردى-دە، ساۋاقداشلىرىنى باشلاپ تىكىۋەتتى. بۇ ۋەقەدىن كېيىن، زاۋۇت باشلىغى ئوغلىنى ئارقىغا سېلىپ كېلىپ، بوۋايدىن ئەپۇ سورىدى.

قائىده بويىچه بولغاندا، بۇ چىلاننى زاۋۇت باشقۇرۇشى كېرەك ئىدى. لېكىن ھەر يىلى دېگۈدەك شەن بوۋاي زاۋۇت باشلىغىنى تېپىپ، "مۇھە قاقىدىغان ۋاقىت كەلدى" دېگەندىن كېيىنلا ئانىدىن زاۋۇت باشلىغى بىرقانچە كىشىنى چىلان قېقىشقا ئەۋەتەتتى. قېقىلغان چىلان بىر پارچە ئەسكى بورا ئۈستىگە دۆۋىلىنەتتى. دېگۈدەك شەن بوۋاي ئۇنىڭ يېنىدا تۇرۇپ، بىر چىنە بىلەن ئۆلچەپ كۆپچىلىككە بۆلۈپ بېرەتتى. زاۋۇت باشلىغى قوشۇلۇپ يۈز نەچچە ئادەم چوڭ-كىچىك، مەرتىۋىسى يۇقۇرى-تۆۋەن، دەپ ئايرىلماستىن قاتارغا تىزىلاتتى-دە، دېگۈدەك شەن بوۋاي بۆلۈپ بەرگەن ئۆز تېگىشلىگىنى قاچا-قۇچىلىرىغا قۇيغۇزۇپ ئېلىپ كېتىشەتتى. كىشىلەر "مانا مەن" دەپ يۈرگەنلەرنىڭمۇ بۇ بوۋاينىڭ ئالدىدىن تەرتىپلىك تىزىلىپ ئۆتكەنلىگىگە كۆلۈشەتتى، لېكىن يەنە قانائەت تاپقانىدەك ھېس قىلىشاتتى. چۈنكى، مۇشۇنداق چاغدىلا دېگۈدەك شەن بوۋاينىڭ يۈزلىرىدە ئىپتىخارلىق كۆلكىسى جىلۋە قىلاتتى.

يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن كىشىلەرمۇ بۇ ئىشقا ئادەتلىنىپ قالدى. خۇددى دېگۈدەك شەن بوۋاي ئىجازەت بەرمىگىچە بۇ چىلانلار پىشمايدىغاندەك، ھەتتا ئۇنىڭغا تەمىمۇ كىرمەيدىغاندەك بىلىنەتتى.

كېيىن، دېگۈدەك شەن بوۋاي ھاردۇقىغا چىقىدىغان بولۇپ قالدى. ئۇزىتىش يىغىنىدا دېگۈدەك شەن بوۋاي مەجلىسخانىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئولتۇرۇپ، زاۋۇت باشلىغىنىڭ ئۇزىتىش سۆزىنى قۇلاق سېلىپ ئاڭلىدى ۋە تاماكىسىنى قاتتىق-قاتتىق شوراپ قويىدى. ئارقىدىن ئۇ تىترەپ ئورنىدىن تۇردى-دە، ئاغزىنى پۈرۈشتۇرۇپ كۆلىمەكچى بولۇۋىدى، كۆز ياشلىرى ياڭاقتەك قورۇلۇپ كەتكەن مەڭزىنى بويلاپ تارامىلاپ ئېقىپ كەتتى.

دىڭ شەن بوۋاي قايتقاندا زاۋۇت باشلىغى ئۇنى پويىز بېكىتىگىچە ئۇزىتىپ قويدى ۋە مەخسۇس ئادەم بەلگىلەپ ئۇنى ئۆز يېنىغىچە ئاپىرىپ قويدى.

بۇ يىلى چىلان خېلى ئوخشىغان ئىدى. لېكىن، 6-ئاي كىرىشى بىلەنلا زاۋۇتنىڭ ياش ئىشچىلىرى نەپىسىنى يىغالماي، چىلانىنىڭ تەمىنى تېتىشىنى باشلۇۋەتتى. ئۇلار بەس-بەس بىلەن قاقىلى تۇردى، بىر-ئىككى چاڭگالدىن قېقىۋالغانغا رازى بولۇشمىدى. شۇنداق قىلىپ 7-ئاينىڭ ئوتتۇرىغا كەلگەندە ئىككى تۇپ چىلانىنىڭ شېخىدا ھېچنەرسە قالمىدى. ئەگەر كۆزۈم تالدى دېمەي قارايدىغان بولسىڭىز، ئەڭ ئىگىز شاخلارنىڭ چاناقلىرىدا ئاندا-ساندا قېپقالغان كۆك چىلانلارنى كۆرۈشىڭىز مۇمكىن ئىدى.

بالدۇر يەمدۇ، كېيىن يەمدۇ كۆپچىلىكىنىڭ ئىشى دەپ، زاۋۇت باشلىغىمۇ بۇ چىلان بىلەن كارى بولمىدى. ئىشلەپچىقىرىش ۋەزىپىسى شۇنچە جىددى تۇرسا، بۇ قانچىلىك چوڭ ئىش ئىدى دەيسىز؟ لېكىن، زاۋۇت باشلىغى: "قالغان چىلانىنى قاماڭلار، ۋاي دادىغا يېتىپ پىشقاندا كاماندىرۇپكىغا بارىدىغانلاردىن دېگەن شەن بوۋايغا ئەۋەتىپ بېرىمىز، بوۋايمۇ تەمىنى تېتىپ كۆرسۇن" دەپ بۇيرۇق قىلدى.

كاماندىرۇپكىغا كەتكەنلەر كەچكۈزدە قايتىپ كەلدى. ئۇلار چوڭ بىر خالتا چىلان كۆتىرىپ كەپتۇ. خالتىدىكى چىلانىنىڭ بەزىلىرى قۇرۇقكەن، بەزىلىرى سېپسېپ قاپتۇ. ئەسلىدە، ئەۋەتكەن چىلانىنى بوۋاي قايتۇرۇۋەتكەن ئىكەن. بوۋاي زاۋۇت باشلىغىغا: "سىز زاۋۇت باشلىغى تۇرۇپ شۇ بىرنەچچە نەپسىخورنى باشقۇرالمايسىزۇ، زاۋۇتنى قانداقمۇ باشقۇرالايسىز؟!" دەپ دۇئايى سالام ئېيتىپتۇ. بۇ گەپنى

ئاڭلىغاندىن كېيىن، زاۋۇت باشلىغىنىڭ لەۋلىرى تىترەپ كەتتى. ئازاپلانغانلىقتىنمىكىن، ياكى تەسىرلەنگەنلىكتىنمىكىن، ئۇ ناھايىتى ھاياجانلانغان ئىدى. زاۋۇت بويىچە ئېچىلغان ئىشچى-خىزمەتچىلەر-نىڭ بىر يىغىنىدا، زاۋۇت باشلىغى دېگەن شەن بوۋايىنىڭ سۆزىنى كۆچۈرلىككە يەتكۈزدى. بۇنى ھېچكىمۇ ئويلاپ باقمىغان ئىدى. بۇ سۆزنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، بەزى يىگىتلەرنىڭ چىرايى خۇددى زاۋۇت باشلىغىنىڭ چىرايى ئۆزگەرگەندەكلا ئۆزگەردى.

كېيىنكى يىلى بۇ ئىككى تۈپ چىلان يەنە تازا ئوخشىدى. لېكىن ھېچكىمۇ تەمىنى تېتىيمىز، دەپ قاقمىدى. تاۋۇز چاغىنى كەلگەندە، زاۋۇت باشلىغىنىڭ "مۇھە قېقىلار" دېيىشى بىلەنلا كۆچۈرلۈك چىلاننى قېقىپ تەقسىم قىلىشتى. چىلان تەقسىم قىلىنغاندا، كۆچۈرلۈك چوڭ-كىچىك، مەرتىۋىسى يۇقۇرى-تۆۋەن دەپ ئايرىلماي قاتارغا تىزىلغان ئىدى.

1983 ـ يىل 8 ـ ئاينىڭ 24 ـ كۈنى.

ئەسەرنىڭ يېڭى بولۇشى تەلەپ قىلىنغان ئىكەن، پىرىنسىپ جەھەتتە دوراش ۋە قايتىلاشتىن ساقلىنىپ، ئاساسەن ئۆزىنىڭ ئىزدىنىشى بولۇشى كېرەك.

ـــ سۈن لى.

بېلىقچى بوۋاي

ۋاڭ يۈخۇا چۇ جۈن

بۇ يەر بېلىق تۇتۇشقا باپ كېلىدىغان تەبىئى بىر جاي بولۇپ، خادا تاشنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇۋېلىپ، بېلىققا قارماق تاشلاۋاتقان بىر بوۋاي قارمىغىنى يۇقۇرىغا تارتىۋاتاتتى. ئۇنىڭ قارمىغىغا بىر يېرىم گەزدىن ئۇزۇنراق بىر تال چوڭ بېلىق ئىلىنىپ نىلون يىپقا ئېسىلىپ قالغاچقا قۇيرۇغىنى شىپاڭلىتىپ تىپىرلاۋاتاتتى. بۇنى كۆر-گەن پىراكتىكانت ماتېرۇس شاڭفې بىر قولىدا قارمىغىنى، يەنە بىر قولىدا بېلىق سالىدىغان چېلىگىنى تۇتقان پېتى ھەيران بولۇپ قاراپ قالدى ۋە خوشاللىقتىن ۋاقىرىۋېتىشكە تاسلا قالدى. ئارقىدىن، ئۇ بوۋايغا يېقىن بىر يەرگە يۆتكەلدى-دە، قارماق تاشلىدى.

ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي، ئۇمۇ ئوتتۇراھال بېلىقتىن ئىككى تال تۇتۇ-ۋالدى ۋە: "مانا بۇ بېلىقلار ۋە بىر بوتۇلكا لۇجۇ① ھارىغى بىلەن پورت نازارەتچىسى تاغامنى خوشال قىلىۋېتىدىغان بولدۇم-دە! تۇنۇگۈن كەچتە تاغام ماڭا تەرىنى تۇرۇپ، ماتروسلۇق خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەش توغرىسىدا تەنبىھ قىلغان ئىدى. ئەمدى ئۇ بۇ نەرسىلەرنى كۆرۈپ يېقىملىق سۆزلەرنى قىلىپ، مېنىڭ قۇرۇقلۇقتا يۆتكۈلۈشىمگە ياردەم قىلىدىغان بولىدى-دە..." دېگەندەك شىرىن خىيالارنى قىلىشقا ئۇلگۈردى.

---

① لۇجۇ — جاي ئىسمى، سىچۇەننىڭ بىر ناھىيىسى.

— پاھ! بوۋا، سىز بىلىق تۇتۇشقا ئۇستا ئىكەنسىزغۇ!

ئەر كىشىنىڭ بۇ يېقىملىق ئاۋازى شاگىنىڭ خىيالىنى بۆلۈۋەتتى. ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىۋىدى، مودا كىيىم كىيگەن بىر جۈپ قىز-يىگىتنىڭ بىلىق تۇتۇۋاتقان بوۋايىنىڭ يېنىدا تۇرغانلىغىغا كۆزى چۈشتى.

— بوۋا، ئامىتىڭىز كەپتۇ-دە، بىلىغىڭىزدىن ئىككى تال سېتىپ بەرسىڭىز قانداق! — دىدى ھىلىقى يىگىت ھەجىيىپ ۋە چىلەكىكە قول سوزۇپ بىلىقنى ئالماقچى بولدى.

— بۇ ساتىدىغان بىلىق ئەمەس، — دىدى بوۋاي قارىياغاچ غاڭزىسىنى چىشلىگەن پېتى دېڭىز تەرەپتىن كۆزىنى ئۈزمەي.

— پۇلى قانچە بولسا مەيلى، ئىككى بېرىم كويدىن بېرەيلى، بولامدۇ، — دىدى قىز نازلىنىپ تۇرۇپ. بوۋاي ئۇلار تەرەپكە بۇرۇلدى-دە، تەمكىنلىك بىلەن:

— ئۇقۇشماسلىق بولمىسۇن، مەن بۇ بىلىقلارنى بىر ئىنقىلاۋى قۇربانلىك ئائىلە تەۋەسىگە بەرمەكچى ئىدىم. ئۇ ئايال كىشىل ئىدى، — دىدى. بۇ چاغدا بوۋاينىڭ قورۇق چۈشكەن يۈزلىرىدىكى كۈلكە ئاللىقاچان يوقالغان بولۇپ، ئۇنىڭ قارىياغاچ غاڭزىسى قولدا

بىلىنەر ـ بىلىنمەس تىترەۋاتاتتى.

ـ بولدى، بولدى، پۇلنى ئاز كۆرىۋاتامسىز، ـ دىدى ھىلىقى يىگىت قاپاقلىرىنى سائگىلىتىپ، ئۇ ئاۋازىنى تۆۋەنلەتتى ـ دە سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، ـ راس گەپنى دىسەم، پېقىر توي قىلماقچى. بىراق ئۆي يوق، شۇڭا بۇگۈن ئازراق چىقىم قىلىپ ئۆي باشقۇرۇش بۆلۈمىنىڭ باشلىغىنى مېھمان قىلايلى دىگەنتۇق. بىزنىڭ بۇ ئۆمۈرلۈك ئىشىمىزگە بىر ياردەم قىلغان بولسىڭىز، سىزدىن ئۆتۈنۈپ سورايلى! قانداق؟

ـ ھې، ھې!

بوۋاي زورلاپ كۈلۈپ قويۇپ غاڭزىسىنى قايتىدىن چىشلىدى ـ دە، ئۇندىمىدى.

ـ ئۇچ كوي بېرەي، ئۇچ يېرىم كوي بېرەي، بوپتۇ، تۆت كوي بېرەي!

ـ ئەرزىنىگىمۇ، قىممىتىگىمۇ ساتمايمەن! ـ دىدى بوۋاي. ئۇ ئور ـ نىدىن چاچراپ تۇردى ـ دە، قارمىغىنى يىغىشتۇرۇپ قايتىشقا تەمشەلدى.

ـ ھەي ئىززىتىنى بىلمەيدىغان قېرى!

ھىلىقى يىگىتنىڭ ئاچچىغى تازا كەلدى ـ دە، ئېغىزغا ئالغۇسىز سەت سۆزلەر بىلەن تىللاشقا باشلىدى. ئۇ بىر تال چوڭ بېلىقنى ئىككى قولىدا تۇتۇۋېلىپ، كارنىيى يىرتىلغۇدەك ۋاقىرىدى:

ـ زادى ساتامسەن، ساتمامسەن؟

ـ ساتمايمەن!

بوۋاينىڭ سۆزى تۈگە ـ تۈگىمەيلا ھىلىقى يىگىت قولىنى بىر سىلـ كىدى ـ دە، بېلىقنى سۇغا تاشلىۋەتتى. ئارقىدىن يەنە "سېنىڭ

گېپىڭگە كىم ئىشىنىدۇ؟ گەپ پۈلدىغۇ!" دەپلا بەش كوي پۇلىنى تاشلاپ قويۇپ يېنىدىكى قىزنى يېتىلەپ ماڭدى.

— توختا! — دىدى شاگۇپ چىداپ تۇرالماي، قارماق دەستىسىنى يەرگە سانچىپ قويۇپ، يۈگۈرگەن پېتى ھىلىقى يىگىتنىڭ ئالدىغا باردى.

— سېنىڭ نېمە چاتىغىڭ، پادائىنى باق! — دىدى يىگىت تەكەبۇر بۇرلۇق بىلەن غادىيىپ ۋە بارماقلىرى بىلەن ئۆسكىلەڭ چاچلىرىنى كەينىگە قايرىپ.

— پۇراپ كېتىپسەن، پۇرىغىڭ بېشىمنى ئايلاندۇرۇۋەتتى!

— نېمە پۇراق؟

— سېسىق پۇراق، ئاچچىق پۇراق!

— سەن...سەن نېمە قىلماقچى؟

— تاشلۇەتكەن بېلىقنى ئۆزەڭگە سۈزدۇرۇپ چىقمەن!

— ھىم! ئاكاڭنىڭ كىملىگىنى تېخى بىلمەيۋاتامسەن؟ بىلىپ قوي، ئاكاڭ گۆشسىز تاماق يەيدىغانلاردىن ئەمەس!

شاگۇپنىڭ قېنى قىزىدى-دە، قاپاقلىرىنى تۇرۇپ ئالدىغا دىۋەيلەپ ماڭدى. بويى بىر مېتىر سەكسەن سانتىمېتىر كېلىدىغان بۇ دارازا ئىختىيارسىز ئارقىغا داجىپ بىرىپ دېگىزغا چۈشۈپ كەتتى. ئۇ شاگۇپنىڭ ھەيۋىسىدىن چۆچىدىمۇ، ياكى ئۆزى شۇنداق توخۇ يۈرەكمۇ ئۇنىسى نامەلۇم ئىدى.

— ۋىيەي، قۇتقۇزۇڭلار! — دەپ چىقىرىۋەتتى ھىلىقى قىز ھودۇقۇپ.

— نېمىگە ۋاقىرايسىز، تېز بولۇڭ.....قولۇمنى تارتىڭ!

يىگىتنىڭ ئۇستى-بېشى چىلىق-چىلىق ھۆل بولۇپ كەتكەن

بولۇپ، هه دەپ خادا تاشقا يامشۇاتاتتى. ئۇنىڭ ئاۋازى يىغلامسىرىغاندەك چىقماقتا ئىدى.

بىلىقچى بوۋاي يەرگە ئىگىلىپ بەش كوي پولنى ئالدى-دە، تەمكىنلىك بىلەن ھىلىقى يىگىتنىڭ ئالقىنىغا قويۇپ:

— تۇت، بۇ پۇلۇڭنى ئۆز يولۇڭغا ئىشلەتكىن، — دىدى ۋە بىرئاز توختىۋىلىپ يەنە قوشۇپ قويدى، — بۇ پۇل راستىلا ئازراق سېسىپ قاپتۇ، بۇگۈنكى كۈندە، پۇل جىنىنى ئازدۇرالىشى مۇمكىن، لېكىن پەرىشتىنى ئازدۇرالمايدۇ!

ھىلىقى بىر جۇپ قىز-يىگىت پەرىشان ھالدا تىكىلىشتى..... شاگىرت بوۋاينىڭ بېشىنى چايقاپ خورسىنىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، ئىككىلەنمەي بىرىپ چىلىگىنى ئالدى-دە، ئىچىدىكى بىلىقنىڭ ھەممىسىنى بوۋاينىڭ چىلىگىگە تۆكۈپ بەردى.

— سىزنىڭ بۇ نىمە قىلغىنىڭىز؟... — دىدى بوۋاي داگدىپ.

— ئاپىرىپ ھىلىقى كىشىگە پىشۇرۇپ بېرىڭ، — دىدى شاگىرت چىچىرلاپ ۋە گەپنى باشقا ياققا بۇرىدى، — بۇ بىلىقلار سېسىق پۇرىمايدۇ. مەن بۇ بىلىقلارنى ئىچ پۇشۇغۇمنى چىقىرىش ئۈچۈنلا تۇتقان ئىدىم. قاراڭ، بۇ جانىۋارلارنىڭمۇ دېگىزغا قاچقۇسى كېلىۋاتىدۇ!

شاگىرت قارماق دەستىسىنى مۇرىسىگە قويۇپ، قۇرۇق چىلەكنى كۆتەردى-دە، ئەتىگەن كەلگەن چىغدىكىدەكلا قۇرۇق قايتتى، ئۇ ئۆيىگە ئەمەس، بەلكى جاي-جايلاردىن كەلگەن پاراخوتلار كېلىپ توختايدىغان پورت تەرەپكە قاراپ ئىلدام كېتىپ باراتتى.

1983 — يىل 12 — ئاينىڭ 29 — كۈنى.

ئاچقۇچ

لۇشۈنمەن

كوچا ئوتتۇرىسىدىكى باغچا. ئۇ كۈمۈشتەك ئاي نۇرىدا باغچىغا يېتىپ كەلگەندە قىزغا قاراپ كېلىۋاتاتتى. قىز ئورۇندۇقىنىڭ بىر چېتىگە سۇرۇلدى-دە، ئۇنىڭغا ئورۇن بوشتىپ بەردى.

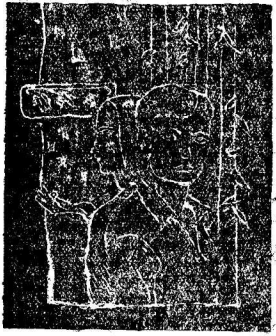

سىز كەلگىلى خېلى بولغان ئوخشىمامدۇ؟

— ئەيتاۋۇر كېچىكىپ قالمىدىمغۇ!

— ھى، ھى.

— ھى، ھى!

كەچىنىڭ سالقىن شامىلى خۇددى شوخ باللاردەك، دەم ئۇ ئىككىسىنىڭ ئالدىدىكى چىملىقتا ئېغىنىسا، دەم ساڭگىلىشىپ تۇرغان تال شاخلىرىغا ئېسىلىپ ئىلەڭگۈچ ئويناياتتى.

— مەڭ! — دېدى ئۇ پاقىراپ تۇرغان ئىككى تال ئاچقۇچنى قىزنىڭ ئالقىنىغا تاشلاپ.

— يارايسىز.

— يارىمسام بولامتى؟

قىز كۆلۈپ تاشلىدى.

ــ ھازىرچە ماختىمايلا تۇرۇڭ، بۇنى مەن ياسىمىدىم.

ــ ھە، كىم ياسىدى؟

ــ پۇل تۆلەپ دۇكاندا ياساتتىم.

كەچنىڭ شامىلى ھېرىپ قالدىمكىن، تال ـ چۈشىلاردىن خېلى كەتتى. تال ـ چۈشىلارنىڭ ئارىسىدىن كوچىنىڭ چېتىدىكى بۇيرۇقخانىنى، گاھ يېشىل، گاھ قىزىل يېنىۋاتقان چىراقلارنى كۆرۈشكە بولاتتى.

ــ ئۆزىڭىز ياسىيالمامسىز؟

ــ چېيىنگوڭنىڭ ئاچقۇچ ياسىغىنى ئويۇنىنىڭ ئورنىدىكى ئىشقۇ.

ــ ۋاقتىڭىز چىقىدىمۇ يە؟

ــ بىر تال تاماكا چەككەنچىلىكلا ۋاقتتا پۈتىدۇ.

ــ ھىم، پۇلۇم بار، دېمەكچىكەنسىز ـ دە.

ــ ئۇندىق گەپ ئەمەس، قۇشناچىمىنىڭ ئېشىنى ئوخشاتقان خۇرۇچى، دېگەن گەپ بار ئەمەسمۇ.

ــ كۆزۈڭىزنى يۇمۇپلىپ قارىسىغا سۆزلەۋېرىدىكەنسىز، سېخىتا نېمە كەم ئىدى؟

ــ بارلىغى بار، ئالتۇندەك پاقىراپ تۇرغان مىس دەمسىز، كۈمۈشتەك يالتىراپ تۇرغان ئالىيۇمىن دەمسىز، ھەممىسىلا تېپىلىدۇ. لېكىن، ھەممىسىلا ئۇمۇمنىڭ ـ دە!

نېرىدىكى بۇيرۇقخانىدا دەم قىزىل چىراق، دەم يېشىل چىراق يېنىپ تۇراتتى.....

ئۇ كۆلۈمسىرەپ شۇ ياقتىن كۆزىنى ئۈزمىگەن ئىدى، قىز بۇنىڭغا ھەيران بولۇپ تۇرۇپ قالدى.

ـــ قىزىل چىراق توختاشنىڭ بەلگىسى، يېشىل چىراق مېڭىشنىڭ بەلگىسى، ـــ دەپ پىچىرلىدى يېگىت جەمجىتلىقنى ئاخىرى بۇزۇپ.

ـــ پاھ، سىز قالتىس ئىنتىزامچانكەنسىزغۇ!

ـــ ھى، ھى.

ـــ ھى، ھى، ھى.....

1983 ـ يىل 11 ـ ئاينىڭ 30 ـ كۈنى.

ئۇسلۇپ شەكىللىنىشنىڭ مۇھىم ئاساسى يازغۇچىنىڭ مول تۇرمۇشى ۋە كىشىلىك تۇرمۇشقا بولغان ئالىجاناپ ئارزۇ ـ ئىستىگىدۇر. مول تۇرمۇش ئۇنى دەيدىغان گېپىنى دېگۈزۈپ، ئەسىرىنى تولۇقلىتىدۇ؛ ئالىجاناپ ئارزۇ ـ ئىستەك ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنىڭ كىشىلىك تۇرمۇشغا پايدىلىق بولۇشىغا يېتەكچىلىك قىلىدۇ.

ئۇسلۇپ ھەرقانداق ۋاقىتتا نوقۇل ھالدا شەكىلىنىۋېرىدىغان مەسىلە ئەمەس. ئۇ يازغۇچىنىڭ ئىدىيىسى، تۇرمۇش ئەمىلىيىتى بىلەن ئەبىدىلىمۇبەت بىر گەۋدە بولۇپ شەكىللىنىدۇ.

ـــ سۈن لى.

دوقمۇشتىكى يېڭى يايمىچى قىز

لىن فاجىن

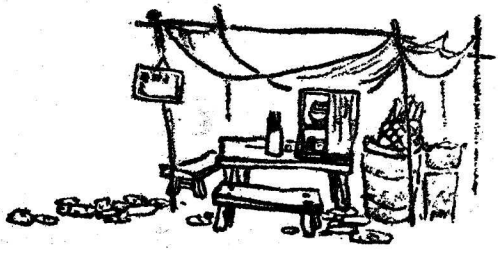

سەھەر، قېلىن تۇمان تارىسىدا، چەرچىن مال ساتىدىغان قول ھارۋامنى ئىتتىرىپ ئەتىگەندىلا كوچىغا چىقتىم. ئۆزۈم يەككە تىجارەتچى بولغاچقا، مال سېتىش ئۇچۇن كوچىغا دائىم چىقىپ تۇرسامۇ، لېكىن مەن بويىغا يېتىپ قالغان چوڭلا قىز بولغانلىغىم ئۇچۇن، خۇددى چەرچىن مال ساتىدىغان قول ھارۋامىدا ھەممە نەرسە بولغانىدەك، مىڭەمنىمۇ تۇرلۇك خىياللار چۇلغۇۋالاتتى ۋە ئويلاپ-ئويلاپ يەنە باشقا چىقىرالمايتتىم.

تازاتلىق كوچىسىنىڭ بۇرۇلىدىغان دوقمۇشىدىكى بىر پارچە بوش يەر بىز يەككە تىجارەتچىلەرنىڭ يايمىچىلىق قىلىشىمىز ئۇچۇن مەخسۇس تاجىرىتىپ بېرىلگەن ئىدى. بۇگۇن يېنىمدا گۇرۇچ سۇزمىسى ساتىدىغان بىر يايمىچى قىز پەيدا بولۇپ قالدى. قىزنىڭ يېشى مېنىڭدىن كىچىك ئىدى. ئۇنىڭ تاناردەك يۇزلىرى كىشىنى ئۆزىگە

جەلپ قىلاتتى، ئۇنىڭ قاپ ـ قارا بۇدرە چاچلىرى ئىشتا كىيىدىغان ئاق پوسمىسىنىڭ سىرتىغا چىقىۋېلىپ، ئۇنىڭ كېلىشكەن بەستىگە تېخىمۇ ھۆسن قوشاتتى.

ــ گۈرۈچ سۈزمىسى، ئىسسىق قۇيماق!

ژاقىرىغاندا ئۇنىڭ زىل ئاۋازى ھەم ئېنىق، ھەم نازۇك چىقاتتى.

ــ ياخشىمۇسىز ھەدە، تاتلىق گۈرۈچ سۈزمىسىدىن بىر چىنە ئىچمەمسىز؟ ــ دېدى ئۇ كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ. مەن ئىختىيارسىز بېرىپ ئۇنىڭ شىرەسى ئالدىدا ئولتۇردۇم.

ــ سىزمۇ يەككە تىجارەتچىمۇ؟ ــ دەپ سورىدىم ئۇنىڭدىن.

ــ ھەئە، بۇگۈنىدىن باشلاپ چىقتىم، ھەدە بۇنىدىن كېيىن كۆپرەك ياردەم قىلارسىز. ــ ئۇنىڭ يۈزلىرى لاپىيدە قىزارىدى ۋە يولدىن ئۆتكەنلەرگە قاراپ ژاقىرىدى، ــ تاتلىق گۈرۈچ سۈزمىسى، ئىسسىق قۇيماق!

چىنىمغا يەنە بىر خېرىدار كېلىپ ئولتۇرۇۋىدى، ئۇ دەرھال لىق بىر چىنە تاتلىق گۈرۈچ سۈزمىسى كەلتۈردى ۋە "كۆپرەك ئىچىڭ"، دېدى. بۇرۇلۇپ قارىسام بۇ كىشى رايونلۇق ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇش ئىشخانىسىنىڭ مودىرى سۇڭ جۇرۇنمىش ئىكەن. بۇ قىزنىڭ ئۇنىڭغا مەلۇمنۇ بەكرەك يېقىنچىلىق قىلىپ كەتكىنىنى ئەمدى چۈشەندىم. سۇڭ جۇرۇن قاچىسىدىكى سۈزمىنى قوشۇق بىلەن ئارىلاشتۇرغانىدىن كېيىن بىر قوشۇق ئوتلىدى ـ دە، "ياخشى! تەمى ياخشى بوپتۇ!" دېدى. قىزمۇ كۈلۈپ تۇرۇپ: "سىزگىلا يارىغان بولسا، ياخشى بولغىنى شۇ، بازىرىمىمۇ ئىنتىك بولغىدەك،" دېدى. سۇڭ جۇرۇن كۈلۈپ كەتتى ـ دە، بىر قاچا گۈرۈچ سۈزمىسىنى بىراقلا ئىچۈبتىپ، ئورنىدىن تۇرۇپ ماڭمىدى. سۇڭ جۇرۇننىڭ قىلىغىنى قاراڭلار!

ئادەتتە ئۇ ناھايىتى لىللا ئىش قىلىدىغانىدەك كۆرۈنگەن بىلەن، ئەسلىدە نەپسى ئاۋارىسى ئىكەن ئەمەسمۇ!

مەن "ھىم!" دىدىم-دە، دەرھال بېشىمنى باشقا ياققا بۇرىدىم.

— نىمە؟ گۇرۇچ سۇزمىسى تاتلىق ئەمەسمىكەن؟ — دەپ سوردى سۇك جۇرىن قەدىمىنى توختاتقاندىن كېيىن ئارقىغا بۇرۇلۇپ.

— ئاچچىققا تويدۇم، — دىدىم تەنە قىلىپ.

— ھەي قىز، قاق سەھەردە نىمىگە ئاچچىقلىنىسىز؟ مۇلايىم بولساڭ باي بولسەن، دىگەن گەپ بار ئەمەسمۇ، قارا‌ڭ سىزنى، قاپاقنى مۇشۇنداق ساڭگىلىتىپ يۇرسىڭىز مېلىڭىزغا خېرىدار چىقامدۇ؟

قارا‌ڭلار، بۇ كىشىنىڭ ھەقسىز تاماق يىگىنىنى ئاز دەپ، يەنە مېنى مەسخىرە قىلىۋاتقىنىنى! دەل شۇ چاغدا، ئۇنىڭ قىزىنى ناخشا-ئۇسۇل ئۆمىگىگە ئىمتىھان بەرگۈزۈش ئۈچۈن ئارقا ئىشكىتە ماڭغىنى ئېسىمگە كېلىپ، ئاچچىقىم تېخىمۇ تۇتتى-دە، شىرەگە بىرنى ئۇرۇپ ئورنۇمدىن تۇرۇپ كېتىپ دىدىم:

— ساختا ماركسىزم-لېنىنىزمىڭىزنى يىغۇشتۇرۇۋالسىڭىز بولامدىكىن ئەمدى، بەس!

— قىزچاق، گېپىڭىز بولسا ئولتۇرۇپ سۆزلەڭ، — دىدى سۇك جۇرىن قىلچىمۇ ئاچچىقلانماي. ئۇ كۈلۈپلا تۇراتتى. — يەككە تىجارەتچى بولغىنىڭلار بىلەن ياخشى ئىشلىسەڭلار يەنىلا شەرەپلىك ئەمەسمۇ؟ ئەگەر.....

— ئەگەر شەرەپلىك بولمىسا قانداق قىلماقچى ئىدىڭىز؟ يەكىكە تىجارەتچىلەر شەرەپلىك بولسا نىمىشقا يەنە قىزىڭىزنى ناخشا-ئۇسۇل ئۆمىگىگە ئىمتىھان بەرگۈزىسىز؟ — دىدىم مەن ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ.

ـــ هی، هـی، ـــ دەپ كۆلـدی سۆك جۇرـن سۆزۇمـگە جاۋاپ قايتۇرماي.

ـــ ھەدە، باشقىلارنىڭ قالايمقان سۆزىگە ئىشەنمەك... ـــ دـدی ھىلىقى ئانار يۇزلۇك قىز پوكاندەك ئېسىلىپ.

ـــ مەن نىمە قىپتىمەن؟ مودىرغا تەخسىچىلىك قىلغىنىم يوق!

ـــ سـز... ـــ دـدی يېنىمدـكى قىز قۇلاقلىرىغـچە قىزىرىپ. ئۇنىڭ ئاغزى گەپكە كەلمەي قالغان ئىدى.

دەل شۇ چاغـدا سۆك جۇرـن ئورنـدن تۇرۇپ ئانار يۇزلۇك قىزغا قاراپ قويدى ـ دە، ئارقىدىن يەلكەمگە قېقىپ تۇرۇپ:

ـــ ئەگەر مېنىڭ قىزىم يەككە تىجارەتچى بولىدىغان بولسا، مەن ئۇنىڭ شۇ ئىشنى ياخشى ئىشلىشىنى خالايمەن ھەم ياخشى ئىشلەپ كېتەلەيدىغانلىغىغا ئىشىنىمەن! ـــ دېدى. ئارقىدىن ئۇ قول يانغىنىنى چىقىرىپ ئاغزىنى سۇرتتى ـ دە، ماڭدى.

ـــ ھەي، تېخى پۇل تۆلىمىدىڭىز! ـــ دـدىم ئەتەي ۋاقىراپ. لېكىن ئۇ ھېچنەرسە ئاڭلىمىغاندەك كېتىۋەردى. مەن ئۇنى قوغلىشىپ ماڭماقچى بولۇپ تۇرغىنىمدا، قولۇمدىن بىرسى تارتىۋىدى، قارىسام ئانار يۇزلۇك قىز ئىكەن.

ـــ كىشىگە ياخشىچاق بولۇشنى قاملاشتۇرالايسىزكەن! ـــ دىدىم مەن ئۇنىڭ قولـنى قېقىۋەتكەنـدىن كېيىن ئالـغا ئىكـكى قەدەم چاماداپ.

ـــ ھەدە، بولدى قوغلاشماڭ. ئۇ،...ئۇ مېنىڭ دادام!

ـــ نىمە؟ ئۇ سىزنىڭ دادىڭىز؟ ـــ دـدىم ھەيران بولغىنىمدىن كۆزلىرىمنى چەكچەيتىپ، ـــ سىز ناخـشا ـ ئۇسۇل ئۆمـگىگە ئىمتىھان بېرىشكە تىزىملاتمىغانمىدىڭىز؟

ـــ ئۇنداق ئىش يوق، دادام قوشۇلمىغان، مانا قارا‌ڭ. ماۋۇ تىجارەت كېنىشكامنىمۇ دادام يارەملىشىپ ئېلىپ بەردى. مانا بۇ گۈرۈچ سۈزمىسىنىمۇ دادام ياسىغان!

مەن ئىزا تارتقىنىمدىن ھەسرەتلىك بىر تىنىدىمدە، چەرچىن مال ساتىدىغان قول ھارۋامنى ئالدىغا قايتىپ باردىم. مەن ناھايىتى ئوڭايسىز ھالدا قالغانلىغىمنى سەزمەكتە ئىدىم.

ـــ تاتلىق گۈرۈچ سۈزمىسى، ئىسسىق قۇيماق!

يېنىمدىكى قىز يەنە شۇ يېقىملىق ئاۋازدا ئونلۇك ۋاقىراشقا باشلىدى. بۇ ئاۋاز گۈرۈچ سۈزمىسىنىڭ مېزىلىك پۇرىغىغا قوشۇلۇپ، تاڭ شامىلىدا يىراق-يىراقلارغىچە يېگىرىماقتا ئىدى.

1983 ـ يىل 9 ـ ئاينىڭ 7 ـ كۈنى.

يېڭىچە قىلىپ يېزىش ئۇچۇن رىيالىستىك بولۇش كېرەك. ئۇزۇنىڭ بېشىدىن كەچۈرگەن نەرسىلەرنى يېزىش كېرەك، ئاممىنىڭ تۇرمۇشىغا ئۇزلۇكسىز چۇكۇپ، ئۇزۇنىڭ ئاڭلىغان-كۆرگەنلىرىنى كۆپەيتىپ بېرىش كېرەك.

ـــ سۈن لى.

نۇرلۇق يۇلتۇز

سەي شياۋجىن

ئادەمگە ئاتاق ياراشمايدۇ، چوشقىغا سىمىزلىك، دېگەن تەمسىل بار. لېكىن خۇ گۈي ئاتىغى چىقىشتىن قورقمايدۇ. ئۇ ئاتىغى چوڭمۇ ئەمەس، كىچىكمۇ ئەمەس بىر "ئەرباپ".

خۇ گۈينىڭ "نۇرسىز يۇلتۇز" دەيدىغان ئاتىغى بار ئىدى. ئۇ زاۋۇت بويىچە "يېڭىلىق يارىتىش" ماھىرى بولغاچقا، ئاز-تولا يېڭى ھۇنەر كۆرسىتىشنى ياخشى كۆرەتتى. لېكىن، كىشىلەر ئۇنىڭ ھەپنەرسىسىنى ياقتۇرمىغاچقا، مۇشۇنداق ئاتاقنى بېرىشكەن ئىدى.

بىرقانچە يىلىنىڭ ئالدىدا ئۇ تۇنجى بولۇپ كارناي پۇشقاق ئىشتان كىيدى ۋە ئۇزۇن چاچ قويدى. ئۇنىڭ بۇ قىلىغىنى پىشقەدەم ئۇستىلارنىڭ ياقتۇرمىغىنىنى دەمەي قويايلى، ياش قىزلارمۇ ئۇنىڭدىن ۋاپادىن قاچقانىدەك قاچاتتى. تانسا ئەۋجىگە چىققان چاغلاردا،

ئۇ "دېسكو"غا ئويناشنى قەيەردىن ئۆگىنىۋالغان ئىدىكىن، دايىم دىگۈدەك ياتاقتا تولغىنىپ ئويناپتتى. بىر كۈنى ئۇ بىرقانچە ئاغىنىلىرىنى چاقىرىپ "ئۆي تانىسى" ئويۇشتۇردى. قاراڭغۇ چۈشۈش بىلەنلا "كەپتەر"، "يۇڭجۇ"، "ياماخا"، "جالىڭ" ماركىلىق ۋەلىسىپىتلار ۋە موتسكىلىتلار قورانىڭ ئىچىگە توشۇپ كەتتى. ئەمدىلا بىر مۇزىكىغا ئويناپ بولغاندا ئاردىدىن بىر قىزچاق ئۇنىڭغا:

— سىزنىڭ ئويىنغىنىڭىز چەتئەلنىڭ 60 - يىللاردىكى بىرنىمە-سىكەن، بۇنداق ئويناش ھازىر ئاقىمايدىغان بولۇپ قالدى. مەن سىزگە ئۆگىتىپ قويايلى! — دېدى، ئۇنىڭ ئاچچىغى تازا كەلدى - دە، ئۆينىڭ ئىچىدە بىر دەمدىلا جىدەل - ماجىرا چىقىپ كەتتى. بۇ ئىشتىن كېيىن زاۋۇت ئۇنىڭغا چارە كۆردى. بۇنى ئاز دەپ، ئۇنىڭ يازغان تەكشۈرۈشى زاۋۇت دەرۋازىسىنىڭ يېنىغا چاپلاپ قويۇلدى.

مۇشۇ بىر پارچە تەكشۈرۈش بىلەن ئۇنىڭ داڭقى چىقىپ كېتىدىغىنىنى ھېچكىم ئويلىمىغان ئىدى. كىشىلەر، "بۇنىڭ ئاز - تولا سەۋىيىسى بار ئىكەن"، دەپ غولغۇلا قىلىشتى، قارىغاندا، ئۇ ھىلىقى بىرقانچە رومان ۋە ژورناللارنى بىكار ئوقۇمىغان بولسا كېرەك، پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ شۇجىسى لاۋجاڭ سېخ بويىچە ئېچىلىغان بىر يىغىندا ئۇنى، خاتالىغىنى تونۇش پوزىتسىيىسى ياخشى، تەكشۈرۈشنىمۇ ياخشى يازغان، دەپ ماختاپ كەتتى. بۇنداق بولۇشىنى ئۇ ئويلاپمۇ باقمىغان ئىدى. دەل شۇ چاغلاردا زاۋۇتتا ياشلار ئۇچۇن بىلىم ئاشۇرۇش كۇرسى ئېچىلدى، ئۇمۇ غەيرەتكە كېلىپ تىزىمغا ئالدۇردى.

ئۇ بىرىنچى كۇندىكى ماقالا يېزىش ئىمتىھانىدا بىرىنچىلىكنى ئالدى. كېيىن، جاڭ شۇجى يېشىل سىزىقلىق ماقالا قەغىزىدىن ئىككى دەپتەر

كۆتىرىپ، ئۇنىڭ ئۆيىگە ئىزدەپ كەلدى ۋە ئۇنى ئاز-تولا ماختىۋەتكەندىن كېيىن، ئۇنىڭغا سېخىتكى ئىدارە دەرىجىلىك ئەمگەك نەمۇنىسى لیۇ ئۇستىنى زىيارەت قىلىپ، گېزىتخانىغا ماقالا يېزىپ ئەۋەتىش ۋەزىپىسىنى تاپشۇردى. بۇ ئىشتىن ئۇ گويا باھار شامىلى يۈرىگىگە هوزۇر بېغىشلىغاندەك، راهەتلىنىپ كەتتى. ئىككىنچى كۈنى ئۇ ئالاهىدە بېرىپ ئىككى كوي نەچچە موغا "ئالتۇن يۇلتۇز" مارکىلىق بىر قەلەم سېتىۋالدى ۋە چۈشلۈك دەم ئېلىش ۋاقتىدا روهلۇق كەيپىياتتا سېخقا قاراپ ماڭدى. ئۇ ئەمگەك نەمۇنىچىسىنى تېپىپ كېلىش مەقسىدىنى چۈشەندۈرگەندە، قارشى تەرەپ ئۇنىڭغا ئالىيپ قاراپ بىر دەم تۇرۇپ كەتتى. ئۇنىڭ بۇنداق قارىشىدىن، "سەن بۇ ئىشقا لايىق ئەمەس" دەۋاتقانلىغى بىلىنىپ تۇراتتى. دىگەندەك، ئۇ بىرقانچە ئېغىز سۆز بىلەن خۇ گۈيىنى يولغا سالدى. ئۇ ئىشكىتىن چىقىۋاتقاندا، بەزىلەرنىڭ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن كۈلۈۋاتقانلىغىنى ئاڭلىدى-دە، يۈرىگى مۇجۇلغاندەك بولدى. بۇرۇن كىشىلەر ئۇنى ئالدىدىمۇ، ئارقىدىمۇ تىللايتتى، لېكىن ئۇ پىسەنت قىلماي يۇرۇۋېرەتتى. بۇگۈن ئۇ نېمە ئۈچۈندۇر ناھايىتى ئوڭايسىزلاندى..... يىگىرمە نەچچە ياشقا كىرگەن ئادەم تۇرۇپ، ئەجەبا يەنىلا باشقىلارنىڭ مەسخىرىسىگە قالدۇ؟ باشقىلارنىڭ ئالايغان كۆزلىرىنى كۆرۈش ئۈچۈن ياشامدۇ؟ ئۇ بۇنىڭ سەۋىبىنى چۈشىنەلمەيۋاتقاندەك بولدى، قەدىمىمۇ ئاستىلاپ قالدى. پۈتۈن ئەتراپ جىمجىت ئىدى. ئۇ نېمە قىلىشنى، قەيەرگە بېرىشنى بىلەلمەي قالدى. ئۇنىڭ پىكىر-خىيالى چېچىلىپ كەتكەن ئىدى.

— خۇ گۈي!

ئۇ بىرسىنىڭ تۆۋەن ئاۋازدا چاقىرغان ئاۋازىنى ئاڭلاپ ئارقىغا

بۇرۇلدى. لېكىن، ھەچكىم يوق ئىدى. ئۇ، "چۈش كۆرۈۋاتامدىم قانداق؟" دەپ ئويلاپ قالدى.

— يولداش خۇ گۈي!

ئۇ ئالدى تەرەپكە قارىۋىدى، ئوتتۇرا ياشلىق بىر كىشىنىڭ چىراق يورۇغىدا تۇرغانلىغىنى كۆردى.

— يىگىت، سىز چۈشتە مېنى زىيارەت قىلماقچى بولغاندا رەت قىلغان ئىدىم. بۇ قىلغىنىم توغرا بولماپتۇ. بايا، شۇجى مېنى تەنقىت قىلدى. مېنى كەچۈرۈڭ!

خۇ گۈي ھاياجانلانغانلىغىدىن لېۋ ئۇستىنىڭ قولىغا ئېسىلدى.

— ئېسىلمىسىڭىزمۇ قېچىپ كەتمەيمەن، — دىدى لېۋ ئۇستا ئۇنىڭ مۇرىسىگە قېقىپ. ئۇ يولنىڭ چېتىگە ئولتۇردى-دە، مەنىلىك قىلىپ دىدى:

— سىز نېمىشكە مېنىلا يازماقچى بولۇۋاتىسىز؟

— سىز ئەمگەك نەمۇنىچىسى تۇرسىڭىز! — دىدى خۇ گۈي ئۇنىڭ سورىغان سوئالىغا ھەيران بولۇپ.

— مېنىڭچە، سىز ئۆزىڭىزنى يازسىڭىز ياخشى ئەمەسمۇ؟

— مەن ئۆزۈمنى؟ — دىدى خۇ گۈي ئاغزىنى يوغان ئېچىپ ۋە قاتتىق كۈلۈپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — ئۆزۈمنىڭ نېمىسىنى يازمەن؟

ئۇ بۇ سوئالنى ئۆزىگىمۇ، باشقىلارغىمۇ قويۇۋاتقاندەك ئىدى.

— سىز مېنى مەسخىرە قىلىۋاتىسىز! — دىدى خۇ گۈي ئاچچىغلىنىپ.

— ياق، — دىدى لېۋ ئۇستام ئېغىر-بېسىقلىق بىلەن، — دۇنيادا ياشاۋاتقان ھەممىزنى يېزىش كېرەك، كىشىلەر ھەر كۈنى دېگۈدەك

ئۆز سۆز ـ ھەرکىتى ئارقىلىق ئۆزىنىڭ ئوبرازىنى يارىتىدۇ.....

جەمجىت كېچە. خۇ گۈي تۇغۇلغاندىن بېرى تۇنجى قېتىم ئۇخلىـ يالماي تاڭ ئاتقۇزدى. ئۇ ئەستايىدىل ۋە كەسكىن پوزىتسىيەدە تۇرۇپ ئويلايتتى. ئۆزىنىڭ ئۆتمۈشىدىكى بارلىق ئىشلارنى كۆز ئالدىدىن ئۆتكۈزۈپ ۋە تەكشۈرۈپ چىقىپ، ئۆزىنىڭ كېلىچىگى ئۈستىدە ئىزلەندى. ئۇ بۇرۇن زادىلا مۇنداق كەسكىن ۋە ئەستايىـ دىل پوزىتسىيەدە بولۇپ باقمىغان ئىدى..... تاڭ ئاتتى. ئۇ راسـ تىنلا ئۆزى ھەققىدە يېزىش قارارىغا كەلدى. ئۇ ئالدى بىلەن ساتـ راچخانىغا بېرىپ، ئۈزۈن چاچلىرىنى قىسقارتىۋەتكەنلىگىنى يازدى. شۇنىڭدىن كېيىن ھەر كۈنى ئىشتىن چۈشۈپلا كۆرسقا بېرىپ ئوقىدى ياكى ماقالىسىنى قايتا ـ قايتا ئۆزگەرتىپ يازدى.

سۈتتەك ئايدىڭ بىر ئاخشىمى خۇ گۈي لیۇ ئۇستام توغرىسىدا يازغان ماقالىسىنىڭ ئەڭ ئاخىرىنى پۈتتۈرۈپ بولۇپ، قورالغا چىقىپ يېنىك نەپەس ئالغاندىن كېيىن، كۆكتىكى نۇرلۇق يۇلتۇزلارغا نەزەر تاشلىدى. ئاسماندىكى يۇلتۇزلارنىڭ ھەممىسى بەس ـ بەس بىلەن نۇر چاچماقتا ئىدى. ئۇ، ئەگەر مەن بىر ئىشنى چىڭ تۇتۇپ، بىر باشقا ئېلىپ چىقسام، ئاشۇ نۇرلۇق يۇلتۇزلاردىن بىرەرسى ماڭا مەنسۇپ بولار ـ ھە، دەپ ئويلىدى.

1983 ـ يىل 9 ـ ئاينىڭ 21 ـ كۈنى.

نيۇ شۇجى

شىي مىڭجۇ

بىر يىلى بىز تۆمۈريول تېخنىكومنىڭ ئوقۇغوچىلىرى پىراكتىكا قىلىش ئۈچۈن تۆمۈريول ئوچاستىكىسىغا باردۇق. ئۇ چاغ قىش پەسلى بولغاچقا، تۈن بويى ئۈچقۇنلاپ قار ياقتان ئىدى. دەل-دەرەخلەر، كوچىلار ۋە ئۆيلەر ئاق قارغا چۈمكەنگەن بولۇپ، پۈتۈن شەھەر خۇددى كۈمۈش بىزەكلەرنى تاقىغان گۈزەل قىزغا ئوخشاپ قالغان ئىدى. مەن ئېچىدىن يانىدىغان پاراۋوز ماتىسىيۇرلىغىنى ئۇگەنگىنىمگە ئۇچۇن، ئاككومىلياتور گۈرۈپپىسىغا تەقسىم قىلىنىدىم. بۇ خىزمەتتە، ئۈچۈچانلىغى كۈچلۈك ئىلېكترولىز ئېرىتمىسىگە دايىم دىققەت يېقىنلىشىپ تۇرۇشقا توغرا كېلىدىغان بولغاچقا، ھاۋانى تەكشەپ تۇرۇش ئۈچۈن، بۆلۈم ئېچىگە مەخسۇس شامالدۇرغۇچ ئورنىتىلاتتى. بىز ئىشقا كىرىشكەن كۈنى ئالدى بىلەن شامالدۇر-غۇچنى ئايلاندۇرۇپ قويدۇق-دە، ئاندىن زاۋۇتتىن يېڭى چىقتان ئاككومىلياتورلارغا ئېلېكترولىز سۈيۈقلۇغى قۇيۇشقا تۇتۇش قىلدۇق.

ئۇستى-بېشىغا ئاپپاق قار قونغان، قاش-كىرپىكلىرى ۋە چاچ-ساقاللىرى ئاپپاق قىرو باغلاپ كەتكەن بىر كىشى ئۇستىدىكى قار ئۇچقۇنلىرىنىمۇ قېقىشقا ئۇلگۈرمەستىن، ئۇشتۇمتۇتلا كىرىپ كەلدى-دە، كارنىيىنى كېرىپ ۋاقىراپ كەتتى:

— نىمە قىلغىنىڭلار بۇ؟ قىشتىمۇ شامالدۇرغۇچ ئىشلىتەمدۇ؟

— نيۇشۇجى بۇ .....دەپ توختاپ قالدى تېخنىك ئەھۋالنى

چۈشەندۈرمەكچى بولۇپ. لېكىن ئۇنىڭ سۆزى بۆلۈپ تاشلاندى.

ــ شامالدۇرغۇچنى توختىتىپ ئاندىن گېپىڭىزنى قىلىڭ! ــ دېدى نيۇشۇجى بۈيرۇقچىلاردەك بۈيرۇق قىلىپ.

تېخنىك نېمە قىلىشنى بىلمەي، توختاتقۇچنىڭ ئالدىغا باردى ۋە نارازى ھالدا توختاتقۇچنىڭ قۇلغىنى بىر يېسۋېدى، شامالدۇرغۇچنىڭ غۇرۇلدىغان ئاۋازى ئاستا ــ ئاستا توختاپ قالدى.

نيۇشۇجى تېخنىكنىڭ ھەمراىغىدا ئىش بۆلۈمىنىڭ ئىچىنى كۆزدىن كەچۈرۈپ چىقتى. ھاۋا تەركىۋىگە ئارىلىشىپ كەتكەن كىسلاتا زەررىچىلىرىنىڭ رول ئوينىغانلىغىدىنمىكىن، نيۇشۇجى ئارقا ــ ئارقىدىن بىرنەچچىنى چۈشكۈرۈۋەتتى ــ دە، "قانداق گەپ بولغىنى! يەنە زۇكام بولۇپ قالدىمغۇ!" دەپ غودۇڭشىپ قويدى. بىز بىر چەتتە قاراپ تۇرغانلار كۈلۈپ تاشلىغىلى تاسلا قالدۇق.

ــ يەنىن ئېچىپ بىرقانچە ماددىلىق تۇزۇم بېكىتمەي بولمىدى. توك ئىقتىسات قىلىشقا ئەھمىيەت بەرمەسلىك قانداق بولغىنى؟ ــ دېدى نيۇشۇجى كەسكىن قىياپەتتە تېخنىكقا.

ئىشنىڭ قاملاشقىنىنى دېمەمسىز. مەن تېخنىكومنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن، دەل مۇشۇ ئاككومىلياتور گۇرۇپپىسىغا بۆلۈندۇم. بۇ ئورۇن خۇددى ھىلىقى چاغدا بىز پىراكتىكانتلارنى كۈتۈۋالغانغا ئوخشاش، يەنە بىر تۈركۈم پىراكتىكانتلارنى كۈتۈۋالدى. نيۇشۇجىنىڭ شامالدۇرغۇچنى توختىتىشى توغرىسىدا بۈيرۇق چۈشۈرگىنى مەندە چوڭقۇر تەسىر قالدۇرغاچقىمۇ، بۇ ئىشنى ئۆلارغا قىزىقارلىق پاراڭ قىلىپ سۆزلەپ بەردىم. ئوقۇغۇچىلار بۇنى ئاڭلاپ "قاھ ــ قاھ" لاپ كۈلۈپ كېتىشتى. پەقەت شۇ چاغدىكى ھىلىقى تېخنىكلا باش چايىقاپ بىرنېمە دېيىشكە تەمشىلىپ تۇراتتى، ئىشك ئېچىلدى.

كىمنىڭ گېپىنى قىلسا شۇ كېلىدۇ، دېگەن گەپ راس ئىكەن. نيۇشۇجى كىرىپ كەلدى، مەن، ھىكايەمنىڭ داۋامى ئەمدى چىقىدىغان بولدى، دەپ ئويلىدىم-دە، ئوقۇغۇچىلارغا كۆز ئىشارىسى قىلىپ قويدۇم.

بۇ ئىشلارنى نيۇشۇجى زادىلا سەزمىگەن ئىدى. ئۇ بۇرنىنى بىلىنەر-بىلىنمەس تارتىپ قويۇپ، توختاتىقۇچ تەرەپكە ماڭغان ئىدى، مەن چەكچىيىپ قاراپ قالدىم. ئۇ ئوڭ قولىنى سوزۇپ توختاتقۇچنى كۆچەپ بىر بېسىۋىدى، تۆت شامالدۇرغۇچ تەڭلا غۇرۇلداپ ئايلىنىشقا باشلىدى.

— يولداش تېخنىك، ئۆزىنىڭ ھاۋاسىنى تەڭشەپ تۇرۇشقا دىققەت قىلىڭ. ئەگەر كۆپچىلىكنىڭ سالامەتلىگىگە زىيان يېتىدىغان بولسا، سىز بىلەن ھىساپلىشىمەن!

خۇددى يۈمران مايسىلارغا سىم-سىم يامغۇر ياققاندەك، بۇ سۆز بىزگە تولىمۇ يېقىملىق ۋە سەمىمى تۇيۇلدى. بۇ كىشىدە بۇرۇنقىدەك قوپاللىق قالمىغان ئىدى.

ئۇ قولىغا بىر جۇپ رېزىنكە پەلەيىنى كىيىپ، ئارقىدىن سېلىشتۇرما ئېغىرلىق ئۆلچەش ئەسۋابىنى ئالدى-دە، چاخچاق ئارىلاش دېدى:

— تېخنىك، قارىغا، لايىقەتلىك شاگىرت بويتىمەنمۇ، يوق؟ — ئۇ سۆزلەۋېتىپ ئاككومىلياتورنىڭ سېلىشتۇرما ئېغىرلىغىنى ئۆلچەشكە كىرىشتى. ئۆلچەشنى تۈگەتكەندىن كېيىن تېخنىكنىڭ يېنىغا كېلىپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — «ئىچىدىن يانار پويىزلاردا دايىم بولىدىغان چاتاقلارنى ئوڭشاش توغرىسىدا» دېگەن كىتاۋىنى بېرىپ تۇرسىڭىز بويتىكەن، كۆرۈپ باقسام.

مەن نيۇشۇجىنىڭ بۇ سۆزىنى ئاڭلاپ چۆچىدىم ۋە قۇلۇغۇمغا

ئىشەنمەيلا قالدىم. بۇ كىتابنى مەن ئوتتۇرا تېخنىكومنى پۈتتۈرگەن تۇرۇپمۇ خېلى قېيندا چوشىنەتتىم!

ئۇ ئىنتايىن مەنىلىك قىلىپ ۋە ئۆزىگە ئىشەنگەن ھالدا دېدى:

ــ ئۆزلۇكىدىن بىلىم ئاشۇرۇپ ئالى تېخنىكومنى پۈتتۈردى، دېگەن دىپلوم ئېلىۋالمىسام، ماركسىنىڭ يېنىغا قايسى يۈزۈم بىلەن بارىمەن. ماڭا كۆپرەك ياردەم قىلىشكىنى ئۆتۈنىمەن.

مەن بۇ گەپنى ئاڭلاپ ھەيران قالدىم. نېۋشۇجى كەتكەندىن كېيىن ھەچكىم ئۇندىمىدى ـ دە، ئىشقا كىرىشىپ كېتىشتى. ساۋاقداشلاردىن بىرنەچچىسى ماڭا نارازى بولغاندەك قارىشىپ قويۇۋېدى، يۈزلىرىم قىزىرىپ كەتتى. لېكىن مەن يەنە، نېۋشۇجىنىڭ شامالدۇرغۇچىنى توختىتىشقا بۇيرۇق چۈشۈرگەنلىگى توغرىسىدىكى ھىلىقى ھېكايىنىڭ راستىنلا داۋامى بولغانلىغىغا خوشال بولدۇم.

شامالدۇرغۇچ خۇددى يېقىملىق ناخشا ئېيتىۋاتقاندەك غۇرۇلداپ ئايلانماقتا ئىدى.

1983 ـ يىل 11 ـ ئاينىڭ 16 ـ كۈنى.

(«تاللانغان ھېكايىلەر» ژورنىلىنىڭ
1984 ـ يىللىق 4 ـ سانىدىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: قادىر توختى.
تەرجىمە مۇھەررىرى: غۇلام غوپۇرى.

ئۇمۇ؟ مەن!

ۋاڭ باۋگۇي

نېمە-نېمە؟ ئۇ بىرىنچىلىككە باھالىنىپتىمۇ تېخى؟ مەن ئۆز قۇلـ-غىمغا ئىشەنگۈم كەلـمەيلا قالـدىم. ئۇنىڭ ئاۋازى قانداقـمۇ مېنىڭـ كىدەك جاراڭلىق بولسۇن؟ ماھارەت جەھەتتىن ئېغىز ئېچىش تېخىمۇ قىيىن. باشقىسىدىن ئېغىز ئاچـمايلا قوياييلى، ئاۋاز توغـرىلاشـنىمۇ مەندىن سوراپ تۇراتتى ئەمەسـمۇ! راست ئاۋۇ كۇنـدىكى سـناقتا ئۇ (بۇ رەسمنى كۆرگەن كىشنى ئۆزىنىڭ ئاتىسىنى ئەسلىتـدۇ)* دىگەن گەپنى (ئۆلۈڭ بۇ رەسمنى كۆرسە.....)دەپ ئېيتىپ سېلىپ، ئاڭلىغۇچىلارنىڭ كۈلكىسىگە قالغان ئىدى. (ئۆلۈڭ قانـداقمۇ رەسىم كۆرەلەيدۇ؟)

شۇنداقـتىمۇ مەن ئۇ چاغدا كۈلكەمـنى ئىچىمـگە يوشۇرۇۋالـغان ئىدىم. چۈنكى، يېقىندا پۈتۈن مەكـتەپ بويىچە ئۆتـكۈزۈلـدىـغان سۆز مۇسابىقىسىگە قاتنىشـدىغانـلار ئىچـىدە قىزلاردىن مەن بىلەن يەنە بىر ساۋاقدىشىمـلا ئىدۇق، بىز ئىككـىمىزنىڭ بىرىنـچى بولۇپ چىقىشىمىز ئېھتىمالغا ناھايىتى يېقىن ئىدى. ھەممىدىن مۇھىمى، بۇ قېتىمقى سۆز مۇسابىقىسىدە بىرىنچى بولالسا، ئىنىستىتۇتنىڭ ۋەكىلى

---

* بۇ يەردە گەپ خەنـزۇچىدىكى "使"(shi) خېتـىنىڭ ئوقۇلـۇشىدىـكى سەۋەبلىك تۇيۇقسىز "死"(si) ئوقۇلۇپ قېلىشىدىكى كېلىپ چىققان مەنا ئۆزگىرىشى ئۈستىدە بارىدۇ.

سۆپتىدە ئۆلكە بويىچە ئېچىلىدىغان (80 - يىللاردىكى ئالى مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ سۆز مۇسابىقىسى) گە قاتنىشاتتى. ئەگەر مېنىڭ ئىچىمنىڭ قوتۇرلىغى بىلىنىپ قالسا، هەممەيلەن مېنى "تازا بىر..." نىمىكەن دەپ ئويلاپ قالماسمۇ.

— لى لى! — دەپ چاقىرغان ئاۋاز ئاڭلىنىپ قالدى، قايىرىلىپ قارىسام، هىلىقى قىز ساۋاقدىشىم ئىكەن. مەندىن ئاۋاز توغرىلاتقۇزۇشنى ئويلاپ كەلگەنىدىمۇ يەنە؟ ئۇ يانچۇغىدىن سۆز تىزىمىنى ئېلىپ، ماڭا:

— ۋاڭ مۇئەللىم بىزنى "بىرلىك سەپ" تۇزۇپ چىقىپ، ماقالىنى ياخشىراق ئۆزگەرتىپ، هەقىقى يوسۇندا بىزنىڭ مەكتەپىنىڭ سەۋىيەسىگە ۋەكىللىك قىلغۇدەك قىلىپ سۆزلەشكە تىرىشىڭلار، دەيدۇ، — دىدى.

ئۇنىڭ ئاۋازى ئانچە يۇقۇرى بولمىسىمۇ، ماڭا قۇلىغىمنى يېرىۋەتكۈدەك بولۇپ ئاڭلاندى. سەن شۇ هالىڭغا بىزنىڭ مەكتەپكە ۋەكىللىك قىلالامسەن تېخى؟ هىم! بۇ قېتىم سېنىڭ مەكتەپتە بىرىنچىلىككە ئېرىشەلىگەنلىگىڭ، تېمىنى ياخشى تاللىيالىغانلىغىڭ ئۈچۈنلا ئىدىغۇ. ئېچىمدە ئانچە خوشال بولمىغان بولسامۇ، يەنىلا ئۇنىڭ سۆز تىزىمىنى قولۇمغا ئالدىم. بىر كۆز يۈگۈرتىپ چىققان ئىدىم، ۋاي - ۋوي نىمە دىگەن كارامەتلەر بۇ: تاۋۇشىنىڭ پەرقىنى ئايرىش ئۈچۈن، ئوڭاي ئارىلىشىپ كېتىدىغان هەرپلەرنىڭ ئۈستىگە ئايرىم - ئايرىم هالدا S، C، Z ياكى Sh، Ch، Zh قىلىپ بېزىۋاپتۇ.

مەن خۇددى چارلامچى ئەسكەر يەردىن مىنا ئىزدىگەندەك قۇر - مىسرالارنىڭ ئارىلىرىغىچە بىر - بىرلەپ سىنچىلاپ قاراپ چىقتىم. هوي مانا. "مىنا!" قارىمامدىغان، — "بىلىم" (知识)

دىگەن سۆزنىڭ (识) ئۈستىگە ئۇ S دىگەن بەلگىنى قويۇپتۇ، خوپ بولدى، ئاچقۇچلۇق پەيتتە ئۇ يەنە "پارتىلىسۇن". ئۇلكە بويىچە سۆز سۆزلەشتە، بىر ھەرپىنى خاتا تەلەپپۇز قىلىپ قويسا نومۇرنى تارتمىش تېخى. باشقا جەھەتلەردىن ھېچقانداق نۇقسان تاپالمىدىم. لېكىن نىملا بولمىسۇن، بىر يۈرۈش پىكىر توپلاپ قويۇشۇم لازىم، بولمىسا، ھەـھۇ دېيىشمىدى دەپ، مەندىن ئاغرىنىدۇ.

ـــ ئاخىرقى بىر جۈملىسىنى، ـــ دىدىم مەن ئۆزەمنى ناھايىتى ئەستايىدىل قىيابەتتە كۆرسىتىپ، ـــ سۆزنىڭ ئورامىدىن قارىغاندا، بايان جۈملىنى رېتورىك سوراق جۈملىگە ئۆزگەرتكەن ياخشىدەك قىلىدۇ، بۇنداق بولغاندا تېخىمۇ جانلىقراق بولاتتى.

ئۇ بېشىنى لىڭشتىپ قويدى، بۇنىڭدىن تامامەن مەنىڭ بۇ خام-خۇتىلا پىكرىمگە قوشۇلغانلىغى بىلىنىپ تۇراتتى.

ئىچىمدە شۇنداق بەك خوشال بولۇپ كەتتىم. مېنىڭ ئاغزى ئېچىلمىغان نى-نى چارىلىرىمنىڭ بارلىغىنى ئۇ نەدىن بىلسۇن. سۆز تىزىسىنى ئەگەر مەن سۆزلەيدىغان بولسام، ئۇنىڭغا شەپە-سىنى كۆرمەي تۇرۇپ، ئەھۋالىنى بىلگەنىدەك قىلىپ، ئۇنىڭ سىزغان رەسىمىنى تاماشىچىلارغا تازا بىر كۆرسىتۈبتىپ، ئاندىن سۆزلەيتتىم، پاھ، ئۇنداقتا ئۇنىڭ ئۇنۇمى چوقۇم ئەمانىڭ كۆزى ئاغرىغاندەك يىغىشتۇرۇۋالغۇسز بىر ئىش بولۇپ كېتەتتى-دە.

شۇ كۈنى كەچتە، بىرەيلەن ماڭا مەجلىسكە بارىدىغانلىغىنى خەۋەر قىلىپ قويدى. ئېھتىمال ئۇنىڭ سۆز تىزىسىنى مۇزاكىرە قىلارمىزمىكىن تاڭ. مەن خوشياقمىغان ھالدا ئېتىتىپاق كومىتېتىنىڭ ئىشخانىسىنىڭ ئالدىغا كەلدىم، ئىشىكنى چېكەي دەپ تۇرۇشۇمغا، ئىشخانىنىڭ ئىچىدىن گەپ قىلغان ئاۋاز ئاڭلاندى.

ـــ كالـلامـغا يـهـكـى بىر ئوي كەلـدى، ـــ بۇ ئۇنىڭ ئاۋازى ئىدى، ـــ ئەگەر بۇ رەسىمنى دېكراتسيە قىلساق، سۆز سۆزلەشنىڭ ئالدىدا ئاڭلىغۇچىلارغا ئۇنى ئالدى بىلەن كۆرسىتۈبتىپ، ئاندىن سۆزلىسەك، ئۇنىڭ ئۇنۇمى تېخىمۇ ياخشى بولىدۇ ـ دە.

ماختىغان سادالار ئاڭلاندى.

خىيالىمغا كىرىپمۇ باقمىغان ئىكەن، مېنىڭ ھىسلەمدىن ئۇ ھەممە ئىشنى ئۇقۇۋاپتۇ ئەمەسمۇ؟!

ـــ گەپنىڭ راستىنى ئېيتقانىدا، مېنىڭ سۆز قابىلىيىتىم لى لىغا يەتمەيدۇ. مەن ۋاڭ مۇئەللىمنىڭ ماقۇللىغىنى ئالدىم، مەكتۈمىزنىڭ شان ـ شەرىپى ئۈچۈن، ماقالىنىڭ تىزىسىنى لى لىغا بېرىدىغان بولدۇم، ئۇ بىزنىڭ مەكتەپ ۋەكىلى سۈپىتىدە، ئۆلكە بويىچە ئېچىلىدىغان سۆز مۇسابىقىسىگە قاتناشىدۇ.

ئىشخانىدىن ئالقىش ساداسى ۋە ھەممەيلەننىڭ ماقۇللىغانلىق ئاۋازى ئاڭلاندى.

مېنىڭ ئىشكىنى چەكمەكچى بولغان قولۇم گويا توك سوقۇۋەتكەندەكلا توختاپ قالدى. "مەنمۇ!" دەپ ۋاقىراپ سالغىلى تاس ـ تاماس قالدىم.

(1984 ـ يىل 4 ـ ئاينىڭ 19 ـ كۈنىدىكى
«جۇڭگو ياشلىرى» گېزىتىدىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: خۇدابەردى خېلىل.
تەرجىمە مۇھەررىرى: ياسىن ھاۋازى.

ماتىريال

شىن شا

خوشاللىغىم ئىچىمگە پاتماغان ھالدا كۆتۈپخانىدىن ياتىغىمغا قايتىپ كەلدىم.

بۈگۈن ھەقىقەتەنمۇ ئىشىم ئوڭدىن كەلدى دېيىشكە بولاتتى — سومكامدىكى خاتىرە دەپتىرىمگە ماڭا لازىم بولغان ئوقۇش پۈتتۈرۈش دىسىرتاتسىيىسى تىزىملىرىنى تولدۇرۇپ خاتىرىۋالغان ئىدىم — بۇ چۈشتىن كېيىنكى تولۇق يېرىم كۈنده ئىككىنچى قەۋەتتىكى گېزىت-ژورنال قىرائەتخانىسىدا ئولتۇرۇپ تاپقان ھوسۇلۇم ئىدى. شۇڭا كۆڭلۈم ياىراپ كەتكەن ئىدى.

ئوقۇش پۈتتۈرۈش دىسىرتاتسىيىسى يېزىش ئۈچۈن، ساۋاقداشلارنىڭ ھەننۇاسى پاي-پېتەك بولۇشۇپ كەتكەن ئىدى. مېنىڭ دىسىرتاتسىيە ياقلايدىغان تېمام ئامېرىكىلىق يازغۇچى ئېرنىست ھېمىڭۋاينى تەتقىق قىلىش ئىدى. ئىككىنچى سىنىپتىكى لياڭ ژېنداۋ دېگەن ساۋاقداش بىلەن ئىككىمىزنىڭ پىكرى مەسىلىھەتلىشۋالغانىدەكلا بىر يەردىن چىقىپ قالغان ئىكەن، مېنىڭ تەتقىق قىلىدىغىنىم يازغۇچىنىڭ ئىدىيىسى بولسا، ئۇنىڭ تەتقىق قىلىدىغىنى يازغۇچىنىڭ ئەسەرلىرى ئىكەن، خالاس. باشتا مەن ئۇنىڭمۇ ھېمىڭۋاينى تەتقىق قىلىدىغانلىغىدىن خەۋەر تاپقىنىمدا، نىملا بولسا بولسۇن، بىر "يولداش"نىڭ بولغانلىغىغا ھەقىقەتەنمۇ خېلى خوشال بولۇپ يۈرگەن ئىدىم. كېيىنرەك ئىنچىكە ئويلىنىپ باقسام، ئىشنىڭ مېنىڭ كۆتكىنىمە-

دەك ئوڭاي ئەمەسلىگىنى سېزىپ قالدىم. بىر يازغۇچىنى ئىككى ئادەم تەتقىق قىلىدىغان بولۇپ قاپتىمىز، يەنە كېلىپ تېخى بىر ئوقۇتقۇچى يېتەكچىلىك قىلىدىكەن، ئوقۇتقۇچى ئىككىمىزنىڭ دىسرتاتسىيەسىنى سىلىشتۇرۇپ باقسىلا، پەرقى مانا مەن دەپلا چىقىپ قالاتتى. مەن ئۆزەمنى يوشۇرۇن بىر ئېغىرلىق بېسىپ تۇرغاندەك ھېس قىلدىم، ئەھۋالدىن قارىغاندا بۇ تېخى تازا بىر رىقابەتتەك قىلىدۇ.

بايا ماتىريال ئاقتۇرۇۋاتقان چېغىمدا، 1958 - يىللىق بىر ژۇرنالدا ھېمىڭۇاينىڭ «خەير، قورال - ياراق» دېگەن ئەسىرى ئۇستىدە يېزىلغان بىر ماتىريالغا ئىختىيارسىزلا كۆزۈم چۈشۈپ قالغان ئىدى، ئاپتور ئەسەرنىڭ باش قەھرىمانى ھىنرى ئۇستىدە چوڭقۇر تەھلىل يۈرگۈزگەن بولۇپ، كۆزقارىشىمۇ ئۆزگىچە ئىكەن. لياڭ ۋېنداۋ ئەگەر بۇ ماقالىنى كۆرۈپ قالسا، چوقۇم ئىلھام ئالىدىغانلىغىنى بىلەتتىم. مەن ئېچىمدە بۇ ماقالىنى تاپماق ھەقىقەتەن قىيىن، لياڭ ۋېنداۋ تاپالمايدۇغۇ دەپ خىلى تەمەنا قىلىپ كەتكەن ئىدىم.

كەچلىك تاماق ۋاقتىدا، ئاشخانىدا لياڭ ۋېنداۋغا يولۇقۇپ قالدىم.

ــ ھەي، "شىر" توغرىلىق ماتىريال بارمۇ؟ ــ دەپ سوردى ئۇ مەندىن پىسەنتىگە ئىلمغان ھالدا. "شىر" دېگەن ھېمىڭۇاينىڭ لەقمى ئىدى.

سوراپ قويۇش دېگەن ئوڭايلا گەپ - تە! مەن كۈلۈپ تۇرۇپ:

ــ بىرقانچە پارچە كۆردۈم، ھېچقانچە قىممىتى يوق ماتىريالالار ئىكەن! ــ دەپلا قويدۇم.

— ئىككىنچى قەۋەتتىكى گېزىت-ژۇرنال قىرائەتخانىسىدىن ئىزدەپ باقتىڭمۇ، قانداق؟

— ياقا، ياق تېخى، — دەپلا جاۋاپ بەردىم مەن سەل هودۇققان هالدا.

— ئەگەر بىرەر ماتېرىيال تېپىپ قالغۇدەك بولساڭ، "مەخپى ئۇتۇپ" يۇرمىگىن جۇمۇ!

مەن كۇلۇپ قويۇپ، خاتىرجەم بول دېگەن قول ئىشارىسىنى قىلدىم. ئۇ بۇرۇلۇپلا كېتىپ قالدى.

كەچلىك دەرس تەكرارلاشتىن يېنىپ ياتاقتا كىرىشمىگىلا، لياڭ ۋېندۇمۇ ئارقامدىنلا كىرىپ كەلدى-دە:

— هى، هى، بۇگۈن سەن ئۇچۇن ئىشلىگەن بولدۇم «دۇنيا ئەدەبىياتى»نىڭ 1962-يىللىق تۆتىنچى سانىدا هېمىڭۇاينىڭ ئىسپانىيىسىڭ ئىچكى ئۇرۇشى مەزگىلىدىكى پائالىيەتلىرى ۋە ئىدىيىسى توغرىلىق يېزىلغان بىر ماقالىنى كۆرۈپ قالدىم، ساڭا ئاز-تولا پايدىسى تېگەر-مىكىن، — دېدى.

بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ، بۆكۈمنى ئاسمانغا ئاتقۇدەك خوشال بولۇپ كەتتىم. هېمىڭۇاينىڭ ئىسپانىيەدىكى پائالىيىتى توغرىسىدا "ماتېرىيال ئامبىرىم"دا هىچنىمە يوق ئىدى. "ئايىغىمنىڭ پاشنىسى تېشىلىپ كەتكىچە ئىزدىسەمۇ هېچ يەردىن تاپالمايمەنغۇ" دەپ ئويلاپ بېشىم قېتىپ تۇرغانىدا، بۇ ماتېرىيالنى ئۇ ماڭا تېپىپ قويۇپتۇ. كەچلىك تاماق ۋاقتىدا ئاشخانىدىكى هەلىقى ئىش بىردىنلا ئېسىمگە كېلىپ قېلىپ، پۈتۈن بەدەنلىرىمگە تېتىرەك ئولۇشۇپ كەتتى. مەن ئۇنىڭغا قارىغان پېتى، قېتىپلا قالدىم، بىر هازادىن كېيىنلا ئاران:

— رەخمەت، — دېگەن بىر ئېغىز گەپنى دېيەلىدىم.

ئۇ مېنىڭ مۇرەمگە قېقىپ قويۇپ چىقىپ كەتتى،پاشىنىسىغا ناھال قېقىلغان ئايغىنىڭ "تاق، تاق" قىلىغان ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە، يۈزلىرىمگە ئوت ئېلىپ كەتكەندەك ھىس قىلدىم ـ دە، ئالدىراپ ـ تېنەپ سومكامدىن خاتىرە دەپتىرىمنى ئېلىپ ئارقىسىدىن يۈگۈرۈپ چىقتىم...

(1984 ـ يىلى 4 ـ ئاينىڭ 5 ـ كۈنىدىكى
«جۇڭگو ياشلىرى» گېزىتىدىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: خۇدابەردى خېلىل،
تەرجىمە مۇھەررىرى: ياسىن ھاۋازى.

«ئىشچىلار گېزىتى»دە ئېلان قىلىنغان بىرقانچە كىچىك هىكايە توغرىسىدا

ساۋ مىك

«تاللانغان هىكايىلەر» ژورنىلىنىڭ تۆتىنچى سانىغا «ئىشچىلار گېزىتى» ئۈيغۇشتۇرغان «سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت بەرپا قىلغۇچىلار» دىگەن تېمىدا قوبۇل قىلىنغان بىر قىسىم ئەسەرلەر تاللاپ بېسىلدى. بۇ هىكايىلەرنى ئوقۇغان كىشى يېڭى تەسىراتلارغا ئىگە بولىدۇ. بۇ هىكايىلەرنىڭ ئاپتورلىرى زاۋۇت، كان، كارخانىلاردىكى ئىشچى-خىزمەتچىلەر بولۇپ، ئۇلار ۋەقەلەرنى توپ-توغرىلا قويۇپ، ئوچۇق-ئاشكارا يازغان بولغاچقا، كىشىنى بەك جەلپ قىلىدۇ. بۇ هىكايىلەردە قۇرۇق ۋە يۈزەكى مۇقاملارمۇ، تۇغمىمىسى بايانلارمۇ يوق. ئۇلار رىيال تۇرمۇشنى تۇزلا ئەكس ئەتتۈرگەن بولسىمۇ، گەپنى دەل جايىغا تەككۈزۈپ ئېيتقان. يەغپ ئېيتقاندا، بۇ ئەسەر-لەرنىڭ ئالاهىدىلىگى شۇكى، رىيال تۇرمۇش قىسقا، ئىخچام ۋە ئۈمتۇارلىق بىلەن تېز ئەكس ئەتتۈرۈلگەن. بۇ ئەسەرلەرنىڭ قىممەتلىك يېرى ئەنە شۇ يەردە.

بىز «قىزىغان شاخمات» دىگەن هىكايىنى ئوقۇپ بەك خوشال بولۇپ كەتتۇق. هىكايىدىكى زاۋۇت باشلىغىنىڭ ئادەتتىكى شەخس ئىكەنلىگى ئېنىق، لېكىن ئۇنىڭ كادىر تاللاش ئۇسۇلىدا ئۆزگىچىلىك بار. سىز، تاللايدىغان كادىرنى شاخمات ئويناپ بېقىپ

ئاندىن مۇقىملاشتۇرغانىنى ئاڭلاپ باقمىغان بولغىيدىڭىز؟ بۇ زاۋۇت باشلىغىنىڭ ئۆزگىچە ئىندۇۋىدۇئاللىغى ئەنە شۇ ئالاھىدىلىكىدە ئىپادىلەنگەن. كۆپچىلىكنىڭ رايىنى سىناش، تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىش نەتىجىسىدە دا خۇاڭ بىلەن شياۋلىنىڭ شەرتى بىر بىرىدىن قېلىشمايدىغانلىغى، ھەر ئىككىسىنىڭلا قۇيمىچىلىق سېخىنىڭ مودىرلىغىغا يارايدىغانلىغى ئەسەرنىڭ باش قەھرىمانلىرى ئۆتۈلگەن. زاۋۇت باشلىغىمۇ ھەر تەرەپتىن ئەھۋال ئىگەللەپ كۆرگەن. مۇشۇنداق ئاساسلارغا ئىگە بولغان تۇرۇپمۇ زاۋۇت باشلىغى خاتىرجەم بولالماي، شاخمات ئويناشتەك مۇشۇنداق ئىنچىكە تەرەپلەردىنمۇ بۇ ئىككىسىنىڭ خاراكتىرى ۋە ئىستىلىنى سىناپ كۆرگەن. دىگەندەك، زاۋۇت بويىچە ئۇدا ئۇچ قېتىم چىمپىيۇن بولغان دا خۇاڭ زاۋۇت باشلىغى بىلەن ئۇچ مەيدان شاخمات ئويناپ، ئۇچ مەيدانىنىڭ ھەممىسىدىلا تەڭ بولۇپ چىققان. زاۋۇت باشلىغى كۆڭلىگە سان پۈككەندىن كېيىن، قولىنى قوشلاپ تۇرۇپ: "ئۇدا ئۇچ قېتىم يول قويىدىڭىز ـ دە!" دىگەن.

شياۋلى ئۇنداق قىلمىغان. ئۇ قاتتىق ھۇجۇم قىلىپ ئىككى مەيداندا يېڭىۋالغان. ئۇچىنچى مەيداندا غەلبە قىلاي دەپ قالغاندا، ئىشكىتىن كىرگەندىكى قورۇنۇشلىرىنى قايرىپ قويۇپ، زاۋۇت باشلىغىنىڭ مۇرىسىگە قېقىپ تۇرۇپ: "بۇرادەر، جەڭنى ئون قەدەم ئىچىدە تۈگىتىمىز" دىگەن. لېكىن ئىش ئۇنىڭ ئارزۇسى بويىچە بولماي، ئىككىسى تەڭ بولۇپ چىققان. شياۋلى بۇنىڭغا رازى بولماي ۋە بولدى قىلىشقا كۆڭلى ئۇنىماي، يەنە بىر مەيدان ئويىنىمىسا كۆزىگە ئۆيقۇ كەلمەيدىغانلىغىنى ئېيتقان. لېكىن، زاۋۇت باشلىغى ئۇنىڭ ئارتۇقچىلىغى ۋە يېتەرسىزلىگىنى بەش قولدەك بىلىپ

بولغاچقا، "مەن ياخشى ئۇخلايدىغان بولدۇم" دىگەن. زاۋۇت باشلىغى بۇ ئىككىسىدىن قايسىسىنى تاللاش مەسىلىسىدە كۆڭلىدە بىر قارارغا كېلىپ بولغاچقا، كادىرلار بۆلۈمىنىڭ باشلىغىنى ئىزدەپ ماڭغان. ھىكايىمۇ مۇشۇ يەردە توختىغان بولۇپ، ئاپتور زاۋۇت باشلىغا ئېنىق پوزىتسىيە بىلدۈرگۈزمەي، پىشىمنى كىتاپخانىلارنىڭ مۇلاھىزىسىگە قويغان. مۇنداق يوشۇرۇن مەنادا يېزىش ئۇسۇلىنىڭ ئەھمىيىتى ناھايىتى چوڭقۇر بولۇپ، كىشىلەرنى مۇلاھىزىگە جەلپ قىلىدۇ. بۇ ئۇسۇلنىڭ ياخشى يېرىمۇ ئەنە شۇ يەردە. زاۋۇت باشلىغى دا خۇاڭنىڭ يۈز قارايىدىغانلىغىنى، شۇڭا ئۆزىنى ئەتەي مات قىلمىغانلىغىنى، ئۇنىڭ ياخشىچاق كىشى ئىكەنلىگىنى جەزملەشتۈرگەن. ئەگەر ئۇ رەھبىرى خىزمەت ئۆتەيدىغان بولسا، ياخشىچاقلىق قىلمايدۇ، دىگىلى بولامدۇ؟ (زاۋۇت باشلىغىنىڭ "ئۇدا ئۇچ قېتىم يول قويىدىكمز" دىگەن سۆزىدىكى "ئۇدا" دىگەن سۆزگە دىققەت قىلىڭ) شياۋلى ئۇنداق قىلمىغان. ئۇ شاخماتنىمۇ پىداكارلىق روھ بىلەن ئويناغان. ھەتتا ئۇ بىر يولىنى خاتا مېڭىپ قويسا، ئۇيقۇسى كەلمەيدىغانلىغىنى ئېيتقان. ئەگەر ئۇ رەھبەرلىك خىزمىتىنى ئىشلىسە، خۇددى شاخمات ئويناغاندەكىگە ئوخشاش، خىزمەتنى ئاخىرغىچە كەسكىن ئىشلىشى، يۈز-خاتىرە قىلماي، پىرىنسىپتا چىڭ تۇرۇشى، ئىشنىڭ ئەملىي ئۇنۇمگە ئەھمىيەت بېرىشى مۇمكىن. دەرۋەقە، ئۇ تەجرىبىسىزرەك بولۇپ، ئۆزىنىڭ زىرەكلىگىگە ئىشىنىپ يۇرگەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇ ئەملىيەت جەريانىدا چىنىقمامدۇ؟ ئىشنى ئىنچىكە ئىشلەيدىغان بۇ زاۋۇت باشلىغىنىڭ ياقتۇرىدىغىنى ئۇلارنىڭ شاخماتكە ئوستا ياكى ئوستا ئەمەسلىگى، سالاكەشلىگى بولماستىن، بەلكى چىداملىق، غەيرەتلىك ۋە چاققانلىق ئىستىلى. كارخانىلار ئىسلاھاتىدا

مۇشۇنداق تاغلاردىن بىرقانچىسى كۆپرەك بولسا نېمە دېگەن ياخشى ـ ھە! بۇ مىڭ خەتلىكلا ھېكايە بولسىمۇ، ئۇچ كىشىنىڭ خاراكتېرى ۋە ئالاھىدىلىگى قىسقىچە بايان قىلىنغان. بۇ تەرىپىنىمۇ ماختاشقا ئەرزىيدۇ.

«مۇڭە قاققاندا» ھېكايىسىمۇ كىشىنى خېلى تەسىرلەندۈرىدۇ. بۇ ھېكايىدە تەسۋىرلەنگەن پىشقەدەم ئىشچى دىڭ شەن مەجرۇھلانغان پىشقەدەم جەڭچى بولۇپ، مەلۇم بىر كېچىك زاۋۇتتا قاينىقسۇ قاينىتىشقا مەسئۇل بولغان ھەمدە ئىككى تۈپ چىلاننى ئاڭلىق ھالدا قانىتىق باشقۇرۇپ كەلگەن. ئۇ باشقىلارنى خاپا قىلىپ قويۇشقا رازى بولمانكى، كىشىلەرنىڭ بىر تال چىلاننىمۇ ئۆز مەيلىچە يېيىشىگە يول قويمىغان. شۇڭا، ھەر يىلى چىلان قاققاندا، ھەر بىر ئىشچى-خىزمەتچى يېڭى چىلانغا ئېغىز تەككەن. لېكىن بۇ پىشقەدەم ئىشچى ھارۋىقا چىققاندىن كېيىن، ئەھۋال ئۆزگەرگەن بولۇپ، مۇڭە پىشماس-تىنلا پاك ـ پاكىز يېيىلىپ تۇگىگەن. زاۋۇت باشلىغىمۇ بۇنىڭغا يول قويغان. يەقەت چىلان دەرىخىنىڭ ئەڭ ئۈچىدىلا قالغان چىلاننى كاماندىروپكىغا باردىغانلاردىن دىڭ شەن بوۋايغا ئەۋەتىپ بېرىشنى بۇيرۇق قىلغان. كاماندىروپكىغا بارغانلار قايتىپ كەلگەندە، بوۋايغا ئېلىپ بارغان چىلانلارنى قايتۇروپ ئەكەلگەن ۋە بوۋاينىڭ زاۋۇت باشلىغىغا "سىز زاۋۇت باشلىغى تۇرۇپ ئاشۇ بىرنەچچە نەپسەخورنى باشقۇرالمايسىزۇ، زاۋۇتنى قانداق باشقۇرىسىز؟" دېگەن دۇئايى سالىمنى يەتكۈزۈپ كەلگەن. بۇ كىچىك ئىشنى چوڭلاتقانلىق بولماستىن، بەلكى مەلۇم سالىمغى بار گەپ بولۇپ، زاۋۇت باشلىغىغمۇ تەسىر قىلغان. تەنقىدى پىكىرلەرگە قۇلاق سالىدىغان بۇ زاۋۇت باشلىغى دىڭ شەن بوۋاينىڭ تەنقىدى پىكرىنى كۆپچىلىككە

يەتكۈزگەن. شۇنىڭدىن كېيىن، چىلان ئوغۇرلاپ يىگۈچىلەرمۇ چىقمىغان.

ھېكايىدە دېگەن شەن بوۋايىنىڭ ئۆزىنىڭ قاتتىق ئىنتزامچان ھەربىلەرگە خاس ئىسىل ئىستىلى ئارقىلىق، مەدەنىيەتسىز نەپسىخورلارغا نەپسىنى يېغدۇرغانلىغى قىسقا ھەم ئاددى قىلىپ تەسۋىرلەنگەن. ئۇ ئۆزى كەتكەن بولسىمۇ، ئۇنىڭ ئابرويى ۋە تەسىرى يەنىلا ساقلىنىپ قالغانلىغى، زاۋۇت باشلىغىنىڭمۇ ئۇنىڭ ئىلھامى ۋە تەربىيىسى نەتىجىسىدە چىلانىنى باشقۇرۇپ كەتكەنلىگى تەسۋىرلەنگەن. ئەلۋەتتە بۇ يەردىكى مەسىلە چىلان مەسىلىسلا بولماستىن، بەلكى ئىستىل مەسىلىسى، قاتتىق باشقۇرۇش-باشقۇرماسلىق مەسىلىسى. دېگەن شەن بوۋايىنىڭ ئەۋەتىلگەن چىلانىنى قايتۇرۇۋەتكەنلىگى ھەمدە زاۋۇت باشلىغىنى تەنقىت قىلىپ گەپ ئېيتىپ بەرگەنلىگى تەسۋىرلىنىش ئارقىلىق، بۇ پىشقەدەم ئىشچىنىڭ خاراكتىرى تېخىمۇ گەۋدىلەندۈرۈلگەن.

ھېكايىدە ئۆزى گەرچە ساۋاتسىز بولسىمۇ ئىنقىلاپ يولىدا مەجرۇھلانغان ۋە ئىنقىلاۋىي ئىسىل ئەنئەنىنى ئىزچىل ساقلاپ كەلگەن پىشقەدەم ھەربىلەرنىڭ ئوبرازى يارىتىلغان.

«بېلىقچى بوۋاي» ھېكايىسىمۇ كىشىنى تەسىرلەندۈرىدىغان ئەسەر. بۇ ئەسەردە تەسۋىرلەنگەن بېلىقچى بوۋاي يالغۇز قالغان ۋە كېسەل ياتقان بىر ئىنقىلاۋى قۇربان ئائىلە تەۋەسىگە بېلىق تۇتۇپ ئاپىرىپ بەرمەكچى بولىدۇ. ئۇنىڭ يۈكسەك خىسلىتى بېلىق تۇتىدىغان قارماق چىگىلگەن ئىنچىكە نىلۇن يىپىقا باغلانغان بولۇپ، ئۇ ئىخلاس قىلغىنى ئۈچۈن بېلىقنىڭ چوڭىنى تۇتقان. پۈتۈن ئەزايىدىن سېسىق پۇراق چىقىپ تۇرىدىغان، مۇناسىۋەتكە تايىنىپ

ئارزۇسىغا يېتىشكە بېرىلىپ كەتكەن ۋە باشقىلارنىڭ ھەققىگە چاڭگال سالىدىغان ھىلىگەر ياشىنىڭ ئەخلاقى بىلەن بۇ بىلىقچى بوۋايىنىڭ ئەخلاقى ئوتتۇرىسىدا ئاسمان-زېمىن پەرق بار-دە! ئىجابى ۋە سەلبى جەھەتتىكى مۇنداق روشەن سېلىشتۇرما كىشىلەرنى ھوشيار بولۇشقا ئۈندەيدۇ، ئەلۋەتتە.

زاۋۇت كارخانىلاردىكى رەھبىرىي كادىرلارنىڭ پەن-مەدەنىيەت بىلىملىرىنى ئۆگىنىشى يېڭى ۋە زۆرۈر مەسىلە. ئىش كۆتۈپ تۇرغان ياشلارنىڭ يەككە تىجارەتكە تايىنىپ تىرىكچىلىك قىلىشىمۇ يېڭى شەيئى بولۇپ، 3-ئومۇمى يىغىندىن كېيىنكى ئىدىيىدە ئازات بولۇش-نىڭ خوشاللىنارلىق نەتىجىسى. «نيۇشۇجى»، «دوقمۇشتىكى يېڭى ياپىمچى قىز» دىگەن ھىكايىلەر بىزنى بۇ جەھەتتىكى تېمىلار بىلەن تەمىن ئەتتى. بۇ گەرچە ناھايىتى كىچىك تەرەپلەردىكى ئىشلار بېزىلغان ھىكايىلەر بولسىمۇ، لېكىن كىتاپخانىلارنىڭ ئالقىشىغا سازاۋەر بولۇشقا مۇناسىپ.

مېنىڭچە قانچىكى قىسقا ھىكايىنى يازماق شۇنچە قىيىن. ئەسەر قوبۇل قىلىشقا ئاۋاز قوشقان بۇ ئاپتورلارنىڭ ئىشىنىڭ قىيىن ئىكەنلە-گىنى بىلىپ تۇرۇپ يەنە تۇتۇش قىلغانلىغىنى ھەققەتەن ماختاشقا ئەرزىيدۇ ۋە تەشەببۇس قىلىشقا ئەرزىيدۇ. قىسقا ھىكايىلەرنى يېزىشنىڭ قىيىنلىغى شۇ يەردىكى، بۇنداق ھىكايىلەرنىڭ قۇرۇلمىسى-نىڭ زىچ، بايانلىرىنىڭ ئىخچام بولۇشى، پېرسۇناژلار ھەركىتىنى تەسۋىرلەشكە ئەھمىيەت بېرىلىشى، بولۇپمۇ پېرسۇناژلار خاراكتىرى-دىكى ئۆزگىرىشلەرنى گەۋدىلەندۈرۈپ تەسۋىرلەش، سۆيۈمەت سۆزلەرگە زورلىماسلىق تەلەپ قىلىنىدۇ. پىشقەدەم ئەجداتلاردىن لۇشۈن ۋە ماۋدۇن ئەپەندى قاتارلىقلارنىڭ بىزنى "قىسقا، تېخمۇ

قىسقا يېزىقلار" دەپ ئىلھاملاندۇرغانلىغىنىڭ مەنىسى ھەقىقەتەنمۇ چوڭقۇر. شۇنداقلا بۇ يېزىقچىلىقتا ئەڭ ياخشى چىنىقىش ھىساپلىنىدۇ. مەن ئوتتۇزىنچى يىللاردا «شەن باۋ» گېزىتىنىڭ «ئەركىن سۆھبەت» بېتىدە نۇرغۇن قىسقا ھىكايە ۋە تېز يازمىلارنى ئېلان قىلغان ئىدىم. بۇنىڭ كېيىن قىسقا تەسۋىرلەر ئارقىلىق مۇرەككەپ تېمىدىكى ئەسەرلەرنى يېزىپ مەشق قىلىشىمغا ياردىمى بولغان ئىدى. بەلكىم كەسپداشلىرىمنىڭمۇ مۇشۇنداق تەسىراتلىرى بارذۇر.

1984 ـ يىل 3 ـ ئايىنىڭ 15 ـ كۈنى.

(«تاللانغان ھىكايىلەر» ژورنىلىنىڭ
1984 ـ يىللىق 5 ـ سانىدىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: قادىر توختى.
تەرجىمە مۇھەررىرى: غۇلام غوپۇرى.

ئالىملار تەبىئەت قانۇنىيەتلىرى ئۈستىدە ئىزدەنگىنىگە ئوخشاش، سەنئەتكارمۇ ئىنسانلارنىڭ ئىجتىمائى تۇرمۇشىدىن ئادەملەرنىڭ پىسخولوگىيىسى، ئادەملەرنىڭ خاراكتېرىسكىسى، بولۇپمۇ سوتسىيالىزم دەۋرىدىكى ئامماننىڭ پىسخولوگىيىسى، خاراكتېرىسكىسى، ئۇلارنىڭ تىلى، ھىسسىياتى ئۈستىدە ئىزدىنىشى كېرەك. ئەستايىدىل ئىزدەنمەي تۇرۇپ، تازا جاپا چېكىپ كۆچ چىقارماي تۇرۇپ، ياخشى بەدىئى ئەسەر يېزىپ چىققىلى بولمايدۇ.

ـــ جۇ ياڭ.

قۇملۇق يېزىدىكى مۇئەللىمە

پلاتونوۋ

1

يىگىرمە ياشلىق ماريىە نارىشكىنىنا ئاستراخان ئۆلكىسىنىڭ قۇم-بوران ئۇچۇپ تۇرىدىغان چەت ياقىسىدىكى كىچىك بىر شەھەردە تۇغۇلغان بولۇپ، ئۇ قاۋۇل كەلگەن ياش يىگىتكە ئوخشاش ئۇستىخانلىق ۋە بەستلىك ئىدى.

ماريىە نىكئوروپنادىكى بۇ ئالاھىدىلىك بىر تەرەپتىن ئۇنىڭ ئاتا-ئانىسىنىڭ كۆپلەپ ئەجىر قىلغانلىغىدىن كەلگەن بولسا، يەنە بىر تەرەپتىن، ئۇرۇش ۋە ئىنقىلاپنىڭ ئۇنىڭغا تەسىر قىلمىغانلىغىدىن كەلگەن، دېيىشكە بولاتتى. قىزىل ئارمىيە بىلەن ئاقلار ئۇنىڭ بۇ چەت ۋە قاقاس يېزىسىغا ئايىاق باسمىغان ئىدى. ئۇنىڭ ئىدىيىسى سوتسىيالىزىم تۈزۈمى مۇستەھكەملەنگەن يىللاردا پىشىپ يېتىلگەن ئىدى.

ئۇنىڭ ئوقۇتقۇچىلىق قىلىدىغان دادىسى كىشىنىڭ يۈرىگىدە تەسىر قوزغايدىغان بۇرۇنقى ئىشلارنى قىزىغا زادىلا سۆزلەپ بەرمەيتتى، ئۇ ئۆز پەرزەنتىنىڭ بالىلىق دەۋرىنى قەدىرلەيتتى، ئۆسۈپ يېتىلۈاتقان قىزنىڭ مەسۇمە قەلبىدە ساقايماس جاراھەتلەرنى پەيدا قىلىپ قويۇشتىن ئەنسىرەيتتى.

ماريە كاسپىي دېڭىزىنىڭ بويىغا جايلاشقان رايونلاردىكى شامال چىقا-چىقمايلا ئۇنۇلداپ كۆچۈشكە باشلايدىغان قۇملۇقلارنى، پىرە-سىيىگە باردىغان ئۆزۈلمەس سودا كارۋانلىرىنى ۋە قۇم-بوراننىڭ يۈزىگە ئۇرۇلۇشى بىلەن ئاۋازلىرى پۈتۈپ، چىرايلىرى قارىداپ كەتكەن سودىگەرلەرنى كۆرگەن ئىدى. ئۇ ئۆيىدىكى چاغلاردا، دادىسى ساقلاپ كېلۈاتقان جۇغراپىيىگە ئائىت ھەر خىل كىتابلارنى تەشنالىق بىلەن ئوقۇغان ئىدى. قۇملۇق يېزىدا ئۆسكەن بۇ قىزغا جۇغراپىيە قىزىقارلىق داستان بولۇپ تۇيۇلاتتى.

ماريە ئون ئالتە ياشقا تولغان يىلى دادىسى ئۇنى ئاستىراخان ئوقۇتقۇچىلار بىلىم ئاشۇرۇش كۇرسىغا باشلاپ باردى. ئۇ يەردىكى-لەرنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ دادىسى بىلەن بۇرۇندىنلا تونۇش ئىدى. ئۇنىڭغا بەكمۇ ھۆرمەت قىلاتتى. شۇڭا ماريە نىكۇورۇپنا بىلىم ئاشۇرۇش كۇرسىنىڭ كۇرسانتلىرىدىن بولۇپ قالدى.

كىشىلىك ھاياتنا سۆز بىلەن تەرىپلەپ تۇگۈتۈش قىيىن بولغان تۆت يىل ۋاقىت ئۆتۈپ كەتتى. بۇ مەزگىلدە ياش قىزلارنىڭ كۆكرەكلىرى بەس-بەس بىلەن كۆتىرىلىپ چىقىپ، ئايالالارغا خاس مىجەز ۋە ئاك تەدرىجى پەيدا بولدى. تۇرمۇشقا بولغان قاراش پەيدىن-پەي شەكىللەندى ۋە كۆچەيدى. ئەجەپلىنەرلىگى شۇكى، بۇنداق ياشتىكى قىزلارنىڭ گاڭگىراش ۋە ئەنسىزچىلىك ئىچىدىكى دەرت-

ئەلەملەردىن قۇتۇلۇشىغا ھېچكىمنىڭ ياردەم قىلمايتتى، بۇ نازۇك گەۋدىلەرنى غەم-ئەندىشە بوراندەك سوقۇپ تۇرسىمۇ، بالاغەت خۇددى يەر تەۋرىگەندەكىدەك، لەرزىگە سالسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭغا ھېچكىمنىڭ يار-يولداش بولمايتتى. شۇنداقتىمۇ، ياشلىق باھارى ھامان بىر كۈنى ئۇلارغا ئۆزىنى قوغداش ئىقتىدارىنى ئاتا قىلماي قالمايتتى.

دەرۋەقە، ماريەمنۇ مۇھەببەتلىشىپ باققان، ئۇلۇپلا ھەممىدىن خالاس بولماقچىمۇ بولغان ئىدى. بۇنداق ئەھۋالدا كۆز ياشلار ئۆز-سۈزىتقان ھەر بىر جاننى سۇغۇراتتى.

لېكىن، بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆتمۈشكە ئايلىنىپ، ئوقۇشنىڭ تامام-لىنىپ قالدى. قىزلارنىڭ ھەممىسى چوڭ زالغا يىغىلدى. ئۆلكىلىك مائارىپ ئىدارىسىنىڭ باشلىغى يېتىپ كېلىپ، بۇ تېرىككەك قىزلارغا نۇتۇق سۆزلەپ: ئۇلارنىڭ كەلگۈسىدىكى خىزمىتىنىڭ سەۋرچانلىقنى تەلەپ قىلىدىغان، ئەھمىيىتى زور خىزمەت ئىكەنلىگىنى ئېيتتى. قىزلار بۇنى ئاڭلاپ كۈلۈشتى. لېكىن بۇ سۆزنىڭ مەنىسىنى ئۇلار دېگەن-دەك چۈشىنىپ كەتمىگەن ئىدى. ئادەم مۇشۇ ياشقا يەتكەندە ھاياتىي كۆچى ئۇرغۇپ تۇرسىمۇ، لېكىن ئەتراپىدىكى ھەممە نەرسىنى تولۇق چۈشىنىپ كېتەلمەيدۇ.

ماريە نىكوۋوروپنا چەت-ياقىغا جايلاشقان خوشتوۋ يېزىسىغا ئوقۇتقۇچىلىق قىلىشقا تەقسىم قىلىنىدى. بۇ جاي ئادەمزات ئايىق باسمايدىغان ئوتتۇرا ئاسىيا سەھراسى بىلەن چېگرىداش ئىدى.

2

ماريە نىكوۋوروپنا خوشتوۋ كەنتىگە كېتىۋېتىپ، ئادەم ئايىق

باسمغان قۇملۇقتىن ئۆتكەنده ئىچى پۇشۇشقا باشلىدى.

بۇ ئىيۇل ئېيىنىڭ مەلۇم بىر كۈندىكى چۈش ۋاقتى بولۇپ، پۈتۈن ئەتراپ جىمجىتلىققا چۆككەن ئىدى، ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا قاقاس چۆل-باياۋان سوزۇلۇپ ياتاتتى.

ئاسمان قەرىدىكى قۇياش چوغدەك قىزىق نۇرىنى چېچىۋاتاتتى، تونۇردەك قىزىپ كەتكەن قۇم بارخانلىرى يىراقتىن لاۋۇلداپ كۆيۈۋاتقان گۈلخانلاردەك بولۇپ كۆرۈنەتتى. قۇم بارخانلىرىنىڭ يۈزىدىكى قېتىپ كەتكەن شور قاتلاملىرىدىن ئاق نۇر چاقنايتتى. تۇيۇقسىز، قۇملۇقتىن كۆتىرىلگەن بوراندا پۈرۈلداپ ئۇچۇشقا باشلىغان قۇملار كۈن نۇرىنى توسۇالدى، ھۆۋلاۋاتقان بوران ناله قىلىۋاتقان قۇم ئېقىمىنى قوغلاپ بارماقتا ئىدى. بوران كۈچەيگەنسېرى قۇم بارخانلىرىنىڭ ئۈستىدىن كۆتىرىلىۋاتقان قۇم چاڭلىرى قويۇقلىشىپ باراتتى، قۇم-بوران دەستىدىن يەر-جاھان قاراڭغۇلاشماقتا ئىدى. بۇ گەرچە كۈندۈز بولسىمۇ، سۈزۈك ئاسماندىكى قۇياشنى كۆرگىلى بولمىغانلىقتىن، ئادەمگە گويا ئاي قاراڭغۇسى بولغاندەك بىلىنەتتى.

مانا بۇ ماريە نىكىۋوروپنا بىپايان قۇملۇقتا تۇنجى قېتىم كۆرگەن ھەقىقى بوران ئىدى.

بوران كەچقۇرۇن توختىدى. قۇملۇق ئۆز ئەكسىگە كەلگەن ئىدى، سانسىز قۇم بارخانلىرىنىڭ ئۈستىنى قۇم ئۈچقۇنلىرى قاپلىغان ئىدى، قۇرغاق ھەم چەكسىز كەتكەن بۇ قۇملۇق كىشىنى بىئارام قىلاتتى. بۇ قۇملۇقنىڭ نەرىسىدا يېڭىدىن ئۆزلەشتۇرۇلگەن بىر پارچە مۇنبەت يەر بولۇپ، ئۇ يەر ھۆل-يېغىن مىقدارى يېتەرلىك، ئاۋات ۋە گۈللەنگەن جاي ئىدى.

ناريشكىننا خوشتوۋ يېزىسىغا ئۇچىنچى كۈنى كەچقۇرۇندا يېتىپ

باردى.

ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا بىرقانچە ئون ئائىلىلىك جايلاشقان بىركەنت، تاملىرى تاشتىن قويۇرۇلغان يېزا مەكتىۋى ۋە چوڭقۇر قۇدۇقلار بېشىدا ئۆستۈرۈلگەن شالاڭ يۇلغۇنلار نامايان بولدى. ئۇنىڭ ئۆز يېزىسىدا قۇدۇق ئەڭ قىممەتلىك نەرسە بولۇپ، ئۇ، قۇملۇقتا ھايات مەنبەئى ھىساپلىناتتى. بىر قۇدۇقنى قېزىپ چىقىش ئۈچۈن نۇرغۇن ئەمگەك كۈچى ۋە ئەقىل-پاراسەت سەرپ قىلىشقا توغرا كېلەتتى.

خوشتوۋ كەنتى پۈتۈنلەي دىگۈدەك قۇم بىلەن قاپلانغان ئىدى. بۇران پامىر ئىگىزلىگىدىن ئۈچۈرۈپ كەلگەن ئاق ھەم ئۇششاق قۇملار كوچىغا خۇددى قار دۆۋىسىدەك دۆۋىلىنىپ كەتكەن ئىدى. ھەممە ئائىلىلەرنىڭ دەرىزە تەكچىلىرىگە قۇم يىغىلىپ قالغان بولۇپ، قورالارنىڭ ئىچىدىكى قۇم دۆۋىلىرى خۇددى ئىدرىلىقلارنى ئەسلەتەتتى. قۇمنىڭ دەستىدىن ئادەمنىڭ نەپەس ئېلىشىمۇ قىيىنغا توختايتتى. ھەممىلا يەردە كۆرەكلەر كۆزگە چېلىقاتتى، شامال ئۆچۈرۈپ كېلىپ دۆۋىلىۋەتكەن قۇملارنى دىخانلار ھەر كۈنى تازىلاپ تۇراتتى. مارىيە نىكىتوروۋنا بۇنداق ئېغىر ۋە ئارتۇقچە ئەمگەكنى (چۈنكى ئەمدىلا تازىلاپ قويغان يەر ھەش-پەش دىگۈچىلا يەنە قۇم ئاستىدا قالاتتى)، كاج تەلەيدىن كەلگەن بۇ كەمبەغەللىكنى ۋە يۇۋاشلىق بىلەن باش ئېگىپ ئۇمىتسىزلىنىشلەرنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆردى. ھېرىپ ھالدىن كەتكەن ۋە ئاچلىقىنىڭ دەستىدىن ئۈچەيلىرى قوۋۇرغىلىرىغا چاپلىشىپ قالغان دىخانلار كۆپ قېتىم قەتئىي نىيەتكە كېلىپ قارامايلىق بىلەن ئىشلەپمۇ باقتى. لېكىن قۇم كۈچلۈك كېلىپ، ئاخىرى ئۇلارنى باش ئەگدۈردى. شۇڭا ئۇلارنىڭ كەيپى ئۇچتى، ياكى ئىلاھنىڭ مەدەت بېرىشىگە

تەلمۇردى، ياكى بولمسا شمالدىكى نەمخوش جايلارغا كۆچۈپ كېتىش ئارزۇسىدا بولۇشتى.

ماريە نىكۇوروپنا مەكتەپنىڭ بىر ئېغىز ئۆيگە جايلىشىۋالدى. دەرۋازىۋەن بوۋاي تىكەندەك تەنها، غەمكىن ھەم كەمسۆز بولغاچقا، دىۋەڭدەك كۆرۈنەتتى. ماريەنىڭ بۇ يەرگە كەلگىنىگە ئۇ تولمۇ خوشال بولدى ۋە ئۇنى خۇددى يىراق يەردىن قايتىپ كەلگەن ئۆز قېرىندەك كۆتىۋېلىپ ئورۇنلاشتۇردى ۋە ياتقىنى سەرەمجانلاش-تۇرۇپ بەردى.

3

ماريە نىكۇوروپنا مەكتەپنى بىزەش ئۈچۈن رايوندىن بەزى زۆرۈر نەرسىلەرنى سېتىۋالدى. ئىككى ئايدىن كېيىن ئۇ دەرس باشلىدى.

بالىلار مەكتەپكە دىگەن ۋاقتىدا كەلمەيتتى، بەزىدە بەش-ئالتىلا بالا كېلەتتى، بەزىدە يىگىرمە بالىنىڭ ھەممىسى كېلەتتى.

ئۇ، بۇ سەھراغا كەلگەندىن كېيىنكى تۇنجى قېتىم يېتىپ كەلدى. لېكىن بۇ قېتىمنى ئۆتكۈزۈش يازغا ئوخشاشلا قىيىن ئىدى. قورقۇنچ-لۇق قار-شۇرغان ئۈششاق قۇم-شېغىللارنى كىشىلەرنىڭ يۈزلىرىگە ئۇرغىنچە ھۇۋلايتتى. دېخانلارنىڭ ئۆيلىرىنىڭ دەرىزىلىرىنى تاراق-لىتىپ قاقاتتى. بۇنداق چاغلاردا كىشىلەر ئامالسىزلىقتىن ئۇندىمەي ئولتۇرۇشاتتى، كەمبەغەل دېخانلار دەرت-ئەلەم ۋە ئۇمىتسىزلىك ئىچىدە قېلىشاتتى.

بالىلار ئاچ-يالىڭاچ بولغاچقا، مەكتەپكە بىرىپمۇ قويمايتتى. بۇ كەنتتىكىلەرنىڭ ئاشلىغى تۈگەي دەپ قالغان بولۇپ، بالىلارنىڭ

كۇندىن-كۈنگە ئورۇقلاپ كېتىۋاتقىنىنى ماريىە نىكىتوروۋىنا ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈۋاتاتتى! بۇ باللارنىڭ هازىر چۆچەكلەرنىمۇ ئاڭلىغۇسى كەلمەيتتى.

يېڭى يىلغا ئاز قالغاندا، بۇ يىگىرمە ئوقۇغۇچىدىن ئىككىسى ئۆلۈپ كەتتى، ئۇلار قۇملۇققا يېيىلغان قەۋرىستانلىققا كۆمۈلدى.

قەيسەر تەبىئەتنىڭ، ئۇمىتۋار ۋە باتۇر نارىشكىنىنامۇ بۇ پەيتتە ئامالسىز قېلىپ، بۇ يەردىن كۆڭلى سوۋۇشقا باشلىدى.

بۇ بىرقانچە ئۆزۈن كېچىلەر ۋە خۇددى يىل ئۆتكۈزمەكتەك بىلىنىۋاتقان بۇ بىرقانچە بىكار ئۆتكەن كۈنلەردە، ماريىە نىكىتوروۋنا ئۆزى يالغۇز ئولتۇرۇپ، ئۆلۈم ئالدىدا تۇرغان بۇ يېزىدا نېمە قىلىشى كېرەكلىگى توغرىسىدا باش قاتۇردى. لېكىن كېسەل بولۇپ ئاچ قېلىۋاتقان بۇ باللارنى مەكتەپكە كېلىپ دەرس ئاڭلاشقا چاقىرىش مۇمكىن ئەمەسلىگى تۇرغان گەپ ئىدى.

دىخانلار بۇ مەكتەپكە سوغ مۇئامىلە قىلاتتى. ئۇلارغا هازىرچە بۇنداق مەكتەپنىڭ زۆرۈرىيىتى يوق ئىدى. ئەگەر ئۇلارنىڭ قۇمنى تىزگىنلىشىگە ياردەم قىلالايدىغان بىرەرسى بولسا، ئۇ هالدا ئۇلار بۇ ئىشقا پائال ئاۋاز قوشۇشى مۇمكىن ئىدى. لېكىن مەكتەپ ئۇلارنىڭ بۇ دەرت-ئەلەملىرىنى كۆرۈپ تۇرۇپمۇ بىر چەتتە قول قوشتۇرۇپ قاراپ تۇرۇۋاتاتتى.

ماريىە نىكىتوروۋنا هازىر بۇ مەكتەپنىڭ ئاساسلىق دەرسى يۇرتداشلارغا قۇم ۋە بوراننا قارشى قانداق كۈرەش قىلىش، قۇملۇققا قانداق قىلىپ ئېكىنزارلىققا ئايلاندۇرۇشنى ئۆگىتىش ئىكەنلىگىنى هىس قىلدى.

شۇڭا ئۇ دىخانلارنى مەكتەپكە يىغىپ ئۇلارغا ئۆزىنىڭ پىلانىنى

سۆزلىدى. دىخانلار گەرچە ئۇنىڭغا ھازىرچە ئىشىنىپ كەتمىگەن بولسىمۇ، لېكىن ھەممىسى بۇ خىلى بولدىغان چارىسىكەن، دېيىشتى.

ماريە نىكۆۋوروپنا رايونلۇق خەلق مائارىپ ئىدارىسىغا ئۆزۈن بىر پارچە ئىلتىماس يېزىپ، دىخانلارغا ئىمزا قويدۇرۇۋالغاندىن كېيىن رايونغا ئېلىپ كەتتى.

رايوندىكىلەر ئۇنىڭغا ھىسداشلىق قىلغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ بەزى تەلەپلىرىگە ماقۇل بولمىدى، ئۇنىڭغا قۇمنى تىزگىنلەشتىن خەۋىرى بار كەسپىي ئوقۇتقۇچى بېرىشمىدى، پەقەتلا قۇم تىزگىنلەش توغرىسىدىكى بىرقانچە كىتابنىلا بېرىپ ئۇنىڭ دىخانلارغا سۆزلەپ بېرىشىنى، يەرلىك ئاگرانوملاردىن مەسلىھەت سورىشى توغرىسىدا تەكلىپ بەردى.

ماريە نىكۆوروپنا بۇنى ئاڭلاپ قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى.

ــ ئاگرانوم بىر يۈزئەللىك چاقىرىم نېرىدا ئولتۇرىدۇ، خوشتوۋ كەنتىگە زادىلا بېرىپ باقمىغان، ــ دىدى ئۇ.

رايوندىكىلەر ئۇنىڭغا كۈلۈپ قويدى ۋە گەپنىڭ تۈگىگەنلىگىنى، ئەمدى قايتىسىمۇ بولىدىغانلىغىنى بىلدۈرۈپ ئۇنىڭ قولىنى قىستى.

4

ئىككى يىل ئۆتۈپ كەتتى. دەسلەپكى يىلى يازنىڭ ئاخىرىدا ماريە نىكۆوروپنا نۇرغۇن كۆچ-قۇۋۋەتنىنى سەرىپ قىلىپ، يۈرتداشلارنى ھەر يىلى باھار ۋە كۆز پەسلىدە بىر ئايلىقتىن قۇم تىزگىنلەش مەجبۇرىيىتىنى ئۆتەش پائالىيىتىنى تەشكىللەشكە ئاران كۆندۈردى.

يەنە بىر يىل ئۆتكەندىن كېيىن، خوشتوۋ كەنتىنىڭ قىياپىتى ئۆزگەر-دى. تىكلىگەن يۇلغۇنلار باراقسانلاپ ئۆسۈپ، خۇددى ئىھاتە ئورمانلىغىدەك، ئېكىن يەر ۋە كۆكتاتلىقلارنى ئورىدى. پۈتۈن كەنتنى ئايلاندۇرۇپ تىكلىگەن بۇ يۇلغۇنلار قۇملۇقتىن كېلىدىغان بوراننى توسۇپ قالدى. بۇنىڭ بىلەن، جەمجىتىلىقتا چۆكەن بۇ كەنت جانلىنىشقا باشلىدى.

ماريە نىكۇوروۋىنا قۇم ۋە بوراننى ئۆزۈل-كېسىل تىزگىنلەش ئۇچۇن، مەكتەپ ئەتراپىدا قارىغاي كۆچەتلىگى بەرپا قىلماقچى بولدى.

ھازىر بۇ كەنتتە ئۇنىڭ نۇرغۇن دوستلىرى بار ئىدى، بولۇپمۇ نىكىتا كاپوكىن بىلەن ئىرموري كوبوزىۋ ئۇنىڭ يېقىن دوستلىرى ئىدى. ئۇلار يېراقنى كۆرەلەيدىغانلاردىن بولۇپ، قۇمنى تىزگىنلەشنىڭ ئىستىقبالىغا ئىشەنچى كامىل ئىدى.

ماريە نىكۇوروۋىنا قارىغاي ئىھاتە ئورمانلىغى ئارىسىغا تېرىلغان زىرائەتنىڭ مەھسۇلاتىنى بىر-ئىككى ھەسسە ئاشۇرغىلى بولىدىغانلىغىنى، چۇنكى، دەل-دەرەخنىڭ زور مىقداردىكى قار سۇلىرىنى ساقلاپ قېلىپ، زىرائەتنىڭ ئىسسىق شامالدا قۇرۇپ كېتىپ زىيانغا ئۇچرىشىنىڭ ئالدىنى ئالالايدىغانلىغىنى كىتاپتىن ئوقۇغان ئىدى. يۇلغۇن تىكىش ئارقىلىقمۇ ئوت-چۆپ مەھسۇلاتىنى ئاشۇرغىلى بولاتتى. قارىغاي ئۇنىڭغا قارىغاندا تېخىمۇ چىداملىق دەرەخ-تە.

خوشتوۋ كەنتىدە ئەزەلدىنلا يېقىلغۇ كەم ئىدى. كەنتتىكىلەرنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك قۇرۇتۇلغان سېپىق گەندە ۋە كالا تېزىگى قالايتى. ھازىر بۇ كەنتتىكىلەر يۇلغۇن قالايدىغان بولۇپ قالدى. بۇرۇن دېخانلارنىڭ ھېچقانداق قوشۇمچە كىرىمى بولمىغاچقا، قەھەتچىلىكنىڭ

دەردىنى تازا تارتىقان ئىدى. ئۇلار ھازىر يۇلغۇن تاللىرىدىن سېۋەت، قول چامدىنى، ھەتتا نەپىس ئىشلەنگەن ئۈستەل-ئورۇن-دۇقلار ۋە باشقا ئۆي جاھازلىرىنىمۇ توقۇشنى ئۆگىنىۋالدى. دەسلەپكى قىشتىلا كەنت بويىچە مۇشۇ ئىشتىن ئىككى مىڭ رۇبلى كىرىم قىلىندى.

خوشتوۋ كەنتىدىكى كۆچمەنلەر بايلىرىنىڭ ۋە خاتىرجەم تۇرمۇش كەچۈرۈشكە باشلىدى. قۇملۇقتا دەرەخزارلىق ۋە ياپ-يېشىلىق پەيدا بولغاچقا، بۇ قۇملۇق پېزىنىڭ مەنزىرىسى ئۆزگىرىپ، كىشىگە يېقىملىق تۈيۇلىدىغان بولۇپ قالدى.

ھازىر مەكتەپكە كىشىلەر سغىشمايلى قېلىشتى. بالىلارلا ئەمەس، چوڭلارمۇ مەكتەپكە كېلىپ ماريە نىكۇوروۋپنانىڭ قۇملۇقتا تۇرمۇش كەچۈرۈش توغرىسىدا سۆزلىگەن بىلىملىرىنى ئاڭلاپ تۇرىدىغان بولۇشتى.

ماريە نىكۇوروۋپنا شۇنچە بېرىلىپ ئىشلىگەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇ يەنىلا سەمرىپ قالدى. قارىغاندا ئۇ تۇرمۇشقا چىقىدىغان ياشقا كېلىپ قالغانىدەك تۇراتتى.

5

ماريە نىكۇوروۋپنا خوشتوۋ كەنتىگە كەلگەندىن كېيىنكى ئۈچىنچى يىل ئىدى. شۇ يىلى سەكسەنىنچى ئايدا ئوت-چۆپلەر قورۇپ سارغىيىپ كەتكەن بولۇپ، پەقەت قارىغايلار بىلەن يولغۇنلارلا ياپ-يېشىل تۇراتتى. دەل شۇ چاغدا بىر ئاپەت يۈز بەردى.

بۇ يىل كۆچمەن چارۋىچىلارنىڭ مال پادىلىرىنى ھەيدەپ، مۇشۇ كەنت ئەتراپىدىكى جايلارغا كېلىدىغانلىقى كەنتتىكى قېرىلارغا

مەلۇم ئىدى. چۈنكى ئۇلار بۇ قۇملۇقتىكى يايلاقلارغا نۆۋەت بىلەن كۆچۈپ چارۋا باققاچقا، ھەر ئون بەش يىلدا بۇ يەرگە بىر قېتىم كېلەتتى. خوشتوۋ كەنتىدىكى ئوتلاقلارنىڭ بىكار تۇرغىنىغىمۇ ئون بەش يىل بولغان بولۇپ، بۇ كۆچمەن چارۋىچىلار باشقا يايلاقلارنى بىر-بىرلەپ ئايلىنىپ بولغاچقا بۇ يەرگە قايتا كېلىپ يايلاقلاردا يىغىلىپ قالغان ھەممە نەرسىنى مالللىرىغا يىگۈزۈشمەكچى ئىدى.

كۆچمەن چارۋىچىلار بۇ يىل نىمە ئۈچۈندۇر كېچىكىپرەك كەلدى. ئۇلار ئادەتتە ئەتىيازدا كېلەتتى، ئۇ چاغدا ئاز-تولا يېشىل ئوت-چۆپلەر بولغاچقا، مال-چارۋىلارنىڭ يېيىشىگە يېتەتتى.

— ئىشقىلىپ ئۇلار كەلدىمۇ، بالا-قازا دېگەن شۇ، — دېيىشتى قېرىلار.

مارىيە نىكىتوروۋىچنىڭ بۇ ئىشىنىڭ نىمە ئىكەنلىگى تازا ئېنىق بولمىغاچقا، كۆتۈپ تۇرۇشقا توغرا كەلدى. ئوت-چۆپلەر قۇرۇپ كەتكەن، قۇشلار ئۇچۇپ كەتكەن، تاشپاقىلار ئۇگىسلىرىغا كىرىپ كېتىشكەن، ئۇششاق جان-جانىۋارلارمۇ شىمالدىكى كۆل-دەريالار بار جايلارغا كېتىشكەن ئىدى. 8-ئاينىڭ 25-كۈنى قۇدۇق قازىدىغان بىر كىشى يۈگۈنلۈقتىن كەنتكە يۈگۈرگەنچە كېلىپ ئۈيمۇ-ئۈي يۈرۈپ:

— كۆچمەن چارۋىچىلار كەلدى!... — دەپ دەرىزىلەرگە ئۇرۇپ ۋاقىراشقا باشلىدى.

بۇ چاغدا تېپ-تېچ يايلاقتىكى ئۇيۇق سىزىغدا قۇم-چاڭ كۆتىرىلگەن بولۇپ، كۆچمەن چارۋىچىلارنىڭ مىڭلىغان-ئونمىڭلىغان ئاتلىرى يوپۇرۇلۇپ كەلمەكتە ئىدى، ئۇلارنىڭ مال-چارۋىچىلىرى ئوتلاقلارنى دەسسەپ چەيلىمەكتە ئىدى.

ئۇچ سوتكىدىن كېيىن ھەچنىمە قالمىدى. قارىغاي ئورمانلىغى، يۇلغۇنلۇقلارنى كۆچمەن چارۋىچىلارنىڭ مال-چارۋا، ئات-ئۇلاقلىرى غاجىلاپ نابۇت قىلۋەتتى. كۆچمەن چارۋىچىلار كېچىدە مالىلىرىنى قۇدۇق بېشىغا ھەيدەپ كېلىپ، توختىماي سۇ تارتىپ قۇدوق سۈيىنمۇ قۇروتۋەتتى.

كەنتنىڭ ئىچى جىمجىتلىقتا چۆككەن بولۇپ، بۇ كۆچمەنلەر بىر بىرىگە ئېسىلىشىپ سۆكۈت قىلىشماقتا ئىدى.

ماريە نىكۇوروپنا تازا تىت-تىت بولدى، بۇ ئۇنىڭ ئۆمرىدە تۇنجى قېتىم كىشىنى ھەقىقى ئازاپلايدىغان ئىشقا دۇچ كېلىشى ئىدى. ئۇ ياشلارغا خاس غەزەپ بىلەن كۆچمەن چارۋىچىلارنىڭ باشلىغىنى ئىزدەپ ماڭدى.

كۆچمەن چارۋىچىلارنىڭ باشلىغى ئۇنىڭ سۆزىنى ئۇندىمەي ئولتۇرۇپ ھۆرمەت بىلەن ئاڭلىغاندىن كېيىن، كۇلۇپ قويدى-دە، دىدى:

ــ خېنىم، راستىنلا ئامال يوق، ئوت-چۆپ بەك ئاز، ئادەم بىلەن ھايۋان ناھايىتى كۆپ. ئەگەر خوشتوۋ كەنتىدىكىلەرنىڭ ئادىمى بىزنىڭ ئادىمىمىزدىن كۆپ بولىدىغان بولسا، ئۇلار بىزنى چۆل-جەزىرىگە قوغلىۋېتىپ، ئۇلەر ھالەتكە چۈشۈرۈپ قويغان بولاتتى. بۇ خۇددى بىزنىڭ ھازىرقى ھالىتىمىزگە ئوخشاش بولۇپ، ئەقلىغە سىغاتتى. بىز يامان ئادەملەر ئەمەس. سىلەرمۇ قەبىھ كىشىلەر ئەمەس، گەپ ئوت-چۆپنىڭ بەكمۇ ئازلىغىدا بولۇۋاتىدۇ. ئىشقىلىپ، بەزىلەر ھامان باشقا بەزىلەرنى تىللايدۇ. ئادەم ئۆلىدىغان ئىش ھامان بولىدۇ.

ــ مەيلى قانداقلا بولمىسۇن، سىلەر مۇشتۇمزورلۇق قىلىۋاتىسىز

لەر! ــ دىدى نارىشكىننا ۋاقىراپ، ــ بىز ئۇچ يىل جاپا چەكتۇق، لېكىن سىلەر تىككەن دەرەخلىرىمىزنى ئۇچ سوتكىدىلا نابۇت قىلىپ تۇگىتىۋەتتىڭلار... مەن سوۋېت ھۆكۈمىتىگە ئۇستۇڭلىدىن شىكايەت قىلىمەن، سىلەر سوراققا تارتىلىسلەر...

ــ خېنىم، بۇ بىزنىڭ يايلىغىمىز! رۇسلار بۇ يەرگە نېمىشقا كېلىۋالدۇ؟! مال ـ چارۋىمىزنىڭ قوسىغى ئاچقانىدا ئۆز يۇرتىمىزنىڭ ئوت ـ چۆپىدىن ئازراق يېگۈزۈپ قويغىنىمىز گۇنا ئەمەس.

ماريە نىكىتوروۋىنا بۇ باشلىقنىڭ كۆڭلىدە باشقا غەرەزى بارلىغىنى ئېچىدە ئويلاپ قويىدى. شۇ كۈنى كەچتە ئۇ رايونىغا بېرىپ ئىشنىڭ جەريانىنى تەپسىلى دوكلات قىلىدى.

رايونلۇق خەلق مائارىپ ئىدارىسىنىڭ باشلىغى ئۇنىڭ شكايىتىنى ئاڭلاپ بولغاندىن كېيىن:

ــ سۆزۈمگە قۇلاق سېلىڭ، ماريە نىكىتوروۋىنا، خوشتوۇ كەنتىدىكىلەر ھازىر سىز بولىسىڭىزمۇ تاقابىل تۇرالايدۇ، ــ دىدى.

ــ بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟! ــ دىدى ماريە نىكىتوروۋىنا ھاڭ ـ تاڭ بولۇپ. ئۇ كۆچمەن چارۋىچىلارنىڭ ھىلىقى ئەقىلسىز باشلىغىنى ئىختىيارسىز ئەسكە ئالدى، كۆچمەن چارۋىچىلارنىڭ بۇ باشلىغى كۆز ئالدىدا تۇرغان بۇ باشلىقنى ئەلۋەتتە تەڭ كېلەلمەيتتى.

ــ مۇنداق ئىش، ــ دىدى ئىدارە باشلىغى، ــ خوشتوۇ كەنتىدىكىلەر قوم ۋە بورانىغا قارشى كۈرەش قىلىشنى ئۇگىنىۋالدى، كۆچمەن چارۋىچىلار كەتكەندىن كېيىن ئۇلار يۇلغۇنلارنى قايتىدىن تىكىدۇ. سىز ساپوتاغا بېرىشقا قوشۇلامسىز؟

ــ ساپوتا دېگەن قەيەر ئۇ؟ ــ دەپ سورىدى ماريە نىكىتوروۋىنا.

ــ ساپوتا دېگەن بىر كەنت، ــ دەپ جاۋاپ بەردى ئىدارە

باشلىغى،ـــلېكىن ئۇ يەردە رۇسلار ئولتۇراقلاشقان ئەمەس، مۇقىم ئولتۇراقلاشقان كۆچمەن چارۋىچىلار بار. ھازىر مۇقىم ئولتۇراقلاشقان كۆچمەن چارۋىچىلار يىلدىن-يىلغا كۆپەيمەكتە. ساپوتا كەنتىمۇ قۇم ۋە بوراننىڭ زىيىنىغا ئۇچرىدى، لېكىن ئانچە ئېغىر ئەمەس، بىزنىڭ ئەندىشە قىلىۋاتقىنىمىز، قۇم بوشىغاندىن كېيىن ساپوتا تەرەپكە كۆچىشى مۇمكىن. شۇنداق بوپقالسا ئۇ كەنتتىكىلەر ھايات كەچۈرۈشكە ئامالسىز قالىدۇ-دە، قايتىدىن كۆچمەن چارۋىچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىشى مۇمكىن...

ـــ بۇنىڭ مەن بىلەن نېمە مۇناسىۋىتى بار؟ ـــ دەپ سورىدى نارىشكىننا، ـــ مېنىڭ قولۇمدىن ئۇلارغا نېمە يارىدىم كېلىدۇ؟ ئەجەبا سىز مېنى بېرىپ ئاشۇ كۆچمەن چارۋىچىلارنى كۆندۈرگىن، دەمسىز؟

ـــ سۆزۈمگە قۇلاق سېلىڭ، ماريە نىكىتوروۋنا، ـــ دېدى ئىدارە باشلىغى ئورنىدىن تۇرۇپ. ـــ ئەگەر سىز ساپوتاغا بېرىپ، ئۇ يەردە مۇقىم ئولتۇراقلاشقان كۆچمەن چارۋىچىلارغا قۇمنى تىزگىنلەش بىلىملىرىنى سۆزلەپ بەرسىڭىز، ئۇ ھالدا ساپوتا قالغان كۆچمەن چارۋىچىلارنى ئۆزىگە جەلپ قىلىدۇ-دە، ئۇ يەردە مۇقىم ئولتۇراقلىشىپ قالغانلارمۇ ھەر تەرەپكە پىتراپ كەتمەيدۇ. مېنىڭ سۆزۈمنى ئەمدىغۇ چۈشەنگەنسىز، ماريە نىكىتوروۋنا؟... مۇشۇنداق بولغاندا كۆچمەن رۇسلارنىڭ ئۆستۈرگەن دەل-دەرەخ ۋە زىرائەتلىرى ئازراق زىيانغا ئۇچرايدۇ... بۇندىن باشقا، ساپوتاغا بارىدىغان موۋاپىق ئادەم تاپالمايمىز، چۈنكى ئۇ يەر چەت-ياقا ھەم يىراق بولغاچقا، ھېچكىم بېرىشنى خالىمايدىكەن. سىز بۇ ھەقتە قانداق ئويلاۋاتىسىز، ماريە نىكىتوروۋنا؟

ماريه نىكۆوروپنا خيالغا چۆككەن ئىدى:

ئەجەبا، بۇ ياشلىق باھارىمنى قەيسە كۆچىمەن چارۋىچىلارنىڭ سەھراسغا دەپسن قىلىۋېتىمەنمۇ؟ ئەجەبا، مۇشۇ يۇلغۇنلۇق ئۆچىدە ئۆلۈپ، قۇملۇقتىكى يېرىمجان كۆچەتلەرنى ئۆزەمنىڭ تۆھپىسى ۋە ھاياتىمدىكى ئەڭ ئالى شان-شەرەپ دەپ قارايمەنمۇ؟...

ئۇنىڭ يولدىشى ۋە ھەمرالىرى قايانتا؟...

ئارقىدىن، ماريه نىكۆوروپنا كۆچمەن چارۋىچىلارنىڭ ئەقىللىق ۋە سالماق باشلىغىنى ئويلىدى، قۇملۇقتىكى ھەرقايسى قەبىلە خەلقلىرىنىڭ مۇرەككەپ ھەم مول تۇرمۇشىنى ئەسكە ئالدى. ئۇ قۇم بارخانلىرىدا ئازاپ چېكىۋاتقان ئىككى مىللەتنىڭ باشتىن كەچۈرۈۋاتقان مۇشكۈللىكلىرىنى چۈشەندى، شۇڭا، ئۇ قانائەتلەنگەن ھالدا دېدى:

— بولدۇ، قوشۇلدۇم... ئەللىك يىلدىن كېيىن مەن مومايى بولغان چېغىمدا چوقۇم سىزنى يوقلاپ كېلىمەن... ئۇ چاغدا مەن بۇ يەرگە قۇملۇقنى بېسىپ ئەمەس، ئورمانلىق ئارىسىدىكى يول بىلەن كېلىمەن. ئومرىڭىز ئۇزۇن بولسۇن، بەلكىم شۇ كۈنگىچە ئامان تۇرارسىز!

ئىداره باشلىغى ئەجەپلەنگەن ھالدا ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ دېدى:

— ماريه نىكۆوروپنا، سىز بىر مەكتەپنىلا ئەمەس، پۈتۈن كەنتنى باشقۇرالايسىز. مەن ناھايىتى خوشالمەن، لېكىن يەنە سىزگە ئازراق ئىچ ئاغرىتقۇم كېلىدۇ، نىمە ئۈچۈندۇر يەنە خىجىلمۇ بولۇۋاتىمەن... لېكىن، بۇ قۇملۇق نى-نى ئىشلارنى قىلغىلى بولمىدىغان جاي. قورقۇشىڭىز ھاجەتسىز، بۇ قۇملۇق بۆك-باراقسان ئورمانلىققا ئايلانغان چاغدا، كىشىلەرمۇ يۈكسەك پەزىلەتكە ئىگە بولىدۇ...

هەممە ئىشكىمزنىڭ ئوڭۇشلۇق بولۇشىنى تىلەيمەن!

(«روسىيە - سوۋېت ئەدەبىياتى»ژورنىلىنىڭ
1983 - يىللىق 2 - سانىدىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: قادىر توختى،
تەرجىمە مۇھەررىرى: مۇھەممەت ئىمىن.

رىياللىقنى ئەينەن تەسۋىرلەپ چىقىش مۇمكىن ئەمەس، رىياللىقنى پەقەت ئىجادىي روھ كۆچى بىلەنلا ئەينەن تەسۋىرلەپ چىقىشقىلا مۇمكىن بولىدۇ؛... سەنئەتتە رىياللىققا سادىق بولمىغانلىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى يالغانچىلىق ھىساپلىنىدۇ، ئۇنىڭدا پاش قىلىنغىنى ئىقتىدار بولماستىن. ئىقتىدارسىزلىقتىن ئىبارەت بولىدۇ.

— بېلىنسكى.

قايتىپ كېلىش

پلاتونوۋ

گۋاردىيە كاپىتانى ئالېكسى ئالېكسۇيچ ئۇنوۋ ھەربى سەپتىن قايتتى. پۇتكۈل ئۇرۇش مەزگىلىدە ئۇ ۋەزىپە ئۆتىگەن قىسمدىكى يولداشلارنىڭ ئۇنىڭدىن زادى ئايرىلغۇسى كەلمىدى، ئۇلار ئۇنىڭ ئىززەت-ھۆرمىتىنى قىلىشتى، ناخشا ئېيتىشتى، ھاراق تۇتۇشتى. يېقىن سەپداشلىرى ۋە يولداشلىرى ئۇنى ۋاگزالغىچە ئۇزىتىپ چىقىپ، خوشلۇشۇپ كېتىپ قېلىشقاندىن كېيىن، ئۇ ئۆزى يالغۇز قېلىپ قالدى. لېكىن پويىز خېلىغىچە كەلمىدى، كېچىكىش ۋاقتى ئۆتۈپ كەتكەندىمۇ كەلمىدى. كۆزنىڭ سوغاق كۆنلىرى ئىدى، قاراڭغۇ چۈشتى. ۋاگزال ئۇرۇشتا ۋەيران بولغاچقا، تۈنگىدەك جايمۇ يوق ئىدى. نائىلاج قالغان ئۇنوۋ يولدىن ماشىنا توسۇپ قىسمغا قايتىپ كەلدى. ئەتىسى ئۇنى سەپداشلىرى يەنە بىر قېتىم ئۇزاتتى. ئۇلار ھەربى سەپتىن قايتقان بۇ سەپدىشى ئۈچۈن يەنە بىر قېتىم ناخشائېيتىشتى، قۇچاقلىشىپ خوشلۇشۇپتىپ، مەڭگۈلۈك دوستلۇق بايان قىلىشتى. ئەمما ئۇلارنىڭ بۇگۈنكى ھەسسىياتى تۇنۇگۈنكىدەك قاينىق ئەمەس ئىدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇنى بۇ قېتىم پەقەت بىرقانچە دوستلىرىلا ۋاگزالغا ئۇزىتىپ چىقتى.

ئۇنوۋ ۋاگزالغا يەنە كەلدى. تۇنۇگۈنكى پويىزنىڭ تېخىچە كەلمەنلىگىنى سۈرۈشتە قىلىپ بىلدىيۇ، قىسمغا يەنە قايتىپ بېرىپ يولداشلارنى ئاۋارە قىلىشنى خالىمىدى-دە، ۋاگزالنىڭ

داقىلاڭ سۆپىسىدا ئۆزى يالغۇز غېرىپسىنىپ ئولتۇردى.

ۋاگزالدىن چىقىدىغان تەرەپتىكى رېلىس يۆتكەش ئەسۋابى يېنىدا ئامان قالغان بىر ئېغىز ئاچال باشقۇرۇش ئۆيى بولۇپ، بۇ ئۆينىڭ يېنىدىكى ئۆزۈن ئورۇندۇقتا ئۆچىسىغا پاختىلىق چاپان كىيىۋالغان، بېشىغا قېلىن ياغلىق چىگىۋالغان بىر قىز ئولتۇراتتى. ئۇ تۇنۇگۈندىن بېرى بۇ يەردىن ھىچىنەگە قوزغالماي، نەرسە-كېرەكلىرىنى ساقلىغاچ پويىز كۈتۈپ ئولتۇرغان ئىدى. ئۇۋانوۋ تۇنۇگۈن قىسمىغا قايتاشىدا، بۇ قىزنى قىسمىدىكى سېستىرالارنىڭ ئىسىمى ياغاچ ئۆيىدە قونۇپ كېلىشكە تەكلىپ قىلىشىنى كۆڭلىگە پۈكۈپ بولۇپ، يەنە: "بۇ قىز ئاچال باشقۇرغۇچىلارنىڭ كىچىك ئۆيىدە ئوت سۇنارمۇ-يە؟" دەپ دەلىغۇل بولۇۋاتقاندا ماشىنا قوزغىلىپ كەتكەن، شۇنىڭ بىلەن بۇ قىزمۇ ئۇۋانوۋنىڭ ئېسىدىن كۆتىرىلىپ كەتكەن ئىدى.

ھازىر بۇ قىز تۇنۇگۈنكى جايىدا شۇ پېتى ئولتۇراتتى. ئۇ ئائىلىسىگە قايتماقچى بولۇپ ئاشۇنداق ئولتۇرغاندۇ، بەلكىم. ئۇنىڭدىكى بۇنداق قەتئىي ئىرادە ۋە سەۋرىچانلىق ئۇنىڭ قەلبىدىكى ئىزچىل سادىقلىغىنى نامايان قىلاتتى، ھېچ بولمىغاندا يېنىدىكى نەرسە-كېرەكلىرىدىن ئەنسىرەيدىغانلىغى ۋە يۇرتىنى سېغىنىدىغانلىغىنى ئىپادىلەيتتى. ئۇۋانوۋ ئۇنىڭ قېشىغا قاراپ ماڭدى. ئېھتىمال، قىز ئۇۋانوۋ بىلەن بىرگە بولسا يالغۇزچىلىق تارتماس ۋە زېرىكمەس!

قىز ئارقىسىغا قارىۋىدى، ئۇۋانوۋ ئۇنى شۇ ھامان تونۇۋالدى. بۇ — جامائەت ئېغىزىدا "مونچا خىزمەتچىسىنىڭ قىزى — ماشا" دەپ ئاتالغان قىز ئىدى، چۈنكى ئۇ ئۆزىنى شۇنداق ئاتىغان ئىدى، دەرۋەقە، ئۇ راستىنلا بىر مونچا خىزمەتچىسىنىڭ قىزى ئىدى.

ئۇرۇش مەزگىلىدە ئىشانوۋ ئاۋىئاتسىيە مۇلازىمەت ئەترىتىگە زىيارەتكە بارغىنىدا، ئۇنى شۇ يەردە كۆرگەن ئىدى. ئۇ شۇ جايدىكى ئاشخانىدا ئاشپەزلەرگە ياردەملىشىدىغان ۋاقىتلىق ئىشچى ئىكەن.

ئەتراپ كىشىنىڭ دىمى سقىلىدىغان يېقىمسىز كۆز مەنزىرىسى بىلەن قاپلانغان ئىدى. ئۇلار چۈشمەكچى بولغان پويىزنىڭ ھازىر نەدە توختاپ قالغانلىقىنى ھېچكىم بىلمەيتتى. كىشىنى بىردىن-بىر خاتىرجەم قىلىدىغىنى ۋە خوشاللانىدۇرىدىغىنى يېنىدا يەنە بىرەر-سىنىڭ بولۇشى ئىدى.

ئۇلار ئىختىيارسىز مۈگدىشىش ئارقىسىدا خېلى روھلىنىپ قالدى. ماشا ساددا، ئاق كۆڭۈل، بەرجەس قوللىرى ئىشقا چىدامليق، تېنى ساغلام قىز بولۇپ، تولىمۇ ئومباق ئىدى. شۇ تاپىتا ئۇمۇ ئۆيىگە قايتىش ئالدىدا تۇراتتى ۋە ھەربىي سەپتىن قايتقاندىن كېيىنكى يېڭىچە پۇقرالىق تۇرمۇشىنى قانداق ئۆتكۈزۈشنى ئويلاۋاتاتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ قىز سەپداشلىرى بىلەن ناھايىتى ياخشى ئۆتكەن ئىدى. ئۇچقۇچىلار بىلەنمۇ ناھايىتى ئىناق ئۆتكەچكە، ئۇلارمۇ ئۇنى ئۆز ھەدىسىدەك ياخشى كۆرۈپ، ئۇنىڭغا شاكىلات كەمپىت بېرەتتى ۋە ئۇنى "خۇشخوي ماشا" دەپ يېقىملىق نام بىلەن ئاتىشاتتى. ھازىر ماشا ئايرىلغىلى ئۇزاق بولغان تۇققانلىرىنىڭ قېشىغا بارسا كۆنەلمەي-دىغانلىقى، يات بىلىنىدىغانلىقى ھىس قىلماقتا ئىدى، ھەتتا ئۇلارنىڭ قېشىغا قايتىشتىن قورقۇۋاتاتتى.

ئىشانوۋمۇ ماشاغا ئوخشاش قىسمىدىن ئايرىلىپ، گويا ئۆزىنى ئاتا-ئانىسىدىن ئايرىلغان يېتىم بالىغا ئوخشاپ قالغانلىقىنى ھىس قىلماقتا ئىدى. لېكىن ئىشانوۋدىكى جىمغورلۇق ۋە مەيۈسلۈك ئۇزاققا سوزۇلمىدى، ئۇ مۇشۇ پەيتتە، ئۆزىنى يىراقتا بىرسى مەسخىرە

قىلىۋاتقاندەك، ئۇ كىشى ناھايىتى بەختىلسىكىتەك، ئۆزىنى بولسا قايغۇ ـ ئەلەم ئىكەنجىسىدە قالغان ئەخمەقىتەك ھىس قىلدى. شۇ ئان ئۇنىڭ دىققەت نەزىرىنى رىسال تۇرمۇشىغا يۆتكىدى ـ دە، بۇنداق مەيۈسلۈك ھالىتىدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن، بىرەر ئىش بىلەن ئۆزىنى بەزلىمەكچى بولدى.

ئۇ ماشاغا يېقىن كېلىپ، ئۇنىڭدىن يولداشلارچە سۆيۈپ قويۇشقا رۇخسەت قىلىشنى ئۆتۈندى.

— يېنىككىنە بىر سۆيە- ۋالاي، — دېدى ئۇنىڭ، — پويىزنى ساقلاۋېرىپ بەك ئىچىم پۇشۇپ كەتتى.

— پويىز كېچىككىنى ئۈچۈنلىمۇ؟ — ماشا ئىزا- نوۋغا تىكىلدى.

ھەربى سەپتىن قايتقان بۇ كاپىتان ئوتتۇز بەش ياشلار چامىسىدا كۆرۈنەتتى. ئۇنىڭ چىرايى شامالدا ۋە ئاپتاپ تەسىرىدە خومارەڭگە كىرگەن ئىدى. ئۇنىڭ كۆلرەڭ كۆزلىرى ماشاغا مۇلايىملىق، ھەتتا بىر خىل تارتىنىش بىلەن تىكىلگەن ئىدى. ئۇنىڭ سۆزى ئوچۇق بولغان بىلەن، ئىنتايىن دوستانە ھەم ئەدەپلىك ئېيتىلغان ئىدى. ماشانىڭ ئوتتۇرا ياشلىق بۇ كىشىنىڭ بوغۇق ۋە پەس ئاۋازى ھەم قارا قۇمچاق

كەلگەن يىرىك يۇزلىرىگە ئىچى كۆيىدى ھەمدە ماشا ئۇنىڭغا ئىختيارسىز كۆيۈنۈشكە باشلىدى. ئۇانوۋ باشمالتىغى بىلەن غاڭزىدىسىدىكى ئوتنى بېسىپ ئۆچۈردى ۋە قىزنىڭ ماقۇللىغىنى ئالالمىغىنىدىن بىر ئۇلۇغ كىچىك تىنىپ قويىدى. ماشا ئۇانوۋنىڭ يېنىدىن سەل سۇرۇلدى، چۈنكى ئۇنىڭ تېنىدىن ئاچچىق تاماكا، بولكا ۋە بىر-ئاز ھاراق پۇراپ تۇراتتى. بۇلار بىردەك ئوتتىن پەيدا بولىدىغان ماددىنىڭ پۇراقلىرى ياكى ئۆزىدىن ئوت پەيدا بولىدىغان پۇراقلار ئىدى. ئۇانوۋ خۇددى تاماكا، قۇرۇق بولكا، ئاق ھاراق ۋە پىۋە بىلەنلا بېقىلغاندەك كۆرۈنەتتى.

ئۇانوۋ تەلۈتىنى يەنە بىر قېتىم تەكرارلىدى:

ــ ماشا، ئاستاغىنا، يىنىككىنە... سىز مېنى ئۆز تاغىڭىزدەك كۆرۈڭ.

ــ سىزنى تاغامدەك ئەمەس،...دادامدەك كۆرۈۋاتىمەن.

ــ ئۇنداقتا... ئۇنداقتا رۇخسەت قىلدىڭىز...

ــ دادىسىنىڭ قىزىغا تەلەپ قويۇشى ھاجەتسىز، ــ ماشا كۈلۈپ كەتتى.

سۆيىشۇالغاندىن كېيىن، ئۇانوۋ ئۆز ئۆزىگە: مەن ماشانىڭ چېچىدىن كۆزدە تۆكۈلگەن يوپۇرماقلارنىڭ ھىدىنى پۇرىدىم، بۇ ھىدنى مەڭگۈ ئۇنتالمايمەن، دىدى... ئۇانوۋ تۆمۈرىولىدىن يىراقراق بىر جايغا كېچىكىپ گالىخان يېقىپ، ماشا بىلەن ئۆزىگە كەچلىك غىزا ئۈچۈن تۇخۇم پىشۇرۇشقا كىرىشتى.

كېچىدە پويىز كەلدى، ئۇانوۋ بىلەن ماشا يۈرتىغا قايتىش ئۈچۈن پويىزغا چۈشتى. ئۇلار پويىزدا ئىككى كېچە-كۈندۈز ھەمرا بولدى. ئۇچىنچى كۈنى، ماشا مۇندىن يىگىرمە يىل بۇرۇن كىندىك قېنى

تۆكۈلگەن شەھەرگە يېتىپ كەلدى. ئۇ ۋاگۇندا نەرسە-كېرەكلىرىنى يىغىشتۇرۇپ، ئىۋانوۋدىن خالتىسىنى ئۆشنىسىگە يۈدۈرۈپ قويۇشنى ئۆتۈندى. ئەمما، ئىۋانوۋچۇ؟ گەرچە بۇ يەر ئۇنىڭ باراماقچى بولغان يېرىدىن بىر كۈنلۈكتىن كۆپرەك بېرى جاي بولسىمۇ، ئۇ ماشانىڭ خالتىسىنى يۈدۈپ ئالدى-دە، ۋاگۇندىن ئۇنىڭ بىلەن بىرگە پەسكە چۈشتى. ماشا ئىۋانوۋنىڭ غەمخورلىشىدىن چوڭقۇر تەسىرلەندى.

ماشا مۇشۇ يۇرتتا تۇغۇلۇپ ئۆسكەن بولسىمۇ، بۇ يەر ئەمدىلىكتە ئۇنىڭغا ياقا يۇرتتەك تۇيۇلۇۋاتاتتى، ماشانىڭ نېمىسالار تەرىپىدىن بۇ يۇرتتىن قوغلاپ چىقىرىلغان ئاتا-ئانىسىنىڭ قەيەرلەردە ئۆلۈپ كەتكەنلىگى نامەلۇم ئىدى. ھازىر يۇرتتا قالغان بىر نەۋرە ئاچىسى بىلەن ئىككى ھامىسى ئۇنىڭغا تۇققاندەك بىلىنمەيتتى.

ئىۋانوۋ تۆمۈرىيول باشقۇرغۇچىسىدىن بېلەتنىڭ ۋاقتىنى ئۇزاتقۇزۇۋالغاندىن كېيىن، ماشا بىلەن بىرگە قېلىپ قالدى. ئايالى ۋە باللىرىنىڭ دىدارىنى كۆرمىگىلى تۆت يىل بولغان ئىۋانوۋ تېزلىكتە ئائىلىسىگە قايتىسا بولاتتى. ئەمما ئۇ ئائىلىسىدىكىلەر بىلەن جەم بولىدىغان خوشاللىق، ھاياجانلىق پەيتىنى كېچىكتۈردى. ئۇ نىمىشقا مۇشۇنداق قىلىۋاتقانلىغىنى ئۆزىمۇ بىلمەيتتى، — يەنە بىر مەھەل ئەركىن ئازادە ئوينىۋالغۇسى كەلگەندۇ.

ماشا ئىۋانوۋنىڭ ئائىلە ئەھۋالىنى بىلمەيتتى، چۈنكى ئۇ، قىزلارغا خاس تارتىنچاقلىغى بىلەن بۇ ھەقتىكى ئىشلارنى سورىماغان ئىدى. شۇڭا ئۇ ئىۋانوۋنى "ئاقكۆڭۈللىگىدىن مۇشۇنداق قىلىۋاتىدۇ" دەپلا ئويلايتتى.

ئىۋانوۋ ئىككى كۈندىن كېيىن ئۆيىگە قايتتى، ماشا ئۇنى ۋاگزالغىچە ئۇزىتىپ چىقتى. ئىۋانوۋ ئادىتى بويىچە ئۇنى سۆيۈپ

قويدى هەمده ئۇنى مەڭگۇ ئۇنتۇمايدىغانلىقىنى ئېيتتى.

ماشا كۇلۇمسىرەپ تۇرۇپ:

ــ مېنى نېمشقا مەڭگۇ ئۇنتۇمايسىز؟ ئۇنداق قىلماڭ. سىز بەربىر ئۇنتۇپ قالىسىز... مەن سىزدىن ھېچنەرسە تەلەپ قىلمايمەن، مېنى ئېسىڭىزدىن چىقىرىۋېتىڭ... ــ دىدى.

ــ سۆيۈملۈك ماشا، سىز بۇرۇن نەدە ئىدىڭىز؟ مەن نېمشقا سىزنى بۇرۇنراق ئۇچراتمىغان بولغىدىم؟

ــ ئۇرۇشتىن بۇرۇن مەن تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتاتتىم، ئۇنىڭدىن بۇرۇن تېخى دۇنياغا كەلمىگەنمىدىممىكىن...

پويىز كەلدى، ئۇلار خوشلاشتى. ئۇيانوۋ ماشانىڭ يالغۇز قالغىنىدا يىغلاۋاتقانلىقىنى كۆرمىدى. ماشا مەيلى قىز دوستى بولسۇن، ياكى تەقدىرنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن بىرەر قېتىم كۆرۈشۈپ قالغان يولداشلىرى بولسۇن، ھېچقايسىسىنى ئۇنتالمايتتى.

ئۇيانوۋ ئۇچقاندەك ئۆتۈپ كېتىپ بارغان قاتار-قاتار كىچىك ئۆيلەرگە دەرىزىدىن قاراپ ئولتۇراتتى، ئۇنىڭ كېينىكى ئۆمرىدە بۇ شەھەرنى قايتا كۆرۈشى ناتايىن ئىدى. ئۇ باشقا بىر شەھەرنى خىيال قىلدى، مۇشۇنىڭغا ئوخشاش كىچىك بىر ئۆيدە ئايالى ۋە ئىككى بالىسى ــ پىشكا بىلەن ناستيا تۇراتتى. ئۇلار ئولىيانوۋنى كۈتمەكتە ئىدى. ئۇ قىسمەتكى چاغدىلا ئايالىغا تېلېفون بېرىپ، دەرھال قايتىمەن، تېزلىكتە سېنى ۋە بالىلارنى سۆيۈش ئۈمىدىدەمەن، دېگەن ئىدى.

ئۇيانوۋنىڭ ئايالى لىيوبوۋ ۋاسىلىيېۋنا ۋاگزالغا ئۇدا ئۈچ كۈن چىقتى. ئۇ رۇخسەت سورىغانلىقتىن خىزمەت نورمىسىنى ئورۇنلىيالمىدى. ئۇ ھاياجانلانغىنىدىن كېچىسى ئۇخلىيالمىدى، ئۇنىڭغا پەقەت

تام سائتىنىڭ ئاستا چىكىلداپ ماڭغان ئاۋازىلا ئاڭلىناتتى. تۆتىنچى كۈندىن باشلاپ، ئۇ ۋاگزالغا كۈندۈزى ئىككى بالىسىنى چىقاردى، كېچىسى ئۆزى چىقتى.

ئۇشانوۋ ئالتىنچى كۈنى قايتىپ كەلدى. ئۇنىڭ ئالدىغا ئوغلى پيوتر چىقتى. هازىر پيترۇشكا① 11 ياشقا كىرگەن ئىدى. دادىسى تەمكىن تۇرغان بۇ بالىنىڭ ئۆز ئوغلى ئىكەنلىگىنى دەماللىقا تونۇيالمىدى. ئۇ چوڭراق كۆرۈنەتتى. دادىسىنىڭ ئالدىدا پاكار، ئورۇق، بېشى يوغان، پىشانىسى ئىگىز، چىرايىدىن قاتتىق جەڭرى-جاپا چەككەنلىگى كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان، سالماق ئوغلى تۇراتتى. ئۇنىڭ قوڭۇرەڭ ئوماق كۆزلىرى غەمكىن هالدا هە دەپ ئەتراپقا تاشلىناتتى، گويا ئۇنىڭ كۆزىگە هەممە جاي قالايمىقانەڭ كۆرۈنەتتى. پيترۇشكىنىڭ كىيىم-كېچەكلىرى رەتلىك ئىدى، ئايىغى كونا بولسىمۇ، پۇتىغا ئوبدان كەلگەن، شىمى بىلەن چاپىنى دادىسىنىڭ پۇقرا كىيىمىدىن ئۆزگەرتىلگەن كونا كىيىملەر بولسىمۇ، يىرتىق ئەمەس — تىكىلدىغان يەرلىرى تىكىلگەن، يامىلىدىغان يەرلىرى يامالغان بولۇپ، ئۇنىڭ بېشىدىن ئايىغىچە كىيىنگەنلىرى ئاددى، ئەمما رەتلىك ئىدى، ئۇنىڭ تەقلى-تۇرقىدىن سەھرالىق باللىغى مانا مەن دەپ كۆرۈنۈپ تۇراتتى. بۇ هالىدىن هەيران بولغان دادىسى تازا بىر ئۇھ تارتتى.

— دادامۇ سىز؟ — دىدى پيترۇشكا ئۇشانوۋ ئۇنى ئۆزىگە تارتىپ سۆيگەندە، — دادامكەنسىزدە؟

— هەئە. ياخشى تۇردۇڭمۇ، پيوتر ئالبكسېۋىچ!

---

① پيترۇشكا، پىشكا دىگەن ئىسىملار پيوتر نىڭ ئەكىلەتمە ئىسمى.

— ياخشىمۇسىز...يولدا نىمانچە ئۇزۇن ھايال بولدىڭىز؟ بىز كۆپ ساقلاپ كەتتۇق.

— پويىز ناھايىتى ئاستا ماڭدى، پېتيا... ئاناڭ، ناستيالەر تېچلىقمۇ؟

— ئۇلارمۇ تېچلىق، نەچچە ئوردىنغا ئېرىشتىڭىز، — دىدى پيوتر.

— ئىككى ئوردىن، ئۇچ مىدالغا ئېرىشتىم، ئوغلۇم.

— ئانام ئىككىمىز مەيدىڭىزنى ئوردىن بىلەن توشۇپ كەتكەن بولسا كېرەك دەپ ئويلاپ‌تۇق. ئانامۇ ئىككى مىدالغا ئېرىشتى، خىزمەت كۆرسەتكەنلىگى ئۈچۈن، ئانامغا... نەرسىلىرىڭىز نىمانچە ئاز، ئاران بىر سومكا!

— ماڭا كۆپ نەرسە كېرەك ئەمەس.

— چوڭ ساندۇق كۆتىرىپ يۈرۈش ئۇرۇشتا بىئەپ، شۇنداقمۇ؟ — دەپ سوردى ئوغلى.

— شۇنداق، — دادىسى ئۇنىڭ پىكرىنى تەستىقلىدى، — بىر سومكا كۆتىرىۋالسا ناھايىتى يەڭگىل بولىدۇ. ئۇرۇشتا ھەچكىم چوڭ ساندۇق ئېلىپ يۈرمەيدۇ.

— مەن تېخى بارمىكىن دەپتىمەن. ئەگەر مەن بولسام، ياخشى نەرسىلەرنى ساندۇققا سالغان بولاتتىم، سومكىغا سالسا بۇزۇلۇپ كېتىدۇ ۋە سۇنۇپ كېتىدۇ.

ئۇ دادىسىنىڭ نەرسە-كېرەك سالغان خالتىسىنى كۆتىرىپ ئۆيگە ماڭدى، دادىسى ئۇنىڭ كەينىدىن ماڭدى.

پيوترنىڭ ئانىسى ئۇلارنى ئىشىك ئالدىدىكى پەشتاقتا قارشى ئالدى. گويا ئۇنىڭ كۆڭلى بۇگۈن چوقۇم ئېرى قايتىپ كېلىدىغان-

لىغنى تۇيغانسەڭ، يەنە رۇخسەت سورىغان ئىدى. ئۇ زاۋۇتتىن ئاۋال ئۆيىگە كېلىپ، ئاندىن ۋوگزالغا چىقماقچى ئىدى. چۈنكى، ئۇ سېمىيون يېۋسيېۋىچنىڭ ئۆيدە بولۇشىدىن ئەندىشە قىلاتتى. سېمىيون يېۋسيېۋىچ بەزىدە كۈندۈزلىرى ئۇنىڭ ئۆيىگە كېلىپ، 5 ياشلىق ناستيا ۋە پېترۇشكا بىلەن بىرگە بولۇشنى ياقتۇراتتى. ئۇ ھەر قېتىم كەلگىنىدە بالىلارغا كەمپىت ياكى بولكا ئالغاچ كېلەتتى، ياكى سانائەت بۇيۇملىرىنى سېتىۋېلىش بېلىتى بېرەتتى. ئۇلار تونۇشقىلى ساق ئىككى يىل بولدى، بۇ جەريانىدا، سېمىيون يېۋسيېۋىچ ئۇنىڭدا بىرەر يامان تەسىر قالدۇرمىغان ئىدى. لىيوبوۋ ۋاسىلىيېۋنا ئېرىنىڭ سېمىيون يېۋسيېۋىچنى كۆرۈپ قېلىشنى خالىمايتتى. ئۇ ئاشخانا ۋە ئۆيلەرنى يىغىشتۇرۇپ قويدى، ئۆيى پاك-پاكىز بولۇشى، ئوشۇق-توشۇك نەرسە بولماسلىغى لازىم ئىدى. ئۇ بىر-ئىككى كۈن ئۆتكەندىن كېيىن ھەقىقى ئەھۋالنى ئېرىگە سۆزلەپ بەرمەكچى ئىدى. بەختكە يارىشا سېمىيون يېۋسيېۋىچ بۈگۈن كەلمىگەن ئىدى.

ئۇ ئانوۋ ئايالىنىڭ قېشىغا كېلىپ، ئۇنى چىڭ قۇچاقلىغان پېتى تۇرۇپ قالدى. ئۇ، ئامرىغىنىڭ تېنىدىن ئۇنتۇپ كەتكەن، ئەمما تونۇشلۇق بولغان مېھرىۋانلىقنى سەزدى.

كىچىك ناستيا ئۆيدىن چىقىپ، دادىسىنى كۆردىيۇ، ئېسىگە ئالالمىدى. ئۇ ئىككى قولىدا دادىسىنىڭ پۇتىنى ئىتتىرىپ، ئاندىن ئاجرىتىۋالماقچى بولدىيۇ، لېكىن ئاجرىتالماي يىغلاپ كەتتى. پېترۇشكا دادىسىنىڭ خالتىسىنى مۇرىسىگە يۆدەۋالغان بولۇپ، ئاتا-ئانىسىنىڭ يېنىدا جىمجىت تۇراتتى. بىرئازدىن كېيىن ئۇ:

— بولدىلا، ناستيا يىغلاۋاتىدۇ، ئۇ نېمە ئىشلىگىنى بىلەلمىدى، — دىدى.

دادىسى خوتۇنىدىن ئاجراپ، قورققىنىدىن يىغلاپ كەتكەن ناستيانى قۇچاقلاپ كۆتىرىۋالدى.

ــ ناسچكا! قارىغىنا دادىمزغا، بۇ بىزنىڭ دادىمز! ــ دەپ توۋلدى پيوتر. دادىسى يۇز ـ كۆزلىرىنى يۇيۇپ بولۇپ، جوزا يېنىدا ئولتۇردى. ئۇ پۇتنى ئۇزىتىپ، كۆزىنى يۇمۇۋېلىپ، چىن قەلبىدىن خاتىرجەملىك ۋە راھەت ھىس قىلدى. ئۇرۇش تۈگىدى. ئۇرۇش يىللىرىدا، ئۇ بىرنەچچە مىڭ چاقىرىم يولنى بېسىپ ئۆتتى، چارچىغانلىقتىن ئۇنىڭ يۈزىنى قورۇق باسقان ئىدى. ئۇ كۆزىنى يۇمۇۋالغان بولسىمۇ، كۆزى يەنىلا قادىلىپ ئاغرىتتى، چۈنكى ئۇ كۆزلەر غۇۋا ياكى قاراڭغۇلۇقتا دەم ئېلىشقا مۇھتاج ئىدى.

ئۇ بىر چەتتە ئولتۇراتتى، باشقىلار ئۆيدە ياكى ئاشخانىدا ئالدىراپ مول، ئىسسل تائاملارنى تەييارلاۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئۆيىدىكى بارلىق نەرسە ـ كېرەكلەرگە ــ تام سائىتى، يىمەكلىكلەر ئىشكاۋى، تامدىكى تېرمومېتىر، بىرنەچچە ئورۇندۇق، دەرىزە تەختىسىدىكى گۈللەر، تامىمەش... بىر ـ بىرلەپ كۆز يۇگۈرتىپ چىقتى. ئۇ ئۆيىدە يوق چاغلاردا، بۇ نەرسە ـ كېرەكلەر ئۇنى ئەسلىگەن ئىدى. ھازىر ئۇ قايتىپ كەلدى، ئەمدى بۇ نەرسە ـ كېرەكلەر بىلەن قايتىدىن تونۇشۇپ، بۇلارغا ــ گويا ئۆزى يوق چاغدا غەم ـ ئەندىشىدە نامىرات تۇرمۇش كۆچۈرگەن تۇققانلىرىغا سەپ سالغانغا ئوخشاش تەپسىلى سەپ سالماقتا ئىدى. ئۇ ئۆيدە ئەزەلدىن بار بولغان يېقىملىق پۇراقتىن ــ ئوتۇن تۇتۇنىنىڭ پۇرىغى، بالىلارنىڭ تېنىدىن چىققان تەر پۇرىغى، مەشتىكى تاش كۆمۈر پۇرىغى قاتارلىقلاردىن نەپەس ئالماقتا. بۇ پۇراقلار ئۇنىڭ بولماسلىغى بىلەن تۇگەپ كەتكەن ياكى ئۆزگىرىپ كەتكەن بولماستىن، بەلكى مۇندىن تۆت يىل

ئىلگىرىكىگە ئوخشاش ئىدى. ئۇنىڭ ئۇرۇش مەزگىلىدە نۇرغۇن دۆلەتلەرگە بارغان، نەچچە يۈز ئۆيگە كىرگەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇ يەرلەردە ئۆز ئۆيىدىكى پۇراقتا ئوخشىمايدىغان باشقىچە بىر خىل پۇراقنى پۇرىغان ئىدى. دەل مۇشۇ پەيتتە، ماشىنىڭ چېچىدىن پۇرىغان پۇراق ئۇنىڭ ئېسىگە چۈشتى، بىراق ئۇ پۇراق كىشىگە ئۆز ئۆيىنى ئەمەس، بەلكى ئورمانلىقتىكى غازاڭلارنى، ئوت قاپلاپ كەتكەن ناتونۇش يوللارنى، ئەنسىز ئۆتكەن تۇرمۇشنى ئەسلىتەتتى. ئۇ ــ مونچا خىزمەتچىسىنىڭ قىزى ماشا ھازىر نېمە ئىش قىلىۋاتقاندۇ؟ قىسمىدىن قايتقاندىن كېيىنكى تۇرمۇشنى قانداقراق ئورۇنلاشتۇرغاندۇ؟ خۇدا ئۇنى ئامان قىلغاي...

ئۇنىۋۇ ئۆيدە ئەڭ كارغا كېلىدىغىنى پېتروشكا ئىكەنلىگىنى سەزدى. پېتروشكا ئۆزى ئىشلەپلا قالماستىن، بەلكى ئانىسى بىلەن سىڭلىسىغا نېمىنى قىلىش، نېمىنى قىلماسلىق، قانداق قىلغاندا توغرا بولىدۇ، دېگەنلەر ھەققىدە يول كۆرسىتەتتى. ناستيا ئىتائەتمەنلىك بىلەن ئاكىسىنىڭ گېپىنى ئاڭلايتتى ھەمدە دادىسىنى يات كۆرمەيدىغان بولدى. ئۇنىڭ چرايىدىن بالىلارچە تېتىكلىك ۋە ئىشنى پۈتۈن زېھنى بىلەن قىلىدىغانلىغى بىلىنىپ تۇراتتى، ئۇ ھەر قانداق ئىشنى ئەستايىدىل ۋە ئىنچىكىلىك بىلەن قىلاتتى.

ــ ناسىچكا، چوڭ ستاكاندىكى ياڭىۇ شۆپىگىنى تۆكۈۋەت، ئۇنىڭغا باشقا نەرسە ئالمەن....

ناستيا ئىتائەتمەنلىك بىلەن چوڭ ستاكانىنى قۇرۇقداپ، پاكىز يۇيدى. ئانىسى ئالدىرىغان پېتى گۆش نان سېلىشقا تۈتۈش قىلىۋاتاتتى، پېتروشكا ئوت يېقىپ بولغان ئىدى.

ــ تېزراق، ئانا تېزراق! ــ پېتروشكا قۇماندانلىق قىلاتتى، ــ

مەشكە ئوت يېقىپ بولغىنىمنى كۆردۈڭمۇ. سەن ھەمىشە مىسلداپ يۈرسەن، ستاخانوپچىمىش تېخى!

— مانا ھازىر، — دىدى ئانىسى مۇلايىملىق بىلەن، — ئازراق قۇرۇق ئۇزۇم ئارىلاشتۇرسامىلا بولىدۇ، داداڭنىڭ ئۇزۇم يىمىگىنىگىمۇ ئۇزۇن بولغاندۇ. ئازراق ئۇزۇم ساقلاپ قويغانتىم.

— دادام يىگەنىدۇ، — دىدى پېترۇشكا، — قىسمىلىرىمزدىمۇ قۇرۇق ئۇزۇم تارقىتىدىغانىدۇ. قارىمامسەن، جەڭچىلىرىمزنىڭ ھەممىسى سېمىز. ئۇلارنىڭ تامىغى ناھايىتى ياخشى... ناسىچكا مېھمان كىشىدەك ئولتۇرىسەنغۇ؟ ياڭيۇ ئاقىلا، چۈشلىكىمزگە گۆش نانلا ئەمەس، بەلكى لېستا ياڭيۇ پىشۇرىمىز...

ئانىسى گۆش نان راسلاۋاتقاندا، پېترۇشكا ئوتنى بىكار كۆيۈپ كەتمىسۇن دەپ، قىسقۇچ بىلەن كورىنى مەشكە سالدى. بۇ چاغدا ئۇ ئوتقا كايىدى:

— ھەي ئوت، ھەي ئوت، نىمانچە بەكۇاشسەن؟ كەلگەن يەرگە ئۇسسۇنمۇك نىمىسى! قازانغىلا تېگىشىڭ كېرەك، ئورمانلىقتىكى ئوتۇن قىلىدىغان دەرەخلەر بىكارغا ئۆسمەيدۇ... ناستيا، سەنمۇ بار، تارىشىنى مەشكە نىمىشقا قالايمىقان سالىسەن؟ مەن كۆرسىتىپ قويغىنىمدەك سېلىشىڭ كېرەك. قارىمامسەن، ياڭيۇنى ئاقىلايمەن دەپ، ھەنىمىسنى قويماپسەن، پوستىنىلا ئاقلىمامسەن...

— پېترۇشكا، نىمىشقا ھەمىشە ناستيانىڭ ئىشىدىن **قۇسۇر** چىقىرىسەن! — دىدى ئانىسى مۇلايىملىق بىلەن، — ئۇ يەنە نىمە بوپتۇ؟ شۇنچە كۆپ ياڭيۇنى قانداقمۇ سەتراچىنىڭ قان چىقارمايچاچ ئالغىنىدەك ئاقلىيالىسۇن... داداڭ قايتىپ كەلسىمۇ ئاچچىغلىنىۋېرەمسەن.

ـ ئاچچىغلانمىدىم، ئىشنى ئوبدانراق قىلىلى دەۋاتىمەن... دادامنى ئوبدان كۆتىۋېلىشىمىز كېرەك، چۈنكى، ئۇ، ئۇرۇش مەيدانىدىن قايتىپ كەلدى. سىلەرچۇ، ھەممە ئىشنى بۇزۇۋاتسىلەر... سىلەر ياڭيۇ ئاقلايمەن دەپ، بىر يىلدا ياڭيۇنىڭ يىگىلى بولمىدىغان يېرىدىن قانچىلىگىنى شىلىپ تاشلۇۋېتىسىلەر؟... ئەگەر چوشقىمىز بولغان بولسا، ئېرىغىدۇەتكەن ياڭيۇ پوستلىرى بىلەنلا بىر يىلدا سەمرىپ كەتكەن بولاتتى. ئۇ چوشقا كۆرگەزمىگە قويۇلغان بولسا، مىدالغىمۇ ئېرىشكەن بولاتتۇق...

ئىۋانوۋ ئوغلىنىڭ مۇشۇنچىلىك چوڭ بولۇپ كەتكەنلىگىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمىگەن ئىدى. ئۇ بۇ يەردە ئولتۇرۇپ ئوغلىنىڭ زىرەكلىگى ۋە ئىش بىلدىغانلىغىدىن ھەيران قالدى. لېكىن ئۇ، مۇلايىم ناستيانى تېخىمۇ ياقتۇرۇپ قالدى. ناستيامۇ ئۆڭي ئىشلىرىنى بۇدروق قوللىرى بىلەن ئالدىراپ قىلاتتى. ئۇنىڭ قوللىرى ئىشقا ماھىر ھەمدە ئادەتلەنگەن ئىدى.

ـ لېۋۇبا، ـ دىدى ئىۋانوۋ ئايالىغا، ـ ماڭا گەپ قىلىپ بەرمەيسەنغۇ؟ مەن بولمىغان چاغلاردا كۈنۈڭلار قانداقراق ئۆتتى؟ سالامەتلىگىڭ قانداقراق؟ نىمە ئىش قىلۋاتسەن؟...

لېۋبوۋ ۋاسىلېۋنا ھازىر يېڭى كېلىندەك ئېرىنىڭ ئالدىدا ئىزا تارتىۋاتاتتى: ئۇ ئېرىنى ياتتەك ھىس قىلاتتى، ئېرى ئۇنىڭغا گەپ قىلغانىدا، ئۇنىڭ يۈزلىرى پوكانىدەك قىزىرىپ كېتەتتى. ئۇنىڭ چىرايىدىن ياش ۋاقتىدىكىدەك قورقۇنچاقلىق، ئۈياتچانلىق بىلىنىپ تۇراتتى. ئىۋانوۋ ئايالىنىڭ مۇشۇ تۇرقىنى بەكمۇ ياقتۇراتتى.

ـ ياماڭ ئەمەس، ئالیوشا... تۇرمۇشىمىز ياماڭ ئەمەس ئۇتتى. بالىلار كۆپ كېسەل بولمىدى، مەن ئۇلارنى باقتىم... ياماڭ يېرى

ئۇلار بىلەن پەقەت كەچلىگىلا بىرگە بولالىدىم. مەن خىش زاۋۇدىدىكى قىسىش ماشىنىسىدا ئىشلەيمەن. ئىش ئۇرنى ئۆيگە بەك يىراق...

— نەدە ئىشلەيسەن؟ — ئىۋانوۋ ئېنىق ئاڭلىيالمىدى.

— خىش زاۋۇدىدىكى قىسىش ماشىنىسىدا ئىشلەيمەن. باشقا ھۈنىرىم بولمىغاچ، دەسلەپ پارچە-پۇرات ئىش قىلدىم، كېيىن ئۇلار ئۇگىتىپ، مېنى قىسىش ماشىنىسىغا ئورۇنلاشتۇردى، خىزمىتىم ناھايىتى ياخشى، پەقەت بالىلار يالغۇز قالىدۇ... سىزمۇ كۆردىڭىز، بالىلارمۇ چوڭ بولۇپ قالدى، ھەممە ئىشنى قىلالايدۇ. — دىدى لىۇبوۋ ۋاسىلىيۇنا پەس ئاۋازدا، — بوپتىمۇ، ئالیوشا، قانداق بولغىنى مەنمۇ ئۇقالمىدىم...

— بۇ كېيىن ئايدىڭلىشىدۇ، لىۇبا...بىز ئەمدى بىللە بولىمىز، ياخشى-يامانلىغىنى كېيىنچە تەھلىل قىلىۋالمامدۇق...

— سىز بولغاندىكىن ھەممە ئىش ياخشىلىنىپ كېتىدۇ، مەن بىر ئادەم نېمىنىڭ توغرا، نېمىنىڭ خاتا بولغانلىغىنى بىلمەيدىكەنمەن. ئەمدى سىز بالىلارنى قانداق تەربىيىلەشنى ئويلىنىپ كۆرۈڭ...

ئىۋانوۋ ئورنىدىن تۇرۇپ، ئۆيىنىڭ ئىچىدە ئۇ ياندىن بۇ يانغا مېڭىشقا باشلىدى.

— دېمەك، سەن ئېيتقان ئەھۋالىلارغا قارىغاندا، كەپىياتىڭلار يامان ئەمەستەك قىلىدىغو؟

— ھىچگەپ يوق، ئالیوشا، ئۇتكەن ئىش ئۆتۈپ كەتتى، چىداپ مۇشۇ يەرگە كەلدۇق. بىز سىزنى ناھايىتى سېغىنىدۇق، سىزنى باشقىلار-دەك قۇربان بولۇپ كەتسە، مەڭگۈ كېلەلمەسمىكىن دەپ ئەندىشە قىلدۇق...

ئۇ، لېستىكى گۆش نانغا ئىگىشىپ تۇرۇپ يىغلاپ كەتتى. ئۇنىڭ

ياشلىرى خېمىرغا چۇشكىلى تۇردى. ئۇ بايىلا گۆش ناننىڭ يۇزىگە تۇخۇم سۈرتىپ، قولى بىلەن تەكشى قىلىپ قويغان ئىدى، ئەمدى يېشى بىلەن نەمدىگىلى تۇردى.

ناستيا ئانىسىنىڭ پۇتىنى قۇچاقلۇۋلىپ، يۇزىنى ئۇنىڭ كۆينىگىگە ياققىنىچە جىددى قىياپەتتە دادىسىغا قارىدى.

دادىسى ئېگىشىپ تۇرۇپ، قىزىغا:

ــ نىمە بولدۇڭ قىزىم؟ ماڭا ئاچچىغىڭ كېلىۋاتامدۇ؟ ــ دىدى.

ئۇ قىزىنى باغرىغا بېسىپ، بېشىنى سىلىدى.

ــ ساڭا نىمە بولىدى، قىزىم؟ مىنى ئۇنتۇپلا كېتىپسەن، مەن ئۇرۇشقا ماڭغىنىمدا تېخى كىچىك ئىدىڭ...

ناستيامۇ بېشىنى دادىسىنىڭ مۇرىسىگە قويۇپ، يىغلىۋەتتى.

ــ نىمە بولدى، ناستېنكا؟

ــ ئاپام يىغلىغاندىن كېيىن مەنمۇ يىغلايمەن.

كىچىك دوخوپكا ئالدىدا تۇرغان پېترۇشكا ھېچنىمىنى چۈشىنەلمەي ھاڭ ــ تاڭ قالىدى، ئۇ بۇ ئىشلاردىن ئانچە رازى ئەمەستەك قىلاتتى.

ــ نىمە بولۇشتىكىلار؟... ھەممىكىلارنىڭ كەيپىياتى بۇزۇلىدىغۇ. بىراق، مەشتىكى ئوتمۇ ئۆچەي دەپ قالدى. يەنە باشقىدىن ئوت ياقامدۇق؟ ئۇنداقتا كىم بىزگە يەنە ئوتۇن بېلىستى بېرىدۇ؟ كونا ئوتۇن بىلەتلىرىگە ئوتۇن ئېلىپ بولدۇق، ئۇلارنى قالاپمۇ بولدۇق. لاپاستا ئون تالدەك يېرىندا، بىر تال ئاق تېرەك قالدى، ئاپا، خېمىرنى ماڭا بېرىڭ، مەش تېخى قىزىق.

پېترۇشكا مەشتىن چوڭ كورىنى ئېلىۋېلىپ، ئاستىدىكى ئوتىنى ئېچىۋەتتى. بۇ چاغدا لىوبوۋ ۋاسىلىيېۋنا گويا پېترۇشكىنىڭ رايىغا

ببرىش ئۇچۇن تىرىشىۋاتقاندەك، راسلاپ قويغان ئىككى گۆش ناننى ئالدىراشلىق بىلەن ئوچاققا سالدى، لېكىن ئۇنىڭ بىرسىگە تۆخۈم سۇركەشنى ئۇنتۇپ قالغان ئىدى.

ھازىر ئىۋانوۋغا ئۆزىنىڭ ئۆيى غەلىتە ۋە ياتتەك تۇيۇلدى، ئايالىنىڭ چارچىغانلىغى مانا مەن دەپ بىلىنىپ تۇرسىمۇ، ئۇ يەنىلا بۇرۇنقىدەك ــ چىرايلى يېقىملىق، بىرئاز تارتىنچاق كۆرۈنەتتى. بالا يەنىلا ئۇنىڭ پۈشتىدىن تامغان ئاشۇ ئىككىسى، پەقەت ئۇ ئۇرۇشتا يۈرگەن مەزگىللەردە چوڭ بولۇپ كېتىپتۇ، ئەلۋەتتە مۇشۇنداق بولۇشى كېرەك. لېكىن، نىمىشقىدۇر، ئىۋانوۋنىڭ كۆڭلى خوشال ئەمەس ئىدى. ئېھتىمال ئۇنىڭغا ئائىلە تۇرمۇشى يات بىلىنىپ، ئەڭ سۆيۈملۈك كىشىسىنىمۇ دەرھال چۈشىنەلمەيۋاتقاندۇ. ئۇ چوڭ بولۇپ قالغان ئوغلى پېترۇشكىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ ئانىسى ۋە سىڭلىسىگە بۇيرۇق چۈشۈرۈۋاتقانلىغىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭ ھەممە ئىشقا كۆڭۈل بۆلىدىغانلىغى ۋە سۆرلۈكلىگى بىلىنىپ تۇرىدىغان چىرايىنى كۆزىتىپ خىجىل بولۇپ قالدى. ئۇنىڭدا ئوغلىغا نىسبەتەن ئاتىلىق مېھرى، ئاتىلىق بالىغا بولىدىغان قىزغىنلىغى كەمچىل ئىدى. ئىۋانوۋ ھازىر ئوغلىنىڭ ناھايىتى بىچارە ھالەتتە قالغانلىغىنى، باشقىلاردىن كۆرە ئۇنىڭغا بەكرەك ئىچ ئاغرىتىش ۋە كۆڭۈل بۆلۈش لازىملىغىنى سەزدى، شۇڭا، ئۆزىنىڭ پېترۇشكىغا سوغاق مۇئامىلە قىلغىنىغا خىجىل بولدى. ئىۋانوۋ ئۆزى يوق چاغدا ئۆيدىكىلەرنىڭ قانداق تۇرمۇش كۆچۈرگەنلىگىنى دەل جايىدا بىلەلمەيتتى. ئوغلىدا نىمىشقا مۇشۇنداق مۇجەز بولۇپ قالغانلىغىنى بىلەلمەيتتى.

ئىۋانوۋ جوزىنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇۋىدى، ئۆيدىكى باشقىلارمۇ ئۇنى چۆرىدەپ ئولتۇردى، مۇشۇ پەيتتە، ئۇ ئۆزىنىڭ ۋەزىپىسى تېزراق

بىرەر ئىش قىلىپ، يەنى بىرەر خىزمەت قىلىپ، ئاز-تولا پۇل تېپىپ، ئايالىنىڭ بالىلارنى توغرا تەربىيىلىشىگە ياردەم قىلىشى لازىملىغىنى، ئۇ چاغدا، ھەممە ئىشنىڭ بىرۋاراقى ياخشىلىنىپ كېتىدىغانلىغىنى، پېترۇشكىنىڭمۇ مەشىنىڭ يېنىدا كۆسەينى تۆتۈۋېلىپ، بۈيرۇق بېرىپلا يۈرمەي، بەلكى باشقا بالىلار بىلەن ئوينىغىلى چىقىدىغانلىغىنى، كىتاپ ئوقۇيدىغانلىغىنى چۈشەندى.

پېترۇشكا تاماقنى ھەممىدىن ئاز يىدى، لېكىن ئېشىپ قالغان يىمەكلىكلەرنىڭ ھەممىسىنى يىغىشتۇرۇپ يانچۇغىغا سېلىۋالدى.

— نېمە بولدۇڭ، پېيوتر، — دىدى دادىسى ئۇنىڭغا، — بۇلارنىمۇ يەمسەن؟ ئۆزەڭنىڭ بىر پارچە نېنىڭنى تېخى يەپ بولمىدىڭغۇ...يە! يەپ بولساڭ ئاناڭ يەنە كېسىپ بېرىدۇ.

— نېمىلا بولسا يەۋېرىمەن، — دىدى پېترۇشكا قاپىغىنى تۇرۇپ تۇرۇپ، — لېكىن ھازىر تويۇپ قالدىم.

— ئۇ جىق يىسەم، ناستيامۇ مېنى دوراپ جىق يەمدىكىن، دەپ قورقىدۇ، — ئانىسى گەپنى ئوچۇقلا ئېيتتى، — ھازىر يېيىشكە كۆزى قىيمايۋاتىدۇ.

— سىلەر يەۋېرىڭلار، — دىدى پېترۇشكا پىسەنت قىلماستىن، — مەن سىلەرنى كۆرۈپ يىسۇن دىدىم.

ئەر-خوتۇن ئىككىسى بىر بىرىگە قارىشىپ تۇرۇپلا قالدى، ئوغلىنىڭ سۆزى ئۇلارنىڭ دىل تارىسىنى تىترىتىۋەتتى.

— سەن نېمىشقا ئاز يەيسەن؟ — سوردى دادىسى ناستيادىن، — ئاكاڭدىن ئۆگەنىدىڭمۇ؟... ئوبدان يىگىن، قىزىم، بولمىسا چوڭ بولالمايسەن....

— مەن چوڭ بولدۇم، — دىدى ناستيا.

ئۇ بىر پارچە نانىنى يەپ بولۇپ، يەنە چوڭراق بىر پارچە نانىنى بىر تەرەپكە ئېلىپ ياغلىق بىلەن يېپىپ قويدى.

— نىمە قىلغىنىڭ بۇ؟ — دەپ سوردى ئانىسى ئۇنىڭدىن، — نېنىڭغا ئازراق سېرىق ماي سۈركەپ بېرەمتىم يا!

— ياق، تويدۇم....

— ھەي، يىمەمسەن...،نانىنى نېمىشقا بىر تەرەپكە ئىتتىرىپ قويىسەن؟

— سېمىيون تاغام كېلىدۇ. بۇنى شۇنىڭغا ئەپقويدۇم. بۇ سىلەرنىڭ نېنىڭلار ئەمەس، ئۆزەمنىڭ. مەن بۇ نانىنى ياستۇغۇمنىڭ ئاستىغا قويۇپ قويمىسام سوۋۇپ قالىدۇ....

ناستيا ئورۇندۇقتىن چۈشۈپ، ياغلىقنى يۆگەكلىك نانىنى كارۋىتىغا ئاپىرىپ، ياستۇق ئاستىغا تىقىپ قويدى.

ئانىسى ناستيانىڭ ماي بايرىمى كۈنىمۇ گۆش نانىنى سېمىيون يېۋىسىيۇچ كەلگىچە سوۋۇپ قالمىسۇن دەپ، بىرنەچچە ياستۇق ئارىسىغا تىقىپ قويغىنىنى ئېسىگە ئالدى.

— بۇنىڭ سېمىيون تاغا دېگىنى كىم؟ — ئۇئانوۋ سەل ھەيران بولغان ھالدا خوتۇنىدىن سوردى.

لىۋبوۋ ۋاسلىيۇنا نىمە دېيىشنى بىلەلمەي تۇرۇپ قالدى:

— مەنمۇ ئۇنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىگىنى بىلمەيمەن.... دائىم باللارنى كۆرگىلى ئۆزى يالغۇز كېلىدۇ. ئۇنىڭ ئايالى ۋە باللىرى-نىڭ ھەممىسى نېمىسلارنىڭ قولىدا ئۆلۈپ كېتىپتۇ. ئۇ بىزنىڭ باللار بىلەن بەك يېقىن، ھەمىشە ئۇلار بىلەن بىللە ئويناىدۇ.

— قانداق ئويناىدۇ؟ — ئۇئانوۋ ھەيران بولۇپ سوردى، — ئۇلار بۇ يەردە نىمە ئويناىدۇ؟ ئۇ كىشى نەچچە ياشلاردا بار؟

پیترۇشكا ئانسى بىلەن دادىسغا قاراپ قويدى، ئانسى دادىسىنىڭ سوئالىغا ھېچقانداق جاۋاپ بەرمەي، پەقەت ناستياغا غەمكىن ھالدا قارايلا قالدى. لېكىن دادىسى مەنىلىك قىلىپ پىسكۆكىدە كۆلۈپ قويۇپ، ئورۇندۇقتىن قوپۇپ، تاماكا چەكتى.

كېيىن دادىسى پيترۇشكىدىن سورىدى:

ــ سېمىيون تاغاڭلار سىلەرگە بەرگەن ئوينىغوچلار نەدە؟

ناستيا ئورۇندۇقتىن چۈشۈپ، ئىشكاپنىڭ تۆۋىدىكى باشقا بىر ئورۇندۇققا ئۆزىلەپ چىقىپ، ئىشكاپتىن بىرنەچچە كىتابىنى ئېلىپ دادىسىغا بەردى.

ــ مانامۇشۇ رەسىملىك كىتابلار، ــ دېدى ناستيا دادىسىغا، ــ سېمىيون تاغام دائىم ماڭا ئوقۇپ بېرىدۇ. ماۋۇ ئىت ئېيىغى مشكا بەك قىزىق، بۇ ھەم ئويۇنچۇق، ھەم كىتاپ....

ئۇنىڭ قىزى بەرگەن كىتابلارنى قولىغا ئالدى، بۇلار ئىت ئېيىغى مشكا، ئويۇنچۇق زەمبىرەكلەر، كىچىك ئۆيلەر توغرىسىدىكى كىتابلار ئىدى. بۇ كىچىك ئۆيدە دومنا دېگەن بىر مومايى بولوپ، ئۇ نەۋرىسى بىلەن رەخت توقۇيتتى...ۋاھاكازالار.

پيترۇشكىنىڭ مەشىنىڭ قاپقىغىنى ئېتىۋېتىش ئېسىگە كەلدى، قاپاقى ئېتىلمىگەندە ئۆيى سۇۋۇپ كېتەتتى.

ئۇ قاپاقىنى ئېتىپ بولغاندىن كېيىن، دادىسىغا:

ــ سېمىيون يېۋسيېۋىچ سىزدىن قېرى!...ئۇ دائىم بىزگە يارىدەم قىلىپ كەلدى، ئۇنى.... ــ دەۋېتىپ شوندىقى سىرتقا قارىۋىدى، ئاسماندا توققۇزىنچى ئايلاردا كۆرۈنمەيدىغان بۇلۇتلارنىڭ لەيلەپ يۇرگىنىنى كۆردى. ــ ئاسماندا قوغۇشۇنىدەك بۇلۇتلار يۇرۇيدىغۇ، ــ دېدى پيترۇشكا، ــ مۇشۇ بۇلۇتتىن قارىغاندا، قار ياغمىغانىدەك قىلىدۇ!

ئەتە ئەتىگەندىلا قىش چۈشۈپ كېتەرمۇ؟ ئەگەر مۇنداق بولسا، بىز قانداق قىلىمىز؟ ياشىيۇلار تېخى ئېتىزدا، ئۆيىمىزگە ھىچنەرسە ئالمىدۇق.....قارىمامسىز، ئەھۋال نىمە دىگەن ياماڭ!

ئۇئانوۋ ئوغلىغا قاراپ، ئۇنىڭ قىلغان سۆزلىرىنى ئاڭلاپ، ھودۇ-قۇپ قالدى. ئۇ ئەسلىدە ئايالىدىن سىمىيۇن يېڭىچىنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىگىنى، ئۇنىڭ بۇ ئۆيگە كېلىپ-كېتىپ يۈرگىنىگە ئىككى يىل بولۇپ قاپتۇ، ناستيانى ئىزدەمدۇ؟ ياكى كىشىنىڭ زوقىنى كەلتۈ-رۈدىغان ئايالنى ئىزدەمدۇ؟ بۇنى ئېنىق سورىماقچى ئىدى. لېكىن پېترۇشكا ئۆڭ ئىشلىرى ھەققىدە سۆزلەپ دادىسىنىڭ ئويىنى بۇزۇۋەتتى.

— ئانا، ئەتىلىك ئاشلىق نورما بېلىتى بىلەن تەمىنلەش كېنىش-كىسىنى ماڭا بېرىڭ، كىرسىن بېلىتىنىمۇ بېرىڭ، ئەتە ئەڭ ئاخىرقى كۈن، يەنە ياغاچ كۆمۈر ئالىمىز. بىراق خالتىنى يۇتتۇرۇۋېتىپسىز، نەرسىلەرنى چىلەك بىلەن ئەكىلىشكە توغرا كېلىدۇ. ئەمدى بىرەر خالتا تاپايلى، ياكى كونا رەختتىن بىر خالتا تىكۈلايلى، خالتا بولمىسا بولمايدۇ.... ناسچكا ئەتە ھىچكىمنى ھويلىمىزدىن سۈ ئېلىشقا قويمىسۇن. قىش كەپقالدى، سۇ پەسلەپ كەتسە، ئاغامچىمىز قىسقا، سۇ ئالالمايمىز، قىشتا قارنى شۇ پېتى يىگىلى بولمايدۇ، ئېرىتىش ئۈچۈن ئوتۇن كېتىدۇ.

پېترۇشكا سۆزلىگەچ مەش ئەتراپىنى سۈپۈردى، ئاندىن قازان-قومۇشنى رەتلەپ قويدى. كېيىن مەشتىن كورىنى ئالدى.

— بايا ئازراق گۆش نان يىدۇق، ئەمدى بولسا ۋە بەسەي، گۆش شورپىسى ئىچىمىز، — دىدى پېترۇشكا باشقىلارغا شورپىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ، — ھە راست، دادا، سىز ئەتە ئەتىگەندە سوۋېت

كومىتېتى ۋە ھەربى كومىتېتقا بېرىپ تىزىملىتىڭ، شۇنداق قىلغاندا سىزنىڭ بىلەتلىرىڭىزنى تېزراق ئالالايمىز.

ــ ماقۇل، ــ دېدى داڭسى.

ئۇرۇشتىن كېيىن ھەممە جەم بولۇپ يىيىلىگەن تۇنجى قېتىملىق چۈشلۈك تاماقتا شورپىمۇ، گۆشمۇ بار ئىدى، ھەممىسى جىمجىت تاماق يىيىشتى، پېترۇشكىمۇ ئۇن چىقارمىدى، گويا ھەممەيلەن بىرەر ئېغىر ئوشۇق گەپ قىلىنىپ قالسا تاماق ۋاقتىدىكى جىمجىت شات-خوراملىق بۇزۇلۇپ كېتىشىدىن ئەنسىرىگەندەك قىلاتتى.

كېيىن ئۇڭانوۋ ئايالىدىن:

ــ لىۋبا، كىيىم-كېچەكلىرىڭلار قانداقراق؟ ھەممىسى كونىراپ كەتكەندۇ؟ بۇرۇنقىسى كونىراپ كەتكەن بولسا، يېڭىسىنى ئېلىشقا توغرا كېلىدۇ، ــ دەپ سورىدى.

لىۋبا ۋاسلىيۇنا مىيخدا كۆلۈپ قويۇپ دېدى:

ــ باللارنىڭ كىيىملىرىنى ياماپ-تۆمەپ بىرنىمە قىلدىم، بۇرۇنقى چاپىنىڭىز، ئىككى شىمىڭىز ۋە ھەممە كۆينەكلىرىڭىزنى بالىلارغا ئوڭلاپ بەردىم.

ــ ئوبدان قىلىپسەن، ــ دېدى ئۇڭانوۋ، ــ بالىلار ئۈچۈن نىمە كەتسە مەيلى.

ــ باللاردىن ئايايدىغان ھېچنىمەم يوق. سىز ماڭا ئېلىپ بەرگەن پەلتۇنىمۇ سېتىۋەتتىم، ھازىر پاختىلىق چاپان كىيىۋاتىمەن.

ــ ئاناڭنىڭ پاختىلىق چاپىنى ناھايىتى قىسقا، ئۇنى كەيسە سوغۇق ئۆتۈپ قالدۇ، ــ پېترۇشكىمۇ سۆز قاتتى، ــ مەن مونچىغا بېرىپ ئوت قالغۇچى بولۇپ ئىشلەپ، مائاش ئېلىپ، ئاناڭغا بىر پەلتۇ ئېلىپ بېرىمەن. بازاردا كۆتىرىپ يۈرۈپ ساتىدىغانلار بار ئىكەن،

كۆرۈپ قويدۇم، باھاسىنمۇ سوراپ باقتىم، تازا خوپ كېلىدىغانلىرى بار ئىكەن....

ــ سەن ئىشلىمىسەڭمۇ بولىدۇ، سېنىڭ مائاشىڭسىزمۇ تۇرمۇشىمىزنى قامدىيالايمىز، ــ دېدى دادىسى.

چۈشلۈك تاماقتىن كېيىن، ناستيا كۆزىگە يوغان كۆزەينەكتىن بىرنى تاقاپ، دەرىزىنىڭ يېنىدا ئانىسىغا يۈگ پەلەي توقىغىلى تۇردى، ئانىسى خىزمەتتە ئۇنى قاپ پەلەي ئىچگە كىيمەكچى ئىدى. كۆز كۈنلىرى بولغاچقا، ھاۋا سوغۇق ئىدى.

پېترۇشكا سىگىلىسىغا قاراپ قويۇپ، ئاچچىغلانغان ھالدا:

ــ نېمە قىلۋاتسەن، نېمىشقا سېمىيون تاغامنىڭ كۆزەينىگىنى تاقىۋالدىڭ؟.... ــ دېدى.

ــ تاقاپ باقتىم، ئۇنى تاقىۋالمايمەن.

ــ يەنە نېمە ئىش قىلماقچى ئىدىڭ! مەن كۆردۈمغۇ! سەن كۆزۈڭنى قارغو قىلىپ قويۇپ، كېيىن پېنسىيە پۇلىنى يەپ، ئۆمۈر بويى باشقىلارغا ئۆزەڭنى باقتۇزماقچىمۇ؟ ئال كۆزەينەكنى! ساڭا دەۋاتىمەن، ھازىرلا ئېلىۋەت! پەلەي توقۇما، ئانام ئۆزى توقۇسۇن، ياكى بىكار بولغىنىمدا ئۆزۈم توقۇيمەن. مەشق دەپتىرىڭنى ئېلىپ خەت يېز، بۇرۇن ئۈگەنگەنلىرىڭنىڭ ھەممىسىنى ئۇنتۇپ بولدۇڭ.

ــ ھە، ناستيا مەكتەپكە كىردىمۇ؟ ــ سورىدى دادىسى.

ــ ئۇنىڭ يېشى كىچىك، تېخى مەكتەپكە كىرمىدى، ــ دېدى ئانىسى، ــ لېكىن پېترۇشكا ئۇنىڭغا كۆندە ئۈگىتىدۇ، تېخى ئۇنىڭغا خەت يازغىلى مەشق دەپتىرى ئېلىپ بەردى، يەنە ھساپ ئۈگىتىدۇ، ئالدىغا كاۋا ئۈرۈغنى قويۇپ، قوشۇش-ئېلىشنى ئۈگىتىدۇ. مەنمۇ ھەرپلەرنى ئۈگەتتىم.

ناستيا پەلەينى قويۇپ قويۇپ، ئىشكاپنىڭ يەنە بىر تارتمىسىدىن مەشق دەپتىرى بىلەن روچكىنى ئالدى. پېترۇشكا سىگىلىسىغا ئۆزىنىڭ بۇيرۇغىنى شۇ پېتى ئىجرا قىلدۇرغىنىدىن مەمنۇن بولدى. شۇنىڭ بىلەن، ئانىسىنىڭ چاپىنىنى يېپىنچاقلاپ، هويلىغا چىقىپ ئەتە قالايدىغان ئوتۇننى يارغىلى تۇردى. پېترۇشكا يېرىپ بولغان ئوتۇننى بۇرۇنقىدەك ئۆيگە ئېلىپ كىرىپ، قۇرۇتۇش ئۈچۈن مەشنىڭ ئارقىسىغا قويۇپ قويدى.

لېيۇبوۋ ۋاسىلېۋنا كەچلىك تاماقنى بۇرۇنلا پۈشۈردى. ئۇ بالىلارنى بۇرۇنراق ئۇخلىتىپ قويۇپ، يولدىشى بىلەن ئايرىم سۆزلەشمەكچى ئىدى. لېكىن كەچلىك تاماقتىن كېيىن بالىلار ئۇزۇنغىچە ئۇخلىمىدى: ياغاچ كىرىسلودا ياتقان ناستيا يوتقانىدىن بېشىنى چىقىرىپ، دادىسىغا قارايلا ياتتى، قىشىن-ياز تامىمەشنىڭ تۆۋىسىدە ياتىدىغان پېترۇشكا ئۇ ياق-بۇ ياققا ئۆرۈلۈپلا ياتتى، گاھ غىڭىلداپ قويياتتى، گاھ ئىنچىقلاپ قويياتتى، گاھ نىمىلەرنىدۇ غودۇكشيتتى، ئۇمۇ دەرھال تىنچىپ كېتەلمىدى. لېكىن يېرىم كېچىگە بارغانىدا ئاخىرى ناستيا ئۇخلاپ قالدى، پېترۇشكىمۇ مەشنىڭ تۆۋىسىدە مۈگدىگىلى تۇردى.

پېترۇشكا ناھايىتى سەگەك ئۇخلايتتى، ئۇ دائىم ئۆيگە ئوت كېتەرمۇ، ئوغرى كىرەرمۇ ياكى ئانام ئىشكىنى تاقىمای قالغاندىمۇ دەپ ئەنسىرەيتتى. بۈگۈن ئاتا-ئانىسىنىڭ ئاشخانىسىنىڭ يېنىدىكى ئۆيدە هايajانلىنىپ قىلىشۋاتقان سۆزلىرى ئۇنى ئويغىتىۋەتتى....

— ئالیوشا، ئۇزىڭنى سەل بېسىۋىلىڭ. بالىلارنى ئويغىتىۋەتمەڭ، — دىدى ئاپىسى بوش ئاۋازدا، — ئۇنى تىللىماڭ، ئۇ ياخشى ئادەم، ئۇ بالىلىرىڭنى ياخشى كۆرىدۇ...

— بىز ئۇنىڭ ياخشى كۆرۈشىگە مۇھتاج ئەمەسمىز، — دىدى

دادىسى، ــ باللىرىمنى مەن ئۆزۈم ياخشى كۆرۈمەن.....تازا قىزىق، ئۇنىڭ خەقنىڭ باللىرىنى ياخشى كۆرۈپ قالغىنى نىمىسى!مەن ساڭا ھەربىلەرنىڭ سېتۈۋلىش كېنىشكىسىنى ئەۋەتىپ بەردىم، ئۇنىڭ ئۈستىگە خىزمىتىڭ بار. يەنە نىمىشقا سېمىيون يېۋسىيېۋىچ دېگەن نىمىگە ھاجىتىڭ چۈشتى؟ سېنىڭ تېخى جېنىڭ بارغۇ.... ھەي سەنزە، لىۋبا، لىۋبا! ئالدىنقى سەپتە تۇرۇپ سېنى ھامان باشقىچە ئويلاپ-تىكەنمەن. مۇنداقچە ئېيتقاندا، سەن مېنى ئەخمەق چاغلاپسەن-دە....

دادىسى بىر دەم جىمىپ قالدى، ئارقىسىدىن تاماكىسىنى تۈتاشتۇردى.

ــ نىمە دەۋاتىسىز ئالیوشا، نىمە دەۋاتىسىز! ــ دېدى ئانىسى ۋاقىراپ تۇرۇپ، ــ شۇنى بىلىشىڭىز كېرەككى، بالىنى مەن باقتىم، ئۇلارغا ئوبدان قارىدىم، ئاساسەن كېسەل بولمىدى. ساغلام چوڭ بولدى....

ــ بۇ نىمىتى؟ ــ دېدى دادىسى، ــ تۆت بالىنى بېقىپمۇ كۆنىنى ئوبدان ئۆتكۈزگەنلەر بارغۇ؟ ئۇ بالىلار بىزنىڭكىدىن قېلىشمايدۇ. پېترۇشكاڭ قانداق ئادەم بوپتۇ، گەپ قىلىشلىرى خۇددى چوڭ ئادەمنىڭ ئۆزى. كىتاپ ئوقۇشنى ئۇنىتۇپ قالغاندەك قىلىدۇ.

پېترۇشكا بىر ئۇلۇغ كېچىك تىنىۋېتىپ، ئۇلارنىڭ سۆھبىتىنى داۋاملىق ئاڭلاش ئۈچۈن، يالغاندىن خورەك تارتقىلى تۇردى، "بوپتۇ، ــ دېدى كۆڭلىدە، ــ قېرى بولسا بولىۋەرسۇن، سېنىڭ تەييارنى يېمىشىڭ ئەلۋەتتە ئوڭايدە!"

ــ بىراق تۇرمۇشتىكى ئەڭ قىيىن، ئەڭ مۇھىم ئىشلارنى ئۇ بىلمىدۇ، ــ دېدى ئاپىسى، ــ ئۇ ئۇگىنىشتىمۇ ئانچە ئارقىدا ئەمەس.

ــ سېنىڭ سېمىيون دېگەن نىمەڭ قانداق ئادەم؟ ئەمدى باشقا

گەپنى قويۇپ، مۇشۇنىڭغا جاۋاپ بەر، ــ دىدى دادىسى ئاچچىغلىنىپ،

ــ ئۇ ياخشى ئادەم.

ــ سەن ئۇنى ياخشى كۆرىسەن، شۇنداقمۇ؟

ــ ئالىيوشا، مەن سىزنىڭ باللىرىڭىزنىڭ ئانىسى...

ــ بولدى، ئېيتمىغىر! ئۇدۇل جاۋاپ بەر!

ــ مەن سىزنى ياخشى كۆرىمەن، ئالىيوشا. مەن بالىلارنىڭ ئانىسى، لېكىن مەن بىر ئايال كىشى، بۇرۇنقى ئىشلارنى قويۇڭ، سىز بار ۋاقتىتكى ئىشلار ئېسىمدىنمۇ كۆتىرىلىپ كېتىپتۇ.

دادىسى زۇۋان سۇرمەي تاماكا چېكەتتى.

ــ سىزنى سېغىنىدىم، ئالىيوشا،... ئەلۋەتتە، باللار يېنىمدا، ئۇلار سىزنىڭ ئورنىڭىزنى باسالمايدۇ. شۇنچە ئۇزۇن ھەم قورقۇنچلۇق يىللاردا سىزنى كۈتتۈم.

ــ ئۇنىڭ ۋەزىپىسى نېمە؟ نەدە ئىشلەيدۇ؟

ــ ئۇ بىزنىڭ زاۋۇتتا ماددى ئەشيا تەمىنلەش بۆلۈمىدە ئىشلەيدۇ.

ــ بىلدىم، ئالدامچىكەن.

ــ ئۇ ئالدامچى ئەمەس. ئۇقمايدىكەنسەن... ئۇنىڭ ئائىلە-سىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى موگلىيۇدا قۇربان بولۇپتىكەن، ئۇنىڭ ئۈچ بالىسى بولۇپ، قىزى بويىغا يەتكەن ئىكەن.

ــ بۇنىڭ بىلەن چاتىغىم يوق. ئۇ بىروۋنىڭ نەق ئۆيىنى قولغا چۈشۈرۈۋالغان. ئايالىمۇ ئانچە قېرى ئەمەس ھەم چىرايلىق. مۇنداق بولغاندىكىن، ئۇ يەنە ھوزۇرلىنىۋېرىدۇ.

ئانىسى ھېچقانداق جاۋاپ بەرمەي، جىمىپ كەتتى. لېكىن، پېترۇشكا ئارقىدىنلا ئانىسىنىڭ يىغلىغان ئاۋازىنى ئاڭلىدى.

— ئالیوشا، ئۇ، باللارغا سىزنىڭ گېپىڭىزنى قىلىپ بېرەتتى، — ئانىسى يەنە سۆزلەشكە باشلىدى. پېترۇشكا ئانىسىنىڭ كۆزى ياشقا تولغانلىغىنى سەزدى، — ئۇ باللارغا، ئاتاڭلار بىز ئۇچۇن جەڭ قىلۋاتىدۇ، جاپا چېكىۋاتىدۇ... دەيتتى، باللار ئۇنىڭدىن، نېمىشقا شۇنداق قىلىدۇ؟ دەپ سوراپ‌ئاندا، ئاتاڭلار بەك ئاقكۆڭۈل ئادەم، دېگەن ئىدى.

دادىسى كۆلۈپ كەتتى، غاڭزىدىكى ئوتنى كولاپ ئېلىۋەتتى.

— سىلەرنىڭ سېمىيون يېۋسېيېۋىچ ئەسلىدە شۇنداق ئادەمكەن-دە! ئۇ مېنى زادىلا كۆرۈپ باقماي تۇرۇپمۇ، مېنى ماختاپ كېتىپتۇ. تازا ئەرباپكەنغۇ!

— ئۇ سىزنى كۆرۈپ باقمىغان بولسىمۇ، باللارنى سىزنى مەڭگۈ ئەسلەيدىغان، سۆيىدىغان قىلىش مەقسىدىدە مۇشۇنداق دېگەن.

— ئۇنىڭ نېمە مەقسىدى بار؟ ئۇ نېمىشقا مۇشۇنداق قىلىدۇ؟ ساڭا تېزراق ئېرىشىش ئۈچۇن ئەمەسمۇ؟ ئېيتقىنا، ئۇنىڭغا زادى نېمە كېرەك؟

— ئېھتىمال، ئۇنىڭ قەلبى ياخشىدۇ، ئالیوشا، ئۇ شۇڭا مۇشۇنداق قىلىدىغاندۇ، بولمىسا يەنە نېمىنى كۆزلەيدۇ؟

— لېۋبا، سەن راستىنلا دۆتكەنسەن. مېنى كەچۈر، ھېچكىمۇ مەنپەئەت تەگمەيدىغان ئىشنى قىلمايدۇ.

— سېمىيون يېۋسېيېۋىچ ھەر قېتىم كەلگىنىدە باللارغا ھەر خىل نەرسىلەرنى ئالغاچ كېلىدۇ. بەزىدە كەمپىت ئەكەلسە، بەزىدە بولكا ئەكىلىدۇ. يېقىندا تېخى ناستياغا بىر جۈپ پىما ئالغاچ كەپتىكەن، كىچىك كەپقالدى، لېكىن ئۇ كىشى زادى بىزدىن بىرنەرسە تەلەپ قىلىپ باقمىدى. بىزمۇ ئۇنىڭغا ھاجەتمەن ئەمەسمىز. ئالیوشا،

ئۇ كىشىنىڭ ئەكەلگەن بىرنەرسىلىرى بولمىسمۇ، كۇنىمىز ئوخشاش ئۆتىۋېرىدۇ. بىز ئادەتلىنىپ كەتتۇق. لېكىن ئۇ، باشقىلارغا غەمخور لۇق قىلغىنىمدا، كۆڭلۈم بىرئاز ئارامسىغا چۈشىدىكەن، ئۆلۈپ كەتكەن بالا-چاقىلىرىمنى بەكمۇ ئەسلەپ كەتمەيدىكەنمەن، دەيدۇ. سىز ئۇنى كۆرسىڭىز، ئۇنىڭ سىز ئويلىغانىدەك ئادەم ئەمەسلىگىنى بىلىسىز.....

— بۇ پۇتۇنلەي يالغان! — دىدى دادىسى، — سەن مېنى قايموقتۇرمەن دەمە... لېيۇبا، سەن بىلەن بىرگە بولۇشنىڭ ھېچقانداق مەزىسى قالمىدى، بىراق مەن يەنە ياشاشنى خالايمەن.

— بىز بىلەن بىرگە ئۆتۈڭ، ئالىيوشا....

— مەن سىلەر بىلەن بىللە بولايۇ، سەن سېكايېۋسېكو① بىلەن بىللە بولامسەن؟

— ئۇنداق ئەمەس، ئالىيوشا. ئۇ ئەمدى بىزنىڭكىگە كەلمەيدۇ. مەن ئۇنىڭغا ئەمدى كەلمەڭ، دەپ ئېيتىمەن.

— ئەمدى مۇنداق قىلمايدىكەنسەن، ئۇنداقتا بۇرۇن بىر ئىش بولغانمۇ؟... ھەي! سەن قانداق ئادەم، لېيۇبا، سىلەر ئايالىلار ھەممىڭلار مۇشۇنداق ئادەملەر.

— ئۇنداقتا سىلەر ئەرلەر قانداق ئادەملەر؟ — ئانىسى ئازار يىگەندەك سورىدى، — سىلەر ئايالىلار ھەممىڭلار مۇشۇنداق ئادەملەر دېگىنىڭىز نېمە مەنىنى بىلدۇرىدۇ؟ مەن كېچە-كۇندۇز ئىشلەيمەن، بىز پاراۋوز ئوتخانىسىغا ئىشلىتىدىغان، ئوتقا چىداملىق خىش ياسايمىز. مەن ھەم ئورۇقلاپ كەتتىم، ھەم سەتلىشىپ كەتتىم. مېنىڭ

---

① سېمىيون يېۋسېيېۋىچنىڭ باشقىچە ئاتىلىشى.

ئىسكەتىم قالمىدى، تىلەمچىلەرمۇ مەندىن تىلىمەيدۇ. ماڭمۇ قېيىن، بىراق ئۈيدە باللار بار. مەن قايتىپ كەلگەندە، ھەمىشە مەشكە ئوت يېقىلمايدۇ. ئۆيىنىڭ ئىچى قاپ-قاراڭغۇ. باللارنىڭ بېشى قېتىپ كەتكەن. ئۇلار ھازىرقىدەك ئۆزى ئىشلىرىنى قىلىشنى ناھايىتى تەسلىكتە ئۆگەنىدى. پېترۇشكا تېخى كىچىك ئىدى... ئۇ چاغلاردا سېمىيون يېۋسيېۋىچ دائىم بىزنىڭكىگە كېلىپ، باللار بىلەن بىللە بولدى. ئۇ يالغوزلۇقتا ئۆتەتتى. ئۇ مەندىن: — ئۆيىڭىزگە كېلىپ مېھمان بولۇپ، ئىسسىنۇۋېلىپ كەتسەم بولامدۇ؟ — دەپ سورىدى. مەن ئۇنىڭغا: — ئۆيىمىز بەك سوغۇق، ئوتۇنلىرىمىز ھۆل، — دېدىم. ئۇ ھېچۇەقەسى يوق، پۇتۇن قەلبىم مۇزلاپ كەتتى. پەقەت باللىرىڭىز بىلەن بىر دەم بىللە بولساملا بولىدۇ، مەن ئۆچۈن ئوت قالمىسىڭىزمۇ بولىدۇ، — دەپ جاۋاپ بەردى. مەن، بوپتۇ، كەلسىڭىز كېلىڭ، باللارمۇ سىز بىلەن بىرگە بولسا ئانچە يالغۇزلۇق ھىس قىلىشماس، دېدىم. شۇندىن كېيىن، مەنمۇ كۆنۈپ قالدىم. ئۇ ھەر قېتىم كەلسە، ھەممىمىز يايراپ كېتىمىز. مەن ئۇنى كۆرسەملا سىزنى ئەسلەيمەن، گويا سىز يېنىمدىكىدەك ھىس قىلىمەن. مەيلى كىم بولسۇن، بىرەرسى كەلسلا ئۇنچۇالا چۆلدەرەپ قالمايدىكەنمىز...

— ھە، سۆزلەۋەر. كېيىن قانداق بولدى؟ — دادىسى كوچىلاپ سوراۋەردى.

— كېيىن ھېچ ئىش بولمىدى. ئەمدى سىزمۇ قايتىپ كەلدىڭىز، ئالیوشا.

— ئەگەر ئىش مۇشۇنداقلا بولسا، بوپتۇ، — دېدى دادىسى، — ئەندى ئۇخلايلى.

لېكىن ئانىسى دادىسىدىن ئۆتۈنۈپ:

— بىر دەمدىن كېيىن ئۇخلايلى. يەنە بىرئاز سۆزلىشەيلى، سىز بىلەن بىرگە بولۇش مەن ئۈچۈن نېمە دېگەن خوشاللىق! — دېدى.

— ئۇلار قانچە قىلسىمۇ تېنچلىنالمىدى، — دەپ ئويلىدى پېترۇشكا ئۆز ئورنىدا ياتقىنىچە، — ئەپلىشىپ قالسىلا بولاتتى. ئانام ئەتە ئەتىگەندە ئىشقا چىقىدۇ، لېكىن ئۇنىڭ روھى شۇنچە يۇقۇرى تۇرىدۇ، ھازىر خوشاللىنىدىغان ۋاقتى ئەمەس ئىدى. ئىش قىلىپ ئۇنىڭ يېغىسى توختىدى.

— ئۇنداقتا سېمىيون سېنى ياخشى كۆرەمدۇ؟ — دەپ سورىدى دادىسى.

— توختاپ تۇرۇڭ، ناستيانىڭ يوتقىنىنى يېپىپ قويۇپ كېرەي، ئۇ يوتقانىنى تېپىچەكلەپ ئېچۇۋېتىدۇ، سوغاق تېگىپ قالمىسۇن. ئانىسى ناستيانىڭ يوتقىنىنى يېپىپ قويۇپلا ئاشخانىغا كىرىپ، مەشنىڭ يېنىدا تۇرۇپ، پېترۇشكا ئۇخلىغاندىمۇ دەپ تىڭشىدى. پېترۇشكا ئانىسىنىڭ مەقسىدىنى ئۇقۇپ، خورەك تارتقىلى تۇردى. ئۇنىڭدىن كېيىن ئانىسى چىقىپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئانىسىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىدى:

— ئۇ مېنى ياخشى كۆرسە كېرەك. ئۇ ھەمىشە ماڭا يېقىملىق كۆزدە قارايتتى. لېكىن مەن ئۆزەمنىڭ قانداقراق ئادەم ئىكەنلىگىمنى بىلىمەن، ھازىر مەن شۇنچە چىرايلىقمۇ؟ ئۇنىڭ كۆنى قېيىن. ئالیوشا، ئۇ ھامان بىرەركىشىنى ياخشى كۆرىشى كېرەكقۇ.

— سىلەرنىڭ ئاراڭلاردىكى ئەھۋال مۇشۇنداق بولغان ئىكەن، ئۇنى بىرەر قېتىم سۆيۈپ قويۇپسەندە، — دېدى دادىسى مۇلايىم ھالدا.

ـــ بولدىلا! مەن ئۇنىمسام ئۇنىماي ئىككى قېتىم سۆيۈۋالدى.

ـــ سەن ئۇنىمساڭ، ئۇ نىمشقا مۇشۇنداق قىلدۇ؟

ـــ بىلمەيمەن. ئۇ، ئايالىم خىيالىمغا كىرىۋالدى، ئايالىمنى ئەسلەپ قالدىم، سىز ئايالىمغا بىرئاز ئوخشايدىكەنسىز، دېگەن ئىدى.

ـــ ئۇ ماڭا ئوخشامدۇ؟

ـــ ياق، ئوخشمايدۇ، ھېچكىم سىزگە ئوخشىمايدۇ، سىز ئۆزىدىكىزگىلا ئوخشايسىز، ئالیوشا.

ـــ سىز ئۆزىڭىزگىلا ئوخشايسىز، دېدىڭىز؟ ھىساۋات 'بىر'دىن باشلىنىدۇ، 'بىر' دىن كېيىن 'ئىككى' كېلىدۇ.

ـــ ئۇ يۇزۇمگىلا سۆيدى، لۈبمگە سۆيمىدى.

ـــ نەگە سۆيگەن بولسا ئوخشاش.

ـــ ياق، پۈتۈنلەي ئوخشاپ كەتمەيدۇ، ئالیوشا... بىزنىڭ تۇرمۇشلىرىمىزدىن نىمىلەرنى بىلىسىز؟

ـــ مەن نىمنى بىلەتتىم؟ ئۇرۇشقا باشتىن-ئاخىر قاتناشتىم. ئۇ چاغلاردا ماڭا ئۆلۈم سەندىنمۇ يېقىن ئىدى.

ـــ سىز ئۇرۇش قىلغانلاردا، مەن ھەمىشە سىزدىن ئەنسىرەيتتىم، كۆڭلۈم بىئارام بولاتتى. پۈت-قوللۇرۇم تىترەيتتى. لېكىن باللارنى بېقىش، دۆلەتكە تۆھپە قوشۇش ۋە فاشىستلار ئۈستىدىن غەلىبە قىلىش ئۈچۈن، يەنىلا كۆتىرەڭگۈ روھتا ئىشلىشىم كېرەك ئىدى.

ئانىسى ناھايىتى خاتىرجەم سۆزلەيتتى، لېكىن ئۇنىڭ قەلبى ئازاپلىنىۋاتاتتى. پېتروشكىنىڭ ئانىسىغا ناھايىتى ئىچى ئاغرىدى. ئۇ، ئانىسىنىڭ ئۆزىگە، ئۇنىڭغا ۋە ناستيانىغا ئايال ياماپ بېرىپ، ياماقچىغا بېرىدىغان پۇلنى تېجەپ قالغانلىغىنى، خوشنىسىغا توك ئوچىغى ياساپ بېرىپ ياڭيۇ ئالغانلىغىنى بىلەتتى.

— بۇنداق تۇرمۇش، ئۇنىڭ ئۇستىگە سىزنى سېغىنىش مېنى تولىمۇ ئازاپلىدى، — دېدى ئانىسى، — ئەگەر مەن شۇنداق كېتىۋېرىدىغان بولسام، ئۆلگەن بولاتتىم. لېكىن بالىلىرىم بار. بىرئاز دەم ئېلىش ئۈچۈن ئانچە-مۇنچە باشقا نەرسىلەرگە يولۇقۇشۇم كېرەك، ئالىيوشا، ماڭا خوشاللىق كېرەك. بۇرۇن بىرسى ماڭا، سىزنى ياخشى كۆرىمەن دېگەن ئىدى. ئۇ ماڭا خۇددى سىزنىڭ دەسلەپكى ۋاقتىلىرىڭىزدىكىدەك يېقىملىق تۇيۇلغان...

— كىم ئۇ؟ يەنە شۇ سېمىيون يېۋسېيېۋىچمۇ؟ — دېدى دادىسى.

— ياق، باشقا بىرسى. رايونىمىز ئىشچىلار ئۇيۇشمىسىنىڭ كومىسسارى. ئۇ تارقاقلاشتۇرۇلۇپ بۇ يەرگە كەلگەن...

— ئۇنىڭ كىم بولۇشىدىن قەتئىي نەزەر، ئۇنى زادى كۆزۈم كۆرمىسۇن! ئۇنىڭ بىلەن يەنە نېمە ئىش يۈز بەردى، ئۇ كۆڭلۈڭنى ياساپ قويدىمۇ؟

پېترۇشكا بۇ كومىسسارنى زادى بىلمەيتتى، ئۇ مەن نېمىشقا تونۇمايدىغاندىمەن، دەپ ھەيران قالدى. ئۇ ئۈزۈك ئۆزىگە: "قارا، ئانىمزمۇ غەلىتە ئايالكەن جۇمۇ" دەپ پىچىرلىدى.

ئانىسى دادىسىغا جاۋاپ بەردى:

— مەن ئۇنىڭدىن ھېچنەرسە ئالغىنىم يوق، ھېچقانداق لەززەتلىنىڭ گېنىمۇ يوق، ئەكسىچە، كېيىن بەك ئازاپلاندىم، مېنىڭ كۆڭلۈم بۇرۇن ئۇنىڭغا بېرىلگەن. چۈنكى كۆڭلۈم ئۆلەي دەپ قالغان ئىدى. ئۇ مېنىڭ يېقىن ئادىمىم، ئەڭ يېقىن ئادىمىم بولغاندا، مەن ھېچقانداق لەززەتلەنمىدىم. شۇ چاغدا مەن ئائىلە ئىشلىرىنى ئويلاپ، ئۇنى يېقىن ئادىمىم ھىساپلىمىسام بوپتىكەن دەپ ھەسرەتلەنىدىم. مەن شۇ چاغدىلا سىز بىلەنلا بىرگە بولسام ناھايىتى يەڭگىل بولۇ-

دىغانلىغىنى، بەختلىك بولىدىغانلىغىنى بىلىدىم...ئالىيوشا، بىز بىلەن بىرگە ئوقۇيلى!

پېترۇشكا دادىسىنىڭ گەپ قىلماي كارۋاتتىن قوپۇپ، تاماكىسىنى تۇتاشتۇرۇپ، ئورۇندۇقتا كېلىپ ئولتۇرغان ئاۋازىنى ئاڭلىدى.

ــ سەن ئۇنىڭ ئەڭ يېقىن كىشىسىگە ئايلانغىنىڭدا، نەچچە قېتىم بىرگە بولدۇڭلار! ــ دەپ سورىدى دادىسى.

ــ پەقەت بىر قېتىم، ــ دىدى ئانىسى، ــ ئۇنىڭدىن كېيىن زادى بىرگە بولۇپ باقمىدۇق.

ــ نەچچە قېتىم بىرگە بولغان بولساڭ، ئۇ سېنىڭ ئىشىڭ، ــ دىدى دادىسى، ــ سەن نېمە ئۈچۈن ئۆزەڭنى بىزنىڭ بالىلىنىڭ ئانىسىمەن دەيسەن، نېمىشقا مەن بىر ئايال كىشى بولۇش سۈپىتىم بىلەن سىز بىلەن بىرگە بولغىنىمدىلا، ئۇنىڭ ئۇستىگە بۇ بۇرۇنقى ئىشلار...دەيسەن؟

ــ بۇ پاكىت، ئالىيوشا...

ــ ئۇنداقتا نېمىشقا مۇشۇنداق بولدۇ، بۇ قانداق پاكىت؟ سەنمۇ ئۇنىڭ ئايالىغا ئايلىنىپ قالمىدىڭمۇ؟

ــ ياق، مەن ئۇنىڭ ئايالى بولغىنىم يوق، مەن شۇنداق بولۇشىنى ئويلىغان، لېكىن ئۇنداق بولمىدى...مېنىڭچە سىز بولمىسىڭىز مېنىڭ تۇغقىشكىنىم شۇ. ئۇ چاغلاردا كىمدە-كىم بولسۇن، مەن بىلەن بىرگە بولسىلا بولدى دەپ قارىغان ئىدىم، تارتقۇلۇقىنى راسا تارتتىم. لېكىن، سىزگە مەلۇم، باللار ئۈچۈن ھەممىگە چىدىدىم، جېنىمنىمۇ ئايىمىدىم...

ــ توختا! ــ دىدى دادىسى، ــ سەن ئۆزۈڭنى يەنە بىر سېكىنىپۇسكو مەسىلىسىدە خاتا قىلىپتىمەن، ئۇنىڭدىن ھېچقانداق

لەززەتلەنمىدىم، دىدىك. لېكىن تۇغۇشمىمەپسىەن، تۇلىمەپسىەن، ئەكسىچە بىر ئوبدان ياشاپسەن.

— مەن تۇغۇشمىدىم، — دىدى ئانىسى پەس ئاۋازدا، — ياشاپ كەلدىم.

— دىمەك، سەن ھازىرمۇ ماڭا يالغان ئېيتىۋاتىسەن! سېنىك پاكىتىك نەدە؟

— بىلمەيمەن، — دىدى ئانىسى پەس ئاۋازدا، — مېنىك بىلدىغىنىم ناھايىتى ئاز.

— بوپتۇ، شۇنداق بولسۇن، لېكىن مېنىك بىلدىغانلىرىم ناھايىتى كۆپ. مەن ساڭا قارىغاندا كۆپ ئىشنى بېشىمدىن ئۆتكۈزدىم، — دىدى دادىسى، — سەن ئېپلاسكەنسەن، باشقا گېپىم يوق.

ئانىسى جىمىپ كەتتى. پەقەت دادىسىنىك جىددى نەپەس ئېلىشلا ئاڭلىناتتى.

— قارا، مەن ھازىر قايتىپ كەلدىم، — دىدى دادىسى، — ئۇرۇش تۈگىدى، لېكىن سەن قەلبىمنى يارا قىلدىك...ئەمدى قانداق قىلىمىز، سەن سېكا يېۋىسىكولار بىلەن بىرگە ئۆت! سەن مېنى باشقىلارنىك مازاق قىلىپ يۈرىدىغان نىمىسگە ئايلاندۇرۇپ قويدۇك، لېكىن، مەن ئويۇنچۇق ئەمەس، ئادەم!

دادىسى قاراڭغۇدا كىيىمى ۋە ئايغىنى كىيىپ، ئاندىن پەنەرنى ياقتى، جوزىنىك يېنىدا ئولتۇرۇپ سائىتىنى بۇرىدى.

— سائەت تۆت بوپتۇ، — دىدى ئۇ ئۆز ئۆزىگە ، — تېخى قاراڭغۇ. ئايال كىشى كۆپ بولسىمۇ، بىرمۇ ھەقىقىي ئايالىك يوق، دىگەن ماقال ناھايىتى ئوبدان ئېيتىلغان.

ئۆينىڭ ئىچى جىمجىت كەتتى. ناستيا ياغاچ كرسلىدا تەكشى نەپەس ئېلىپ ئۇخلىماقتا. پېترۇشكا بېشىنى ئىسسىپ كەتكەن ياستۇققا قويۇپ يېتىپ، خورەك تارتىشىنى ئۇنتۇپ كەتتى.

— ئالیوشا! — دېدى ئاپىسى ناھايىتى دوستانە ئاھاڭدا، — ئالیوشا، مېنى كەچۈرۈڭ!

پېترۇشكا دادىسىنىڭ غىڭشىغان ئاۋازىنى ئاڭلىدى، ئارقىدىنلا ئەينەك چېقىلغان ئاۋازنى ئاڭلىدى. مەلەڭزىنىڭ يوچۇغىدىن ئاتا-ئانىسى تۇرغان ئۆينىڭ گۈڭگا بولۇپ قالغانلىغىنى كۆردى، لېكىن چىراق ئۆچمىگەن ئىدى. "ئۇ پەنەرنىڭ شىشىسىنى چېقىۋېتىپتۇ-دە، — پېترۇشكا ئويلاپلا تېپىۋالدى، — باشقا يەردە ئەينەك يوق ئەمەسمۇ."

— قولىڭىزنى كېسىۋالدىڭىز، — دېدى ئانىسى، — قاناپ كېتىپتۇ. ئىشكاپتىن لۆڭگە ئېلىپ بېرەي.

— ئاغزىڭنى يۇم! — دېدى دادىسى ئانىسىغا ھۆكۈرەپ، — ئەمدى سېنىڭ سۆزۈڭنى ئاڭلاشنى خالىمايمەن...بالىلارنى ئويغات. ھازىر ئويغات!...ساڭا دەۋاتىمەن، ئويغات! ئۇلار ئانىسىنىڭ قانداق ئادەملىگىنى بىلسۇن!

ناستيا چۆچۈپ ئويغىنىپ توۋلۇەتتى:

— ئانا! قېشىڭىزغا چىقايمۇ؟

ناستيا كېچىسى ئانىسىنىڭ ئورنىغا كىرىپ، ئىسسىنۇېلىشنى ياخشى كۆرەتتى.

پېترۇشكا تاممەشىنىڭ تۆپىسىدە ئولتۇرۇپ، پۇتلىرىنى ساڭگىلىتىپ، ھەممەيلەنگە قاراپ:

— ئۇخلاڭلار! نېمىشقا مېنى ئويغىتۇېتىسىلەر؟ تېخى تاڭ ئاتمى-

دى، تالا قاپ ـ قاراڭغۇ! نىمە ئۇرۇشسىلەر؟

ـ ئۇخلا، ناستيا، ئۇخلا. تېخى كېچە. ھازىر قېشىڭغا بارد-
مەن، ـ دېدى ئانىسى، ـ پېترۇشكا، سەنمۇ قوپما، ئەمدى گەپ
قىلماي ئۇخلا.

ـ سىلەر نېمىشقا گەپ قىلىسىلەر؟ دادام نىمە ئىش
قىلماقچىكەن؟

ـ مېنىڭ نىمە ئىش قىلىشىم بىلەن چاتىغىڭ نىمە؟ سەن راستىن-
لا سېرژانتلارغا ئوخشاپ قاپسەن!

ـ نېمىشقا پەنەر شىشىسىنى سۇندۇرىۋېتىسىز؟ ئانام شۇنچە ئورۇق
تۇرسا، ماينىڭ ھەممىسىنى ناستياغا بېرىپ، ئۆزى مايسىزلا ياڭىيۇ
يەۋاتسا، يەنە نېمىشقا ئانامنى قورقىتىسىز؟

ـ ئاناڭنىڭ بۇ يەردە نىمە ئىشلارنى قىلىپ يۈرگەنلىگىنى بىلەم-
سەن؟ ـ دەپ ۋاقىرىدى دادىسى باللاردەك غەمكىن ئاھاڭدا.

ـ ئالىيوشا! ـ دېدى لېۋبوۋ ۋاسىلىيېۋنا ئېرىگە مۇلايىملىق
بىلەن.

ـ مەن بىلمەن، ھەممىسىنى بىلمەن! ـ دېدى پېترۇشكا، ـ
ئانام دائىم سىزنى ئەسلەپ يىغلاپ يۈردى، سىزنىڭ كېلىشىڭىزنى
تۆت كۆزى بىلەن كۈتتى. سىز قايتىپ كېلىپمۇ ئانامنىڭ يىغىسى
توختىمايۋاتىدۇ. بۇلارنى سىز بىلمەيسىز!

ـ سەن تېخى ھېچنىمىنى بىلمەيسەن! ـ دېدى دادىسى ئاچچىغ-
لىنىپ، ـ مەن مۇشۇنداق بىر نىمىنى تاپقىنىمىنى، قارا.

ـ ماڭا ھەممە ئىش ئاپ ـ ئايدىڭ، ـ دەپ جاۋاپ بەردى
پېترۇشكا تامامشىنىڭ تۆپىسىدە ئولتۇرغىنىچە، ـ سىز بىلمەيسىز.
بىز ئىشلىشىمىز كېرەك، بىزگە ھاياتلىق لازىم...

پىتروشكا سۆزىنى توختىتىپ، بېشىنى ياستۇققا تاشلاپ، تۈيۈقسىزلا ئاستا يىغلۇۋەتتى.

ــ ئۆيدە سېنىڭ ھوقوقۇڭ چوڭكەن، ــ دىدى دادىسى، ــ ئەمدى بەربىر بولغىلىق بولدى، سەن قېلىپ ئۆيىنىڭ خوجايىنى بولغىن.

پىتروشكا يېشىنى ئېرتىۋېتىپ، دادىسغا جاۋاپ بەردى:

ــ ۋايجان، نىمىلەرنى دەۋاتىسىز!؟ سىز تېخى چوڭ كىشى، ئورۇشقىمۇ قاتناشقان...ئەتىلىككە شەرەپلىك ھەربى كوپىراتسىيىسگە بېرىپ كۆرۈپ بېقىڭ. خارىتون تاغام پۈكەيدە تۈرۈپ پارچە بولكا ساتىدۇ. ئۇ ئەزەلدىن بىرەر كىشىنىڭ بىرەر سەر نەرسىسىنى قىسىپ قالمايدۇ، ئۇمۇ ئورۇشقا قاتناشقان، ھازىر قايتىپ كەلدى. سىز ئۇنىڭ-دىن سوراپ بېقىڭ، ئۇ ھەممە كىشىگە كۈلۈپ تۇرۇپ ئۆزىنىڭ بېشىدىن ئۆتكەنلىرىنى سۆزلەپ بېرىدۇ، مەنمۇ ئۆز قۇلىغىم بىلەن ئاڭلىغان. ئۇنىڭ ئايالى شوپىرلىقىنى ئۇگەنگەن بولۇپ، ھازىر بولكا توشۇيدۇ. ئۇ ناھايىتى ئاق كۆڭۈل، ئەزەلدىن بولكا ئوغرىلاپ باققان ئەمەس. ئۇنىڭمۇ دوستى بار، دائىم بېرىش-كېلىش قىلىدۇ، باشقىلارمۇ ئۇنى ئوبدان كۆتىدۇ. ئۇنىڭ ياخشى ئۆتىدىغىنى ئوردىن تاقىغان، بىر قولى يوق بىر كىشى، ھازىر سانائەت بۇيۇملىرىنى سېتىش ماگىزىنىنىڭ مۇدىرى...

ــ سەن ئاغزىڭغا كەلگەن نىمىلەرنى سۆزلەپ يۈرۈيسەنغۇ؟ ئەڭ ياخشىسى ئۆخلا. تاڭ ئاتاي دەپ قالدى، ــ دىدى ئانىسى.

ــ ئۆزەڭلار مېنى ئۇخلاتمىدىڭلار...تېخى ھازىرلا تاڭ ئېتىپ كەتمەيدۇ. بۇ چولاق كىشى ئانىيوتا بىلەن ياخشى ئۆتكەندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ كۈنى يامان ئەمەس بولۇپ قالغان. ئۇ چاغلاردا خارىتون

تاغام تېخى ئالدىنقى سەپتە ئىدى، كېيىن ئۇ قايتىپ كېلىپلا ئانيۇ-تا بىلەن ئۇرۇشۇپ كەتتى. ئۇ ئايالىنى كۆن بويى تىللاپ، كەچ بولسلا هاراق ئىچىپ يۈردى. ئۇ تىللاپ-تىللاپ، ئاخىرى جىمىپ قالدى. ئۇ ئانيۇتانى قىينىمايدىغان بولدى، ئۇ ئايالغا، سەن نېمىشقا بىر چولاق بىلەن يۈردۈڭ، راس گالۋاڭ خۇتۇنكەنسەن. سەن يېنىمدا يوق ۋاقتىمدا گولاشكا، ئابراشكا، ماروسكا ۋە سېنىڭ ئىسمىڭغا ئوخشاش نيۇشكا ئىسمىلىك هەم ماگدالىنكا ئىسمىلىك قىزلار مەن بىلەن بىرگە بولدى، دىگەن. ئۇ مۇشۇ گەپنى قىلىۋېتىپ ئۆزىمۇ كۈلۈپ كەتكەن، ئانيۇتا ئاچامۇ كۈلۈپ كەتكەن. كېيىن ئانيۇتا ئۆزى خارىتون تاغنى دۇنيادا تېپىلماس ياخشى ئادەم، ئۇ نۇرغۇن فاشىستلارنى ئۆلتۈرگەن، ئۇنىڭغا تەكلىپ قويغان قىزلارنىڭ كۆپلىگىدىن، ئۇ يېتىشەلمەي كەتكەن، دەپ ماختىغان. خارىتون تاغا دۇكاندا بولكىنى سانىغاچ هەممە ئىشنى بىزگە دەپ بېرەتتى. هازىر ئۇلار ناهايىتى ئىناق بولۇپ، تۇرمۇشى كۆڭۈللۈك ئۆتمەكتە. كېيىن خارىتون تاغا كۈلۈپ تۇرۇپ يەنە شۇنداق دەيدۇ: مەن ئانيۇتانى ئالداپ قويدۇم. ئەمىلىيەتتە هېچقانداق ئايال قېشىمغا كەلگىنى يوق، گولاشكا، نيۇشكا، ئابراشكا دىگەنلەرنىڭ هېچقايسىسى يوق، ماگدالىنكا دىگەن ئايال تېخىمۇ يوق. سولدات ۋەتەنىنىڭ ئوغلى، ئۇنىڭ ئەس-يادى دۇشمەنگە تاقابىل تۇرۇشتا تۇرسا، قالايمىقان يۈرۈشىگە نەدە ۋاقتى. مەن ئانيۇتانى قەستەن قورقىتىپ قويدۇم... ئۇخلايلى، دادا، چىراقنى ئۆچۈرۈپتەيلى، ششىسى يوق پەنەرنى يېقىپ ئۆينى ئىسلاپ نەمە قىلىمىز.

ئۇزانوۋ ئوغلىنىڭ ئېيتىپ بەرگەن هىكايىسىنى هەيران قالغان هالدا ئاڭلىغاچ: "هەي، ئىتنىڭ بالىسى، مەن تېخى سېنى بىزنىڭ

ماشا توغرىسىدا سۆزلەمدىكىن، دەپتىمەن"دەپ ئويلىدى.

پېترۇشكا سۆزلەۋېرىپ هارغىنىدىن خورەك تارتقىلى تۇردى، ئەمدى ئۇ راستىنلا ئۇخلاپ قالغان ئىدى.

ئۇ ئويغانغاندا تاڭ ئېتىپ كەتكەن ئىدى. چۆچۈپ ئورنىدىن تۇردى، چۈنكى، ئۇ كۆپ ئۇخلاپ كەتكىنىدىن، ئەتىگەنده قىلىدىغان ئۆڭى ئىشلىرى شۇنداقلا تۇراتتى.

ئۆيده ناستيالا قالغان ئىدى. ئۇ پولدا ئولتۇرۇپ، ئانىسى ئۇنىڭغا بۇرۇنلا ئېلىپ بەرگەن رەسىملىك كىتابىنى كۆرۈۋاتاتتى. ئۇ، بۇ كىتابنى كۆنده تەپسىلى كۆرەتتى، گويا خەت ئوقۇۋاتقانده‌ك قىلىپ، بارماقلىرى بىلەن هەرپلىرىنى كۆرسىتەتتى.

ــ نېمىشقا ئەتىگەندىلا كىتابنى پاسكىنا قىلىۋەتتىڭ؟ جايىغا قويۇپ قوي، ــ دىدى پېترۇشكا سىكىلىسىغا، ــ ئانام قېنى؟ ئىشقا كەتتىمۇ؟

ــ ئىشقا كەتتى، ــ ناستيا بوش جاۋاپ بەردى ۋە كىتابنى يېپىپ قويدى.

ــ دادام نەگە كەتتى؟ ــ پېترۇشكا ئاشخانا ۋە باشقا ئۆيلەرنى ئايلىنىپ چىقىپ سورىدى، ــ ئۇ ئۆزىنىڭ نەرسە ـ كېرەكلىرىنى سالغان خالتىسىنى ئېلىپ كەتتىمۇ؟

ــ هەئە، ئېلىپ كەتتى.

ــ ئۇ ساڭا نېمىلەرنى دىدى؟

ــ هېچنىمە دىمىدى، پەقەت لېۋىمگە ۋە مەڭزىمگە سۆيۈپ قويدى.

ــ ئەسلىده مۇنداقكەن ـ ده، ــ پېترۇشكا جىمىپ كەتتى.

ــ تېز تۇر! ــ سىكىلىسىگە بۇيرۇق قىلدى، ــ يۇزلىرىڭنى يۇيۇپ،

كېيىملىرىڭنى كىيدۈرۈپ، بازارغا ئېلىپ بارىمەن...

بۇ چاغدا ئۇلارنىڭ دادىسى ۋاگزالغا بېرىپ بولغان ئىدى. ئۇ ئىككى يۈز گىرام ۋوتكا ئىچۋالغان ھەمدە يولۇچىلارنىڭ تاماق بىلىتى بىلەن ئەتىگەندىلا قوسۇغىنى ئوبدان تويغۇزۇۋالغان ئىدى. ئۇ تاڭ ئاتماستىلا ماشا بار شەھەرگە بېرىشقا نىيەت قىلغان ئىدى. ئۇ ماشا بىلەن قايتا كۆرۈشمە مەڭگۈ ئايرىلماسلىغى مۇمكىن. يامان يېرى شۇكى، ئۇ، مونچا خىزمەتچىسىنىڭ قىزىدىن (ئۇنىڭ چېچىدىن تەبىئەت دۇنياسىنىڭ پۇرىغى چىقىپ تۇراتتى) خېلى چوڭ ئىدى. لېكىن ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولىدىغانلىغى شۇ يەرگە بارغاندا ئايدىڭ-لىشاتتى. بىراق ئۇئانۇۋ ماشا بىلەن قايتا كۆرۈشكەندە، ھېچ بولمە-غاندا، ئۇنىڭ تاز ـ تولا خوشال بولغانلىغىنى كۆرسىلا قانائەتلىنەتتى. مانا بۇ، ئۇئانوۋنىڭمۇ يېڭىدىن تونۇشقان يېقىن ئادىمى بارلىغى، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇ قىزنىڭ ناھايىتى گۈزەل، ئاق كۆڭۈل، خۇشچاخ-چاق قىز ئىكەنلىگىنى چۈشەندۈرىدۇ. نەتىجىسى قانداق چىقىدىغانلىغى ۋاقتى كەلگەندە ئايدىڭلىشاتتى!

ئاشۇ تەرەپكە بارىدىغان پويىز كېلىشكە ئاز قالدى، ئۇ ئۆزىنىڭ بوخچىسىنى كۆتىرىپ، پويىزغا چىقىدىغان تەرەپكە ماڭدى: "مېنىڭ بېرىشىم ماشانىڭ خىيالىغا كىرىپ چىقماس، ــ دەپ ئويلىدى ئۇ-نۇۋ، ــ ئۇ ماڭا، سىز بەرىبىر مېنى ئۇنتوپ قالىسىز، بىز قايتا كۆرىشەلمەيمىز، دېگەن ئىدى. بىراق، ھازىر مەن ئۇنىڭ قېشىغا كېتىپ بارىمەن، ئەمدى زادى قايتىپ كەلمەيمەن."

پويىز ماڭغاندا، ئۇ ئۆزىنىڭ ئۆرۈشتىن بۇرۇن تۇرغان بۇ شەھىرىنى ئاخىرقى قېتىم كۆرۈۋېلىش ئۈچۈن، ئىشىك تۈۋىدە تۇردى. ئۇنىڭ باللىرى مۇشۇ شەھەردە تۇغۇلغان. ئۇ ئۆزىنىڭ ئولىتۇرغان

ئۆيىنىمۇ يەنە بىر كۆرۈڭالماقچى بولدى. ئۇنىڭ ئۆيى تۆمۈرىيول بىلەن كېسىشىدىغان ئاچال يولنىڭ بويىدا ئىدى. پويىز مۆڭۈ يولدىن ئۆتەتتى. ۋاگوندىن ئۆينى كۆرگىلى بولاتتى.

پويىز قوزغالدى. ۋاگزالدىن ئاستا چىقىپ، كۆز تونىشى كېيگەن بىپايان دالىغا كۆز تاشلىدى. ئۇ ئانۇڭ ۋاگونىنىڭ بالدىقىنى تۇتۇۋالغان ئىدى، ئۇ قاتار-قاتار كەتكەن كىچىك ئۆيلەر، قۇرۇلۇشلار ۋە لاپاسلارنى كۆردى،...يەنە شەھەرنىڭ ئوت ۋاقەسىنى كۆزىتىش بىناسىنى كۆردى. ئۇ يىراقتىن ئىككى ئىگىز تۇرخۇننى تونىدى: بىرسى سوپۇن زاۋۇدىنىڭ، يەنە بىرسى خىش زاۋۇدىنىڭ تۇرخۇنى ئىدى. ھازىر لىۋبا مۆڭۈ زاۋۇتنىڭ قىسقا ماشىنىسىدا ئىشلەۋاتاتتى. لىۋبا تۇرمۇشنى قانداق ئۆتكۈزگۈسى كەلسە، شۇنداق ئۆتكۈزۈۋەرسۇن، ئۇنانۇمۇ ئۆزىنىڭ ئۆسۈلى بويىچە تۇرمۇش ئۆتكۈزىدۇ. ئېھتىمال، ئۇ لىۋبانى كەچۈرىشى مۇمكىن. لېكىن بۇنىڭ نىمە لەززىتى بولسۇن؟ بەرىبىر ئۇنىڭ لىۋبادىن كۆڭلى سوۋۇپ كەتكەن ئىدى. ئۇرۇش مەزگىلىدە يولدىشى بولمىغانلىقتىن يالغۇزلۇق ۋە ئېچ پۇشقى تارتىتىم دەپ باشقىلار بىلەن سۆيۈشكەن ۋە بىرگە بولغان كىشىنى ئۇ كەچۈرمەيتتى. لىۋبانىڭ سىمىيون ياكى يېۋسېينىڭ يېقىن ئادىمىگە ئايلىنىپ قېلىشىنى تۇرمۇش قىينىچىلىغى، نامراتلىق ياكى قايغۇ ئازاۋىدىن بولغان دەپ ئاقلىسا، بۇ سەۋەپ بولالمايدۇ، ئەكسىچە بۇ ئىش لىۋبانىڭ ھىسسىياتىنى چۈشەندۈرۈپ بېرەتتى. ھەممە مۇھەببەت نامراتلىق ۋە قايغۇدىن پەيدا بولىدۇ. ئەگەر بىرەرسىنىڭ توقۇزى تەل بولسا ھەمدە ھېچقانداق قايغۇسى بولمىسا، ئۇ مەڭگۈ بىرسىنى سۆيمەسلىگى مۇمكىن.

ئۇنانۇ كارىدورىدىن ئۆتۈپ، ۋاگوننىڭ ئىچىدە ئۇخلىماقچى

بولدی، ئۇ ئۆزى تۇرغان ھەمدە ھازىر ئىككى ئوغلى قېيقالغان ئۆيىنى كۆرۈپ، بىكاردىن-بىكار ئۆزىنى ئازاپلاشنى خالىمىدى. ئۇ ئالدىغا شۇنداق قارىۋىدى، پويىزنىڭ ئاچال يولغا يېقىن كەپقالغانلىغىنى كۆردى، ئارقىدىنلا ئۆيىنى كۆردى. پىزىدىن شەھەرگە تۇتىشىدىغان بۇ توپا يول تۆمۈرىيول بىلەن كېسىشەتتى. بۇ يولدا ھارۋىدىن چۈشۈپ قالغان سامان، قۇرۇق ئوت-چۆپ، سۆگەت تاللىرى تۇراتتى، ئات-ئۇلاق تېزەكلىرىمۇ بار ئىدى. ھەپتىسىگە ئىككى قېتىم بولىدىغان بازار كۈنىدىن باشقا ۋاقىتلاردا بۇ يولدا ئادەم كۆرۈنمەيتتى. بەزىدە دېخانلار ھارۋىسىغا لىق سامان قاچىلاپ بازارغا ئېلىپ بېرىپ سېتىپ كېلەتتى. ھازىرمۇ يولدا ئادەم كۆرۈنمەيتتى. پەقەت شەھەر تەرەپتىن ئىككى بالا يۈگۈرەپ كېلىۋاتاتتى: بىرسى چوڭراق، يەنە بىرسى كىچىكرەك ئىدى، چوڭى كىچىگىنىڭ قولىنى تۇتىۋالغان بولۇپ، كىچىگىنىڭ قولىدىن سۆرەپ يۈگۈرەيتتى، كىچىگى ھەرقانچە قىلسىمۇ چوڭىغا يېتىشەلمەيتتى، بۇ چاغدا چوڭى كىچىگىنى داقىرىتىپ سۆرىگەن پېتى يۈگۈرەشكە باشلىدى. ئۇلار شەھەرنىڭ ئاخىرقى بىر كورپۈس ئۆيىنىڭ يېنىغا كەلگەندە توختاپ، ۋاگزال تەرەپكە قاراپ تۇرۇپ قالدى، بەلكىم مۇشۇ تەرەپكە ماڭىساق بولارمۇ دەپ ئويلىنىپ قالغان بولسا كېرەك. كېيىن ئۇلار ئاچال يولدىن ئۆتىۋاتقان پاساژىر پويىزنى كۆرۈپ، پويىز تەرەپكە قاراپ ئۇچقانىدەك يۈگۈردى...

ئۇ‌انوۋ ئولتۇرغان ۋاگون ئاچال يولدىن ئۆتەي دېگەندە، ئۇ بوخچىسىنى قولىغا ئېلىپ، ۋاگوننىڭ ئىچىگە كىرىپ، باشقا يولۇچىلار دەخلى قىلمايدىغان ئۇستىنكى كارۋاتقا چىقىپ ئۇخلىماقچى بولدى. لېكىن ئۇ‌انوۋ، بۇ ئىككى بالا پويىزنىڭ ئاخىرقى ۋاگونى ئاچال

يولدىن ئۆتۈپ كەتكىچە ئۇلگۈرۈپ كېلەرلەمۇ دەپ، ۋاگونىدىن بېشىنى چىقىرىپ ئارقىسىغا قارىدى.

بىر بىرىنىڭ قولىنى تۇتۇۋالغان بالىلار ئاچال يولغا قاراپ يۈگۈرەتتى، تۇيۇقسىز ئىككىسى يىقىلىپ چۈشتى، ئۇلار ئۆمىلەپ قوپۇپ يەنە يۈگۈردى. چوڭى پويىز كېتىۋاتقان يولغا ــ ئۇۋاقتا تەرەپكە قاراپ توختىماي قولىنى پۇلاڭشىتاتتى. دەل مۇشۇ پەيتتە، ئۇلار يەنە يىقىلىپ چۈشتى. ئۇۋانۇۋ ئېنىق كۆردى، چوڭى بىر پۇتىغا پىما، يەنە بىر پۇتىغا كالاچ كىيىۋالغان ئىدى.

ئۇۋانۇۋ كۆزىنى يۇمۋالدى. ئۇ كۆرۈنىشنى خالىمىدى، يىقىلىپ چۈشكەن، ھېرىپ جېنى قالمىغان بالىلارنىڭ ئازاپ تارتىشلىرىنى خىيالىغا كەلتۈرۈشنىمۇ خالىمىدى. ئۇنىڭ ئىچى تىت ــ تىت بولۇپ كەتتى، خۇددى ئۇنىڭ ئاغزىغا بىرنېمە قاپلىشىپ، يۇرىگى ھەركەتسىز توختاپ قالغاندەك ئازاپلاندى... ئۆزىنىڭ بۇرۇنقى ئىگەللىگەن ئەھۋاللىرىنى بىردىنلا تېخىمۇ توغرا، تېخىمۇ ھەقىقى تۇردە چۈشىنىۋالغاندەك بولدى. ئۇ بۇرۇن تۇرمۇشقا شۇھرەتپەرەسلىك ۋە شەخسى مەنپەئەتتىن قارىغان بولسا، ئەمدى چىن كۆڭلى بىلەن قارىدى.

ئۇ بارغانسېرى يىراقلىشىۋاتقان بالىغا قارىدى، ئۇلار پېترۇشكا بىلەن ناستيانىڭ؟ پويىز ئاچال يولدىن ئۆتكەندە، بالىلارمۇ دادىسىنى كۆرگەن بولسا كېرەك، پېترۇشكا دادىسىنى ئۆيگە قايتىدۇ، ئانامنىڭ قېشىغا بېرىدۇ دېگەندەك قىلاتتى...

پېترۇشكا بىلەن ناستيا رېلىس بويلاپ تاشيولدا يۈگۈرمەكتە. لېكىن ئۇلار پويىزدىن خېلىلا يىراقتا قالدى. پېترۇشكا يەنىلا ناستيانىڭ قولىنى تۇتۇۋالغان بولۇپ، ئۇنى سۆرىگىنىچە يۈگۈرەتتى.

بۇ چاغدا ئۇئانوۋ ناھايىتى تېزلىكتە بوخچىسىنى ۋاگوندىن يەرگە تاشلىدى. ئارقىدىنلا ئۆزىمۇ ۋاگونىنىڭ ئاخىرىغا بېرىپ، بالىلىرى يۈگۈرەۋاتقان تاشيولغا سەكردى.

(رۇسچىدىن خەنرۇچىغا تەرجىمە قىلىنغاندا بەزى جايلىرى قىسقارتىلغان.)

(«روسىيە ـ سوۋېت ئەدەبىياتى» ژورنىلىنىڭ 1983 ـ يىللىق 2 ـ سانىدىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: مەھەممەت ئېلى،
تەرجىمە مۇھەررىرى: مۇھەممەت ئىمىن.

بىردىن ـ بىر ھەقىقى خوشاللىق ئىجادىيەت خوشاللىغىدۇر. سەن قېرىنداش قەلەم، ئايايا كىيىم، بولكا، بالا يەنى ئىنسانىي يارىتىلىشنىڭ مۇمكىن. ئىجادىيەت بولمىسا ھەقىقى خوشاللىقمۇ بولمايدۇ، مۇقەررەر ھالدا غەم ـ ئەندىشىلىك، دەرت ـ ئەلەملىك، ۋىجدانى ئەيىپلەشلەر ۋە ئار ـ نومۇس ئىزگۈلىرىگە قوشۇلۇپ كېلىدىغان خوشاللىقمۇ بولمايدۇ.

ـــ ل. تولستوي.

فۇرونتتىكى سۆرەت

ل. يۇنىنا

تۆرۈپىلا سىم-سىم يامغۇر يېغىپ كەتتى-دە، ئوت ئورۇمنى توختاتماي بولمىدى. بۇ يەردىكى كولخوزغا يارەمگە كەلگەن ئالى مەكتەپ ئىككىنچى يىللىق ئوقۇغۇچىلىرى ۋاقتىنچە ياتاق قىلىپ تۆرۈلغان ئوتتۇرا مەكتەپ بۆلمىسىدە بىكار ئولتۇرۇپ قېلىشتى. ئۇلار ياتاقنىڭ ھەممە تەرەپلىرىنى سىنچىلاپ كۆزدىن كەچۈرگەندىن كېيىن، ئوتتۇرا مەكتەپ مۇدىرىنىڭ قىلغۇدەك بىرەر ئىش تېپىپ بېرىشىنى كۆزدە تۇتۇپ، ئىتتىپاق گۇرۇپپىسىنىڭ باشلىغى ئورلوپنى سۆزلىشىپ كۆرۈشكە چىقاردى.

مىخائىل بىشىغا كونا چىغ قالپىغىنى چۆكۈرۈپ كىيىپ، ئۆشۈنىسىگە چوڭ بىر پارچە يالتىراقنى ئارتتى-دە چوڭ يولنىڭ نېرىقى

تەرىپىدىكى بىر ئۆيگە قاراپ يۈگۈردى. ئىشك ئالدىغا بېرىپ، ئۇستى-بېشىدىكى يامغۇر سۈيىنى سىلكىپ چۈشۈرۈۋېتىپ، يالتىراق بىلەن چىنغ قالپاقىنى بىر ئۇزۇن ئورۇندۇقنىڭ ئۇستىگە قويۇپ قويىدى-دە، ئىشكىنى چەكتى، جاۋاپ چىقمىدى، ئۇ ئىشكىنى ئاستاغىنە ئاچتى.

— ئۆيدە ئادەم بارمۇ؟ — دەپ ۋاقىردى مىخائىل ئىشك ئالدىدا تۇرۇپ ۋە ئىشكىنىڭ يان ياغچىنى قاتتىق قېقىپ. ئىچكىركى ئۆيدىن ئاياق تىۋىشى كېلىشى بىلەنلا، ئىگىز بويلۇق ياشانغان بىر ئايال تاشقىرقى ئۆيگە چىقتى. "ساھىپجامال، ھۆسنى كامال" دېگەن ئايالنىڭ ئۆزى شۇ ئىكەن دەۋەتتى مىخائىل خۇددى ئەدىپلەردەك ھۆكۈم قىلىپ.

— ياخشىمۇسىز، مۇدىر بىلەن كۆرۈشمەكچى ئىدىم.

— ياخشىمۇسىز، ياخشىمۇ، — دېدى جاۋابەن ھىلىقى ئايال بەئەينى قىزلارنىڭكىدەك ئىنچىكە ئاۋاز بىلەن، — ئېگور نېكولايېۋىچ كومىتېتقا كەتكەن، ھازىرلا قايتىپ كېلىدۇ. سىز ئالى مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىغۇ دەيمەن. سىزنى بىر يەردە كۆرگەندەك قىلىمەن.

مىخائىل ھەئە، دېگەندەك قىلىپ بېشىنى لىڭشىتتى.

— ئۆيگە كىرىڭ، — دېدى ئايال ئارقىدىنلا، — يامغۇردا ئۇنى ئىزدەپ كومىتېتقا بارىمەن دېمەي، بىر دەم ئولتۇرۇپ تۇرۇڭ. زەپىۇ يېغىپ كەتتى بۇ پىشكەل يامغۇر، يەنە كېلىپ ئوت-چۆپ ئورىدىغان مەزگىلدە يېغىپ، ئوت-چۆپنى سېستۇېتىدىغان بولدى دەڭا.

ئايال مىخائىلنى يورۇق ھەم ئازادە بىر ئۆيگە باشلاپ كىردى، ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىغا ھەم يوغان، ھەم كەڭ تۆرۈك شىرە قويۇلغان

[illegible] سىرەسىت توسىت ئېسى رەسىت [illegible] سېلىنغان. شىرە-
نىڭ ئۈستى تەرىپىدە ئاق قىرغاقسلىق قاپىقۇش كىيگۈزۈلگەن بىر
چىراق ئېسىلىپ تۇراتتى. يۇ ئۆي تاشقارقى ئۆيدىن باشقىچە سەزەم-
جانلانغان. ئۆيدىكى بىساتلار قەدىمچە تۈس ئالغان ئىدى: ئاچرەڭ
تېرىكە بىلەن قاپلانغان ئورۇندۇق ۋە ساپالار، كونا راۋاق شەكىللىك
چىنە-قاچا ئىشكاۋى، ئىگىز ھەم ئازادە ياسالغان كىتاپ ئىشكاۋى—
مانا بۇلار كىشىنى ھوزۇرلاندۇراتتى.

— تارتىنماي ئولتۇرۇڭ، — دىدى ئايال، — ئېتىگىز نېمىكىن؟

— مېخائىل.

— مېنىڭ ئېتىم دادىيانا مېفودىيېۋنا. مەن ئەدەبىيات دەرسى
بېرىمەن، ئېگور نېكولايېۋىچ تارىخ دەرسى بېرىدۇ.

— مەنمۇ تارىخ پاكۇلتېتىدا ئوقۇيمەن، — دىدى مېخائىل.

— شۇنداق دەڭا! بۇ — كارامەت بىر ئىلىم. ئېگور نېكولايېۋىچ
تارىخقا بەكمۇ قىزىققاچقا، مەندىمۇ كۆچلۈك ئىشتىياق پەيدا بولۇپ
قالدى. ھەربى تارىخ جەھەتتە ئۇنى مۇتەخەسسىس دېسىمۇ بولىدۇ،
بەزى ماقالىلىرىمۇ بېسىلدى، — دىدى دادىيانا مېفودىيېۋنا ئاھايىتى
قىزغىن ھېسسىيات بىلەن. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن نۇر يېغىپ تۇراتتى،
ئۇ ئاھايىتى كېلىشكەن سۈزۈك لەۋلىرى بىلەن كۈلۈمسىرىدى،
مېخائىلغا ئۇنىڭ دەسلەپتە كۆرۈنگەن قېرىلىغى بىردىنلا غايىپ
بولدى.

— قوسىغىڭىز ئېچىپ قالغاندۇ؟ — دەپ سورىدى دادىيانا مېفودە-
يېۋنا، — مەن سىزگە كۆڭ شورپىسى ئەكىلەي، مەن شورپىنى بەك
مېزلىك ئېتىمەن.

— ئۇنچە ئاۋارە بولمىسىڭىزمۇ بولاتتى، — دىدى مېخائىل ئوڭايە-

سزلىنىپ، ــ ئىچكۈم يوق تۇرىدۇ، ــ بىراق بەكمۇ ئىچكۈسى بار ئىدى، ــ رەخمەت سىزگە، ئىچكۈم يوق تۇرىدۇ، ــ دەپ سۆزىنى تەكرارلىدى.

ئەمما دادىيانا مېھمانىنى ئۇنىڭ تۇزۇت قىلغىنىغا قارىماستىن، بىر تەخسە شورپا ۋە بىرنەچچە توغرام بولكا ئەكەلدى.

ــ ئىچىڭ، ھازىرلا ئەتكەن ئىدىم. مەن ئاشنى كۆپرەك ئېتىشكە ئادەتلىنىپ قاپتىمەن. بۇرۇن بىز چوڭ ئائىلە ئىدۇق. دادام بىز بىلەن بىللە تۇراتتى، يەنە ئۇچ بالىمىز بار ئىدى. دادام ئۆلۈپ كەتتى، بالىلارمۇ تەرەپ-تەرەپكە كېتىپ قېلىپ، ھازىر ئېگور نېكولايېۋىچ بىلەن ئىككىمىزلا قالدۇق، شۇنداق بولسىمۇ، يەنىلا چوڭ قازاندا تاماق ئېتىمەن. ئېگور نېكولايېۋىچ بەزىدە كايىپ: قارىغىنا، بۇ بىر قازان شورپىنى ئىچكىلى نەچچە كۈن بولدى، دەپمۇ قويىدۇ تېخى.

ئايال ئۆزىچە كۈلۈپ قويدى. بىراق مخائىل "بۇ نىمە دېگەن يۇمشاق كۆڭۈل، يېقىملىق ئايال-ھە! خۇددى چوڭ ئانامغا ئوخشاش ئاقكۆڭۈل ئىكەن" دەپ ئويلاۋاتاتتى.

ــ ئېگور نېكولايېۋىچنى بىرەر ئىش ئۈچۈن ئىزدەپ كەلگەنمىدىڭىز؟ ــ دەپ سوردى دادىيانا مېھمانىنا.

ــ يامغۇر يېغىپ كەتتى، ــ دىدى مخائىل ئاغزىغا لىق ئالغان ئاشنى يۇتۇۋېتىپ، ــ قىلىدىغانغا ئىش يوق. شۇڭا ياتاقتا ئولتۇرۇپ قىلغۇدەك بىرەر ئىش تېپىش قارارىغا كەلگەن ئىدۇق، بىز ئاتىمىش نەچچە ئادەم دەڭا.

ــ ناھايىتى ئوبدان گەپقۇ، مەكتەپتە تۇپلەشكە ۋە تۇزەشكە تېگىشلىك پايدىلىنىش ماتېرىياللىرىمۇ خېلى بار، ــ دەپ گېپىنى توختاتتى دادىيانا مېھمانىنا، ئاندىن نىمىگىدۇر بىر نىمىگە قۇلاق

سالغاندەك بولۇپ دەرھال ئورۇندۇقتىن تۇردى-دە، ــ ئېگور نېكولا-يېۋىچ قايتىپ كەلدى، ــ دېدى.

بىراق مخائىلغا يېغۇاتقان يامغۇرنىڭ ئاۋازىدىن باشقا ھىچنىمە ئاڭلانمىدى. دادىيانا مېفودىيىسىنا تاشقىرقى ئۆيگە چىقتى، چوڭ ئىشىك "غىچ" قىلىپ ئېچىلىشى بىلەنلا، دادىيانا مېفودىيىسىنانىڭ پەس ئاۋازى ئاڭلاندى.

ــ ئۇستى-بېشىڭىز چىلىق-چىلىق سۇ بولۇپ كېتىپتۇ! چاققان كىرىپ كىيىم يۆتكەڭ. قارىڭا، مەن سىزگە ئىللىق، يۇمشاق كەش تەييارلاپ قويدۇم. شىمىڭىزنىمۇ يۆتكۈۋېلىڭ، ھەممە يېرىڭىز سۈزمە-چۆپ بولۇپ كېتىپتۇ. قۇرۇق گەپنى قويۇڭ، ئالقاندەك قۇرۇق يەرمۇ قالماپتۇ؛ زۇكام بولۇپ قالسىڭىز چاتاق بولىدۇ.

ئىشىك گۈپ قىلىپ يېپىلدى، گەپمۇ ئاڭلانماي قالدى، دادىيانا مېفودىيىسىنا ئېرىگە كىيىم يۆتكىتىشكە كىرىپ كەتتى. مخائىل شورپىنى ئىچىپ بولۇپ، خۇددى باللاردەك قوشۇقنىمۇ يالىۋەتتى-دە، يەنە ئۆي ئىچىگە كۆز يۈگۈرتتى. بۇ ئۆي ئۇنىڭغا بەكمۇ يېقىپ قالغان ئىدى. بۇنداق ئۆيلەردە ئولتۇرسىڭىز، سىزدە كىتاپ ئوقۇش ۋە مەسىلىلەر ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزۈش ھەۋىسى تۇغۇلاتتى، ئۆيىنىڭ سەرەمجان-لىنىشى كىشىگە بىر خىل تەبىئى ھوزۇر بېغىشلايتتى. خىيال-ھەۋەس دەريانسغا چۆمگەن مخائىل ئۆي ئىگىسىنىڭ كىرگەنلىگىنى تۇيماي قالدى. ئېگور نېكولايېۋىچنىڭ بوم ئاۋازى ئۇنى چۆچىتىۋەتتى-دە، ئۇنىڭ بەدىنى سەل جۇغۇلدىغاندەك بولدى.

ــ خوپ، ياخشىمۇسىز، يېگىت! سىلەرنىڭ دېمەكچى بولغىنىڭ-لارنى بىلىمەن. ئىشقۇ تەييار! ــ دېدى ئېگور نېكولايېۋىچ خۇشخۇي، بىراق بۇغۇق ئاۋاز بىلەن، ــ خىزمەتىمۇ بولماي قالامدۇ! يۇرۇڭ ئەمسە،

سلەر ناھايىتى ئوبدان ئويغا كېلىپسىلەر.

— ياق، بولمايدۇ، ئېگور نېكولايېۋىچ! — دېدى دادىيانا مېغودە. يېنا ئېرىنىڭ ھىلىقى گېپىنى رەت قىلىپ، — ئاۋال چۈشلۈك تاماق يېۋېلىڭلار.

— ماقۇل، ماقۇل، — دېدى مىخائىل ئىتتىكلا، — سىزلەر تاماق يېۋېلىڭلار، مەن بېرىپ ساۋاقداشلارنى خەۋەرلەندۈرۈپ تۇراي.

— ھەي! سىزمۇ بىز بىلەن بىللە چۈشلۈك تاماق يەڭ، — دېدى ئېگور نېكولايېۋىچ.

— رەخمەت، دادىيانا مېغوردىيېنا مېنى مېھمان قىلىپ بولدى، تاماق بەكمۇ ئوخشاپتۇ، خۇددى چوڭ ئانام ئەتكەندىكىدەك مېزىلىك تاماق بوپتۇ، خەير خوش!

— چاي ئىچۋالمامسىلەر؟ — دەپ سوردى دادىيانا مېغودىيېنا.

— ئىچمەمدىغان؟

— ياق، ئىچمەيمەن، — دەپ تۇرۇۋالدى مىخائىل.

— ئازراق ئىچىڭ، — دېدى ئېگور نېكولايېۋىچ، — چاي ئىچمىسەڭ، دادىيانا مېغودىيېنا بىزنى ماڭغۇزمايدۇ. كېلىڭ بىللە ئىچەيلى. ئولتۇرۇپ زېرىكسىز قالماڭ يەنە، يۇرۇڭ، كۇتۇپخانامغا باشلاپ كىرەي. كۇتۇپخانامدا كىشىنىڭ ھەۋىسىنى قوزغايدىغان، بولۇپمۇ تارىخ توغرىسىدىكى كىتابلار بار.

مېھمانخانىغا تۇتىشىدىغان كۇتۇپخانا ئانچە چوڭ ئەمەس ئىدى. يوغان ئىش شىرەسى دەرىزە يېنىدىكى بوشلۇققا چېپىلىدە كەلگەن ئىدى. تامغا يانداپ كۆپ قەۋەتلىك بىرقانچە چوڭ كىتاپ تەكچىسى قويۇلغان. مىخائىل كىتاپ تەكچىسىگە تىزىلغان كىتابلارنى قىزىقسىپ كۆزدىن كەچۈردى. بۇ كىتابلارنىڭ بەزىلىرى ئىنگلىزچە بۇرۇن

نەشر قىلىنغان كىتابلار ئىدى، ئۇ بەزى كىتابلارنى ئېلىپ ئاۋايلاپ ۋاراقلاشقا باشلىدى، شۇنداق بىر قەدەم، ئىككى قەدەم مېڭىپ ئىشك تەرەپتىن دەرىزە تەرەپكە سىلجىدى.

ئېگور نېكولايېۋىچ كىرىپ:

— چاي تەييار بولۇپ قالدى، يۇرۇڭ چاي ئىچەيلى، — دېدى.

— سىزنىڭ كىتابلىرىڭىز كارامەت ئىسسىق كىتابلار ئىكەن، — دېدى مىخائىل ئاجايىپ مەمنۇنىيەت بىلەن، — بىزنىڭ ئۆيدىمۇ كىتابلار خېلى بار، بىراق كۆپ قىسمى تېخنىكىغا دائىر كىتابلار. دادام بىلەن ئانام گېئولوگ، چوڭ ئانام دوختۇر، چوڭ ئانام چەتئەلدە چىقىقان كىتابلارغا بەك قىزىقىدۇ.

— مېنىڭ دادامىمۇ يەرلىك ئاپتونومىيە كومىتېتى تەپىنلىگەن دوختۇر ئىدى. بۇ كىتابلارنى دەسلەپتە دادام توپلىغان ئىكەن. ئەلۋەتتە، مېنىڭ يېقىنلىرىمۇ بار، ئەمما بۇ ئاساسىي دادام قۇرغان. كىتابلارنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك ساقلىنىپ قالغان دېسە بولىدۇ، بۇ ھەقىقەتەن بىر مۆجىزە. قانچە قېتىملار ئۇرۇش بولدى دېمەمسىز! ۋاھالەنكى، بۇ كىتابلار ساپ-ساق ساقلىنىپ قالدى. ھەر دورەم مۇشۇلارنى ئەسلىسەم، ھەيران بولىمەن.....مانا بۇلار مېنىڭ دادام بىلەن ئانام، — دېدى-دە، ئېگور نېكولايېۋىچ شىرە ئۈستىدىن قەدىمچە كىچىك رامكىغا ئېلىنغان سۈرەتنى قولىغا ئالدى.

— قىزىق-ھە! — دېدى مىخائىل چىرايلىق ھەم خۇشخۇي چۈشكەن بۇ ئىككى ئادەمنىڭ سۈرىتىگە قاراپ، — بۇلار شۇنچە ياش تۇرىدۇ، قانداق قىلىپ بىردىنلا سىزنىڭ ئاتا-ئانىڭىز بولۇپ قالدۇ؟

ئېگور نېكولايېۋىچ كۈلۈپ كېتىپ:

— بۇ سۈرەت مەن تېخى دۇنياغا كۆز ئېچىشتىن بۇرۇن تارتىل-

غان ئىكەن. كونا ئادەت بويىچە ئېيتقاندا، مەن ئاتا-ئانامنىڭ قېرى-ياقاندا ئوغلى ئىكەنمەن. ئانام مېنى تۇققاندا قىرىق ياشقا كىرگەن ئىكەن، ــ دېدى.

مخائىل سۈرەتنى يېشىل موۋۇت بىلەن قاپلانغان شىرەگە قويۇ-ۋېتىپ، ئۇنىڭ يېنىدىكى سەل كېچىكرەك بىر سۈرەتنى كۆرۈپ قالدى، بۇ سۈرەت ئۇنىڭغا ناھايىتى تونۇشلۇق كۆرۈندى، بۇ سۈرەت-تىكى قىز بېشىغا ئىسپانكا، ئۇچىسىغا جەكچى كىيىمى كىيگەن خۇش-خۇي قىز ئىدى، قىز گويا بىرنېمىگە قۇلاق سېلىۋاتقاندەك، يۈزىنى بىر تۇپ ئاق قىيىن دەرىخىنىڭ غولىغا يېقىپ تۇراتتى: "مەن بۇ سۈرەتنى قەيەردىدۇر بىر يەردە كۆرگەندەك قىلىمەنغۇ، دېگەن ئۈي مخائىلنىڭ كاللىسىغا كەلدى: گېزىتتە كۆردۈممۇ، ياكى «ئۇچىقۇن» ژۇرنىلىدىمۇ؟" ئۇ سۈرەتنى قولىغا ئالدى، بىر دەم تېخىمۇ زەڭ قويۇپ قارىدى. بۇ ناھايىتى كېلىشكەن قىز ئىدى. ئۇنىڭ چىرايىدىن ئېيتقۇسىز بىر خىل تونۇشلۇق چىقىپ تۇراتتى.

ــ چاي سوۋۇپ قالدۇ! ــ دەپ چاقىردى دادىيانا مېھمانخانىدا تۇرۇپ.

ــ يۇرۇڭ، چاققان بولۇڭ، ــ دەپ ئالدىراتتى ئېگور نېكولايېۋىچ مخائىلى ۋە ئۇنىڭ قولىدىن سۈرەتنى ئالىدى-دە، ئاۋايلاپ شىرە ئۈستىگە قويۇپ، مخائىلنى مېھمانخانىغا ئېلىپ چىقتى.

ئۇلار بۇلتۇرقى مۇرابىا بىلەن چاي ئىچىشتى (بۇنداق مۇرابىا ئۇرۇقچىسىدىن ئاجرىتىلغان قارىقاتتىن ئالاھىدە ئۈسۇل بىلەن قاينىتىلاتتى)، يېڭى سېلىنغان قۇيماق يېيىشتى. ئېگور نېكولايېۋىچ مەكتەپنىڭ، ئوقۇتقۇچىلارنىڭ ئەھۋالىنى ھەم ئوقۇغۇچىلارنىڭ تۇرمۇشىنى قىسقىچىلا سورىدى.

ــ ئۆيده دادام، ئانام، چوڭ ئانام ۋە مەن بولۇپ تۆت جان بار، دادام بىلەن ئانام گىئولوگىك چارلاشقا كېتىپ دائىم ئۆيدە تۇر-مايدۇ، كۆپ چاغلاردا چوڭ ئانام بىلەن ئىككىمىزلا قالىمىز. چوڭ ئانام ئاتمىش ياشقا كىردى، تۇغۇت دوختۇرخانىسىنىڭ باش دوختۇرى، تېخى دەم ئېلىشقا چىقماي داۋاملىق ئىشلەۋاتىدۇ.

مخائىلنىڭ ئاغزى گەپتە بولغان بىلەن، كاللىسى "ئېگور نېكولا-يېۋىچنىڭ كۆتۈپخانىسىدىكى ھىلىقى سۈرەت نېمە دېگەن تونۇشلۇق-ھە!" دېگەن ئۇي بىلەن بەنت ئىدى. ئەمدى ئويلاپ تاپتى: بۇلتۇر گۈۋانامە ئېلىش ئۈچۈن سۈرەت لازىم بولۇپ، تۇغۇلغان ۋاقىتتىكى ئىسپات قەغىزىنى ئىزدىگەندە چوڭ ئانىسى سەرەمجان قۇتىسىدىن ئالدۇرغان ئىدى. بەللى، دەل شۇ يەردە، سەرەمجان قۇتىسىدا مۇشۇنىڭغا ئوخشاش بىر كىچىك سۈرەتنى كۆرگەن ئىدى، شۇ چاغدا چوڭ ئانىسىدىن سۆرەتتىكى كىشىنىڭ كىم ئىكەنلىگىنى سوراپ بىلگەندىن كېيىن، ئاندىن ئۇنىڭ راستلا...ئىكەنلىگىگە ئىشەنگەن ئىدى.

ــ ئېگور نېكولايېۋىچ، ــ دېدى مخائىل بوغۇق ئاۋاز بىلەن، ــ شەرەيىگىزده قويۇپ قويغان ھىلىقى سۈرەتتىكى كىشى مېنىڭ چوڭ ئانام بولىدۇ...

1941 ــ يىلى 5 ــ ئاينىڭ 1 ــ كۈنى لېۋىبا ئورلوۋا دەل ئون توققۇز غا كىرگەن ئىدى. تېببى ئىنستىتۇتنىڭ بىرىنچى يىللىغىنى تۈگەتكەندىن كېيىن، ۋوروشىلوپ مەرگىنى نامىلق مېدال ئالغان، پاراشۇتچىلىقنى ئۈگەنگەن ھەم ئورلوۋسكىينىڭ «گۈلدۈرماملىق قارا يامغۇر» دېگەن دىرامىسىدا ۋارۋارانىڭ رولىنى ئالغان ئىدى. خۇشخۇي، ئاقكۆڭۈل ۋە باتۇر لېۋىبا ئۆزىنىڭ ئىسىم-پەملىسىنىڭ ئاتاقلىق ئارتىس لېۋبۇۋ

ئورلوۋا① بىلەن ئوخشاش ئىكەنلىگىدىن پەخىرلىنەتتى. شۇ سەۋەپتىن بولسا كېرەك، دوستلىرى ئۇنى لىيۇبا، لىيۇبكا، لىيۇباشا دەپ چاقىرماي، بەلكى لىيۇبۇۋ دەپ تولۇق ئىسمى بىلەن چاقىراتتى.

1941 ـ يىلى 5 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنى لىيۇبانىڭ ھاياتىدىكى ئاجايىپ بىر كۈن بولدى. ئوردىن ئالغان پىشقەدەم ئىشچى دادىسى ئۇنى قىزىل مەيدانغا بىللە ئېلىپ كەلدى. كۆرەك مۇنبىرىدە دادىسىغا ياندىشىپ تۇرغان لىيۇبا بەخت دەريياسىدا ئۇزمەكتە ئىدى.

ـ نېمە دېگەن ھەيۋەت ـ ھە، دادا، ـ دېدى لىيۇبا، ـ بىزنىڭ ئارمىيىمىز نېمە دېگەن قۇدرەتلىك! فاشىستلار بىزگە ھۇجۇم قىلىشقا ھەرگىز پېتىنالمايدۇ، ھەرگىز! شۇنداقمۇ دادا؟ ئۇ كىملەرگىدۇر قوللىرىنى پۇلاڭلاتتى، خوش ئاۋاز بىلەن توۋلاپمۇ قويدى، باشقىلارغا قوشۇلۇپ ناخشىمۇ ئېيتتى...

6 ـ ئاينىڭ 23 ـ كۈنى يەنى ئۇرۇش پارتلاپ ئەتىسى ئىۋان ئورلوپ ۋە ئۇنىڭ قىزى ئالدىنقى سەپكە بېرىپ پىدائى جەڭچى بولدى. ئورلوۋ جەڭچى، لىيۇبا پىداكار سانىتارلار ئەترىدىنىڭ ئەزاسى بولدى.

دادىسى بىرىنچى قېتىملىق جەڭدە قۇربان بولۇپ كەتتى، لىيۇبا ئەڭ جىددى جەڭلەردىمۇ جەڭ سەپىدىن يارىدارلارنى ئېلىپ چىقتى، گويا تىلتۇمار ئېسىۋالغاندەك، ئۇنىڭغا بىرەر تال ئوقمۇ تېگىپ باقمىدى، ھەتتا بىرەر تال ئوق پارچىسىمۇ ئۇنىڭ بەدىنىنى زىدە قىلىپ باقمىدى. بۇرۇن تەنھەركەت بىلەن چىنىققانلىغى ۋە مەرگەنـ

---

① لىيۇبوۋ ئورلوۋا (1902 ـــ) سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ئاتاقلىق كىنو ئارتىسى، لېنىن مۇكاپاتى لائوريياتى ئىدى.

لىك ماھارىتىمۇ كۆپ ئەسقاتتى.

لىۇبا ئۆيىگە ئاندا-ساندا قىسقا-قىسقا خەتلەرمۇ يازاتتى. ئادەتتە يازغۇدەك نەرسىمۇ بولمايتتى، چېكىنىپ تۇرغاچقا، شەھەرلەر بىر-بىرلەپ تاشلىنىپ قالاتتى. لېكىن نېمىس ئالۋاستىلىرى موسكۋا ئەتراپىدىن قوغلاپ چىقىرىلغاندىن كېيىن، خەتلەر ئۈزۈن-ئۈزۈن يېزىلىدىغان بولدى.

"كۆيۈملۈك ئانا! — دەپ يازاتتى لىۇبا، — مەن ھايات ھەم ناھايىتى ساغلام تۇرۇۋاتىمەن. بىز ھازىر فاشىستلارغا زەربە بېرىۋا-تىمىز، ئۇلارنىڭ چېچا يېرى سامانلىق بولۇۋاتقانلىغىنى دائىم كۆرۈپ تۇرۇۋاتىمىز. چېچىمنى خېلىلا قىسقا قىلىپ قىرقىۋەتتىم. سەۋىزى چاچ يۈيۈشقا چولام يوق، كۆرگەنلا يەردە چاچ يۇيىمەن دەپ تۇرغىلى بولمايدىكەن. بىز يىگىتجاك ئېگور پاۋلوپنى سانىتارلار ئەترىدىدە داۋالاپ ئىككى ئاي ئۆتمەيلا، تۆنۈگۈن ئۇ يەنە ياردار بولغاچقا، داۋالاشقا يەنە بىر قېتىم ئەكىرمەي بولمىدى. ئۇ ناھايىتى تەمبەل ئادەم، بويى ئاز كەم ئىككى مېتىر كېلىدۇ، بىراق مەنمۇ خېلى قاۋۇل. ئۇنىڭ يارىسى ئانچە قاتتىق ئەمەسكەن، شۇڭا ئارقا سەپكە ئەۋەتمەي، مۇشۇ يەردە داۋالايدۇ. بۇ ناھايىتى ئىسسل بىر قومانداندان، زىرەك ھەم باتۇر ئادەم. ئانا، مەن لېنىن ئوردىسىنى ئالدىم. ئەتىلەرتىن موسكۋاغا دەم ئېلىشقا ماڭماقچىمەن، كاشكى، سىلەر ئۇ يەردە بولساڭ-لارچۇ..."

لىۇبا دەم ئېلىش رەسمىيەتلىرىنى ئۆتەپ بولغاندىن كېيىن، تۇرۇپلا بۇ يەردىن ئايرىلغۇسى كەلمەي قالدى. ئەسلىدە بولسا، ئۇرۇش ئوتلىرى چاقناپ تۇرغان، جەڭ بەكمۇ جىددى بولۇۋاتقان بۇ يەردىن ئايرىلىپ، ھېچبولمىغاندا، بىرقانچە كۈن بولسىمۇ دەم

ئېلىۋالسا، نېمە دېگەن ھوزۇر ـ ھە! ئۇنداق بولغانىدا، موسكۋانىڭ چوڭ ـ كىچىك كوچىلىرىنى ئارىلاپ چىقاتتى، سەيلى قىلاتتى، ئارام-خۇدا ئۇخلاپمۇ ئالاتتى، مۆرىتى كەلگەندە تىياتىرخانىلارغىمۇ باراتتى...

ئۇ تۇەن ئىشتاۋنىڭ پېنىدا ماشىنا ساقلاپ تۇراتتى، شۇ ئەسنادا كىمدۇر بىرى قولىنى ئۇنىڭ مۇرىسىگە قويدى.

ـــ ئېگور، ـــ دېدى ـ دە، شارتتىدە ئارقىسىغا بۇرۇلدى، شۇ چاغ-دىلا ئۇ ئۆزىنىڭ ئايرىلىغۇسى كەلمەيۋاتقان ئەڭ كۆيۈملۈك، ئەڭ يېقىن ئادىمىنىڭ ئەنە شۇ ئادەم ئىكەنلىگىگە تەن بەردى. ئەتە ئۇنىڭ جاراھەت داكىسىنى يەشكەندىن كېيىن، ئۇ يەنە ئالدىنقى سەپكە ماڭماقچى، ئەمدى ئۇ يەنە يارىدار بولۇپ قالسا، كىم ئۇنى قۇتقۇزار...

ـــ تېزراق قايتقىن، ـــ دەپ يېلىندى ئېگور، ـــ مەن كۆتۈپ تۇرىمەن.

لېۋىا ماقۇللىغىنى بىلدۈردى. ماشىنىمۇ كېلىپ قالدى، ئىككى قول بىر بىرى بىلەن قاتتىق گىرەلەشتى. لېۋىا چاس بەردى ـ دە، گېپىنى باقى قالدۇرۇپ، بىر يېرىم تونناسلىق قارا ماشىنىغا قاراپ يۈگۈردى.

موسكۋاغا تۇن يېرىمدا كېلىپ قالدى. ھەربىي ھالەت ۋاقتى ئۆتكەندىن كېيىن ماڭاي دەپ، بېكەتتە تۈگۈلۈپ ئولتۇرۇپ بىر دەم كۆزىنى يۇمۇۋالدى. ئۇ پارات مەيدانىغا كەلدى، شەھەردە ئۇ ياق-بۇ ياققا كېتىۋاتقان ئادەمنىڭ ناھايىتى ئازلىغى ۋە ئادەتتىن تاشقىرى جىمجىتلىق ئۇنى بەكلا ھەيران قالدۇردى. لېۋىانىڭ ھەمسۆھبەتلىرىدىن موسكۋادا ھېچكىم قالمىغان ئىدى، بەزىلىرى ئۇرۇش سېپىگە كەتكەن بولسا، بەزىلىرى باشقا ياقلارغا تارقىتىۋېتىلگەن ئىدى. لېۋىا-

نىڭ ئوتتۇرا مەكتەپتىكى بىر سىرداش دوستى ئۇرۇش پارتىلاشتىن بۇرۇن مۇشۇ ۋاگزالغا يېقىن بىر يەردە ئولتۇرۇشلۇق ئىدى. لىۋبا يول ئۈستىدە كېلىۋېتىپ ئاۋال شۇ دوستى بىلەن كۆرۈشۈش نىيىتىگە كەلگەن ئىدى، قارىمامسز، كىمنىڭ گېپىنى قىلسا، شۇ كەپتۇ دېگەندەك، بۇ يەردە شۇ دوستى ئۇچراپ قالدى. لىۋبا ھەربى كىيىم كىيگەنلىگى، بوران-توزاڭدا كۆيۈپ قاردىۋاراق قالغانلىغى ئۈچۈن، ساۋاقدىشى ئۇنى بىر كۆرۈپلا تونۇپ كېتەلمىدى.

— مېنى تونۇمىدىڭما؟ — دەپ سوردى لىۋبا، — ئۇنىڭ كۆزى قايمۇقۇپ ھەيران قالغان بىر كۆز بىلەن ئۈچراشتى، — مەن ئورلوۋا لىۋبۇۋا.

ژېنىيا قولىنى قولىغا پوك ئۇردى-دە (ھەيران بولۇپ)، لىۋبانى كۆكسىگە باستى، تۇرۇپلا يىغلاپ كەتتى، ئاندىن لىۋبانى باشلاپ تونۇشلۇق لەمپە ئاستى بىلەن مېڭىپ ئۆيىگە كەلدى.

— ئۆيدە يالغۇزلا ئۆزۈم قالدىم، ئۆيدىكىلەرنىڭ ئالدىنقى سەپكە بارىدىغانلىرى ئالدىنقى سەپكە كەتتى، تارقىتىلىدىغانلىرى تارقىتىلىدى، — دېدى ژېنىيا، — ئۆيگە كىرە، ئۆي سوغاقمىكەن؟ تېخى ھېلىلا ئىشتىن چۈشۈپ، ئوت قالمىغانتىم، — بېشىنى بۇراپ ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىدىكى مەشنى كۆرسەتتى.

— مەن دەم ئېلىشقا كەلگەنتىم، — دېدى لىۋبا كۈلۈپ.

— ۋاي، بۇگۈنكى كۈندىمۇ دەم ئېلىش بارمۇ؟ — دېدى ژېنىيا ناھايىتى ھەيران بولۇپ، — بىزنىڭ زاۋۇتتا دەم ئېلىش كۈنىمۇ ئېلىپ تاشلاندى. مانا، چاي ھازىرلا قاينايدۇ. ئۆيدە ئازراق سوك بار، شۇڭا گۈرۈچ قىلىپ ئىچەيلى.

— بولدى قوي، مەن خېلى جىق ئوزۇق ئېپكەلدىم، قاتۇرۇلغان

يېمەكلىك ۋە گۆش كانسېرۋاسى بار. يۈزۈمنى يۇيۇۋالايمۇ؟

ــ سەل تۇرۇپ تۇرغىن، سۇ ئىسسىسۇن.

ــ سوغاق سۇدا يۇيمەن.

مەشنىڭ قىزىشى بىلەن ئۆيمۇ ئىسسىشقا باشلىدى، چايمۇ پورۇڭ-شۇڭ قايناپ كەتتى، ئىككى قىز شىرە يېنىغا كەلدى.

ــ ئۇرۇش قاچانمۇ توختار، بىلەمسەن؟ ــ دەپ سوردى ژېنىيا.

ــ ۋاقتى تېزمۇ بولمايدۇ،...يېقىن ئاردىمۇ توختاپ قالمايدۇ.

ــ ئۇرۇش قورقۇنچلۇقمۇ، لېۋبا؟

ــ خىيالىڭ شۇنچىلا بولۇپ قالسا، قورقۇنچلۇق تۈيۇلىدۇ. بىراق ئەڭ ياخشىسى ئۇنى كاللىدىن چىقىرىۋېتىش كېرەك. تەلىيى-مىزگە بىزنىڭ ناھايىتى ئوبدان بىر يىگىتىمىز بار، ــ دىدى لېۋبا ئېگور ھەققىدە ئىنتايىن سۆز ئاچقۇسى كېلىپ، ــ ئۇ ھەقسىزلەتەن شۇنداق ياخشىكى، سەن ئۇنىڭ نەقەدەر ياخشى ئىكەنلىگى ھەققىدە تەسەۋۋۇرمۇ قىلالمايسەن! ئۇنىڭ سۆزلىرىدىن ئۇرغۇپ تۇرغان مۇھەب-بەت ھىسسىلىرى ژېنىيانىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە بۆلەكچىلا جەلپ قىلدى، ــ مەن ئۇنىڭغا كۆيۈمەن...

ــ ئېيتقىنا! ئۇرۇش ۋاقتىدا، يەنە كېلىپ ئالدىنقى سەپتىمۇ مۇھەببەت باغلاشقا بولامدىكەن؟

ــ بولىدىكەن، ــ دەپ كۈلدى لېۋبا، ــ مەن ئەمدىلا چۈشەندىم تېخى. مەيلى ئۇ قانداق ئىشقا دۇچكەلسۇن، ئۆمۈرۋايەت كۆيۈ-مەن.

ــ ھەي، نىمە ئۈچۈن ساڭا دەم ئېلىش بەرگەنلىگىنى ئېيتىپ بەرمىدىڭ تېخى.

ــ ھە راست! ــ دەۋەتىتى لېۋبا ئۇنىلۇكلا، ــ مەن ئەڭ مۇھىم

ئىشنى ئۇنتۇپتىمەن. ئۇقۇپ قوي، ماڭا لېنىن ئوردېنى بەردى. مەن جەڭ ئېچىدىن نۇرغۇن ياردىلارنى يۇدۇپ چىقتىم، يۇدۇپ چىققان ياردىلار نەچچە يۈزگە يېتىدۇ.

ــ مۇبارەك بولسۇن ساڭا! ــ دەپ جانلىنىپ كەتتى ژېنىيا، ــ كەل، سۆيۈپ قويايلى سېنى. يارايسەن، بىزنىڭ لېيۇبۇپ ئورلوۋا. لېنىن مېدالى ئالغانلىغىڭنى ئاپاڭ بىلەمدۇ؟

ــ خەت يېزىپ ئۇقتۇرغان ئىدىم. بىراق بۇ خەت ئالمۇتىغا قاچان يېتىپ بارارکىن. ھەي، ژېنىيا بىلەمسەن، ماڭا كالېنىن كېرەمىلدا ئوردېنى بەرمەكچى. شۇڭا ياسىنۇراق باراي دەيمەن، چىرايلىق كىيىملىرىڭ بارمۇ؟

ــ چىرايلىقلىرى قالمىدى، ــ دېدى ژېنىيا ئۇڭايسىزلىنىپ، ــ چىرايلىقلىرىنى ياڭيۇ بىلەن بولكىغا تېگىشىۋەتتىم. بىراق ئىگىز پاشىنلىق، قېيىن شەكىللىك بىر پار توپلىيىم بار. ئايغىمىغا سىيىمۇ باقمىغان تېخى.

ژېنىيا ئىشكاپ ئېچىدىكى نەرسىلەرنى ئۆرۈپ-چۆرۈپ يۈرۈپ كونا ياستۇق قېيىغا ئورالغان ئىگىز پاشىنلىق بىر توپلەيىنى ئالدى. لېيۇبانىڭ پۇتىدىكى ئاياقنى سېلىۋېتىپ بىر كىيىپ باقىۋسى كەلگەن بولسىمۇ، لېكىن ئىككىلىنىۋراق توپلەيگە كۆز يۈگۈرتتى. توپلەي زاۋۇتتىن چىققان پېتى ئىدى. ئەگەر ژېنىيا ئۇنى بىرەر نەرسىگە تېگىشمەكچى بولۇپ قالسا، كىيىپ پاسكىنا قىلىپ قويسا زىيان بولىدۇ.

ــ ياق، ــ دېدى لېيۇبا خىجىل بولۇپ، ــ كىيمەيمەن. كۆزۈم قېيمايدۇ، بۇنىڭدىن باشقا كىيىپ قويغانلىرىڭمۇ باردۇر؟

ــ يوق، راستلا يوق، ــ دېدى ژېنىيا كۈلۈپ تۇرۇپ، ــ باشقا

گەپنی قویۇپ مۇشۇنی كىيىۋەرگىن.

كېيىن ئۇلار ھەربىي پەشمەت بىلەن يۇپكىنى يۇيدى ۋە دەزمالـ لىدى. ئۇزۇن پايپاقىنى يامىدى، ژېنىيا قىستاچ بىلەن لىۋبانىك چېچىنى ئاجايىپ چىرايلىق پاسونىدا ياساپ قويىدى. ئاندىن ئۇلار گەپكە چۇشۇپ شۇنداق ئەھۋاللىشىپ كەتتىكى، سۆزلىرى تۇگىمەيلا كەتتى.

ئەتسى لىۋبا تەپـتەكشى دەزمال سېلىنغان پەشمەت، يۇپكىسىنى كىيدى، بۇدرە قىلىپ ياسالغان چېچى زەپمۇ چىرايلىق ياراشقان ئىدى، ھەتتا قۇتىنىك تېگىدە قالغان "قىزىل موسكۇا" ماركىلىق ئەترىنى چېچىپمۇ ئالدى-دە، كېرىمىلغا قاراپ يول ئالدى.

لىۋبا كېيىم ساقلاش بۆلمىسگە بېرىپ ئايىغىنى سالدى، ئايناق بىلەن ھەربىي پەلتۇسىنى ساقلاپ بېرىشكە تاپشۇرغاندىن كېيىن، ئىگىز پاشىنلىق چاققان توپلەينى كىيىپ، كەك-كۇشادە بىنا پەلەمپـ يىدىن ئېھتىيات بىلەن يۇقۇرى ئورلىدى. ئۇزاق ئۆتمەيلا. توپلەي لىۋبانىك پۇتىنى قىسقىلى تۇردى، قىستىغاندىمۇ كارامەتلا قىسپ كەتتى، لىۋبا ئورۇندۇققا ئاران ئولگۇردى-دە، دەرھال ئايىغىنى سېلىۋەتتى، لېكىن ئىسمىنى چاقىرىپ قالسا، يەنە قانداقمۇ كىيەر-مەن دېگەن ئەندىشە ئۇنى ئەنسىرەتمەكتە ئىدى.

ئۇنىڭدىن كېيىنكى ئىشلار لىۋبادا ئۇنتۇلغۇسز بەخت ئىزلىرىنى قالدۇردى. لىۋبا قىسمىغا قايتتى، ئالدى بىلەن سەپداشلىرىغا، ئاندىن پىنھان جايدا ئېگورغا موسكۇاغا قىلغان سەپىرى ئۇستىدە ئېيتـ مىغنى قالمىدى، ھىلىقى پىشكەل ئىگىز پاشىنلىق توپلەي، ئاندىن سانسىز تاغ، دەريالارنى كەزگەن قېلىن بىرزىنت ئاياقنى كېيىۋالغانـ دىن كېيىن نەقەدەر ھوزۇرلانغانلىغى ھەققىدىكى تەكرار بايانلىرى

هەممىنى بېسىپ چۈشتى.

دەم ئېلىشتىن كېيىن كەلگەن بىرىنچى كېچىدىلا، ئۇ يامغۇردەك ئۆتۈۋاتقان ملتىق-زەمبىرەك ئوقلىرىغا قارىماي جەڭگە ئاتىلاندى. ئوت ئېچىلىشى بىلەنلا ئۆزىنى دالدىغا ئالاتتى، يارىدارلارنى سەپتىن يۇدۇپ چىقىپ جاراھەتىنى تاڭاتتى. شۇنداق قىلىپ، ئۇنىڭ فۇرونت هايات يەنە باشلاندى. ئاتاكا ۋاقتىلىق جەمجىتلىقنى بۇزاتتى، سەپ-داشلار كەينى-كەينىدىن قۇربان بولاتتى. قۇربان بولغانلار بىلەن ۋىدالىشىش ئۈچۈن كەينى-كەينىدىن ئېتىلغان ملتىق ئاۋازلىرى ياڭرايتتى.

ستالىنگراد ئۇرۇشىدىن كېيىن لېۋبا تۇرغان قىسىم قايتىپ كېلىپ قىسقا ۋاقىت دەم ئېلىش ئارىلىغىدا تەرتىپكە سېلىندى. ۋەقە دەل شۇ چاغقا توغرا كەلدى. ئالتىنچى ئاي مەزگىلىدە هاۋا بەكمۇ ئىسسىق ئىدى. لېۋبا بىلەن ئېگور ئورمان ئىچىدە خېلى ۋاقىت ئايلىنىپ يۇرگەندىن كېيىن، قانداقتۇ ئامان قالغان بىر ئوت-چۆپ دۆڭىسى يېنىغا كېلىپ قۇچاقلاشتى. لېۋبا بۇنىڭ پەرزەنىت قالدۇرىدىغان پەۋقۇلئادده پەيىت ئىكەنلىگىنى بىلگەن ئىدى. لېۋبا بۇ ئىشنى ئېگورغا ئۇقتۇرۇپ قويماقچىمۇ بولدىيۇ، لېكىن شۇنداق بىر چاغدا ئېيتىشقا پېتىنالمىدى. ئەتىسى هۇجۇم باشلىنىپ كەتتى.

نېمىسلار ئۇشتۇمتۇت قايتۇرما هۇجۇم باشلىدى. لېۋبا بىر يارىدارنىڭ جاراھىتىنى تېڭىۋاتاتتى "يېڭجاڭ يارىدار بولدى" دېگەن ئاۋاز كەلدى.

مانا ئۇ بىرىنچى قېتىم ۋەزىپىسىنى ئادا قىلمىدى — جاراھىتى تېڭىلىپ بولمىغان يارىدارنى تاشلاپ يۇگۇرۇپ كەتتى. شۇنداق يۇگۇردىكى، هېچنىمىگە قارىمىدى. قانداقتۇ ئارقا تەرەپتىن ئېگور-

نىڭ ئاۋازى كەلدى: نىمە يۈگۈرەيسەن، يات، دەرھال يات!

لىۋبا نىمە قىلارىنى بىلمەي بىر تەرەپكە ئۆزىنى ئېتىۋىدى، شۇنداق قاتتىق بىر ئاۋاز چىقتىكى، پارتلاشتىن چىقىقان دولقۇن ئۇنى ئاللىقاياقلارغا چۆرۈۋەتتى، ئۇ دۇم چۈشكەن يەردىن ئوت ۋە چاڭ-توپا پەلەككە كۆتىرىلدى...

كىشىلەر لىۋبا ئورلوۋاتقان ئۆلۈگىنى ئىزدەپ تاپالمىدى. بەزىلەر ئۇنىڭ يۈگۈرۈپ كېتىۋاتقانلىغىنى، بومبىنىڭ پارتلىغانلىغىنى كۆرگەن ئىكەن. لېكىن ئۇ يىقىلغان يەردە ئاجايىپ يوغان بىر ئويمانلىقتىن باشقا ھېچنىمە يوق ئىدى.

ئېگور پاۋلوپنىڭ چىرايى ئادەم قورقۇدەك بىر تۈسكە كىرىپ قالدى، ئۇ لىۋبانى ئۆلدى دېيىشكە پېتىنالمايتتى، ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئەمدى ئاڭلىيالماسمەن، يىرىك ئەمما چاققان قوللىرىنى تۇتالماسمەن دېيىشكىمۇ كۆڭلى بارمايتتى. شۇ ئەسنادا ھەممە نەرسە — ھەتتا ئۇنىڭ مۇزدەك توپا باغرىغا ئالغان جەسىدىمۇ ئالەمدىن غايىپ بولغان ئىدى. ئۇنىڭغا بارى-يوقى پەقەت ھەۋەسكار سۈرەتچى تارتقان كىچىككىنە بىر پارچە سۈرەتلا قالغان ئىدى.

لىۋبا 1943-يىلى يازدا قۇربان بولغان دەھشەتلىك كۈنلەردىن كېيىن، ئېگور يەنە ئىككى يىلدەك جەڭگە قاتناشتى. يىگىرمەتۆت ياشقا تولغان يىلى بېرلىندا ئۇرۇشنى تۈگەتتى. ھەربى سەپتىن قايتقاندىن كېيىن يەنە پىداگوگىكا ئىنىستىتۇتىغا قايتىپ ئوقۇشىنى تامامليدى. چىراي-شەكلى، بوي-تۇرقى كارامەت كېلىشكەن بۇ يىگىتنىڭ كۆكرىگىنى ئوردىن-مېدالىلار قاپلىغان ئىدى. بۇ يىگىت قىزلارنىڭ تىكىلگەن كۆزلىرىدىن دائىم ئۆزىنى چەتكە ئالاتتى.

ئېگور لىۋبا ئورلوۋاتقان سۈرىتىنى شىرەسى ئۇستىگە قويۇپ

قويات‌تى. بۇ ئۆيگە دائىم كىشىلەر كىرىپ تۇراتتى. بىرەر كىشى سۆزەت توغرۇلۇق گەپ سوراپ قالسا، ئېگور ئاددىلا قىلىپ:
— رەپىقىم 1943 - يىلى قۇربان بولغان، — دەپ جاۋاپ بېرەتتى.

بومبىنىڭ پارتلىشىدىن ھاسىل بولغان ھاۋا دولقۇنى لېۋبانى ناھايىتى يىراقتا چۆرۈپ تاشلىدى، قان توختىماي ئېقىۋەردى، ئويماندا بەھۇش ياتقان لېۋبانى توپا كۆمۈپ تاشلىغىلى ئازلا قالغان ئىدى. بومبا پارچىسى يۈزىنى زەخمىلەندۈرگەن، بىر كۆزىنىڭ كۆز دالانچىسىنىڭ سۈيى ئېقىپ چىققان ئىدى، بۇ ھالەتتە ئۇنى تونۇيدىغانلارمۇ تونىيالماي قالاتتى.
ئورلوۋانى يەرلىك ئاھالە تېپىپ كېلىپ، ئارقا سەپ دوختۇرخانىسىغا ئاپىرىپ بەردى.
يۈزىدىكى داكىنى ئېلىۋېتىشتىن ئىلگىرى لېۋبا خەت كەلگەن-كەلمىگەنلىكىنى، بىراۋنىڭ ئىزدەپ كەلگەن-كەلمىگەنلىكىنى ھەمىشە سوراپ تۇردى. لېكىن ھېچكىمدىن ئورلوۋانىڭ تەقدىرىگە كۆڭۈل بۆلۈپ باقمىدى. ئۇنىڭ ئۆزىمۇ ئېگورغا خەت يېزىش-يازماسلىق قارارىغا كەلمىگەن ئىدى.
يۈزىدىكى داكا ئېلىپ تاشلىنىپ، لېۋبا ئۆزىنىڭ چىرايىنى بىرىنچى قېتىم ئەينەكتە كۆرۈپلا ھۇشىدىن كەتتى...
دەسلەپتە لېۋبا ئۆزىچىلا بىرنېمىلەرنى ئويلاپ كەتتى: ئەمدى ئېگورغا ماڭا ئوخشاش ئادەمنىڭ كېرىكى بولمىسا كېرەك، شۇڭا ھازىرغىچە ھېچقانداق خەۋەر يوق. ئېھتىمال مېنىڭ كېلىشىمسىلىككە ئۇچرىغانلىغىمنى بىلىپ تۇرۇپمۇ قەستەن خەت يازمىغاندۇر. بىراق، كېيىن بۇنى نومۇس دەپ ئويلىدى. ئېگور ئۇنى تاشلۇۋەتمەيدۇ، بۇ

ئەقلگە سغمايدۇ. ئۇنداق قىلىشى زادىلا مۇمكىن ئەمەس. ئەمما لېۋبا چىرايىنى ئەينەكتىن كۆرگەندە، قورققىنىدىن كۆزىنى مەھكەم يۇمۇۋالدى. بۇ چىراي شۇنداق دەھشەتلىك ئىدىكى، كۆرگەن ئادەمنىڭ ئىككىنچى قارىغۇسى كەلمەيتتى.

قولىدىكى گېپىس ئېلىپ تاشلانغاندىن كېيىن، ئۆيىگە، قىسمىغا ۋە قىز دوستلىرىنىڭ ھېچقايسىسىغا خەت يازمىدى. ئۇنى بۇ دۇنيادىن ئۇمىدىنى ئۈزۈۋىش، خيالى دۇنيادا ياشاش ئارزۇسى — بۇ دۇنيادىن ئۇن-تىنسىز غايىپ بولۇش ئارزۇسىلا چىرمىۋالغان ئىدى. ئېگىرنى ئىككىنچىلەپ ئەسلىمەسلىك. سەتلىشپ كەتكەن يۈزىنى قايتا كۆرۈش ئازاۋىدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن بولسىمۇ بۇ دۇنيادىن ئۇن-تىنسىز يوقاپ كېتىش كېرەك ئىدى.

بىر كۈنى دوختۇر ۋىلادىمىر نېكولايېۋىچ ياروشېنكو ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى. بۇ ئادەم كىشىنىڭ دىلىغا تېگىدىغان نەزەر بىلەن قارىمايتتى، شۇڭا لېۋبا بۇ ئادەمگە بەكمۇ ھۆرمەت قىلاتتى.

— ماڭا قارا، لېۋبۇۋ، — دىدى ياروشېنكو تىكىلىپ قاراپ، — ئەمدى مەندىن يوشۇرۇۋەرمە.

— نېمىنى يوشۇرۇپتىمەن؟ — دىدى لېۋبۇپ ئۆپكىدەك ئىسىلىپ.

— مانا مانى: مېنى سەزمىدى دەمسەن، مەن زەك قويۇپ كېلىۋاتقىنىمنى — سەن ياخشى ئويدا ئەمەس. بالىنى تۇغۇپ چوڭ قىلىشىڭ كېرەك. ئۇرۇش ئايلاشقاندىن كېيىن، ئادەمگە قاتتىق ئېھتىياج چۈشىدۇ، غەلىبىگە ئاز قالدى. سىلەرنى بالىنىڭ ئاتىسى تاشلىۋەتمىدىمۇ؟

— قورىان بولۇپ كەتتى، — دەپ ئۆزۈپلا جاۋاپ بەردى لېۋبا.

ــ ئۇنداق بولسا چوقۇم تۇغۇش كېرەك. سەن يەڭگىسپ بولغاندىن كېيىن، ساڭا ھۆسن ئوپېراتسىيىسى ئۆتكۈزۈمىز. توي ھارۋىسىغىمۇ ئېچىمىز تېخى. بىلىپ قوي، مەن تانسىغا ئىنتايىن ئۇستا، قالتىس ئۇسۇلچى دېگىنە!

ئەنە شۇ چاغدىلا لیۇبا پىسكىدە كۈلدى...

دادىسىنىڭ خاتىرىسىنى دەپ لیۇبا بالىغا ئېگىر دەپ ئات قويدى. ياروشېنكو ۋەدىسىگە بىنائەن لیۇبانى ئەكە ياخشى بىر دوختۇرخانىغا ھۆسن ئوپېراتسىيىسىگە ئەكىردى.

لیۇبانىڭ ئانىسى تارقىتۇېتىلگەن يەردىن قايتىپ كەلدى؛ لیۇبامۇ تىببى ئىنستىتۇتنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن خىزمەتكە چىقىپ بالىسىنى تەربىيىلەپ ماڭدى. ئوغلىدىن باشقا ئېگورنى ئەسلىگۈدەك ھېچنىمە يوق ئىدى، گويا ئېگور بۇ دۇنياغا كېلىپ باقمىغاندەك، ئۇنىڭ بىرەر پارچە سۈرىتى ياكى بىرەر پارچە خېتىمۇ يوق ئىدى.

لیۇبا كىشىلەر ھازىرقى لیۇبا بىلەن بۇرۇنقى لیۇبانى سېلىشتۇرۇپ قالمىسۇن دەپ، ئۆزىدىكى جىمىكى سۈرەتنى، ــ ئالدىنقى سەپتە ئاق قېيىن دەرىخى تۇۋىدە چۈشكەن ھىلىقى سۈرەتنىن باشقىسىنىڭ ھەممىسىنى كۆيدۈرۈۋەتتى. ۋاھالەنكى، بۇ سۈرەت ئۆزىنىڭ ئۆتمۈشىنى ئەسلەش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئۆزى ياشاپ ئۆتكەن شۇ دەۋرنى ئەسلەش ئۈچۈن قالدۇرۇلدى...

ــ بۇنداق بولۇشى مۇمكىن ئەمەس، ــ دەپ سۆزىنى تەكرارلىدى ئېگور نېكولايېۋىچ.

ــ مۇمكىن، پۈتۈنلەي مۇمكىن، چوڭ ئانامنىڭ ئىسمى لیۇبۇۋ ئىۋانوۋنا ئۇرلوۋا. مۇشۇ شۇدۇ؟

دادىيانا مېفودىيېنا چىرايى تامدەك سارغىيىپ كەتكەن ئېرىغا ھاڭۇبقىپ قاراپلا قالدى. دادىيانا مېفودىيېنا بۇ سۈرەتنىڭ ئېرىنىڭ ئالدىنقى سەپتە قۇربان بولۇپ كەتكەن خوتۇنى ئىكەنلىگىنىلا بىلەتتى، بۇنىڭدىن باشقا ئېرى ئۇنىڭغا ھېچنىمە دېمىگەن، ئۇمۇ سورىمىغان ئىدى.

ــ بۇ سۈرەت مېنىڭ ئېنىق ئىسمىدە، ــ دىدى مىخائىل دېمىنى باسالماي، ــ راست دىدىمغۇ، راست، ماڭا قاراڭ. ئېگىر نېكولايېۋۇچ، چوڭ ئانام ئۇرۇشقا قاتناشقان ئىكەن. قىسىم دوختۇرخانىسىدىمۇ ئىشلىگەنغۇ دەيمەن، دوختۇر بولغان. بىراق، يۈگۈرۈپلا گەپ قىلىۋەرمەيدۇ، ئۆزى ھەققىدىمۇ سۆز ئاچمايدۇ. ئۇنداق بولمىسۇن، تونۇيدىكەنسىز ــ دە؟

ــ ئۇ ئېگىر نېكولايېۋۇچنىڭ بۇرۇنقى خوتۇنى، ــ دادىيانا مېفودىيېنا بۇ سۆزنى بۇ ئىككىيلەنگە ئېيتمىغان، شۇنداقلا نىمىشقا ئاغزىدىن چىقىرىۋەتكەنلىگىنى ئۆزىمۇ بىلمەي قالغان ئىدى. مىخائىل ئەجەپسىنىپ ئۇنىڭغا بىر قاراپ قويدى.

ــ ياق، چوڭ دادىمىزنىڭ قۇربان بولۇپ كەتكەنلىگىنى مەن ئېنىق بىلمەن.

ــ سىزدە سۈرىتى بارمۇ، ــ دەپ سورىدى ئېگىر نېكولايېۋۇچ بىتاقەت بولۇپ.

ــ يوق، ــ دىدى مىخائىل بېشىنى چايقاپ، ــ چوڭ ئانام ئەزەلدىن سۈرەتكە چۈشمەيدۇ. ئۇنىڭ يۈزىدە ئۆزۈنچاق بىر تارتۇق بار، ــ مىخائىل تارتۇقنىڭ ئورنىنى كۆرسەتمەك بولۇپ، قولى بىلەن يۈزىدە بەلگە كۆرسەتتى.

ــ تارتۇق؟ نىمە تارتۇق؟ نىمە دىدىڭىز؟مۇدىرنىڭ بارغانسېرى

دىمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى، ئاخىرقى سۆزلىرى ئارانلا ئاڭلاندى، ــ ھەئە، توغرا... ياردىم بولغان. ئۇ ھازىر نەدە؟

ــ چوڭ ئانام موسكۋادا. بىرەر پارچە خەت يازمىمۇ يە؟ ــ دەپ سوردى مخائىل.

ــ ياق، خەت يازساق بولمايدۇ.

ئۇنىڭ نېكولايېۋىچ شىرە يېنىدىن دەس تۇرۇپ، كۆتۈپخانىسىغا كىرىپ كەتتى. مخائىلنىڭ ئۈدۈلدا ئولتۇرغان دادىيانا مېفودىيېپنا گويا بىرەر نەرسىگە زەڭ قويغاندەك مىيغىدا ھەسرەتلىك كۆلۈپ قويدى. ئېرى بىلەن ئوتتۇز يىلغا يېقىن بىر چىرايلىق، ئامان-ئېسەن ئۆي تۇتقان بۇ ئايال ئۆتۈپ كەتكىنىگە ئۇزاق زامانلار بولغان ئىشنىڭ ئەمدى ئۇنىڭ ئۈيىگە غايەت زور بالا-قازانى ئېلىپ كىرىدىغانلىغىنى ئويلىمىغان ئىدى.

ئېگور نېكولايېۋىچ چاققانغىنا بىر ماتىرىيال سومكىسىنى كۆتىرىپ چىقتى.

ــ ئادرېسنى دەپ بېرىڭ ماڭا، مىشا، ــ دىدى ئۇ يانچۇغىدىن بىر خاتىرە دەپتەرنى ئېلىپ، ــ موسكۋاغا بارىمەن.

ــ تالادا يامغۇر يېغىۋاتىدۇ تېخىچە، ــ دىدى دادىيانا مېفودىيېپنا، ــ يامغۇردا قالىسەن.

ــ ھىچ گەپ يوق... ئەنسىرىمە، ــ دىدى ئۇ، ئاندىن يامغۇرلۇقنى، شەپكىسىنى كىيدى، قولىنى مىخائىلغا ئۇزارتىپ، ئۇنىڭ بىلەن قاتتىق قول سقىشتى-دە، ئۆيدىن چىقىپ كەتتى.

مىخائىل تۇرغان جايىدا تۇرۇپلا قالدى، دادىيانا مېفودىيېپنا چىنە-قاچىنى يىغىشتۇرۇشقا كىرىشتى.

ــ بۇ قانداق بولغىنى؟ ــ دەپ سوراپ قالدى مخائىل.

— ئۇرۇش، — دېدى دادىيانا مېغودىيېنا زەردە بىلەن بىر كۇلۇپ، — بىراق، بالام، ئۇرۇش توغرىلىق نېمىلەرنى بىلىسىز...

(«سوۋېت ئەدەبىياتى» ژورنىلىنىڭ
1983 - يىللىق 6 - سانىدىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: غوپۇرجان ئابدۇرەھىم،
تەرجىمە مۇھەررىرى: غۇلام غوپۇرى.

بىز ئۆلۈپ كەتكىنىمىزدىن كېيىن، ھەممە نەرسىنى كىشىلەر چۈشىنىپ قالىدۇ، بىز ھازىر پۈتۈن كۈچ-ماجالىمىز بىلەن ئىشلەۋاتقان بۇ ئىشىمىزنىمۇ كىشىلەر چۈشىنىپ قېلىشىدۇ. ئۇ چاغلارغا بارغاندا، ئاپتومۇبىلنىڭ ئىندىۋىدۇئالىغىمۇ روشەنلىشىپ قالىدۇ. ئۇنداق بولمىسا ئۆمۈرۋايەت باشقىلارنىڭ: "ئۇنىڭدا يارقىن، توغرا ئىندىۋىدۇئالىق كەمچىل ئىدى، مۇستەقىل پىكىركەمچىل ئىدى"...دېگىنىنىلا ئاڭلاپ ئۆتىسەن، خالاس.

— چىخوۋ.

بۇرۇنقى بىر كېچىدە

ۋ. سولوئۇخىن

مەن بۇ ھىكايەمنى يېزىپ پۈتتۈرگەندىن كېيىن، بۇنى ئوقۇپ چىققان بىر ئاغىنەم مۇشۇ ھىكايىگە ئوخشاپ كېتىدىغان بىر ھىكايىنى قايسى بىر توپلامدىن ئوقۇغانلىغىنى، بىراق ئۇ توپلامدىكى ھىكايىنىڭ ئاپتورىنىڭ كىم ئىكەنلىگىنى ئەسكە ئالالمايۋاتقانلىغىنى ئېيتتى. قىسقىسى، ئۇ، بۇ ھىكايەگىنى قالدۇرۇپ قويساڭ، دىگەن يەرگە كەلدى. لېكىن، كېيىن مەن شۇنداق ئويغا كەلدىمكى، ۋەقەلىك ئوخشاپ كېتىشى مومكىن. بىراق ۋەقەلىكىنى بىر تەرەپ قىلىش ئۈسۈلى، پىسخولوگىيە تەسۋىرى ۋە مۇھىت تەسۋىرى ئوخشاپ كېتىشى مومكىن ئەمەس. بۇنىڭدا ئىككى خىل ئېھتىمال بار: بىرى، بۇنداق ۋەقەلىكىنى "سەرگەردان" ۋەقەلىك، دەپ قاراش مۇمكىن، يەنە بىرى، ئاپتور ئارىيەت ئېلىپ ئىشلەتكەن ۋەقەلىك دەپ قاراش مۇمكىن. ھەر ئىككى خىل ئەھۋال ئەدىبياتتا ئۇچراپ تۇرىدۇ.

— ئاپتوردىن

ياز ئايلىرىنىڭ مەلۇم بىر كۈنى چۈشتىن كېيىنكى ۋاقىت ئىدى. بۇ كىچىككىنە شەھەردە توپا-چاڭ كۆتىرىلگەن بولۇپ، ھىچقانداق ئالاھىدىلىك كوزگە چېلىقمايتتى، ھەممە نەرسە كىشىگە مەزىسىز بىلىنەتتى. شەھەر مەركىزىدە بۇرۇن بەش گۈمبەزلىك ئىگىز

بىر چوڭ چېركاۋ بولۇپ، باغچىنىڭ ئەكىس نۇرىدا ياپ-يېشىل بولۇپ پارقىراپ كۆرۈنەتتى. بىر قەۋەتلىك ئۆيلەردىن تەركىپ تاپقان شەھەر رايونى خۇددى رەت-رەت يېيىلغان داستىخانلاردەك، دەريا قىرغىغىچە سوزۇلغان ئىدى، بۇ ئارىدا يەنە ئونىچە چېركاۋ چوخچىيىپ تۇراتتى. چېركاۋلارنىڭ گۈمبەزسىمان ئۆگزىلىرىنىڭ بەزىلىرى ھاۋارەڭ، بەزىلىرى ياپ-يېشىل، يەنە بەزىلىرى ساپ-سېرىق سىرلانغان ئىدى. بۇنىدىن باشقا، بۇ ياپ-يېشىلچىلىق ئىچىدە كۆزگە چېلىقىپ تۇرىدىغان ئۇچ بىنا بولۇپ، ئۇنىڭ بىرى شەھەرلىك پاڑارنى كۆزىتىش مۇنارىسى، بىرى ئۆلگىلىك قىزلار ئوتتۇرا مەكتىۋىنىڭ ئاپپاق ئاقارتىلغان ئۇچ قەۋەتلىك بىناسى، يەنە بىرى سودىگەر نوگەچىۋنىڭ نەپىس ياسالغان ۋە ھەممە تەرىپى ئەينەكلىك مۇنارسىمان بىناسى ئىدى. سۇ بىلەن ئۆزىنى تەمىنلەيدىغان ۋودوپروۋود مۇنارىسى بار پويىز بېكىتى شەھەر سىرتىدىكى ئايرىملا بىر يەرگە جايلاشقان بولۇپ، ئۆز ئالدىغا بىر سىستىما ئىدى. زاپاس رېلىسلاردا دائىم دىگۈدەك نۇرغۇن ۋاگونلار توختاپ كېتەتتى. شەھەر چوڭ بولمىغان بىلەن، بۇ پويىز بېكىتى قاتناش تۈگىنى ئىدى.

توقۇمچىلىق فابرىكىسى ئايرىم بىر چەتكە جايلاشقان بولسىمۇ، لېكىن يەنىلا شەھەر رايونىغا يېقىن ئىدى. بۇ توقۇمچىلىق فابرىكىسى بۇرۇن زاۋۇت خوجايىنى ساپنوۋغا قارايتتى، فابرىكا ئىسمى كېيىن "ۋولودارکا توقۇمچىلىق فابرىكىسى" دەپ ئۆزگەرتىلگەن ئىدى. فابرىكا ئەتراپىغا ئائىلىلىكلەر ئۆيى، ئوپچى ياتاق ۋە ئاددى ياغاچ ئۆيلەر جايلاشقان بولۇپ، بۇ يەردىكى ئاھالىنىڭ سانى شەھەر رايونىدىن ئېشىپ كېتەي، دەپ قالغان ئىدى.

چوڭ چېركاۋ ۋە يەتتە كىچىك چېركاۋ ئىلگىرى ـ ئاخىر ھەممىسىلا چېقىپ تاشلىنىپ، كېسەكلىرى باشقا ياققا ئىشلىتىلدى.

شەھەر خەلقى چوڭ چېركاۋنىڭ بۇرۇنقى ئورنىغا بىركىچىك باغچا ياسىماقچى بولۇشۇپ، دەرەخلەرنى تىكتى. يۆلەنچۈكلۈك ئۈزۈن ئورۇندۇقلارنى ئورنىتىپ، ھاۋارەڭ سىردا سىرلىدى.

يېگىرمە ياشلىق سىرگەي ئىلانىن ئاشۇ كىچىك باغچىدىكى ھاۋارەڭ سىرلانغان ئورۇندۇقلارنىڭ بىرىدە ئولتۇراتتى. ئەگەر تېچلىق يىلىلىرى بولىدىغان بولسا، سىرگەي ئىلانىن مۇشۇ يېشىدا تېخى ئىش ئۇقمايدىغان يىگىتلەردىن ھىساپلىناتتى. مانا بۈگۈن ئۇ تالاي جەڭلەرگە قاتنىشىپ قايتقان بىر ئەسكەر.

ياز كۈنلىرى چۈشتىن كېيىن، بۇ كىچىك شەھەرنىڭ مەزىسلىگى ۋە قىلچە ئالاھىدىلىگى يوقلۇغىنى ھىكايىسىزنىڭ بېشىدىلا ئېيتىپ ئۆتتۇق. بۇ، ئاپتوبۇسنىڭ بۈگۈن يىراقتىن ۋە ئىگىزدىن قاراپ شۇنداقلا ئۆز قارىشى بويىچە بەرگەن باھاسى. لېكىن بۇ ھىكايىنىڭ باش قەھرىمانى سىرگەي ئىلانىن ئۈچۈن بۇ شەھەرنىڭ تارىخى، ھازىرقى ۋە بۈرۈنقى قىياپىتى ھېچقانداق جەلىپ قىلىش كۈچىگە ئىگە ئەمەس ئىدى. ھاۋانىڭ ئىسسىقلىغى، توپا ـ چاڭ كۆتىرىلىپ تۇرغانلىغىلا راس، بۇنىڭدىن قاچقۇدەك جايمۇ يوق. ھەتتا مۇشۇ كىچىك باغچىدىكى دەل ـ دەرەخلەرگىمۇ بىر قەۋەت سېرىق توپا قونغان بولۇپ، بەلكىم يازىچە شۇنداق بولۇپ كەتكەن بولسا كېرەك. سىم ـ سىم يامغۇر چاڭ ـ توزاڭلارنى يۇيۇۋەتمەي، ئەكسىچە ئۈنى دەل ـ دەرەخلەرگە تېخىمۇ يېپىشتۇرۇۋەتكەندەك قىلاتتى. دەرەخ يوپۇرماقلىرىغىمۇ بىر قەۋەت توپا يېپىشىپ قالغان بولۇپ، ئادەمگە خۇددى سېمونت لاي سۈركەپ قويغاندەك بولۇپ كۆرۈنەتتى.

مەزسىز، دىگەن گەپكە كەلسەك، ئۇ سىرتتىن قاراپ باھا بەر-گۈچىنىك تەسراتىمۇ ئەمەس. بۇ كىچىك شەھەرنىڭ ھىچقانداق ئالاھىدىلىگى بولمىغانلىغدىنمۇ ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ سەۋىۋى سىرگىيى چۈشكەن بۇ پويىزنىڭ ئەتە ئەتىگەنىدە يەنى جۈمە كۈنى ئەتىگەنىدە ئاران قوزغىلىدىغانلىغدا. ھازىر تېخى پەيشەنبە چۈش ۋاقتى. يەنە تېخى بىر سوتكىغا يېقىن ۋاقىت بار بولۇپ، بۇ ۋاقىتنى ئۆتكۈزگۈدەك جايمۇ يوق ئىدى. لېكىن، بۇنى مەزىسزلىك دىگىلى بولمايتتى. ھەربىي سەپتىن يۈرتىغا ساق-سالامەت قايتىۋاتقان يىگىرمە ياشلىق يىگىتنىڭ ئۆيىگە پويىز بىلەن ئىككى كۈن ماڭسا يېتىپ بارغىدەك ۋاقىت قالغان چاغدىكى جىددىچىلىك ھىسسىياتىنى، ئۆزىنى باسالمىغۇدەك دەرىجىدىكى تەقەززالىغىنى قانداقمۇ "مەزىسزلىك" دىگىلى بولسۇن؟

سىرگىيى ئۇرۇشنىڭ يېرىملاشقان مەزگىلىدە، ھەتتا ئۇرۇشنىڭ ئاخىرقى مەزگىللىرىدە مەجبۇرىيەت بويىچە ھەربى قىسمىغا كىرگەن ئىدى. لېكىن 1945-يىلى 5-ئايغىچە يەنە تېخى خېلى ئۇزۇن ۋاقىت بولۇپ، خېلى جەۋرى-جاپالارنى تارتىشقا توغرا كېلەتتى. ئەتراپىدىكى بۇرادەرلىرى ئارقا-ئارقىدىن يىقىلىۋاتقان ھازىرقى ۋاقىتتا، ۋىزۋوت كومانىدىرلىرىنىڭ ئوتتۇرىچە ۋەزىپە ئۆتەش مەزگىلى ئاڭلاشلارغا قارىغاندا ئىككى سوتكىدىن ئاشمايۋاتقان (بۇ، سولداتلازنىڭ غەيرى رەسمىي ئىستاتىستىكىسى) چاغلاردا، رەھىمسىز تەقدىرنىڭ قايسى ۋاقىتتا ۋە قانداقسىگە ئۆز بېشىغا كېلىپ قالىدىغانلىغىنى كىم بىلىدۇ دەيسىز؟ دەرۋەقە، ئوتتۇرا ھىساپ بىلەن ئىككى سوتكىدىن ئاشمايدىغانلىغىنى سولداتلار ئېغىزىدىلا ھىساپلاپ چىققان بولسىمۇ، ئۇ يەنىلا ئوتتۇرا ھىساپ بىلەن ئېلىنىغان مەلۇمات ئىدى.

لېكىن مەيلى قانداقلا بولمىسۇن، سىرگېي ئىلانسىن يەنىلا ھايات قالدى. بۇنىڭغا ئۇنىڭ ئۇزۇمۇ ئىشەنمەي قالغان بولسىمۇ، لېكىن مانا ھازىر ھايات پېتى يېراقتا — ئۇرال دەرياسىنىڭ بويىدىكى يېزىسىغا قايتىماقچى بولۇۋاتىدۇ. ئۇ يۇرتىغا غەلىبە بىلەن قايتىپ باردىغان شۇكۇنگە تولىمۇ ئىنتىزار ئىدى، ھەتتا بۇ ھەقتە شۇنچە تەپسىلى ئويلايتتى! ئونىڭ كەنتى ئورمانلىقنىڭ ئىچىدە بولغاچقا، پويىزدىن چۈشۈپ كەنتكە يېرىم كىلومېتىر قالغىچىلىك ماڭغانىدا ئاندىن ئۇنى كۆرگىلى بولىدىغانلىغى ھىلىمۇ ئېسىدە تۇرۇپتۇ. بىراق، يۇرتىدىكى شارىدىنوۋ ژوگزالنغا بېرىۋالسا ئالدىراشنىمۇ ھاجىتى يوق.

راست، ئالدىراشنىڭ ھاجىتى يوق ئىدى. شارىدىنوۋ ژوگزالىغا بارغاندىن كېيىن، ئالدى بىلەن چايخانىغا بېرىپ ھاردۇق ئېلىۋېلىشى كېرەك. يېنىدا پۇلىمۇ بار. پۇلنىڭ بىر قىسمى ھەربىچە يازىلىق چاپىنىنىڭ يانچۇغىدا، قالغان كۆپ قىسمىنى قەغەزگە بولاپ، ئۇنىڭ ئۈستىدىن بىر قەۋەت كىلېونكا ئوراپ بوخچىسىنىڭ ئاستىغا سېلىۋەتكەن. ئەسكەرلىكتىن قايتىش سومكىسى ئۈچۈن بېرىلگەن پۇل كۆپ بولمىسىمۇ (سىرگېي ھەربى قىسمىدىن سىرژانتلىق ئۇنۋان بىلەن قايتقان ئىدى)، لېكىن بىرقانچە ئايلىق تۇرمۇش راسخودىغا يېتەتتى، ئۇ خاتىرجەم ئورۇنلىشىۋالغىچە، ياكى پىداگوگىك تېخنىكومغا قايتا ئوقۇشقا كىرىپ ئوقۇش يارىدىم پۇلى ئالغىچە ئۇزۇنىنى قامدىيالايتتى... ئانىسىنىڭ قولىدىمۇ ئانچە بولمىغاچقا، ئوغلىنىڭ بۇ يارىدىمى ئونىڭ دەردىگە ئاز-تولا دەرمان بولماي قالمايتتى. لېكىن مەيلى قانداقلا بولمىسۇن، چايخانىغا يەنىلا كىرىش كېرەك، ژوگزالدا بەلكىم چىرنوشكا كەنتىدىن كەلگەنلەر يولۇقۇپ قېلىشىمۇ مۇمكىن (سىرگېي چىرنوشكا كەنتىدىن ئىدى)، بەلكىم شۇ ياقتا باردىغان

ئات هارۇنىي ئۇچرىتىپمۇ قالار. ئەگەر شۇنداق بولۇپ قالسا ئون سەككىز چاقىرىم يولنى پىيادە مېڭىشنىڭ هاجىتى قالمايتتى. سىرگېي ئەمىلىيەتتە تۇمەن مىڭ خىياللارنى قىلىپمۇ يەنە چىرنوشكا كەنتىگە پىيادە كىرىشنى ئويلىدى. ئات هارۇغا ئولتۇرۇۋالغان هالەتتىمۇ، ئىككى كىلومېتىر نېرىدا هارۇدىن چۈشۈشكە توغرا كېلەتتى. چۈنكى ئۇ يەردە بىر چىغىر يول بار ئىدى. ئات هارۇدا ئولتۇرغانلار چوڭ بىر ئايلانمىنى ئەگىپ، پوتاپوۋ كۆۋرۈگىدىن ئۆتۈپ، ئۇنىڭ ئالدىدا يېتىپ ېبرىشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى. شۇڭا يولدىكى هەمراللىرى كەنتتىكىلەرگە سىرگېي ئىلانىنىڭ قايتىپ كەلگەنلىگىنى، دەرهال ېبرىپ ئۇنى قارشى ئېلىش كېرەكلىگىنى ئېيتىشقا ئۇلگۈرەلمەيتى!... ئۇ ئىشىگىگە ئون-تىنسىز يېتىپ ېبرىپ، ئىشكىنىڭ تارتقۇچىنى تارتىپ ئېچىپ، هويلىدىن ئۆتۈپ، ياغاچ ئۆينىڭ ئالدىدا پەيدا بولۇشنى ئارزۇ قىلىپ قالدى...

قانچىلىغان كىشىلەرنىڭ شىرىن خىياللىرى ئوق ۋە ئۇسكۇلكىلار تەرىپىدىن يوق قىلىۋېتىلگەنىدۇ! ئۇلارنىڭ هەر بىرىنىڭ قەلبىدە ئۆزلىرىنىڭ چىغىر يوللىرى، ئېرىقلىرى، ئۆزلىرىنىڭ ياغاچ كۆۋرۈكلىرى، ئۆزلىرىنىڭ ئاكا-ئۇكا، هەدە-سىڭىللىرى، ئۆزلىرىنىڭ ئانىلىرى ۋە ئۆز ئۆيىنىڭ هويلىلىرى بار ئىدى. لېكىن توساتتىن كەلگەن بىر ئاۋاز، خۇددى يېنىپ تۇرغان سەرەڭگە تېلىسىنىڭ ئۈستىگە چۈشكەن يامغۇر تامچىسىدەك، بۇ يالقۇننى ئۆچۈرۈپ تاشلىدى. چىغىر يول، ئېرىق، كاردور، ئانا دېگەنلەرنىڭ هەممىسى كۆزدىن غايىپ بولۇپ، هىچنەرسە قالمىدى.

لېكىن سىرگېيىنىڭ قەلبىدىكى ئازراق يالقۇن تېخى ئۆچمىگەن ئىدى. هەتتا تېخىمۇ لاۋلداپ يېنىپ كۆكۈش نۇر چاچماقتا ئىدى.

ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ئاجايىپ بىر دۇنيا شەكىللەنگەن بولۇپ، كۆز قاماشتۇرىدىغان گۈلزارلىقلار، سۇپ-سۇزۇك ئېقىنلار، ئاپپاق بۇلۇتلار، كۆپ-كۆك ئاسمان، قىزغۇچ قۇياش ۋە ئىنتايىن ئاقكۆڭۈل كىشىلەر تۇراتتى. مانا ئۇ ھازىر ئاشۇ دۇنيا قوينىغا كىرىپ كېتىدۇ.

سىرگېي ئۇۋزىنىڭ ئائىلىسىگە غەلىبە بىلەن قايتىپ بارغانلىقى توغرىسىدىكى شىرىن خىياللىرىدا بەزى كۆرۈنۈشلەرنى ئويلىمىدى ياكى مۇجمەلەرەك ئويلىدى. مەسىلەن: ئانىسى ئۇنىڭ ئىشىك ئالدىدا تۇيۇقسىز پەيدا بولغانلىقىنى كۆرگەن پەيتتە... سىرگېي بۇ ھەقتە ھېچقانداق ئېنىق ۋە كونكرېت بىر نەرسىنى تەسەۋۋۇر قىلالمىدى. پەقەتلا ھەربى كىيىم ئېچىدىكى يۈرىگى تېخىمۇ تېز سوقۇپ كەتتى.

لېكىن ئۇ ئانىسى ۋە سىڭىللىرى ئالدىدا بوخچىسىنى قانداق رەتلەش توغرىسىدا ناھايىتى تەپسىلى تەسەۋۋۇرلارنى قىلدى: ئۇ مۇرىسىدىكى بوخچىسىنى ئالدى بىلەن يېنىدىكى كەڭ ئورۇندۇققا قويۇپ يېشىدۇ، ئاندىن ئېچىدىكى نەرسىلەرنى بىر-بىردىن ئېلىپ ئۈستەلنىڭ ئۈستىگە تىزىدۇ. "مانا، بۇ ئېچىگە لىق نەرسە قاچىلانغان كورۇپكا، مانا بۇ گۈللۈك رەخت، يەنە تېخى تاۋارمۇ بار!" دەپ بىر تەرەپتىن كۆلۈپ تۇرۇپ خۇددى سودىگەر يىگىتتەك جار سالسا، يەنە بىر تەرەپتىن نەرسىلىرىنى ئارقا-ئارقىدىن چىقىرىدۇ. ئۇنىڭ ئالدى بىلەن چىقىرىدىغىنى ئامېرىكىنىڭ گۆش كانسېرۋاسى بولۇپ، بوخچىسىدا بۇنداق چوڭ ھەم ئېغىر كونسېرۋادىن بەشى بار، بۇنىدىن باشقا ئامېرىكىنىڭ قېزا كونسېرۋاسىدىن بەشى بار. گۆشىنىڭ رەڭگى ھال، شىرنىلىك مۇنداق كونسېرۋالارنى ئانىسى بىلەن سىڭلىسى يەپ كۆرۈش ئۇ ياقتا تۇرسۇن، كۆرۈپمۇ باقمىغان. ئارقىدىن ئۇ ئولجا ئالغان شاكىلاتتىن ئىككى قۇتا چىقىرىدۇ. بۇ قۇتىلارنىڭ ھەر

بىرىنىڭ ئېغىرلىغى بىر كىلوگىرام بولۇپ، ئۇنىڭ ئىچىدىكى يۇمۇ-لاق شاكىلاتلار ھەم تەملىك، ھەم چۈرۈك. ئۇ، قۇتىنىڭ ئاغزىنى ئېچىش بىلەنلا، شاكىلاتنىڭ مەزىلىك پۇرىغى ئۆيىنىڭ ئىچىنى بىر ئالدۇ، ئۇلارنىڭ بۇ ياغاچ ئۆيىدە بۇرۇنىدىن بارى ئات جابدۇغى (بىر مەزگىل بولغان)، موزاي، ئاشلىق، سۇرتۇلگەن پول ۋە بىرنېچە مارت بايرىمى① كۇنىدىكى يۇمران قېيىن كۆچەتلىرىنىڭ پۇرىغى ئىدى. ئەگەر ئاۋستىرىيە شاكىلاتلىرى تاسادىپى پۇراق چاچمىغان بوپقالسا، بۇنى بىر مۆجىزە دېيىشكە توغرا كېلىدۇ.

ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇ يەنە، رومال، ئايالچە چاپان ۋە قول سائەتلەرنى چىقىرىپ ئانىسى ۋە سىڭىللىرىغا بۆلۈپ بېرىدۇ. لېكىن بۇ نەرسىلەر ئانچە قېلىشقۇچىلىگى يوق نەرسىلەر بولىمۇ، يەنىلا بايىقى نەرسە-لەردەك جەلپ قىلارلىق ئەمەس، ئانىسى بىلەن سىڭىللىرىغا خوشاللىق ئېلىپ كېلىدىغىنى رومال بىلەن قول سائىتى بولماستىن، ئاساسلىغى يەنىلا يەمەكلىكلەر ئىكەنلىگى سىرگېيىگە ئايان. ئاۋستىرىيىنىڭ شاكىلاتلىرى ئۇ ياقتا تۇرسۇن، بىر پارچە بولكا بىلەن ئازراق سېرىق ماينىڭ بولغىنىمۇ قالتىس گەپ. ھە، راست، ئۇنىڭ بوخچىسىدا تازا ياخشى بىر كاللەك سېرىق ماي بار ئەمەسمۇ! بۇنى ئۇ، پويىز ئۇكرائىنادىن ئۆتكەندە، مەلۇم بىر ژوگزالدا بىر بوتۇلكا ھاراقتا تېگىشۋالغان ئىدى. شۇنداق ھاراقتىن يېنىدا يەنە بىر بوتۇلكا بار. يۇرتىغا غەلىبە بىلەن قايتىپ بارغاندا تەنتەنە قىلىدىغان گەپ-دە.

---

① خىرىستىيانلارنىڭ پاسخا بايرىمىدىن 50 كۈن كېيىن بولىدىغان دىنىي بايرام.

بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسى تازا جايىدا، بۇنىڭغا، گەپ سىغمايدۇ. لېكىن ھازىر بۇ كىچىك شەھەردە باشقا پويىزغا ئالمىشىشقا توغرا كېلىۋاتىدۇ، پويىز ئەتە، يەنى جۈمە كۈنى ئەتىگەندە ئاران ماڭىدۇ. ھازىر پەيشەنبە چۈشتىن كېيىنكى ۋاقىت بولۇپ، تېخى سائەت بىرمۇ بولغىنى يوق.

كىچىك باغچىدىكى ئوت-چۆپلەر ئورۇلغان بولۇپ، توپا-چاڭ ئۆرلەپ تۇراتتى، يەتتىنچى ئاينىڭ تەموز ئىسسىغى قاينايتتى، خۇددى سىرگېيىنىڭ ئانىسى ۋىرا كوزىمنىچا دائىم دەپ يۈرگىنىدەك، جاننى قىينايدىغان دىمىق بولۇۋاتاتتى. بۇنىڭدىن كۆرە بوخچىسىنى يۇدۇپ، شىمال بويلاپ يۈگۈرۈپ قايتقان يەڭگىلرەك بىلىنەتتى، لېكىن يول بەك يىراق بولغاچقا يۈگۈرۈپ تۈگىتىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ھەي، ئامال قانچە، پويىز چاقلىرىنىڭ غەيرىتى بولسىمۇ ماغدۇرى يوقتەك، تېزىمۇ ئەمەس، ئاستىمۇ ئەمەس ئايلىنىشىنى ۋاگونىدا ئولتۇرۇپ يەنە ئىككى سوتكا ئاڭلاشقا توغرا كېلىدىغان بولدى. بۇمۇ ناھايىتى تەبىئى ئىش ئىدى. ئۇرۇش ئەمدىلا ئاخىرلاشقاچقا، بۇزۇلغان تۆمۈريوللار تېخى ياسىلىپ بولمىدى، ۋوگزاللارمۇ تارچىلىق، پويىزلار سىگنال بېرىپ ئۇچقاندەك ماڭالمايتتى. بەلكى تىراموۋايلار خۇددى ئادەم كۆپ مەيداندىن ئۆتكەندەك، ئاستا ماڭاتتى. پويىز چاقنىڭ ئاستا تاراقلاپ ئايلانغان ئاۋازىنى راستىنلا يەنە ئىككى كۈن ئاڭلاپ ئولتۇرۇشقا توغرا كېلىدىغان بولدى. بىراق بۇ ئاۋاز يۈرتىغا قايتىشقا تاقىتى تاق بولغان كىشىلەرگە شۇنداق بەك ئاستا بىلىنسە كېرەك. ئۇنىڭ ئۇستىگە، مانا پىژ-پىژ ئىسسىق بولۇۋاتقان، توپا-چاڭ ئۆرلەپ تۇرغان بۇ يات شەھەردە بىر سوتكىنى ئۆتكۈزۈش كېرەك. ۋاقىت شۇنچە ئاستا ئوتۇۋاتاتتىكى، مەنسىز ۋە

تېتىقسىز بىلىنگەنلىكتىن، ئۇ نۆلگە تەڭ بولۇۋاتاتتى، ھەتتا نۆلدىنمۇ كىچىك ئىدى. ئەجەبا بىر كىچىنى مۇشۇ يەردە ئولتۇرۇپ ئۆتكۈزۈش كېرەكمۇ؟ سىرگېي مۇشۇ ئىش سەۋەبىدىن بەكمۇ مەيۈسلەنىدى ۋە تازا ئاچچىقى كەلدى. لېكىن ھېچ ئامال بولمىغانلىقتىن قاتتىق ئۇھ تارتتى.

ئۇنى كۆتۈپ تۇرغان بۇ كىچىنىڭ قانداق كېچە ئىكەنلىگى ئۇنىڭغا نامەلۇم ئىدى، بۇ قىسقىغىنە بىر كېچىدە قانداق ئىشلارنىڭ يۈز بېرىدىغانلىقى ۋە بۇ ئىشلارنى ئۇنىڭ ئۆمۈر بويىمۇ ئۇنتالمايدىغان-لىغى ئۇنىڭغا بەلگىسىز ئىدى. بىراق، ۋاي، دىگۈچىلىگى يوق بۇ كىچىككىنە باغچا ئۇنىڭغا نېمە بېرەلەيتتى دەيسىز؟ توپا-چاڭ ئۆر-لەپ تۇرغان، پۈر-پۈر ئىسسىق، ھەممە جاي قەغەز پارچىلىرى بىلەن تاماكا قالدۇغىغا تولغان، قۇچقاچلار ۋىچىرلىشىپ قالايمىقان ئۇچۇپ يۈرگەن بۇ جايدا قايسى گۈللەر ئېچىلالىسۇن؟ مۇشۇ ئەت-راپتىن ئۆتكەن بىرەر قۇيرۇقلۇق يولتۇز بىر بىرىنى تىزگىنلەپ تۇرغان ئۇرىبتىلارنى قالايمىقان قىلىۋېتەلمىشى، ئەزەلدىن مەۋجۇت بولۇپ كېلىۋاتقان كۈچ تەڭپۇڭلىغىنى بۇزۇپ تاشلىشى، (ھەي، زېھنىكىشلىك، بىمەنىلىك!) ھەممىدە دەۋرنى ئارقىغا قايتۇرالىشى مۇمكىنمۇ؟

سىرگېي "بىرۇنىتسوۋ" ماركىلىق سىگارىتىتىن بىر تال چىقىرىپ (قاپتا بىرقانچە تالىلا قالغان ئىكەن) چېكىشكە باشلىدى-دە، ئورۇندۇقىنىڭ ئارقىغا يۆلۈنۈپ بېشىنى كۆتەردى. ئۇ تاماكىنى بىرقانچە قېتىم شورىغاندىن كېيىن تاماكىنىڭ تاتلىق ئىسى (نېرۋىنىڭ سېزىمى) ئاربىسىدىن خۇنۈك ئاسمان پەردىسىدە پەرۋاز قىلىۋاتقان قالغاچقا نەزەر تاشلىدى. ئۇ كۆكتىن كۆزىنى ئۈزۈش بىلەنلا،

ئۆزىدىن ئىككى قەدەمچە نېرىدا تۇرغان ياش ھەم چىرايلىق بىر ئايالنى كۆرۈپ قالدى. ئۇ سىرگىيدىن كۆزىنى ئۇزمەي، داڭ قېتىپ تۇراتتى. قىياپىتى خۇددى سىگان ئايالىلىرىنىڭ قارشى تەرەپكە پال ئېچىپ بېرىپ ئازراق پۇل تەلەپ قىلىشلىرىغا ئوخشاپ كېتەتتى.

لېكىن بۇ تۇرغان ئايال سىگان ئايالىرىدىن ئەمەس ئىدى. سىر-گېيى كۆكتىكى قالغاچتىن كۆزىنى ئۆزۈپ ئۇنىڭغا نەزەر تاشلىغاندا، ئۇ ئايال بىلىنەر-بىلىنمەس ھالدا تەبىئى كۈلۈپ قويدى. ئۇ گۈيا سىرگېيىنىڭ ھەممە ئەھۋاللىرىنى بەشقولدەك بىلىدىغانىدەك، ھەتتا مۇندىن كېيىن يۈز بېرىدىغان بارلىق ئىشلارنى (كۆز ئالدىدىكى بولسۇن، ياكى پۈتۈن ئۆمرىدىكى بولسۇن) ھەم ئاللىقاچان بىلىپ بولغاندەك كۆرۈنەتتى. ئۇ توساتتىنلا كېلىپ سىرگېيىنىڭ يېنىدا ئولتۇردى.

بۇنىڭدەك گۈزەل ئايالنى سىرگېي تېخى كۆرۈپ باقمىغان بولسا كېرەك. سىرگېيىنىڭ ئادەتتە ئايالالارنى قانچىلىك چۈشىنىدىغانلىغىنى ئالدى بىلەن ئىككى ئېغىز سۆزلەپ ئۆتەيلى: ئۇ كىتاپتىن ئوقۇغان، كىنودا كۆرگەن ۋە سولداتلارنىڭ پاراڭلىرىدىن ئاڭلىغانلىرىدىن باشقا بۇ ھەقتە ھېچنەرسە بىلمەيتتى. خۇددى ئۇ بايا پويىز ساقلىغان بىھۇدە ۋاقىتنى تەسۈرلەپ، ئۆز ئۆزىگە پىچىرلاپ ئېيتقانىدەك: بۇ ھەقتىكى بىلىمى نۆلگە تەڭ، ھەتتا نۆلدىنمۇ كىچىك ئىدى.

ئۇ بەشىنچى سىنىپتا ئوقۇۋاتقان چېغىدا يەتتىنچى سىنىپنىڭ قىز ئوقۇغۇچىسى نادىيە تىرويسكايانى ياخشى كۆرۈپ قالغان ئىدى. بىراق، ئەگەر مۇھەببەت بىر ئادەمنىڭ يەنە بىر ئادەمنى كۆڭلى تارتىپ قوغلىشىشى دېيىلمىدىغان بولسا، ئۇ ھالدا ئۇنىڭ بۇ ياخشى كۆرۈشىنى قانداقمۇ مۇھەببەت دىگىلى بولسۇن؟ ئۇ چاغدا ئۇ نىمىشكىمۇ نادىيەگە يېقىنلىشىپ ئۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىشكە تىرىشماي، ئۇنىڭغا يېقىنلىشىشتىن قورققان ياكى يېقىنلاشسىمۇ گەپ قىلالماي قالغان بولغىيدى؟ ئۇ باشقا قىزلار بىلەنغۇ كۆلكە چاخچاق قىلىشىپ، بىرگە چېپىشىپ ئويناينتى، ئۇلارنىڭ تاپشۇرۇقلىرىنى كۆچۈرەتتى، ئۆزىنىڭ تاپشۇرۇق

دەپتەرلىرىنىمۇ ئۇلارنىڭ كۆچۈرۈۋېلىشىغا بېرىپ تۇراتتى. لېكىن ئۇنىڭ نادىيەگە يېقىنلىششى، ئۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىشى... ئۇ ياقتا تۇرسۇن، بۇ ھەقتە ئۇ ئويلاپمۇ كۆرمىگەن ئىدى.

ئۇنىڭ نەزىرىدە، باشقا بارلىق قىزلارنىڭ ھەممىسى ياۋا گىيا بولۇپ، پەقەت نادىيەلا گۈل ئىدى، باشقا بارلىق قىزلارنىڭ ھەممىسى كىشىنى زېرىكتۈرىدىغان بىر خىللا قىياپەتتە بولۇپ، پەقەت نادىيەنىڭ ھۆسنىدىنلا نۇر يېغىپ تۇراتتى. پەقەت شۇنىڭلا چىرايىدىن نۇر چاقنايتتى، لاۋلداپ يانىتتى، گۈزەللىگى كىشىنىڭ كۆزىنى قاماشتۇراتتى. بىر قېتىم ئۇ كۆپ-كۆك كۆزلىرىنى سىرگېيگە تىكىپ، تاسادىپىلا كۈلۈمسىرىدى، سىرگېينىڭ پۈتۈن ئەزايى قاينىقىۋدا كۆيگەندەك بولۇپ كەتتى. لېكىن، بۇ ئۇنىڭ قەلبىدە شۇنداق سېزىلگەن بولۇپ، ئۇنىڭ بەدىنىدىكى قېنى بىر دەمنىڭ ئىچىدىلا قايناقىۋدەك پۈرۈلاپ قاينىپ، پۈتۈن بەدىنىدە ئاققان ئىدى. سىرگېينىڭ پۈتۈن ئۆمرىدە بەلكىم بۇنىڭدەك شىرىن چاغلار بولۇپ باقمىغاندۇ. دۇرۇس، ئۇ يەنە بىر چۈش كۆرگەن ئىدى. چۈشىدە ئۇ رەڭگا-رەڭ گۈللەر ئېچىلىغان دالدا تۇرغاندا، نادىيە ئۇدۇللاپ كەلدى. ئەتراپتا ھېچقانداق ئىنسان يوق بولۇپ، پەقەتلا ئاسماندا بىر بۈلبۈل سايراۋاتاتتى. نادىيە ئۇنىڭ يېنىغا يېتىپ كەلدى-دە، ئىللىق ھەم يۇمشاق بىلەكلىرىنى كېرىپ سىرگېينى ئاستا قۇچاقلاۋېلىپ، ئۇنىڭ كۆكرىگىگە باش قويدى. دەل شۇ چاغدا ئۇنىڭ چۈشى ئۇزۇلۇپ قالدى. سىرگېي شۇ چاغدا، ئەگەر بۇ ئىش ئوڭۇمدا بولۇپ مۇشۇنداق تاسادىپى ئۇزۇلۇپ قالمىغان بولسا، دەرھال ئۇلۇپ كېتىشىم مۇمكىن ئىدى، دەپ ئويلىغان ئىدى، لېكىن ئۇ ئۇزۇنىدىن بۇيان، خۇددى ئاشۇ ئىش راست بولغانىدەك،

مۇشۇ چۈشىنىك ئىچىدە ياشاپ كەلىدى. شۇنداقتىمۇ ئۇ ئۆزىنىڭ نادىيەگە بولغان مۇھەببىتىنىڭ كۈچىيىشىگە نىسبەتەن ئاساسىي سەۋەپ بولۇۋاتقانلىقىنى، بۇنىڭ سەۋەبى ئۇنىڭ راستىنلا سىرگېيگە بىر قېتىم كۆلۈپ قويغانلىقى ياكى چۈشىدە ئۇنىڭ بىلەن ئۇچراشقانلىقى ئىكەنلىگىنى ئۆزىمۇ بىلمەيتتى.

ئىش شۇنىڭ بىلەن تۈگىگەن ئىدى. نادىيە يەتتىنچى سىنىپنى پۈتۈرگەندىن كېيىن، شەھەردىكى پىداگوگىكا تېخنىكومغا ئوقۇشقا كەتتى. سىرگېي ئالتىنچى، يەتتىنچى سىنىپلاردا ئوقۇۋاتقان ئىككى يىل ئىچىدە، نادىيە ئۇ مەكتەپتە يوق ئىدى. نادىيە مەكتەپتىكى چاغلاردا، سىرگېي دەرس ئارىلىغىدىكى دەم ئېلىشلاردىلا ئۇنىڭغا يىراقتىن كۆز سېلىپ يۈرسىمۇ، لېكىن ئۇ مەكتەپتىن كەتكەندىن كېيىن، مەكتەپنىڭ ئىچى قۇپ-قۇرۇق بولۇپ قالىدى، سىرگېي ئۆزىمۇ جانسىزدەك بولۇپ قالدى. ئۇ نادىيەنى سېغىنغاچقىلا ئۇنىڭدىن ئەگىشىپ مۇشۇ پىداگوگىكا تېخنىكومغا ئوقۇشقا كىرگەن ئىدى. شۇڭا، ئۇ بىرىنچى يىللىقتا ئوقۇغان يىلى نادىيە ئۇچىنچى يىللىقتا ئوقۇيتتى، بۇ ئۇنىڭ ئاخىرقى يىلى بولۇپ، پۈتتۈرىدىغان سىنىپ ئوقۇغۇچىسى هىساپلىناتتى. كېيىن نادىيە يىراق بىر كەنتكە ئوقۇتقۇچىلىققا تەيىنلىنىپ، يېزا ئايال مۇئەللىمى نادېژدا، لىئونىدوۋكا بولۇپ قالدى، پىداگوگىكا تېخنىكومنىڭ ئۆچىنچى يىللىق ئوقۇغۇچىسى، ئون يەتتە ياشلىق پەرىزات (بۇنىڭدىن سىرگېينىڭ ئۆنى سەۋەپسىز ياخشى كۆرۈپ قالمىغانلىقىنى بىلمۇالغىلى بولىدۇ) نادىيە تىرويسكايا ئوزى بەك ياش ئەمەس سالاپەتلىك (ئەدەپلىك يۈرىدىغان) نەمىس تىلى ئوقۇتقۇچىسى بىلەن توي قىلىۋالدى. بۇ ئىش پۈتۈن پىداگوگىكا تېخنىكومنى (بەلكىم پۈتۈن شەھەرنى) زىلزىلىگە كەلتۈرگەن چوڭ ئىش بولىدى.

سىرگىچى ئەگەر ھەربىي كومىتېتنىڭ ئۇنى ھەربىي قىسمىغا قاتنىشىشقا چاقىرغان ئۇقتۇرۇشىنى تاپشۇرۇۋالمىغان بولسا ئىدى، ئۇ چاغدا، ئۇ تېخىمۇ ئازاپلانغان بولاتتى، مۇھىمى مۇنداق ئازاپلىنىش ئۇزۇنغا سوزۇلۇشى مۇمكىن ئىدى ــ گەرچە بۇ ئىختىيارسىز ئايرىلىش (بولۇپمۇ ئۇرۇش تۈپەيلىدىن) بارلىق ھىسسىيات، بارلىق قىممەتلىك خاتىرىلەرنى تېخىمۇ مۇستەھكەملىۋەتتى ۋە چوڭقۇرلاشتۇرۇۋەتتى، لېكىن ئارقا-ئارقىدىن يۈز بەرگەن تۇرلۇك ۋەقەلەر بۇ قېتىمقى ھىسسىياتنى بېسىپ كېتىپ ئۇنى تېخىمۇ بەخۇتلاشتۇرۇۋەتتى. بۇ خىل دەسلەپكى مۇھەببەتنىڭ ئەسلىگۈدەك نېمىسى بار ئىدى، دەيسىز. چۈنكى ئەسلەشكە ئەرزىگۈدەك ھېچقانداق كونكرېتنى بىر نەرسە يوق-دە.

سىرگىچى ئايالالار بىلەن يەككە ئۆتىدىغان دەسلەپكى كېچىنىڭ بالدۇر بولامدۇ، كېيىن بولامدۇ، ئېيتاۋۇر بىر كۈنى ھامان بولىدۇ-غانلىغىنى (تاسادىپى بوپقالدى، دېگەندەمۇ) ئويلاپ كۆرگەن بولغىيمىدى؟ ئويلاشنى ئويلىغان، لېكىن كونكرېت جەريانىنى تەسەۋۋۇر قىلالىغان ئەمەس. ئۇنىڭ بۇ ئىشىنى ئويلىغىنى خۇددى ھەممە كىشىنىڭ ئۆلۈمنى ئويلىغىنىغا ئوخشاش ئابستراكت بولۇپ، ئۇنىڭچە، ئادەم ھامان بىر كۈنى ئۆلۈشتىن خالى بولالمايدۇ، لېكىن، قانداق ئۆلۈش، قاچان ئۆلۈش...

سولداتلارنىڭ ئايالالارغا بولغان مۇھەببەت ھەققىدىكى سۆھبەتلىرى خۇددى ئۆيلىرىدىكى گۈھەرلىرىنى سانىغاندەك، ئاسماندىن تۆكۈلۈپ چۈشكەندەك بولۇپ، سىرگىچى بۇنى ئاڭلاپ ئاغزىنى ئېچىپ ھاڭۋېقىپ تۇرۇپلا قالاتتى. ئۇنىڭ بۇنداق بولۇشى ئاڭلىغانلىرىنىڭ قوپال-چاكىنا گەپلەر ياكى مۇبالىغە ئىكەنلىگىدىن ئەمەس،

بەلكى، ئۆزى بۇنداق ئىشلارغا يولۇقۇپ قېلىشنى قىلچىمۇ ھېس قىلمىغانلىغىدىن ئىدى ــ ئۇنىڭ پۈتۈن كارامىتى ــ ئۆزى ياخشى كۆرىدىغان كىشىگە يېراقتىن قاراپ قويۇش، ئاندىن ئۇنىڭ ھەر بىر ھەرىكىتىنى، تاسادىپى كۆز تاشلاشلىرىنى، ھەر بىر كۈلۈمسىرەشلىرىنى يوشۇرۇن ئويلاش، دىسىمۇ بولاتتى... ئۇنىڭ قولىدىن كېلىدىغىنى ئەنە شۇلارلا بولۇپ، بۇنىڭدىن باشقىسى يوق ئىدى.

سىرگېيىنىڭ ئالدىدا تۇرغان بۇ ئايال نادىيە تېرويسكايانا كىشىنى ھەيران قالدۇرغۇدەك ئوخشايتتى، ئۇنىڭ چىرايى بىلەن بوي تۇرقىلا ئوخشاپ قالماستىن، ئۇلار بىر تېپتىكى كىشىلەردىن بولۇپ، "ھەممە يېرى قاملاشقان گۈزەللەر" دىن ئىدى. ئوتتۇز يىلدىن كېيىنكى سۆز بىلەن ئېيتقاندا، ئورتاق ئىرسىيەتلىك مەخپى نومۇرلارغا ئىگە ئىدى.

بۇ ئايالنىڭ كۆزى كۆك، بۇرنى قاڭشالىق، پىشانىسى كەڭ ھەم نۇرلۇق بولۇپ، توق قوڭۇر ئۆزۈن چاچلىرى ئارقىسىغا تاشلىنىپ پاقىراپ تۇراتتى. (ئارقىسىدىن قانداقتۇر بىر نەرسە بىلەن بوغۇۋالغان ئىدى.) ئېغىزى ئانچە چوڭ ئەمەس بولۇپ، تەبەسسۇملىنىپ تۇراتتى. لەۋلىرى خۇددى مەرۋايىتتەك چىرايلىق ئىدى. يۇمۇلاق ئىڭىگىدە كىچىككىنە زىننىغى بولۇپ، بويۇنلىرى تۇپ-تۇز ھەم نازۇك ئىدى. لېكىن ياشلىق باھارى ئۇرغۇپ تۇراتتى...

ئۇنىڭ تولاي دەپ قالغان بەدەنلىرى ئورۇقمۇ ئەمەس يەنى، بەزىلەرنىڭ بەدەنلىرىدەك "قۇرۇق ئۆستىخان"مۇ ئەمەس ئىدى. لېكىن ئۇ يەنە يۇمۇلاق بولكا، گۆش گىرده، باداڭ ۋە كۆپلەرگىمۇ ئوخشمايتتى... قىسقىسى، سىرگېيىنىڭ ئالدىدا تۇرغىنى قامىتى كېلىشكەن، خېلى تولغان (تازا جايىدا)، كۆك كۆز، قوڭۇر چاچ

(قاشلىرىمۇ ھەم قوگۇر ئىدى!) يۈزلىرى ئاپپاق، بويۇنلىرى ئاپپاق ھەم يۇمشاق بىر پەرىزات ئىدى. ئۇ بەئەينى دون دەريا‌سى بويىدىكى كازاكلارنىڭ گۈزەللىرىگە ئوخشاپ كېتەتتى. بىراق، كازاكلارنىڭ گۈزەللىرى دېگىنىمىز — گۈزەللىگىنى ساقلاپ قالغان، تازىلانغان ۋە جەڭھەرلەندۈرۈلگەن سلاۋىيانلارنىڭ شەكلى ئەمەسمۇ؟ بۇ كەمبەغەل پۇقرالار روسىيىنىڭ ئوتتۇرا قىسمىدىن دون دەريا‌سىنىڭ ئېقىنلىرىغا كۆچۈپ بارغان ئەمەسمىدى؟ كېيىن، ئۇلار ئۆز ئىرادىسى، غۇرۇرى ۋە تۇرمۇش شەكلىگە ئىگە بولغان. لېكىن، ئۇلارنىڭ يىلتىزى يەنىلا ئادەتتىكى رۇس مىللىتى. راست گەپنى ئېيتسام، مەن ئاپتورلۇق ئىمتىيازىمدىن پايدىلىنىپ، بۇ گۈزەلنى شۇنچىلىك تەپسىلى تەسۋىرلىدىم. سىرگېينىڭ بىر قاراپلا مۇنچىلىك تەپسىلى كۆرەلىشى، قاشلىرى، پارقىراپ تۇرغان چاچلىرى ۋە ئىگىدىكى كىچىككىنە زىناقلىرىدىن تارتىپ ئېنىق كۆرەلىشى ئەلۋەتتە مۇمكىن ئەمەس. ئۇنىڭ كۆرگىنى كۆز ئالدىدا تۇرغان گۈزەل قامەتلىك بىرسى بولۇپ، ئۇنىڭغا قاراپ كۈلۈمسىرەپ قويۇپ، تۇيۇقسىزلا كېلىپ يېنىغا ئولتۇرغانلىغى ئىدى. يالغۇز بۇلا ئەمەس، ئۇنىڭ كېيىن ئەسلىشچە، ئۇنىڭ كۆزىگە ئالدى بىلەن چېلىققىنى ئاپپاق ۋە رەڭلىك چىشلار (ئۇ ئېغزىنى ئېچىپ سۆزلىگەندە ۋە كۈلگەندە) ئىدى. بۇ بەلكىم ئۇنىڭ بارلىق گۈزەللىك ئامىللىرى ئىچىدە ئەڭ گۈزەل ۋە كىشىنى جەلپ قىلدىغان جايلىرى بولسا كېرەك. ئۇنىڭ يېشى سرگېيدىن ئەلۋەتتە چوڭ بولۇپ، (يىگىرمە ياشلىق قىز بۇنچىۋالا قورۇنماستىنلا جۈرئەت قىلىپ سۇركەشمىگەن بولاتتى)، ئاز دېگەندە ئۇنىڭدىن بەش ياشچە چوڭ بولسىمۇ، يەنىلا ناھايىتى ياش كۆرۈنەتتى. غۇنچە بويلۇق قىزمۇ ئەمەس، گىرىملىك

يۇرىدىغان سەتەڭلەرمۇ ئەمەس، بەلكى تازا تولىغان نازىنىنلاردىن ئىدى.

ئەمدى ئۇز سۆزىمىزگە كېلەيلى. سىرگېي كۆكتە پەرۋاز قىلىۋاتقان قالىقاچتىن كۆزىنى ئۇزۇش بىلەنلا، ئوزىدىن ئىككى قەدەمچىلا نېرىدا تۇرغان ياش بىر گۈزەل ئايالىنى كۆردى. ئۇ ئايال سىرگېي ئۆزىگە قاراش بىلەنلا، سىرگېينى بىر قاراپ بىلىپ بولغاندەك، سىرگېينىڭ ھازىرقى ھالىتىنىلا ئەمەس، ھەتتا ئۇنىڭ مۇندىن كېيىنكى ئىشلىرىنى بىلىپ بولغاندەك، مىيغىدا كۈلۈپ قويىدى-دە، ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى.

— خېلى ئۇزاق ساقلامسىز؟ — دەپ سوردى ئۇ قورۇنمايلا. ئۇ گويا سىرگېينىڭ كۆپ يىللىق كونا تونۇشى، يولدىكى ھەمراسىدەك، بايا ئۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىۋاتقان بولۇپ، ھازىر شۇ سۆزنى داۋام-لاشتۇرۇۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى.

— ئەتە ئەتىگەنگىچە... — دىدى سىرگېيمۇ ئۇدۇللا جاۋاپ بېرىپ. بۇنداق ئىختىيارى ۋە تەبىئى جاۋاپ بەرگەنلىگىدىن ئۇ ئۆزىمۇ ئازراق غەلىتىلىك ھىس قىلدى.

— سىزنىڭ ھەر ھالدا تەلىيىڭىز بار ئىكەن. قايىتىپ كەپسىز. پوت-قوللىرىڭىزمۇ ساق ئىكەن. ئەڭ مۇھىمى ھايات قايتىپ كەپ-سىز، — ئۇ ئايال بىرئاز سۈكۈت قىلغاندىن كېيىن يەنە سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — لېكىن، مېنىڭ يولدۇشۇم مەڭگۈ قايتىپ كېلەل-مەيدىغان بولدى. ئۇنىڭ ئۆلگەنلىگى توغرىسىدا ئۇقتۇرۇشنى تاپ-شۇرۇپ ئالغىنىمغا ئۈچ يىل بولدى. مەن بالدۇر تۇرمۇشقا چىققان. كىچىك چېغىمدىلا توي قىلغان ئىدىم. ئۇخارکوۋ شەھەر ئەترا-پىدا... سىزدىن سوراپ باقاي، سىز ئۇ تەرەپكە بارغانمۇ؟

ـــ ياق، بىز شىمال تەرەپتە بولدۇق...
ـــ بەلكىم ئۇنىڭ ئىسمىنى ئاڭلىغان بولغىدىڭىز، گېنىنادىيې. مالىشۇ...

قىزىققەنسەن، ئۇ ياقتا ئادەم دېگەن شۇنچە كۆپ تۇرسا!...

سىرگېي بۇ ئايال بىلەن "سەن" دېيىشىپ سوزلىشىپ كەتكەنلىگىگە، ئىككىسى خۇددى ئاغىچا ئايلام ئويناپ دوست بولغانلاردەك بويكەتكەنلىگىگە ئۆزىمۇ دېققەت قىلماي قالدى.

ئالاقلىشىش تالانتىمۇ باشقا تالانتىقا ئوخشاش تەبىئى بولىدۇ. بىر ئادەم رەسىم سىزىش تالانتىغا، ناخشا ئېيتىش تالانتىغا، ئۇستا ياغاچچىلىق تالانتىغا ئىگە بولۇشى مۇمكىن، ئالاقلىشىش تالانتىغا ئىگە بولىشمۇ مۇمكىن. شۇرا (ھىلىقى ئايال ئۆز ئىسمىنىڭ شۇرا ئىكەنلىگىنى سىرگېيگە تونۇشتۇرغان ئىدى) ئالاقلىشىشتا ناھايىتى يۇقۇرى تالانتقا ئىگە ئىدى. سىرگېي بۇنىڭدىن بۇرۇن ئۇنى تونۇمايدىغانلىغىغا، ئۇنىڭسىزمۇ ياشاپ كەلگەنلىگىگە دەرھاللا ئەجەپلەندى. توپا-چاڭ ئۆرلەپ تۇرغان بۇ كىچىك باغچا كۆزدىن غايىپ بولدى. ئۆتكۈزمەك قىيىنغا چۈشكەن پويىز ساقلاش ۋاقتىمۇ ئۇنتۇلدى، مەزىسىزلىكمۇ ھىس قىلمىدى، تىت-تىتمۇ بولمىدى، ھازىر شورادىن باشقا ھېچ نەرسە مەۋجۇت ئەمەس ئىدى.

شۇرا دەم سۆزلەيتتى، دەم كۈلەتتى، بۇنداق چاغلاردا ئۇنىڭ ئاپپاق ۋە رەڭلىك چىشلىرى كۆرۈنەتتى. سىرگېيمۇ خېلى گەپلەرنى قىلدى. لېكىن مۇھىمى سۆھبەت بولماستىن، سىرگېينىڭ ئۆزىنى يېنىك ۋە ئەركىن ھىس قىلغانلىغى بولدى. ئۇ بۇرۇن باشقىلار بىلەن سۆزلەشكەندە زادىلا بۇنداق ھىسسىياتتا بولۇپ باقمىغان ئىدى. بۇ قېتىم ئۆزىنى چۈشىنىشىمۇ تەبىئى ھالدا چوڭقۇرلاپ باردى. بىر سائەتتە كېيىن،

شورا سرگىينىڭ ئەھۋالىنى تولۇق بولمىسمۇ ھەر ھالدا پىششىق بىلىۋالدى. ئۇ قەيەرلىك، ئائىلىسىدە كىملەر بار، ئۇنىڭ چىرنوشكا كەنتى قانداقراق، ئۇنىڭ ئائىلىسىنىڭ ئويلىرى قانداق، ئۇنىڭ دادىسى ئۇيغۇر مخايىلوۋىچ ئىلانىن قەيەردە قۇربان بولغان. ئۇنىڭ ئانىسى ۋە سىڭىللىرىنىڭ ئىسمى نىمە، ئۇلارغا قانداق سوغاتلارنى ئېلىپ ماڭدى، ئۇنىڭ تاماكا چېكىشكە باشلىغىنىغا قانچە ۋاقىت بولدى، پىداگوگىكا تېخنىكومنىڭ ئەھۋالى قانداق، ۋاھاكازالارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭغا مەلۇملۇق ئىدى. شۇنىمۇ ئېيتىپ ئۆتۈش كېرەككى، شورانىڭ مۇشۇ بىر سائەت ئىچىدە ئىگەللىگەن ئەھۋالى سرگىيىنىڭ مۇشۇ بىر سائەت ئىچىدە ئۇ ئايال ھەققىدە ئىگەللىگەن ئەھۋالىدىن خېلىلا كۆپ. ئۇ مۇشۇ ۋاقىت ئىچىدە سرگىينىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ، مېھرىۋان ۋە ئۆتكۈر كۆك كۆزلىرىنى سرگىيىدىن ئۈزمەي قاراپ، بەزىدە ئاپىاق چىشلىرىنى چىقىرىپ كۈلۈمسىرەپ، بەزىدە سىرلىق كۈلۈپ ئىشەنچىلىك ئىكەنلىگىنى ئىپادىلەپ، بەزىدە بارماقلىرى بىلەن ئۇنىڭ قولىغا نوقۇپ قوياتتى. مۇشۇنداق ئەھۋالدا ئۇنىڭدىن يەنە سوراۋېرىش كېرەكمۇ؟ سورىغۇدەك يەنە نىمە بار دەيسىز؟ سوراشنىڭ ھاجىتى قالمىغان ئىدى. ئۇ سرگىينىڭ ئەڭ يېقىن كىشىسى بولۇپ، تېخىمۇ مۇھىمى ئۇ ئاللىقاچان سرگىينىڭ ئۆمۈرلۈك ھەمرىيى بولۇپ قالغان ئىدى. لېكىن قىزغىن شۇكىي، بىر سائەتنىڭ ئالدىدا ئۇ تېخى بۇ ئايالنىڭ مەۋجۇتلۇغىنى بىلمەيتتى.

قۇلۇلدەك ئۆمىلەپ مېڭىۋاتقان ۋاقىت تۇيۇقسىزدىن ئۇچقاندەك ئىلگىرلەشكە باشلىدى. گەرچە تېزلىگى ئوقتەك تېز بولمىسمۇ، ھەر ھالدا ئۇچقاندەك ئۆتمەكتە ئىدى. سرگىينىڭ كۆز ئالدىدا تۇغمەن تېشىدەك ئاستا ئايلىنىپ مېڭىۋاتقان، ھەمدە ئۇنى زېرىكىشلىك ھىس

قىلدۇرۇۋاتقان بۇ ۋاقىت تۈيۈقسىزدىن نۇر چاقنىتىپ، خۇددى بارسا كەلمەس ھاڭغا تاغار بىلەن تۆكۈۋەتكەندەك كۆزدىن غايىپ بولدى-دە، كۆزنى يۇمۇپ-ئاچقىچە كۈن غەرپكە قىيسىيىپ گۈگۈم چۈشۈشكە باشلىدى.

— ھەي، بىچارە، قەيەردىمۇ قونارسەن؟ — دەپ تۈيۈقسىزدىن سوراپ قالدى شورا ئەسكە ئېلىپ، ئۇنىڭ كۆك كۆزلىرى بىر خىل ئىشەنچكە تولغان بولۇپ، مېھرىۋانلىق بىلەن كۈلۈمسىرەيتتى.

— مەشھەدە. ياكى بولمىسا ۋوگزالدا. بىراق ئۇ يەردە ئادەم بەك كۆپ، ھاۋاسىمۇ...ۋوگزالدا بىر دەم ئولتۇرسلا ئادەم خۇددى ئۆز بەدىنىدىن ئاشۇنداق پۇراقلار چىقىۋاتقاندەك ھىس قىلىدۇ... يۈقۇپ قالسا...يەنىلا مەشە ياخشى.

— بۇ يەر مۇۋاپىق ئەمەس، تاكا ئاتقاندا سوغاق بولۇپ كېتىدۇ.

— بىز دىگەن كۆپىنى كۆرگەن، ئۇنچىلىك سوغاق دىگەن نېمىتى...

— بولدىلا.....سەن بىر كېچە راھەتلىنىپ تاكا ئاتقۇزماقچىمۇ؟ سېنى ئۆيۈمگە تەكلىپ قىلىپ ئاپىرالمايدىغىنىم تۇرغان گەپ. ئۆيدە ئاپام، ئاكا-ئىنىلىرىم، ئۆگەي دادام بار...بىراق، بىر ئېغىز ياغاچ ئۆي بار...بۇ يەردىن ئانچە يىراق ئەمەس...ئىككى كىلومېتىرچە كېلىدۇ، دەريانىڭ بويىدىلا، بۇرۇن بۇ ئۆي لەيلىمە بەلگە نازارەتچىسى — تاغام ياتىدىغان ئۆي ئىدى. كېيىن تاغام ئۇ يەردىن كېتىپ قالدى. تاغامنىغۇ خىزمەتتىن بوشاتمىغان ئىدى. لېكىن ھىلىقى لەيلىمە بەلگە ئەمەلدىن قالدۇرۇلدى. ئىنىم مىنە بېلىق تۇتۇپ دائىم دىگۈدەك شۇ ئۆيدە قونۇپ قالاتتى. بۇ كىچىك ئۆي

هازىر قۇلۇپلاقلىق، بىراق، ئاچقۇچى بىر پارچە تاختاينىڭ ئارقىسىغا تىقىپ قويۇلغان. ئۇنى مەن بىلەن مىتەدىن باشقا ھىچكىم بىلمەيدۇ. بۇنى تاغام بىزگە ئېيتىپ قويغان ئىدى. ئۇ يەردە ياخشى يوتقان-كۆرپىلەر بار. تازا مەززە قىلىپ ئۇخلىغىلى بولىدۇ...

ئارقىدىن ئۇ ئۆزىگە تولۇق ئىشەنگەن ھالدا، قىلچە ئىككىلەنمەستىن پىسسىكىدە كۆلىۋەتتى.

— جۇر، بوخچاڭنى ئېلىپ مەن بىلەن ماڭ. ئۇ يەردە يۇيۇنۇپمۇ ئالالايسەن. دەريانىڭ ياقىسىدا سۇزۇك قۇمۇ بار.

سىرگېي كۆڭلىدە بىرئاز ئىككىلىنىپ قالدى. ئۇلار شەھەر رايونىغا يېتىپ كەلگەن بولۇپ، يانتۇ بىر كوچىنى بويلاپ (دەريا بويىغا يېتىپ كېلىشكە ئاز قالغان ئىدى) كېتىپ باراتتى. سىرگېي نەمە ئۈچۈندۇر دەككە-دۈككىگە چۈشۈپ، لاغلداپ تىترەپ كەتكەنلىكتىن، چىشلىرى كارسىلداپ كېتىشكە تاس قالدى. سىرگېيگە ئۆمىرىدىكى ئەڭ چوڭ بىر ئىشقا دۇچكېلىۋاتقانلىغى ھەتتا، راستىنلا خالى بولغىلى بولمايدىغان دەرىجىدە دۇچكېلىۋاتقانلىغى چۈشىنىشلىك ئىدى. شۇنداقتىمۇ بۇ ئىشنىڭ راستىنلا يۈز بېرىدىغانلىغىنى تەسەۋۋۇر قىلالمايتتى.

شورا سىرگېينىڭ روھى ھالىتىنى، ئېنىقراق ئېيتقاندا پىسخولوگىيىلىك ھالىتىنى دەرھال سېزىۋالدى.

— ھودۇقمىغىن، — دېدى شورا، — چوڭلارنىڭ سۆزىنى ئاڭلىساڭ ھىچ ئىش يوق، ھەي، قارىغىنا سېنى ھۇ شەيتان، كىچىك بالا... كىچىك ئەسكىرىم، ئورۇش قىل دېسە كۆچ قۇۋۇتىڭ ئۇرغۇپ تۇرىدىغاندۇر؟

— ئۇ ناتايىن، — دېدى سىرگېي دۇدۇقلاپ جاۋاپ بېرىپ،

لېكىن ئۇنىڭ چىرايىغا كۈلكە يۈگۈرگەن ئىدى. شورانلىق بۇ سۆزلىرىدىن كېيىن ئاجايىپ ئۆزگىرىشلەر يۈز بەردى. خۇددى سۇچۇ بىردىنلا بىسلغانىدەك، ياكى توك سىمى بىراقلا ئۈزۈپ تاشلانغاندەك، ئۇنىڭ نېرۋىلىرىدىكى تىتىرەش ۋە قايغۇرۇش توك ئېقىملىرى ئۈزۈپ تاشلانغان ئىدى. بۇ چاغدا يېقىملىق ئىسسىق ئېقىم خۇددى بەخت دولقۇنلىرىدەك ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنىگە تارقىلىپ، ئۇنىڭ موسكۇللىرىنى ئېرىتىپ بوشاشتۇرۇۋەتكەن ئىدى، شۇنداقلا ئۇنىڭغا شىرىن ئۇشەنچ كۈچى بېغىشلىماقتا ئىدى.

ئۇ ئىككىسى دۆگدىن چۈشكەندىن كېيىن دەريا بويىدىكى كوچىنى بويلاپ (سىرگېي ئىختيارسىز ھالدا، بۇ كوچىنىڭ ئىسمىنى "پىروۋوز① كوچىسى" دەپ ئەسته قالدۇرۇۋالدى) ماڭغاندىن كېيىن بىر دەمدىلا شەھەر ئەتراپىغا يېتىپ باردى. ئۇلار خۇددى كەنتتىن چىقسىلا ئېتىزغا چىققاندەك، شەھەر ئىچىدىن بىر دەمدىلا شەھەر ئەتراپىغا چىقتى. ئەنە، كىچىك ئۆيمۇ كۆرۈندى. يىراقتىن قارىغاندا ئۇ ئۆيگە ئەمەس. بەلكى باراكقا ياكى ئىت ئۆۋۈسىغا ئوخشايتتى، پەقەت يېنىغا بارغاندىلا ئاندىن ئۇنىڭ كىچىك ئۆي ئىكەنلىگىنى بىلگىلى بولاتتى. ساتمىغا ئوخشايدىكەن، دەيلى دىسەك، ئۇنىڭ ئىشىك دەرىزىلىرى ۋە يەنە ئىككى بوسۇغىسى بار ئىدى. سىرگېي بۇ كىچىك ئۆيگە كىرگەندىن كېيىن، (ئىش ئۇ دېگەندەك بولۇپ چىقتى، ئاچقۇچ بىر پارچە تاختاينىڭ ئارقىغا يوشۇرۇپ قويۇلغان بولۇپ، ئىشىك قۇلۇپلاقلىق ئىدى) بۇ ئۆينىڭ شۇنچە ئازادە ئىكەنلىگىنى كۆرۈپ ناھايىتى ھەيران قالدى...دەرۋەقە، لەيلىمە بەلگە كۆزەتچىسىنىڭ

---

① پىروۋوز — روسچە، دوقمۇش مەنىسىدە.

بۇ كەپسى ئوردىلاردەك بولمىسمۇ، ئۇنىڭ ئىچىگە خېلى كەڭ بىر ياغاچ كارۋات (كەڭلىگى ئادەتتىكى كارۋاتلارنىڭ بىر يېرىمدەك چىقاتتى)، ئوتتۇراھال چوڭلۇقتىكى بىر ئۈستەل، بىر تومپۇچكا ۋە بىر ئۇزۇن ئورۇندۇق قويۇلغان ئىدى. ئۇندىن باشقا يەنە كىچىك كىنە تام ئىشكاپ بار بولۇپ، ئىچىدە بېلىق قارمىغى دەستىسى، كونا رېزىنكە ئۆتۈك ۋە بىر قۇرۇق چىلەك قويۇپ قويۇلغان ئىدى. چوڭ كارۋاتقا قېلىن ماتراس، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇشتاق گۈللۈك تېشى بار يوتقان سېلىنغان ئىدى.

ــ قارا، مانا مۇشۇنچىلىك، بۇ ئۆيۈ، ــ دېدى شورا كۆلۈپ تۇرۇپ، ــ ئاستورىيە مېھمانخانىسىغا يەتمەمسۇ، لېكىن، شەھەردىكى كىچىك باغچىدىن ياخشىراق.

ئۇ قانداقتۇر بىر ئىشنى يادىغا ئېلىپ، ئۆھ تارتىپ-دە، سورىدى:

ــ مېنى بىر سائەت كۈتۈپ تۇرغىن، بولامدۇ؟ ھازىر تېخى كۈندۈز، ئۇخلاشقا بالدۇر. بىر سائەتتىن كېيىن كېلىمەن. شەھەردە بىر ئىشىم بار ئىدى، پۈتكۈزۈۋالاي. مېنى ساقلاپ تۇرغىن، ماقۇلمۇ؟ دەريا بويىغا چىقىپ بىر دەم ئولتۇرۇپ تۇرغىن، يۈيۇنغۇڭ كەلسە يۈيۇنۇۋال، سۇ ئۇزۇشنى بىلمەيغانسەن؟ ئەگەر يۈيۇنسەن، دىسەڭ، ئەنە دەرىزىدە سوپۇن بار. بۇ يەرنىڭ سۇيى يۇمشاق، تازا ماغزاپ چىقىرىپ يۈيۇنۇۋالغىن!...

سىرگېي راستلا يۈيۇنۇۋالدى. بۇ بىر سائەت ئىچىدە ئۇندىن باشقا ھېچ ئىش بولمىدى. قىرغاقتىكى قۇم ھەقىقەتەن تەڭداشسىز ئىدى. لېكىن، سىرگېي مۇنداق ئوقچۇپ تېز ئاقمىغان سۇس بېغىرەڭ سۇدا ئۇزۇشنى خالىمايتتى. ئۇنىڭ يۈرتىمىدىكى چىرنوشكا

دەریاسی تېپ-تېچ ئاقاتتی، سۈيمۇ ئەينەكتەك سۈزۈك ئىدى، سۇ يۈزىدە باتاناقلار ئۆسۈپ تۇراتتى، ئايلانمىلارمۇ تېز ئاقمايتتى. باتاناق ئۆسمىگەن جايلاردا قىرغاقتىكى تال-سۆگەت ۋە تېرەكلەرنىڭ كۆلەڭگىسى سۇ يۈزىدە چايقىلاتتى، سۇغا بېرەرسى سەكرەيدىغان بولسا، بىر پارچە قارا ئەينەك سۇنغاندەك بىلىنەتتى.

شۇ ئاردا ھاۋا ئۆزگىرىشكە باشلىدى. ئارقا تەرەپتىن، شەھەر ۋە تاغ چوققىلىرى ئارقىسىدىن بۇلۇتلار خۇددى تەڭنىدە ئېچىپ كەتكەن خېمىر كۆپۈپ چىققاندەك كۆتىرىلىشكە باشلىدى. سۈرۈلۈپ كېلىۋاتقان بۇلۇتلار ئىچى-ئىچىدىن ئۆرۈلۈپ ئاستا ئالغا ئىلگىرلىمەكتە ئىدى، ھېچ نەرسە تەڭ كېلەلمەيدىغان ۋە يەر-جاھاننى قاپلاپ كېلىۋاتقان ھەيۋەتلىك بۇ بۇلۇتلار ئارىسىغا تېخىمۇ زۇر ئەسەبىلىك بوشۇرۇنغان ئىدى، قارا تۈتەك بولۇپ كۆتىرىلىپ كېلىۋاتقان بۇلۇتلار يېراق تاغ ئارقىسىدا گۈلدۈرلەشكە باشلىدى-دە، ھايال قالمايلا قىزىل چاقماق نۇرلىرىدا يالتىراپ كەتتى. بۇ، ھەيۋەتلىك يازگۈلدۈرماسىنىڭ يېتىپ كەلگەنلىگىدىن دېرەك بېرەتتى.

شورا يامغۇر تامچىلاشقا باشلىغاندا قايتىپ كېلىپ بولغان بولۇپ، قولىدا سۇنئى قارا بۇلغار سومكا بار ئىدى.

— بۈگۈن كۈن كەچكىچە تىنىچ ئىسسىق بولۇپ، ئادەم نەپەس ئالالمايدىغان ئىدى. بىكار شۇنداق بولمىغان ئىكەن-دە! — دىدى شورا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ھە دېگەنىدىلا.

— تۇنىنى ئۆتكۈزۈشمىزگە كاشىلا بولماس؟

— گېپىڭنى قارا، بۇ خۇدانىڭ ئىلتىپاتى دېگىنە...يامغۇر تازا شاقىراپ يېغىۋاتقاندا...يەنە بىر ئېيتاي، يامغۇر يېغىپ بەرسە بولۇچىلارمۇ كەلمەيدۇ. ئىككىمىز خۇددى ئادەم ئايىغا باسمىغان

ئارالدا ئۆتكەندەك ئۇزۇنمىز دىگىنە. يامغۇر يېغىۋاتقاندا...قارا سېنى! مېنىڭ ياخشى كۆرىدىغىنىم.....

گەپنىڭ ئاخىرى تۆگمەيلا يامغۇر خۇددى چىلەكلەپ قويۇلغاندەك يېغىشقا باشلىدى. يامغۇر تامچىلىرىنىڭ زەربىدىن گىيالار قىسماق-قىسماق ئېگىلمەكتە ئىدى، دەريانىڭ يۈزىگە چۈشكەن يامغۇر تامچىلىرىنىڭ زەربىدىن دەريا ژاراقلاپ قايناۋاتقاندەك، ھەتتا ھور كۆتىرىلىۋاتقاندەك بىلىنەتتى.

شورا سومكىسىدىن ئىككى ئەدىيال، بىر ياستۇق، بىر بوتۇلكا ئۆيدە ئىشلەنگەن ئاق ھاراق، يېرىم بوتۇلكا ئۈزۈم ھارىغى ۋە ئىشتەي ئېچىشقا ئېلىۋېلىنغان بىرقانچە تال سامساق چىقاردى.

— بۇنىڭدىن باشقا زاكوسكا يوق بولۇپ قالدى. يىمەكلىكلەرنىڭ كىنىشكا بىلەن تەمىنلىنىدىغانلىقىنى سەنمۇ بىلىسەن. بوخچاڭدا يىگىدەك بىر نەرسە بارمۇ؟

— بار.

سىرگېي بوخچىسىدىن بىركاللەك پىشىق گۆش ۋە بىر پارچە قېزا چىقىرىپ ئۈستەلگە قويىدى. ئارقىدىن، دېگىز ئارمىيىسىنىڭ قۇرۇقلۇقتا جەڭ قىلغۇچى قىسىم ئەسكەرلىرىدىن ئولجا ئالغان پىچاقنى چىقاردى ۋە ھىلىقى بىر كاللەك سېرىق مېيىمۇ ئېسىگە كەلدى.

— پاھ، كاتتا زىياپەت بولدىغۇ! — دىدى شورا ماختاپ، — بولكا بارمۇ؟

— يوق.

— ھەتتىگىنەي، بولكا بولمىسا سېرىق ماينى يېيەلمەيمىزدە، بولدى بوخچاڭغا سېلىۋەت.

— سامساقنى ئېلىپ بىر پارچىدىن-بىر پارچىدىن ئامال قىلىپ

يەمەدۇق.

سىرگەي پۇرسىغى ئادەم سەسكەندۇرىدىغان بىر رۇمكا ساغۇچ سۈيۇقلۇقنى بىراقلا كۆتۈرۈپ ئىچۈۋەتتى. شۇرا يىرىم رۇمكا ئۇزۇم ھارىغى ئىچتى. بۇ چاغدا يامغۇر خېلى پەسىيىپ قالغان بولسىمۇ، لېكىن يەنىلا شارىلداپ توختىماي يېغىۋاتاتتى. ئەھۋالدىن قارىغاندا تاڭ ئاتقىچە ياغىدىغاندەك قىلاتتى.

سىرگەيىنىڭ گۈلقەۋەلىرى ئېچىلىپ كەتتى. بەخت دېگەنىنىڭ شۇ ئىكەنلىگىنى (گەرچە ھاراقنىڭ ئازراق كەيپىي بولسىمۇ) دەل شۇ چاغدا ھېس قىلدى. دەرۋەقە، ئۇ ھەقىقى بەختنىڭ مۇشۇ ئىكەنلىگىنى جەزىملەشتۈرەلمەيتتى. چۈنكى ئۇ ئۇزۇنىڭ مۇندىن كېيىنكى تۇرمۇشىنىڭ قانداق بولىدىغانلىغىنى تېخى بىلمىگەچكە، بۇنى كەلگۈسى بىلەن سېلىشتۇرۇشقا ھازىرچە ئامال يوق ئىدى. ئۇنداقتا ئۆتمۈش بىلەن سېلىشتۇرسىچۇ؟ ھەي، ئۇ ئۇزۇنگە تولدۇرۇپ بىر رۇمكا ھاراق قۇيماقچى بولۇۋىدى، شۇرا توسۇالدى.

ــ بولدى ئىچمە، مەس بولۇپ قالساڭ كارغا كەلمەي قالسەن، قاپاقۇاش،... توختا، كېيىنرەك ئىچەيلى.

ئۇ ئورنىدىن تۇرىۋىدى، سىرگەيمۇ تەڭلا تۇردى. ئۇنىڭ ھەر-بىچە يېلىڭ چاپىنىنىڭ تۈگمىلىرى ئاللىقاچان يېشۈتىلگەن بولۇپ، شورانىڭ ئەپلىك قوللىرى ئۇنىڭ قالغان تۈگمىلىرىنى يەشتى، رەسىملىرىنمۇ بوشاتتى...

ئارقىدىن ئۇلار ئىككىسى ئالدىرىماي ئولتۇرۇپ ئاق ھاراقنىمۇ، ئۇزۇم ھارىغىنىمۇ ئىچىپ تۈگەتتى. سىرگەيىنىڭ بېشى ئېغىرلىشىپ كەتتى، ئۇ ئۈيقۇسى كەلگەنلىگىنى ھېس قىلدى. ئۇنىڭ مىڭىسىنى ئۇششاق-چۈششەك خىياللار ئارىلاپ-ئارىلاپ چۈلغۇالاتتى:

ـــ نۇرغۇن ھەمرالىرىم... ئۇلار... غەلبىسىگىچە ياشىيالمىدى... ھىچىيەرگە... ھىچقانچە... مەنمۇ قۇربان بولۇشۇم مۇمكىن. قۇربان... شورا... ساڭا... شو... را... سا... ڭا... رەخمەت.

ئۇ ئويغىنىپ ئېسىنمۇ يىغماي، كۆزىنمۇ ئاچماي، ھەتتا قوللىرىنمۇ قىمىرلاتماي تۇرۇپلا، بۇ چوڭ ياغاچ كارۋاتتا ئۆزى يالغۇزلا ياتقانلىغىنى چۈشەنىدى. ئۇ كارۋاتتىن سەكرەپ چۈشتى ـ دە، يۈگۈرۈپ تالاغا چىقتى. يامغۇر ئاللىقاچان توختىغان ئىدى. ئەتىگەنكى ئاسماندا ئەشۇ تاغ تەرەپتىن لەيلەپ كېلىۋاتقان چەتئەل ئاق سۇر بۇلۇتلار لەيلەپ يۇرمەكتە ئىدى. ئاسمانىڭ ئۇچىتىن بىرى قېنىق كۆك بولسىمۇ، قالغان ئۈچتىن ئىككى قىسمىنى مۇشۇنداق سۇر بۇلۇتلار قاپلىغان ئىدى.

سىرگەي دەسلىۋىدە، شورا يۈيۈنۇپ ـ تارىنىۋاتقان بولسا كېرەك، دەپ ئويلىدى. خوتۇن كىشىنىڭ ئېرىدىن چوقۇم بالدۇر تۇرۇشى كېرەكلىگىنى قايسى بىر كىتابتىن ئوقۇغان ئىدى. لېكىن بۇ ئەتراپتا شورانىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى. شۇڭا ئۇ ئارقىغا بۇرۇلۇپ كېچىك ئۆيگە قايتىپ كىرىۋىدى، ئۆيىنىڭ ئىچىدە شورا تۇرماق، ئۆزىنىڭ بوغچىسىنىڭمۇ يوق تۇرغانلىغىنى بايقىدى.

ئۇ ئۇ ياق ـ بۇ ياقىغا يۈگۈرۈپ پايپىتەك بولدى، بۇنداق ئىشنىڭ بولۇشىغا ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى. خۇدايا توۋا! بۇ ئىشنى شۇ شورا قىلغاندىمۇ؟! شورا! شورا!! ـــ شو ـــ را!!!

قول سائىتىنىڭ ئىستىرىلكىسى ئۇنىڭغا پويىزنىڭ ماڭمىدىغىنىغا بىر سائەتتىن كۆپرەكلا ۋاقىت قالغانلىغىدىن دېرەك بەردى. ئەگەر مۇشۇ قېتىملىق پويىز بىلەن ئۆيىگە قايتماقچى بولسا، دەرھال قوزغىلىشى، ۋوگزالغا ھەتتا يۈگۈرگىنىچە بېرىشى كېرەك ئىدى.

ئۇ ئۆزىنى بەسۋالدى-دە، دەرھال بېرىپ ھەربىچە يالاڭ چاپىنىنى قولىغا ئالدى، پويىز بېلىتى، كىنىشكا ۋە ئاشقان پۇللىرىنىڭ ھەممىسىنى مۇشۇ چاپانىنىڭ يانچۇغىغا سالغان ئىدى. بۇ يانچۇقتىكى نەرسىلەرنىڭ بىرمۇ كەم ئەمەس ئىدى.

ئۇ ھاراق كەيپىدىن تېخى ئۆزىگە كەلمىگەن بولۇپ، ۋاقتىمۇ جىددى بولغاچقا نېمە قىلارىنى بىلەلمەي قالدى. لېكىن ئۇ پويىز بېلىتىنى مىڭ تەستە ئاران ئالغان بولۇپ، مېڭىش ۋاقتىنى كېچىكتۈرىدىغان بولسا، يەنە بىرقانچە سوتكا ھايال بولۇشقا توغرا كېلەتتى، شۇڭا، مېڭىش ۋاقتىنى ئۆزگەرتمەي، ئۆز ۋاقتىدا مېڭىشى، قولىدىكى بىلەتنى زايا قىلماسلىغى كېرەك ئىدى.

پويىز قوزغالغاندىن كېيىن، ئۇ ئەگەر پويىزدىن قېچىلىپ ماڭمىسا ۋە شورانى ئىزدەپ تاپسا ئىش دەرھال ئاشكارا بولۇپ چوڭ ئۇقۇشماسلىق يۈز بېرىدىغانلىغىنى ھىس قىلدى.

"ئۇ مۇنداق قىلمايدۇ، ھەرگىز ئۇنداق قىلمايدۇ" دەپ پىچىرلىدى ئۇ ئۆز-ئۆزىگە. بەزىدە ئۇ غەزەپكە كېلىپ چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ، گويا ئۇنى بۇدا كۆرۈپ قالىدىغان بولسا،... ئۇنى... ئۆز قولى بىلەن بوغۇپ تاشلىماقچى بولدى... بۇ ئۇنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ئاچقۇچلۇق سۆزى بولۇپ، سىرگېي خىيالدا، ھەتتا دەرغەزەپكە كەلگەن چاغلىرىدىمۇ بۇ سۆزنى ئېغىزىدىن چىقىرالمايتتى.

سىرگېي ۋاگون ئىشىگى دالىنىدا تاماكا چېكىپ ئولتۇرۇپ، ئىككى موماينىڭ پارىڭىغا ئىختىيارسىز قۇلاق سېلىپ ئولتۇراتتى. بۇ ئىككى موماي ئۆز بوخچىلىرىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرغان بولۇپ، يىراقتا سەپەر قىلغانلار ئەمەس، بەلكى مۇشۇ يەرلىك كىشىلەردەك

كۆرۈنەتتى.

— چوقۇم تۈتىلىدۇ. ۋېرداىنسز ئىش قىلغانلارنىڭ ھىلىسى ھەر-قانچە كۆپ بولسىمۇ ھامان قولغا چۈشىدۇ، — دىدى مومايلاردىن بىرى.

— بۇ پەسكەش ئالدامچىنىڭ ئالدىمىغا چۈشۈپ كەتكەنلەر كۆپمىكەن؟

— ئاڭلاشلارغا قارىغاندا كۆپ ئوخشايدۇ. ئۇنىڭ ئالدامچىلىقىنى كىم پاش قىلالايدۇ، دەيسىز!

— بۇ گەپچە بولغاندا، بۇ ئىپلاسنىڭ قۇرۇلۇق-شۇملۇقلىرى كۆپ ئىكەن-دە.

— يۈرتىمغا قايتىقان ھەربىلەرنى يولدىن ئازدۇرۇپ بولدى، چۈنكى ئۇلاردا يىمەك-ئىچمەك ۋە ئۇرۇش ئولجىلىرى بار.

— نېمە ئولجىسى بار دەيسىز...

— يوق دېگىلى بولامدۇ، بىرسىنىڭ ئانىسىغا ئالغاچ ماڭغان روملى، يەنە بىرىنىڭ بىرەر قول سائىتى دېگەندەك.....

— ئۇ ئۇلارنى قانداق قىلىپ يولدىن ئازدۇرىدىكىنە؟

— چىرايلىق بولغانلىغى ئۈچۈن-دە، بۇ ئىپلاس..... ئەسكەر-لەر نېمىنى سۈرۈشتۈرەتتى. يۈپكىسىنى شۇنداق قايرىپ قويسىلا، ئۇلار دېگەن ئۇنىڭ بىلەن جاھانىنىڭ ئۇ چېتىگە دېسىمۇ بارىدۇ-دە.....

— قولغا چۈشۈپ قالار. ئاتىغى پۈتۈن شەھەرگە پۈركەتكەن تۇرسا قولغا چۈشمەي قالمايدۇ. ھېچ بولمىغاندا تۇرمىگە تاشلىنىدۇ.

سىرگىيې بۇ گەپنى ئاڭلاپ بەدەنلىرى شۇركەنگەندەك بولدى ۋە ئۇ ئىككى ئايالغا، ئۇنىڭ ئىپلاس ئەمەسلىگىنى، مۇتلەق ئۇنداق

ئەمەسلىگىنى ۋاقىراپ ئېيتقۇسى كەلدى، تۇرۇپلا يەنە بوخچىسىنىڭ ئىچىدىكى نەرسىلىرى ئېسىگە كېلىپ غەزىۋى ئۆرلىدى، تۇرۇپلا يەنە شورانىڭ ئاۋازلىرى، چىرايى ۋە يۈرۈش-تۇرۇشلىرىنى ئويلاپ، ئۇنىڭ راستىنلا ئالدامچىلىق قىلىشىغا ئىشەنگۈسى كەلمىدى، تۇرۇپلا يەنە غەزىۋىنى باسالماي پويىزدىن سەكرەپ چۈشۈپ قايتىپ بېرىپ شورانىڭ تۆتۈلۈپ قالماسلىغىغا كۆز قۇلاق بولماقچى بولدى، تۇرۇپلا يەنە قەلبىدە مۇرەككەپ ھىسسىياتلار قوزغىلاتتى: ھاقارەتلىنىش تۈيغۇسى، بوزەك قىلىنىش تۈيغۇسى ھەمدە ئۆچمەنلىك، مېھرىۋانلىق، مىننەتدارلىق، رەھىمدىللىك، مېھرى-شەپقەت، ئېچىنىش، مۇھەببەت.....

شۇندىن كېيىن يىگىرمە يىل ئۆتۈپ كەتتى. سىرگىيې ھازىر ئۇچ بالىنىڭ دادىسى بولۇپ قالدى. بۇ يىگىرمە يىل ئىچىدە، ئۇ بۇ شەھەرگە نەچچە قېتىم كەلدى. كوچىلىرىنى ئايلاندى، ماگىزىنلىرىنى ئارىلىدى، شەھەر مەنزىرىسىنى تاماشا قىلدى. كىنوخانا ئەتراپى ۋە ۋاگزالدىكى ئادەملەر توپىنىمۇ چۆگىلىدى، كىچىك باغچىغا كىرىپمۇ ئارام ئالدى، كوفىخانىلاردىمۇ بولدى. ئۇ، شەھەر ئاھالىسىدىن ھىلىقى جىنايى ئىشلار ئەنزىسىنىڭ ئېسىدە بار يوقلۇغىنى سوراشقا جۈرئەت قىلالمىدى، ئۇنىڭ ھېچ نەرسىنى سۈرۈشتۈرگۈسى كەلمەيتتى، پەقەت شورانى ئۇچرىتىشنىلا ئارزۇ قىلاتتى.

شەھەرنىڭ قىياپىتى ئۆزگۈرۈكسىز ئۆزگىرىپ تۇرغاچقا، بىر قېتىم كەلگەن چاغدىكى بىلەن يەنە بىر قېتىم كەلگەن چاغدىكى ھالەت ئوخشىمايتتى. كىچىك باغچىدىكى گىپىس ھەيكەل ئاللىقاچان ئېلىپ تاشلانغان بولۇپ، ئۇنىڭ ئورنىغا تەيىار قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرىدىن بەش قەۋەتلىك بىنا ياسالماقتا ئىدى. ھىلىقى كىچىك ئۆي ئۇ

بىرىنچى قېتىم كەلگەندىلا يوق بولۇپ، خوددى چۈشىدىكىگە ئوخشاش ئىز-دېرەكسىز يوقلىپ كەتكەن ئىدى.

يىگىرمە يىل ئۆتۈپ كەتتى. ھازىر ئۇ ئۆز ۋاقتىدا بوخچىسىنى (ئۇنىڭ ئىچىدە بىرقانچە قۇتا كونسېرۋا، بىر بوتۇلكا ھاراق، بىر-نەچچە قۇر كونا كىيىم، كىلىونكىغا ئوراللغان ئازراق پۇل بار ئىدى) ئوغرىلىتىپ قويۇپ، ئاچچىقلىنىپ كەتكەنلىگىنى ئەسلەپ، ئىختىيارسىز كۆلۈپ تاشلىدى. خۇدايا توۋا! شۇ چاغدا ھەممە ئىشقا، بارلىق نەرسىگە — كوچىدا ئۇنىڭ بىلەن تاسادىپىي ئۇچرىشىپ قالغىنىغا، ئۇنىڭ كىچىك باغچىدا ئولتۇرغان بىر كىشىگە يېقىنلىشىپ: "خېلى ئۇزاق ساقلىمىسىز؟" دەپ سورىغىنىغا، ئۇنىڭ نۇرلۇق كۆزلىرىگە، كۈلۈمسىرەشلىرىگە، شۇ چاغدا ياقىقان قاتىتىق يامغۇرغا، سىم-سىم يامغۇرغا... — شۇلارنىڭ ھەممىسىگە، بارلىغىغا ئاچچىقلانغان ئىدى!

ئۇ شۇ يەردىكى "لادا" دەپ ئاتلىدىغان كىچىك رىستۇراندا قىرلىق رۇمكىنىڭ ئالدىدا بېشىنى ساڭگىلىتىپ ئولتۇرۇپ، قانداقتۇر بىر نەرسىگە قاراپ ئاستا كۈلۈمسىرەپ قويدى. بىر تال ياش تامچىسىنىڭ مەڭزىنى سىلاپ ئاستا ئېقىپ چۈشكەنلىگىنىمۇ سەزمەي قالدى.

(«سوۋېت ئەدەبىياتى - سەنئىتى»
ژورنىلىنىڭ 1984 - يىللىق 2 - سانىدىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: قادىر توختى.
تەرجىمە مۇھەررىرى: مۇھەممەت ئىمىن.

دادامنىڭ داچىسى

س. ژورونىن

مانا، ئەللىك ياشقا يېقىنلىشىپ قالغان بۇگۈنكى كۈندىلا تۇرمۇشـ
تىكى ئىشلارنىڭ ھېچقايسىسىنىڭ ئۇنچۇالا ئادىدى ئەمەسلىگىنى،
ياخشى نىيەت بىلەن قىلىنغان ئىشلارنىڭمۇ ھەمىشە ياخشى نەتىجە
بېرىۋەرمەيدىغانلىغىنى چۈشەنمەكتىمەن. دادامنىڭ داچىسىنى ئېلىپ
ئېيتسام، دادام داچىنى پۈتۈنلەي بىز ئۈچۈن، يەنى ئۆز باللىرىـ
نىڭ ــ ئىككى ئوغلى ۋە بىر قىزىنىڭ ــ ھوزۇر ـ ھالاۋىتى ئۈچۈن،
ئۆزىنىڭ چەككەن جاپاسىنى بىزنىڭ مەڭگۈ ئەستە ساقلىشىمىز ئۈچۈن
ياساتقان ئىدى. لېكىن ئۇنىڭ نەتىجىسى قانداق بولدى؟

مەنزىرىسى كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان كاۋگولوۋوك كۆلىنىڭ
بويىغا جايلاشقان بۇ داچا شەھەرگە يېقىنلىغى ھەم ئىنتايىن خلۇەتـ
لىگى بىلەن ھەرقانداق جايىنى بېسىپ چۈشەتتى. ئۇنىڭ بىر تەرىپى
كۆلگە قاراپ تۇراتتى. چوغدەك قىزارغان كاتتا شارغا ئوخشاش
قۇياش كۆلنىڭ نېرىقى قىرغىغدا تېز ئولتۇرۇپ كېتىۋاتقان، كەچكى
مەيىن شامالنىڭ سۈيۈپ ئۆتۈشى بىلەن كۆل يۈزىدە يېنىك دولقۇنلار

هاسل بولغان چاغدا، كەچكى شەپەقنىڭ ئالتۇن نۇرلىرى كۆل ئۈس-تىدە جىلۋە قىلاتتى. داچىنىڭ يەنە بىر تەرىپى تاقما تۈتاش ئىدى. تاغ ئۈستى قېلىن ئورمانلار ۋە موگۈلار بىلەن تولغان ئىدى. بۇ تاغدا لىڭا تېيىلىدىغان بولسا، كىشىگە بەكمۇ ھوزۇر بېغىشلايتتى. كۆلدە خالىغانچە قولۇڭاق ئويناپتۇق ۋە سۇ ئۈزەتتۇق. بۇ جەمجەت پىنھان جايدا ۋە دەريا قولتۇغىدا بىز دائىم دادىمىز بىلەن بىللە بېلىق تۇتاتتۇق. ھەممە ئىش ئاشۇنداق كۆڭۈلدىكىدەك ئىدى. بۇنىڭ ئۈچۈن دادىمىزغا رەھمەت ئېيتىشتىن باشقا، نېمە دېيەلەيتتۇق؟ راست، بۇ يەردە كىچىكرەك كەلگەن بىر مۇئىلىڭ بېغىمىزمۇ بار ئىدى. شۇ ئىش ئېسىمدىكى، بىر كۈنى دادام بىزنى شىرەنىڭ ئالدىغا چاقىرتىپ كەلدى ۋە بىزگە چوڭ بىر سېۋەتتىكى قېپ-قىزىل ئالمىلارنى كۆرسىتىپ:

— يەڭلار، — دېدى.

مەن بىرنى ئالدىم، ئىنىم بىلەن سىڭلىمۇ بىردىن ئالدى، ھەممىمىز كۈلۈمسىرىگەن ھالدا بىر بىرىمىزگە قارىشىپ يېيىشكە باشلىدۇق. توساتتىنلا، ئولگىنىڭ بىر يېرى ئاغرىغان بولسا كېرەك، قاش-قاپاقلىرى تۇرۇلۇپ كەتتى، بايا ئۇ قوۋۇزنى چىشلىۋالغان ئىكەن. بىز كۈلۈشتۇق، ئۇنىمۇ كۈلدۈرۈش ئۈچۈن، سېنىڭ ئالماڭ بەكمۇ تاتلىق بولسا كېرەك، دېيىشتۇق.

— سىلەر ئالما دەرەخلىرىنى ئاسراڭلار، ئوبدان مۇھاپىزەت قىلىڭلار، — دېدى دادام، — بۇ ئالما دەرەخلىرىنىڭ ھەممىسى سىلەرنىڭ.

ۋاقىت گويا ئاتقان ئوق، شۇ كۈندىن تارتىپ ھازىرغىچە شۇنچە كۆپ ۋاقىت ئۆتۈپ كەتتى، ئولگا ھازىر چوڭ ئانا بولۇپ قالدى.

قاراڭ، ئۇنىڭ ئەمدىلا يېشىغا تولغان نەۋرىسى بۇدرۇق قوللىرىنى سوزۇپ دەلدەڭلىگەن هالدا ئۇنىڭغا قاراپ مېڭىپ كەلمەكتە. لېكىن نەۋرىسى كەينى تەرەپتىن كېلىۋاتقان بولغاچقا، ئۇنى كۆرمىگەن ئولگا ئەلەم چېكىپ ئولتۇرماقتا.

بۇنداق ئەھۋاللار هازىر ئائىلىمىزدە ئادەتكە ئايلىنىپ قالغان. جەدەل ـ ماجرالار بارغانسېرى كۆپەيمەكتە، قېيىدىشىش بارغانسېرى كۈچەيمەكتە ئىدى، قانداق ئاقىۋەتلەرنىڭ يۈز بېرىدىغانلىغىنى هېچ بىلگىلى بولمايتتى.

ــ ئۇزاق ۋاقىت ئېغىر كېسەل تارتىپ... ــ تەزىيە نۇتقىدا ئاشۇنداق يېزىلغان. دەرۋەقە، دادام ناهايىتى ئۇزاق كېسەل تارتتى. ئۇ ۋاپات بولۇش ئالدىدا بىزنى ئالدىغا چاقىرتىپ كېلىپ مۇنداق دېگەن ئىدى:

ــ مەن سىلەردىن بىرلا ئىشنى، يەنى ئىناق ئۆتۈشۈڭلارنى تىلەيمەن. داچىغا ئايتاپ ئوبدان چۈشىدۇ، ئۇنىڭدىكى كۆلنىڭ سۈيى سۈزۈك ۋە تىنىق، ئۇنىڭ هاۋاسى ياخشى. هەرقانداق قىينچىلىقتا يۈلۈقسىڭلارمۇ ئۇنى سېتىۋەتمەڭلار. هامان ئۆزەڭلارنىڭ دەم ئالغۇدەك بىرەر پانا جايىڭلارنىڭ بولغىنى ياخشى. كەلگۈسىدە مېنى هەر بىر ئەسكە ئالغىنىڭلاردا، مېنىڭ ياخشى گەپىمنى قىلىپ قويارسىلەر... سەن ۋولۇدە، ــ دېدى دادام ماڭا، ــ سەن ئۇلارنىڭ ئاكىسى. سىلەرمۇ ئۇنىڭغا يار ـ يۆلەك بولۇڭلار. هەممىڭلار ئاپاڭلارنىڭ گېپىنى ئاڭلاڭلار. ئىناق ئۆتۈڭلار. سىلەر ئەڭ يېقىن قېرىنداشسىلەر، سىلەرنىڭ باشقا يېقىن ئادىمىڭلار يوق.

بىزمۇ دادىمىزغا چوقۇم ئىناق ئۆتىدىغانلىغىمىز هەقىقىدە ۋەدە بەردۇق. ئەمىلىيەتتىمۇ دەل شۇنداق قىلدۇق ــ هېچقانداق ماجرا ـ

چقارمدۇق. دادىمىز قازا تاپقاندىن، كېيىن بىز بىر بىرىمىزگە تېخىمۇ كۆيۈمچان بولۇپ كەتتۇق. ئۇ چاغلاردا بىزنىڭ ياخشى كۆرىدىغان ئىشىمىز مۇنداق ئىشلار ئىدى: ئاخشاملىرى كۆلنىڭ بويىغا گۈلخان ياقاتتۇق، گۈلخاننىڭ ئەتراپىدا چۆرىدەپ ئولتۇرۇپ قوقاسقا ياڭيۇ كۆمەتتۇق، شۇنىڭ بىلەن بىللە، ئاپامنىڭ دادىمىز توغرىسىدا، ئۇرۇش يىللىرىدىكى ۋەقەلەر توغرىسىدا، ئائىلىمىزنىڭ سەرسانلىقتا قالغان چاغلىرىدىكى تۇرمۇشى توغرىسىدا سۆزلەپ بەرگەن ھېكايىلىرىنى قىزىقىپ ئاڭلايتتۇق. ئاندىن كېيىن، پىشقان قىزىق ياڭيۇلارنى ئېلىپ قولىمىزدا دومىلىتىپ، يېيىشكە باشلايتاتتۇق، كالپۇكلىرىمىز قاپ-قارا بولۇپ كېتەتتى.

بۇنداق تۇرمۇش ئولگا تۇرمۇشقا چىققىچە داۋام قىلدى. ئۇنىڭ ئېرى ۋەلىسپىت تەنھەركەتچىسى ئىدى. ئۇ ئىشتىن كېيىنكى بوش ۋاقتىنىڭ ھەممىسىنى مەشق قىلىش ۋە مۇسابىقىگە قاتنىشىش بىلەن ئۆتكۈزەتتى، سىگلىمۇ خۇددى سايىدەك، ئۇنىڭ كەينىگە كىرىۋالاتتى. شۇنىڭ بىلەن ئولگادىن ئايرىلىپ قالدۇق. ئەمما ئۇ ئاسىيە دېگەن قىزنى تۇقماندىن كېيىن، بىزگە يەنە يېقىنلىشىشقا باشلىدى. شۇنداق قىلىپ، يەنە گۈلخان ئەتراپىغا، كۆل بويىغا قايتا توپلىنىشقا باشلىدۇق.

سىگلىمىز بىلەن ئۇنىڭ ھىلىقى تەنھەركەتچى ئېرى ئوتتۇرىسىدا قانداق ئىشلارنىڭ يۈز بەرگەنلىگى بىزگە نامەلۇم. ئىش قىلىپ ئۇ ئېرى بىلەن ئاجرىشىپ كەتتى ۋە ناھايىتى تېزلا يەنە بىر ئەرگە تېگىۋالدى. چاتاق ئىشلارمۇ شۇنىڭدىن ئېتىۋارەن باشلاندى. نىمە ئۈچۈندۇر، يېڭى كۈيوغۇل بوسۇغىدىن كىرگەن كۈندىن باشلاپلا

بىزنى ياقتۇرماي قالدى. بۇ زادى نىمە ئۈچۈن؟ ھېچكىم بىرنىمە دىيەلمەيدۇ! مېنىڭچە، ھەممە گەپ ئۇنىڭ مەجبۇرىنىڭ ئەسكىلىگىدىن بولسا كېرەك. ئۇ دۇنيادا ئۆزىنىڭ شەخسى مەنپەئەتىنى كۆزلىمەي، ياخشى ئىش قىلىدىغان ئادەملەرنىڭ بارلىغىنا ئىشەنمەيتتى، شۇڭا بىزنىڭ ئۇنىڭغا بولغان ياخشى نىيىتىمىزنى ئۇ يامان غەرەز دەپ قارايتتى. ئۇنى مۇتتەھەم دېمىگەن تەقدىردىمۇ، ھېچ بولمىغاندا، تەربىيە كۆرمىگەن ئادەم دېيىشكە بولاتتى. ئۇ بىرەر قېتىم سۆغارمىغان بولسىمۇ، لېكىن قىلچە ھېيىقمايى، بۇلدۇرگەننىڭ ھەممىسىنى ئۈزۈپ بولدى. بىر كۈنى مەن ئۇنىڭغا بۇنداق قىلىشنىڭ ياخشى ئەمەسلىگىنى ئېيتىۋىدىم، ئۇ دەرھال ئاچچىقلىنىپ كېتىپ، ئولگىغا مېنى بىرمۇنچە يامانلاپ بېرىپتۇ، شۇنىڭ بىلەن سىگىلم ئاپامنىڭ قېشىغا بېرىپ: ئاكام ۋىلادىكىنى ھاقارەتلەپتۇ، ئۇنىڭ داچىدا تۇرۇشىنى خالىمايدىكەن، دەپ مېنىڭ ئۈستۈمدىن شىكايەت قىپتۇ.

— بۇ ھەرگىز ئۇنداق ئىش ئەمەس! — دىدىم مەن قەتئى ھالدا، — ئۇ بۇلدۇرگەننىڭ ھەممىسىنى يەپ قۇرۇتۇۋەتتى!

— يەسە نىمە بوپتۇ، شۇنىڭغىمۇ كۆزۈڭ قىيمىدىمۇ؟ ئىزامۇ تارتمايدىكەنسەن! مەن سېنىڭ بۇنچىلىك پەخسىلىغىڭنى زادى ئويلاپ باقماپتىكەنمەن!

مەن ئۆيلەندىم، كېيىن ئىنىمۇ ئۆيلەندى. شۇندىن باشلاپ مۇناسىۋىتىمىز تېخىمۇ مۇرەككەپلەشتى. بىرىنچى يىلنىڭ يېزىدىلا ماجرا يۈز بەردى: كېلىنلەرنىڭ بىرى نەرسە ـ كېرەكلەرنى يىغىشتۇرۇۋىغان ئىكەن، يەنە بىرى گەپ قىلسا، ئۇ كۆزىنىڭ يېشىنى ئېقىتىپ، ئۇنى تىللىدى تەنە قىلىپ ھەم ئاللا ـ تووا كۆتىرىپ، ھېچ بىسلىمىدى. قانداق قىلىش كېرەك؟ ئايىرىم ئولتۇراق ياخشى بولارمۇ،

دەپمۇ ئويلىدىم. دۇرۇس، ئىنىم بىلەن ئىككىمىز دادىمىزنىڭ ۋەسىيىتىنى ئەستە تۇتتۇق، ئاياللىرىمىز گەپ تالىشىپ قالسىمۇ، ئىككىمىز زادى قىزىرىشمىدۇق. بالىلىرىمىز كەينى-كەينىدىن تۇغۇلدى. بۇنىڭ بىلەن يەنە يېڭى تالاش-تارتىشلار يۈز بەردى: ۋىلادىك نىمە ئۈچۈن ۋولوۋەنىڭ ئۆيى چوڭ، ئىگورنىڭ ئۆيى كىچىك؟ دەپ، ئولگىنى قورانىڭ ئۈچتىن بىر قىسمىنى ئۆزلىرىگە بۆلۈپ بېرىشنى تەلەپ قىلىشقا كۈشكۈرتۈشكە باشلىدى. ئۆيىمىز شۇنچىلىك قالايمىقانلىشىپ كەتتىكى، سىرتىتىن بىرەر ئادەم كىرىپ قالسا، نىمە دەپ قالىدىغانلىغىنى خۇدا ئۆزى بىلىدۇ: چىنە-قاچىلار داسنىڭ ئىچىگە دۆۋىلەپ قويۇلغان، يۆيىدىغان ئادەم يوق. بولۇڭ-پۇشقاقلاردا ئەخلەتلەر يىغىلىپ قالغان، يۈز يۇيىدىغان كۆلچەكنىڭ ئۆپچۆرىسى پاتقاق بولۇپ كەتكەن. يۇندىلار چىلەكلەردە تولۇپ ياتقان، ھەچكىم تۆكمەيدۇ. پولنىڭ ئۈستى پاسكىنىلىشىپ، يۇزىنمۇ كۆرگىلى بولمايدىغان دەرىجىگە يېتىپ قالغان. ھەچكىمنىڭ ئىش قىلغۇسى يوق. نەگىلا قارىسىڭىز بالىلارنىڭ كىيىملىرى: بەزىلىرى تامغا يېپىلغان، بەزىلىرى ئالما دەرىخىگە ئارتىپ قويۇلغان، بەزىلىرى قاشاغا ئارتىپ قويۇلغان. بۇنىڭ نەرى داچىغا ئوخشىسۇن، بۇ جاي سىگانلارنىڭ بارگاھلىرىغىلا ئوخشاپ قالغان...

— ياق، بۇنداق كېتىۋەرسە بولمايدۇ — دىدىم مەن ئىنىمغا.

— كارىڭ بولمىسۇن، ئۇمۇ ئۆتۈپ كېتىدۇ.

— ئۆتۈپ كېتىدۇ دىگىنىڭ نىمىسى؟ كۈن بويى جىدەل قىلىشىدۇ، دادام جان ئۇزۇش ئالدىدا بىزگە ئىناق بولۇشنى تاپىلىغان تۇرسا.

— دادام ئۇلارغا ئەمەس، بىزگە تاپىلىغان.

مەن ئەھۋالنى ئاپامغا ئېيتتىم، ئۇ مېنىڭ قاراشلىرىمغا قوشۇلدى. بىراق، ئىشنى ئۇڭشايمەن دەپ، بۇزۇپ قويدى: ئۇ كېلىنلەرنى ھە دىسلا ئەيىپلىۋەردى، ئەمما ئولگىغا ئورۇنسىز يول قويدى. ئۇ بۇ ئىشقا ئارىلاشماي، بالىلارغا قاراپ بەرسىمۇ بوپتىكەن. لېكىن بۇ ئىشمۇ يەنە بىرمۇنچە يېڭى ماجرالارنى قوزغىدى: ئولگا: ئاپام ئۇلارنىڭ بالىلىرىغا بەك ئامراق، مېنىڭ بالىلىرىمغا باشقىچە قارايدۇ، دىسە، كېلىنلەر قوپۇپ: ئاپام ئولگىنىڭ بالىلىرىغا ئوبدان قاراپ، بىزنىڭ بالىلىرىمىز بىلەن كارى بولمايدۇ، دېيىشتى. شۇنىڭ بىلەن تاپا - تەنە، نارازىلىقلار ئۇلغايدى.

"بۇ ئىشلار قاچانمۇ تۈگەيدىغاندۇ؟ — دەپ ئويلىدىم ئىچىمدە، — كىشى ئۆچۈن ئىستىقبالنىڭ قاراڭغۇ بولۇشىدىن، ئارزۇ قىلغان نەرسىسىنى كۆرەلمەسلىكتىنمۇ ئارتۇق ئازاپ يوق. ھەقىقەتەن شۇنداق بولماقتا، بىزگە ئوخشاش ئەڭ يېقىن ئادەملەر بىر ئۆيدە تۇرۇۋېتىپمۇ ئىناق ئۆتەلمەيۋاتساق بالىلىرىمىز چوڭ بولسا، ئۇلارغا نىسبەتەن يەنە ئاللىقاندىق خام خىياللاردا بولۇشىمىز مۇمكىنمۇ؟ بالىلىرىمىز ئۆچىنچى ئەۋلات تۆققانلار بولىدۇ، ئۇلار توغرىلىق ئېغىز ئېچىشنىڭ تېخىمۇ ئورنى يوق! دادىمىزنىڭ ۋەسىيەتلىرى ئۇلار ئۈچۈن نىمىگە ھىساپ؟ دادىمىزنىڭ ئوبرازى بىزنىڭ خىيالىمىزدا، قەلبىمىزدە ساقلانغان بىلەن، ئۇلار چوڭ دادىسىنىڭ يۈزىنىمۇ كۆرۈپ باقمىغان..."

— ئولگا، — دىدىم مەن بىر كۈنى سىڭلىمغا، — سەن ھىلىھەم بولسىمۇ بالىلىرىڭغا دوستلۇقنى ئاز - تولا ئۈگىتىپ قوي. بۇنداق كېتىۋەرسە بولمايدۇ. قارا، بالاڭ شۇرىك بىزنىڭ سەرۋازنى ئۇرۇپتۇ.

ـ هەي، باللار نىمىنى بىلمىدۇ! ھە دىسلا شۇرىكىنى ئەيىپلەيسەن، ئۇ تېخى بالا ـ دە. ئۇنىڭ ئەمدىلا ئون ياشقا كىرگەنلىگىنى بىلىشىڭ كېرەك.

ـ لېكىن مېنىڭ بالام ئەمدىلا ئالتە ياشقا كىردى ـ دە، نىمە دەپ كىچىك بالىنى بوزەك ئېتىدۇ؟ ئۇ بۇنى بىلمەمدۇ؟ بىلمىسە، بىلدۇرۈپ قويۇش كېرەك ـ تە.

ـ سېنىڭ سېرىۋزاڭ شۇنچە ئوبدانمۇ؟ ئۇ نىمشقا ئەمدىلا تۆت ياشقا كىرگەن ژۇرىكىنى ئۇرىدۇ؟ ئىگورنىڭ نىمگە ئېغرىلىق قىلىۋاتقانلىغىنى ھېچ چۈشەنمەيمەن. ۋلادىمىك: ئەگەر مەندىن باشقا ئادەم بولسا، سېرىۋزانى زادى كەچۈرمەيتتى، ئۇنى مەڭگۈ ئېسىدىن چىقىرىۋەتكەن قىلىپ قاتتىق ساۋىماي قويمايتتى، دەيدۇ.

ـ ئولگا، مۇشۇنداق گەپنىمۇ قىلامسەن؟ نىمە دېگەن قوپال، نىمە دېگەن زەھەرلىك گەپ بۇ. شۇنداق قىلىش كېرەكمىكەن؟

ـ ۋاي ـ ۋۇي، ۋولودە، قوي بۇنداق گېپىڭنى. ئۆزەڭمۇ ئۇنچىۋالا كەڭ قوساقلاردىن ئەمەس. سەن بىلەن ئەپ بولۇپ ئوتۇش ئۈچۈن ناھايىتى سەۋرىچان بولۇش كېرەكقۇ؟ ۋلادىمىك بالىلارنى دەپ نائىلاج تۇرمىسا، ئۇنىڭ بۇ داچىدا بىر كۈنمۇ تۇرغۇسى يوق. بۇ يەرنىڭ نەرى ياخشى؟ بۇ جەننەت ئەمەس، ھەرگىز جەننەت ئەمەس. ياق، بۇ داچىدا خوشاللىق دېگەن نىمە يوق. سەن كۆرمەيۋاتامسەن؟ مەن ھەممىلا يەردە سېنىڭ ئىنكا، ۋېركالىرىڭغا يول قويۇپ كېلىۋاتىمەن. مېنىڭ ئۇلاردىن قالغۇچىلىگىم بارمىدى؟ راست گەپنى قىلسام، بۇ داچىدا مەن ئۇلارغا قارىغاندا تېخىمۇ كۆپرەك باشقۇرۇش ھوقۇقىغا ئىگە بولۇشۇم كېرەك ئىدى. ئەمما سىلەر ماڭا قانداق مۇئامىلە قىلىۋاتىسىلەر؟ ماڭا

دەرىزىسى تاقىقا قارايدىغان بىر ئېغىز ئۆيىنى بەردىكىلار، بۇ ئۆيدە ھازىرغىچە ئولتۇرۇپ كېلىۋاتقىنىمىز. ۋىلادىك بىلەن ئىككىمىز ھازىر ئىككى بالىلىق بولۇپ قالدۇق، ئۇچىنچىسىمۇ تۇغۇلۇش ئالدىدا تۇرىدۇ. ئاسىيە توغرىلىق سۆزلىمەيلا قويايلى. خۇدايىم ئۇنىمۇ داچىسى بار بىر بايۇەچچىگە يەتكۈزەر. شۇ چاغدا يۈكىمىز خېلى يەڭگىللەپ قالار. لېكىن ھازىر شۇنچە كۆپ ئادەم بىر ئۆيگە قىستىلىپ تۇرۇۋاتساق، شۇمۇ دەم ئېلىش بولامدۇ؟ ۋىلادىك ماڭا: سەن بەكمۇ سەۋرىچان، ھەممە ئىشنى ئۆزەڭ قىلىسەن، دەيدۇ تېخى...

— شۇنداق بولۇۋاتىدۇ، ھەممە ئىشنى ئۆزەڭ قىلىسەن. نېمە ئۈچۈن ئۇ بىرەر چىلەك سۇ توشۇمايدۇ؟

— توشۇيدۇ، بۈيرۇساملا توشۇيدۇ، لېكىن ئۇنىڭ سىلەرگە سۇ توشۇپ بېرىش مەجبۇرىيىتى يوق-تە. سېنىڭ ئاۋۇ نېمەڭ دائىم سۇ توشۇپ بېرەمدۇ؟ سەنمۇ ھەممە ئىشنى ئۆزەڭ قىلىسەنغۇ!

— ئۇ ئايال كىشى-دە.

— مەن ئايال كىشى ئەمەسمىكەنسەمەن؟ ھە؟ مەنزە... — ئۇنىڭ كۆزىدىن تارامىلاپ ياش قويۇلۇشقا باشلىدى، ھاملدار بولغاچقا، كالپۇكلىرى سەل ئىششىغان ئىدى.

بۇنداق ئەھۋالدا، بالىلارنى تەربىيىلەش ئۈستىدە قانداقمۇ سۆز ئاچقىلى بولسۇن! بىر دەمدىن كېيىن ۋىلادىك كىرىپ كەلدى.

— ئاكا، گۈمانخور، ئولگىنى ئەمدى رەنجىتىدىغان بولساڭ، ئالما دەرەخلىرىڭنىڭ ھەممىسىنى قومۇرۇپ تاشلايمەن، ئۆيلىرىڭنى چىقىپ تۆپ-تۆز قىلىۋېتىمەن! ھەممەڭ ئەبىلەخ! — ئۇنىڭ بويى پاكارراق ھەم دوغىلاق ئىدى، بۇرنى پەس ۋە ئۇچلۇق بولۇپ،

ئىڭەكلىرى ساڭگىلاپ تۇراتتى. ئۇ مۇشتى تۈگۈلگەن قوللىرىنى شىلتاپ تۇرۇپ ۋاقىرايتتى.

— نىمانچە ئۆكتەملىك قىلىسەن؟ — دېدىم مەن ئۇنى ئەيىپلەپ، — نومۇس قىلمامسەن؟ تەييارغا ئىگە بولۇپ تۇرۇپمۇ رازى بولمامسەن؟

— ھە، سەن شۇ خىيالدا ئىكەنسەن- دە! — دەپلا يۈگۈرۈپ چىقىپ كەتتى.

بىرئازدىن كېيىن ئولگا كىرىپ كەلدى.

— ۋولودە، سەن نومۇس دېگەننى بىلمەيدىكەنسەن! سەن ۋلادىكنى يۈڭاش كۆرۈپ بوزەك قىپسەن، ئۇنى داچىدا تۇرۇڭاتمسەن دەپ ئەيىپلەپسەن. شۇمۇ ئىشمۇ؟

— بۇ نىمە دېگىنىك؟ ئۇ قاراپ تۇرۇپ مۇتەھەملىك قىلۇاتسا!

— بولدى! قوي گەپنى! ھەممىڭلار ئۇنى ياماڭ كۆرىسىلەر. ئەمما بىز نەگە بارىمىز؟ ئۆزىمىزنىڭ داچىسى بولغان بولسا، بۇنچىلىك ئازاپلانمىغان بولاتتۇق...

ۋاراڭ- چۇرۇڭ، جەدەل- ماجىرالار زادى بېسىقمىدى...

ياق، بىر ئىلاجى قىلىش كېرەك. لېكىن نىمە قىلىش كېرەك، زادى نىمە قىلىش كېرەك؟ باللىرىمىز كۈندىن- كۈنگە چوڭ بولۇۋا- تىدۇ. ئاسىيە تۈرمۈشلۇق بولدى، لېكىن ئۇ ئېرىنىڭ داچىسىغا كەتمەي، ئېرىنى بۇ يەرگە ئېلىپ كەلدى. ئەمدى ئۆيلەر تېخىمۇ تارچىلىق قىلىپ قالدى.

— بۇ شەرق تەرەپكە بىر شپاڭ ياسىساقمىكىن، — دېدىم مەن تەكلىپ بېرىپ، — بۇ يەرگە ھامىنى كۈن چۈشمەيدۇ، شپاڭنى چوڭ قىلىپ ياسىساق، ئۇ يەردە تاماق يېيىشكىمۇ بولىدۇ، يامغۇر ياققان

كۆنلىرى باللار ئوينىسىمۇ بولىدۇ.

— ئۇستاتىلىغىنى قارا، سېنىڭ گېپىڭگە ئەخمەقتىن باشقىسى ئىشەنمەيدۇ! سەن بىرىنچى بولۇپ بۇلگۇنچىلىك قىلىۋاتىسەن جۇمۇ، شۇنداق ئەمەسمۇ؟ — دىدى ۋۇلادىك ئالدىمغا دۈۋىلەپ كېلىپ. — ئولگا، ئۇنىڭ گېپىگە كىرمە، بۇ بىر قىلتاق!

— مەيلىگلار ئەمىسە.

— بىزنىڭ مەيلىمىزچە بولسا، سېنىڭ ئۇ شېپاڭ دېگەن بىر-نىمەگنى ياسىمايمىز، ياساشقا توغرا كەلسە، ئۆزىمىزگە ئۆيى ياسايمىز، ھازىر ئولتۇرۇۋاتقان ئۆيىمىزنى ئاسىيە بىلەن نىكولايغا بېرىمىز. ئاسىيەمۇ ئانا بولۇشقا ئاز قالدى.

— بولىدۇ، ياساڭلار، — دىدىم. ئىگورمۇ سۆز قېتىپ:

— مەن قارشى ئەمەسمەن، — دىدى.

— ئەمىسە، ئۆيى ياساشقا كېتىدىغان خىراجەتنىڭ ئۈچتىن ئىككى قىسمىنى سىلەر بېرىسىلەر جۇمۇ؟

— نىمە ئۈچۈن؟ — دەپ سورىدىم.

— ئەلۋەتتە شۇنداق بولۇشى كېرەك، سىلەر تەيىارغا ئېگە بولىسىلار، بىز نىمە دەپ يېڭىدىن ياسايدىكەنمىز؟ سەن بىر ئىنژېنېر، لېكىن باشقىلارنى ئەخمەق چاغلىما. سېنىڭ غەرىزىڭنىڭ نىمە ئىكەنلىگىنى بىز بىلىپ تۇرۇۋاتىمىز!

ئولگا بۇ گەپنى ئاڭلاپ كۈلۈپ كەتتى، ئۇنىڭ نەزىرىدە ۋۇلادىك ناھايىتى زىرەك ئىدى.

— پاھ، بىر ئېغىز گەپ بىلەن ھەممىنى ئاشكارىلىۋەتتىڭ-دە!

— ئەمىسە، گەپ شۇنداق بولسۇن، — دىدى ۋۇلادىك.

كېيىنكى يىلنىڭ ياز ئايلىرى كەلگىچە. ئۆيىمۇ پۈتۈپ قالدى.

مەنمۇ بىر ئىلاج قىلىپ ئۆي سېلىۋالاي، ــ دېدىم مەن ئاپامغا، ــ بىزمۇ قىستىلىپ قېلىۋاتىمىز.

ــ تەخىر قىلىپ تۇرغىن، مېنىڭمۇ تۆت كۈنلۈگۈم قالدى. شۇ چاغدا ئۆيۈڭلارمۇ كەڭ ــ تاشا بولۇپ قالىدۇ، ــ دېدى ئانام جاۋاپ بېرىپ.

ــ ئۇنداق دېمە، ئاپا!...

ئۆي سېلىنىپ، ئۆيلەرمۇ كېڭىيىپ قالدى. ئەمما يەنە بېكى مەسىلە كېلىپ چىقتى ــ ئولگا قورانىڭ ئۇچتىن بىر قىسمىنى بۆلۈپ بېرىسەن دەپ تۇرۇۋالدى ۋە رەسمى قانۇنىي رەسمىيەتلەردىن ئۆتكۈزۈشىنى تەلەپ قىلدى. مەن بىزنىڭ پۈتۈنلەي ياتلىشىپ كەتكەنلىگىمىزنى مانا ئەمدى تولۇق چۈشەندىم.

ــ ھەي، ئىگور، ــ دېدىم ئىنىمغا، ــ بىزنىڭ مۇشۇنداق ياتلىشىپ كېتىدىغانلىغىمىز خىيالىمغىمۇ كەلمەپتىكەن ۋە بۇنى ئويلاپمۇ باقماپتە-كەنمەن.

ــ بۇلارنىڭ ھەممىسى ۋلادىكىنىڭ قۇتراتىشى بىلەن بولۇۋاتقان ئىش.

ــ مەيلى كىم بولسا بولسۇن، ھەممىسى ئوخشاش! ھامىنى بولدىغان ئىش بولدى.

ــ توغرا ئېيتتىڭ...

ــ قانداق قىلىش كېرەك؟ بولمىسا، قورانىڭ ئۇچتىن بىر قىسمىنى ئۇلارغا بۆلۈپ بېرەيلى. خاتىرجەم بولساقلا بولدى.

ــ خاتىرجەم؟ ــ ئىگور تاماكىسىنى شوردىدە، بېشىنى بۇراپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، ــ خاتىرجەملىكنى دېسەكمۇ دەيلى، لېكىن ئۇلارغا قورانىڭ قايسى قىسمىنى بۆلۈپ بېرىمىز؟

ئىنىم بىلەن ئىككىمىز قانداق قىلىپ مۇزاپىقراق بۆلۈش ئۈستىدە چوت سوقۇپ كۆردۇق. بىراق، ھەرقانچە قىپمۇ بۆلۈشكە بولمىدى: يا ئەڭ كۆپ مۇزە بېرىدىغان ئالمىلقنى، يا بولمىسا ئەڭ ياخشى كۆكتاتلىقنى بېرىشكە توغرا كېلىپ قالدى، بولمىسا، ئۇلار كىرىپ-چىقىشتا يەنە بىزنىڭ قورادىن ئۆتۈشكە توغرا كېلەتتى.

— ئۆزەڭ تاللا، — دېدىم ئولگىغا.

ئەتىسى ئۇ تازا ئاپتاپ چۈشىدىغان كۆكتاتلىقنى تاللىدى. مەن ئۇنىڭغا:

— سەندە بىزگە نىسبەتەن ئازراق بولسىمۇ قېرىنداشلىق مېھرى يوقمۇ زادى؟ — دېدىم.

— سەن بۇ گېپىڭنى نىمگە قارىتىپ دەۋاتىسەن؟ — دېدى ئولگا جاۋاپ بېرىپ، لېكىن ئۇنىڭ كالپۇكلىرى تىترىمەكتە ئىدى.

— ئازراق ئەقىل ئىشلەتسەڭلا بىلىۋالسەن: ۋالدىك سېنى قورانىڭ ئۇچىتىن بىر قىسمىنى ۋە ئۆينى سېتىشقا كۆشكۈرتكەنلىگى ئۈچۈنلا سەن قانۇنىي رەسمىيەت ئۆتىمەكچى بولۇۋاتىسەن. ھەي ئولگا، ھەي ئولگا...

بالىلىرىمىز كۆندىن-كۈنگە چوڭ بولماقتا. مېنىڭ بالىلىرىم چوڭ ئادەملەردىن بولۇپ قالدى. ئاسىيەمۇ بالىلىق بولدى. بالىلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ئۆزىگە يارىشا مىجەز-خۇلقى بار. ئۇلار ئوتتۇرىسىدىمۇ جىدەل-ماجىرالار كۆپىيىشكە باشلىدى. يىغا-زارە، قىيا-چىيا، ۋاراڭ-چۇرۇڭ، دات ئېيتىش ئىشلىرى ھېچ ئۈزۈلمىدى. بۇنىڭ بىلەن چوڭلار ئارىسىدىمۇ سەن-پەن دېيىشىش كۆندىن-كۈنگە كۆپەيگىلى تۇردى.

— سەن نىمشقا مېنى كۆرگەندە سالاملاشمايسەن؟ — دېدىم

ئاسىيەگە، ــ بۇنداق قىلىش ياخشى ئەمەس، ئەدەپسىزلىك بولىدۇ.

ــ ھىم، ــ دىدى ئۇ مۇرىسىنى قىسىپ قويۇپ. ئۇنىڭ پۈتۈن جاۋاۋى ئاشۇلا بولدى. ئاسىيە بىر بالىنىڭ ئانىسى بولۇپ قالغان بولسىمۇ، يەنىلا بالىغا ئوخشاش ئىدى، ئۇنىڭ ئېرىسىمۇ شۇنداق. ئۇلارنىڭ ئەر-ئايال دوستلىرى باشقىلارنىڭ ئۆيىگە بارماي، ھەمىشە ئۇلارنىڭ ئۆيىگە كېلىۋالاتتى، دەرىزىسىز تۆۋىدە ۋاراڭ-چۇرۇڭ، كۈلكە-چاخچاق، رادىيو ئاۋازى زادى بېسىلمايتتى، ھەمىشە دېگۈدەك يېرىم كېچىگىچە داۋام قىلاتتى.

ــ باشقا جايغا بېرىپ ئۇيناشقا بولمامدىكەن؟ ــ دەپ ۋاقىرىدىم مەن دەرىزىنىڭ سىرتىغا قاراپ، ــ كىشىگە ھېچبىر ئارام بەرمەيسىلەرغۇ!

بىرنەچچە مىنوت جىمجىتلىقتىن كېيىن يەنە ۋاراڭ-چۇرۇڭ باشلاندى. ئەتىسى ئەتىگەندە ئولگا يۇگۇرۇپ كىرىپ مېنى ئەيىپلىگىلى تۇردى:

ــ نىمە، قىزلار ئويناسىمۇ بولمامدىكەن؟ ۋولودە، سېنىڭ بۇنداق قىلىدىغانلىغىڭنى زادى ئويلاپ باقماپتىكەنمەن.

ــ مەن نىمە قىپتىمەن؟

ــ سەن بىزگە ھومىيىپ، كۆزلىرىڭنى ئالايتىپ يۇرگىنىڭنى ئاز دەپ، ئەمدى باللىرىمىزدىن چاتاق تاپقىلى تۇردۇڭمۇ؟

ــ مەن چاتاق تېپىۋاتامدىمەن؟ دەۋاتقان گېپىنى قارا! ئۇلار كىشىنى زادى ئۇخلاتمىسا،...ۋاقىرىشىپ ئادەمنى ئويغىتىۋېتىسا.

ــ ئويغىتىۋەتكەنگە نىمە بولاتتى. بەرىبىر دەم ئېلىش ۋاقتىغۇ، ئۇخلايدىغان ۋاقىت ئېشىپ-تېشىپ تۇرۇپتۇ. ياشلارنىڭمۇ ياشلارغا خاس ئىشلىرى بولىدۇ. نىمە، سەن ئۆزەڭنىڭ ياش ۋاقتىڭنى ئۇنتۇپ

قالدىڭمۇ؟

ــ ئۇ ياشلىق دەۋرىنى بېشىدىن كەچۈرمەي، بىراقلا بوۋاي بولۇپ قالغان، ــ دېدى ۋلادىك دەرىزىنىڭ سىرتىدا تۇرۇپ.

ــ ھەي، قارا، ئۇنىڭ گېپىنى، ــ دېدى ئولگا كۈلۈپ كېتىپ، لېكىن ئۇنىڭ كۆزىدىن ئەلەم ئەكس ئېتىپ تۇراتتى.

ــ ئولگا، نىمە ئۈچۈن مۇشۇنداق قىلىشىمىز، ئارىمىزدا بىر بىرىمىزنى ئەپۇ قىلىدىغان ئىشمۇ بولمامدۇ؟ دادىمىزنىڭ ۋەسىيىتىنى ئېسىڭگە ئېلىپ ئويلاپ باققىنا.

ــ مېنىڭ ئېسىمدىغۇ ناھايىتى ئېنىق تۇرۇپتۇ. ئەمما سەن ئۇنىتۇپ قالغان ئوخشىمامسەن؟

دە تالاش يەنە تۆگىمدى، دېيىشمىگەن گەپلىرىمىزمۇ قالمىدى. ھەممە ئىش ئاشۇنداق ئايدىڭ بولۇپ تۇرسىمۇ، لېكىن بىر نەرسىنى چۈشىنەلمىدىم: بىز بىر ئائىلىنىڭ ئادىمى، ئەڭ يېقىن قېرىنداشلار بولساقمۇ، ئەمما بىر بىرىمىزگە ئاشۇنداق يات بولۇپ قالماقتىمىز. نىمە ئۈچۈن شۇنداق بولدۇ؟ گەپنىڭ راستىنى ئېيتسام، بۇ جايىنىڭ ھاۋاسى ساپ، ئاپتۇتى يېتەرلىك، كۆلىنىڭ سۈيى سۈزۈك، دەل-دەرەخلىرى باراخسان، ھەممىمىزنىڭ بەھرىمەن بولۇشىغا يېتىپ ئاشىدۇ. ئەمما بىز نىمە ئۈچۈن مۇشۇنداق ئىناقسىز ھالغا چۈشۈپ قالدۇق؟ ئەملىيەتتە، بىرەر كۆكتاتلىق ياكى بىرەر مۇنىلىك باغ بىلەنمۇ ئوبدان تۇرمۇش كەچۈرگىلى بولىدۇ. ئالما دەرىخى نىمتى؟ ئالمىنى سېتىۋېلىپمۇ يېيىشكە بولىدۇ. بۇلدۇرگەنمۇ شۇنداق. دەرۋەقە، يېپ-يېڭى بۇلدۇرگەننى يەردىن ئۈزۈۋېلىپ يېيىش ھەقىقەتەنمۇ كۆڭۈللۈك بولىدۇ، ئەمما بۇلدۇرگەننى دەپ ئۆچەكىشىپ قېلىشنىڭ ھاجىتى يوققۇ. ئېيتىپ كەلسە، گەپ بۇلدۇرگەندىمۇ ئەمەس. ئەمىسە

گەپ نىمىدە؟ نىمە ئۈچۈن يىلدىن-يىلغا ياتلىشپ كېتىسىز؟ مېنىڭ ئىگور بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىممۇ بارغانسېرى سوغاقلىشپ بارماقتا، ئىككىسىزنىڭ ئايرىم بىللە بولىدىغان پۇرستىمىزمۇ بارغانسېرى ئازايماقتا، ئىلگىرىكىدەك ئارىغا قىلىمۇ سىغمايدىغان يېقىنلىغىمىزدىن ئەسەرمۇ قالمىدى.

— ئىگور، بىز يەنىلا بۇرۇنقىدەك كۆلنىڭ بويىغا بېرىپ گۈلخان يېقىپ ئولتۇرايلى. ئولىگا، ئاپام، باللىرىمىز، ئاياللىرىمىزنىمۇ چاقىرىپ كېلىپ بىللە ئولتۇرايلى.

— ئۇ يەر بەك نەم... ئۇنىڭ ئۈستىگە، راستىنى ئېيتسام، مەندە بۇنداق ئارزۇ يوق...

ئاپام خېلىدىن بېرى بىزنىڭ ئىشىمىزغا ئارىلاشمايدىغان بولدى. ئۇ بارغانسېرى جىمغۇرلىشىپ، كەم سۆز بولۇپ كەتتى، بارغانسېرى تالا-تۇزگە كۆپ چىقىپ، نەلەرندۇ ئايلىنىپ يۈرۈپ، كەچ كىرىپ ئۆيلەرنىڭ ھەممىسى جىمجىتلاشقاندىن كېيىن ئاندىن قايتىپ كېلىدىغان بولدى. ئاپام بەزىدە مېنىڭ ئۆزۈمنىڭ ئالدىغا كېتىۋاتقانلىغىمنى كۆرسە، بېشىنى ئاستا چايقاپ قويۇپ، ئاچچىققىنا كۈلۈپ قويۋاتىتى، بۇ، ئېھتىمال، ئاپامنىڭ مېنىڭ بىرنىمە دېمەكچى بولۇۋاتقانلىغىمنى سېزىپ تۇرغان بولسىمۇ، لېكىن ئائىلاشنى خالىمايۋاتقانلىغى بولسا كېرەك. مەن ئاپامغا سوئال قويۇپ:

— سېنىڭچە، سىڭلىم بىلەن ئىككىسىزنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئىناقسىزلىققا سەۋەپ بولغان نەرسە زادى نىمە؟ — دەپ سورىدىم.

ئاپام جاۋاپ بەرمەي جىم بولۇۋالدى.

— ئىگور، — دىدىم مەن ئىنىمنىڭ يېنىغا كېلىپ، — بىز ياتلىشپ كېتىسىزمۇ؟

— ياق، ئەلۋەتتە ئۇنداق بولمايمىز. ئەمما بىز ئەمدى ھىلىقى گۈلخان يېنىدا ئولتۇرۇپ ياڭيۇ پىشۇرۇپ يەيدىغان ياشلار ئەمەس-مىز...گەپنىڭ ئوچۇغىنى ئېيتسام، دادام بىزنى مۇشۇ كېچىكىنە داچى بىلەن قاتتىق چىرماپ قويغان...

— بىز بىللە ئولتۇرۇپ، ئۆپكىمىزنى بېسۇۋېلىپ، ھەممە ئىشلار توغرىسىدا ياخشىراق سوزلىشىشىمىز كېرەك. قانداقلا بولمىسۇن، ھېچقايسىمىز ئەسكى ئادەملەردىن ئەمەسمىز-دە... — يەنە بىرنېمىنى دېيىشكە تەمشىلىپ تۇرۇشۇمغا، ئۇ ياقتىن ئولگىنىڭ ۋاقىراۋاتقانلىغى ئاڭلاندى.

مېنىڭ ئايالىم ئۇنىڭ بىلەن ئۇدۇلمۇ-ئۇدۇل قارىشىپ تۇراتتى.

— ھۇ جىن چېپىلغان سارىڭ! — ئولگا ئۇنىڭغا قاراپ ۋاقىرىماقتا.

— سەن ئۆزەڭ سارىڭ!

— نىنا، ھەي نىنا، — دىدىم مەن ئىتتىك ئۇلارنىڭ ئالدىغا بېرىپ — ھەي، مۇشۇمۇ ئىشمۇ؟

— ھە، كۆردۈڭمۇ، ئۇ نېمىشقا مېنى ھاقارەتلەپ، تىللايدۇ؟ مەن ئۇنىڭغا ھېچقانداق چېقىلمىدىم، كېسىلىرىڭىزنى دەرىزەمنىڭ ئالدىغا يايمايمۇ، دېگەن گەپنىلا دىدىم، دېگەن گېپىم شۇ، ئۇ بولسا...ئۇ... — ئولگا يىغلىغان پېتى دۇم كۆمتۇرۇپ قويۇلغان بىر تۇڭنىڭ ئۈستىگە ئولتۇردى.

ئىشىكنىڭ ئالدىدا ۋىلادىك پەيدا بولدى. ئۇ ئۆز ئورنىدا تۇرۇپ ھەممەيلەنگە بىر قۇر كۆز يۈگۈرتىپ چىقتى-دە، ئولگا تەرەپكە قاراپ ماڭدى.

— يىغلىما، — دىدى ئۇ، — خەلق سوت مەھكىمىسى بارغۇ. ھەق-ناھەق ئاشۇ يەردە ئايرىلىدۇ. شۇنداقمۇ ئۆي ئىگىسى

بولىدىكەن!

مەن يىغلاپ ئولتۇرغان ئولگىغا، ۋلادىكقا، ئايالىمغا ۋە ئىگورغا نەزەر سالدىم. بىر ياشلىق نەۋرىسى دەلدەڭشىگەن ھالدا ئولگا تەرەپكە قاراپ ماڭماقتا. لېكىن ئولگا كەينىنى قىلىپ ئولتۇرغاچقا، كۆرمەي قالدى.

— سوت مەھكىمىسى تەكشۈرۈپ ئېنىقلايدۇ، — دىدى ۋلادىك سۆزىنى تەكرارلاپ، — تەكشۈرۈپ ئېنىقلايدۇ...

(«سوۋېت ئەدەبىيات ـ سەنئىتى»
ژورنىلىنىڭ 1984 ـ يىللىق 2 ـ سانىدىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: قەيۇم قۇربان.
تەرجىمە مۇھەررىرى: خوجائابدۇللا ئوسمان.

سەنئەتتىكى كونا قائىدىلەرگە ئېسىلىۋېلىشتىنمۇ ئېشىپ چۈشىدىغان زىيانلىق نەرسە بولمايدۇ.

— ل. تولستوي.

قولىغا يېگىدىن قەلەم ئالغۇچىلار ئۆز ئىشىنى ئۆزگىچە ئىجادىي ئەسەرلىرى بىلەن باشلىشى لازىم.

— چىخوۋ.

花　　坛
（4）
（文学丛书）
（维吾尔文）
民族出版社编辑出版　新华书店发行
民族印刷厂印刷
开本：850×1168毫米1/32　　印张：9 1/2
1984 年 12 月第 1 版
1984 年 12 月北京第 1 次印刷
印数：0001—8,000册　定价：0.55元
书号：M10049(4)185

قىستۇرما رەسىملىرىنى
تاشپولات قاسىم سىزغان

书号 M 10049(4)185
定价 0.55元